

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

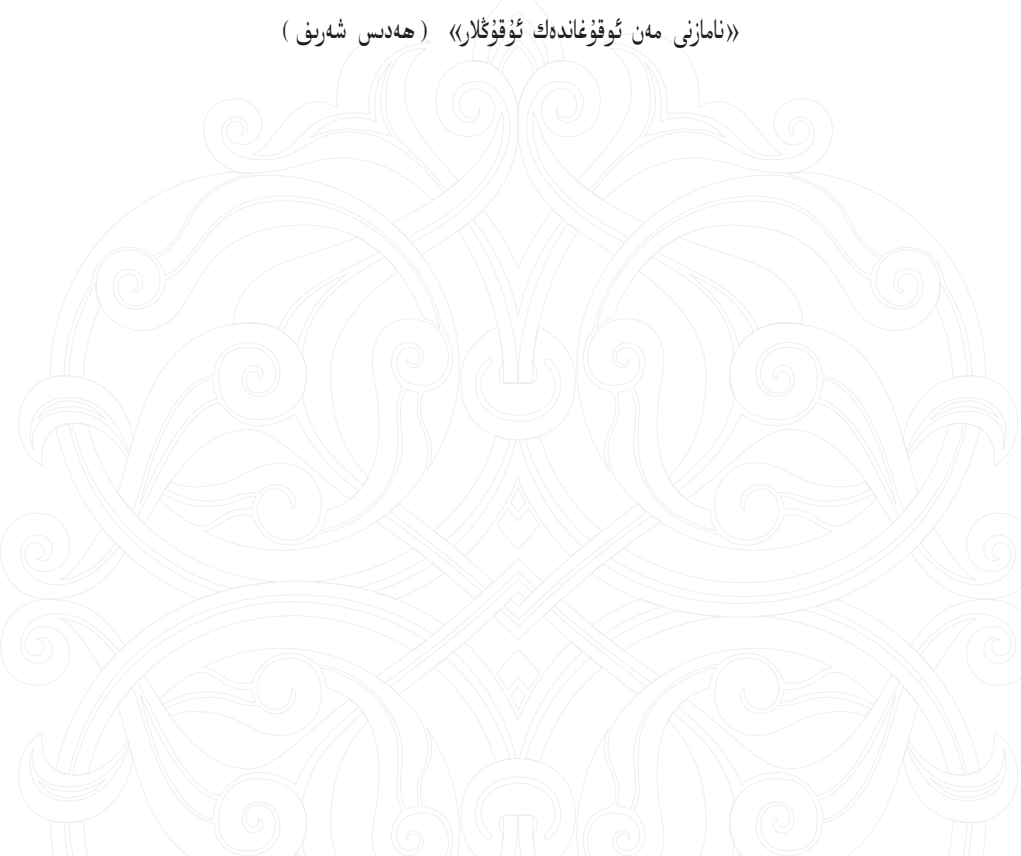

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ (القرآن الكريم)

(شۇبھىسىزكى ، ناماز مۇئمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى) (قۇرئان كەرىم)

{صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي} (الحديث)

«نامازنى مەن ئوقۇغاندەك ئوقۇڭلار» (ھەدىس شەرىفى)

مۇھەممەد يۈسۈپ م. نۇرسۇن

ناماز

ئەھكاملرى ۋە قائىدە-تەرتىپلىرى

تەكلىماكان ئۇيغۇر نەشرىياتى

ناماز

ئەھكاملىرى ۋە قاتىدە - تەرتىپلىرى

مۇھەممەد يۈسۈپ م. تۇرسۇن

بەشىنچى نەشرى

تەكلىماكان ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلدى

2016 - يىلى 10 - ئاي ئىستانبۇل - يۈركىيە

ئالاقىلىشىش

0090 5324144055

بۇ ئەسىرىمنى مېنى ۋە قېرىنداشلىرىمنى ياخشى ئوقۇتۇپ
قاتارغا قوشۇش يولىدا بارلىقىنى ئاتىغان ۋە پەرزەنت
پىراقىدا يۈرىكى داغلىنىۋاتقان كۈيۈمچان ۋە پىداكار
دادام مۇھەممەد تۇرسۇن ھاجىمغا ئەڭ ئالىي ئېھتىرام
بىلەن بېغىشلايمەن.

— ئاپتور

مۇندەرىجە

25 نەشرىياتتىن
35 ئىبادەت ھەققىدە مۇقەددىمە
35 ئىبادەت ھەققىدە قىسقىچە بايان
35 ئىبادەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى
36 ھەممە ئىبادەتكە چاقىرىلغان
37 ئىبادەت ئاللاھقا قىلىنىدۇ
38 ئىنسان ئىبادەت قىلىشقا مۇھتاج
39 ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى
40 ئىبادەت قىلىنىش ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىدۇر
42 ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت نامازدۇر
43 ئىسلام ئاتالغۇلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىسى
43 پەرز
44 ۋاجىپ
45 سۈننەت
46 ھارام
46 مەكرۇھ تەھرىمى
47 مەكرۇھ تەنزىھى
47 مۇباھ

بىرىنچى بۆلۈم

ناماز ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى

53 ئىسلام دىنىدىكى ناماز
----	-----------------------------

- 54..... نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى
- 55..... نامازنىڭ پەزىلىتى
- 56..... نامازنىڭ ھۆكۈمى
- 60..... كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ سىرى
- 64..... نامازنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پايدىلىرى
- 64..... نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى
- 66..... نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى
- 67..... ناماز ھۇزۇر-ھالاۋەت ۋە كوڭۈل ئاراملىقىنىڭ ئامىلىدۇر
- 67..... ناماز پاكىزلىق ۋە گۈزەللىكتۇر
- 69..... ناماز ئەخلاقنى كۈچەيتىدىغان قۇۋۋەتتۇر
- 71..... نامازدىكى ھەرىكەتلەر گىمناستىكىدىن پايدىلىقتۇر
- 74..... ناماز روماتىزىمنىڭ شىپاسىدۇر
- 75..... ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز
- 76..... ئەقىلنىڭ ئەمەللىرى
- 77..... قەلبنىڭ ئەمەللىرى
- 77..... ھېسىسى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى
- 77..... تاشقى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى
- 78..... «خۇشۇد» نامازنىڭ چېنىدۇر
- 78..... نامازدا «خۇشۇد» نىڭ ئەھمىيىتى
- 79..... «خۇشۇد» دېگەن نېمە؟
- 80..... «خۇشۇد» نىڭ ھۆكۈمى
- 81..... ساۋاب «خۇشۇد» دەرىجىسىگە قاراپ بولىدۇ
- 84..... «خۇشۇد» نىڭ ئامىللىرى
- 85..... «خۇشۇد» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى
- 88..... «خۇشۇد»غا زىيانلىق ئامىللار
- 92..... نامازدا بۇرىلىشنىڭ مەنىسى

94	ئىنسان پىسخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز
94	پىشىن ۋاقتى
95	ئەسىر ۋاقتى
95	شام ۋاقتى
96	خۇپتەن ۋاقتى
96	نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى
100	كۇپرىنىڭ تۈرلىرى
100	ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنىڭ تۈرلىرى
100	1 - كۇپرى ئىنكار
101	2 - كۇپرى تەكەببۇر
101	3 - كۇپرى شەك
102	4 - كۇپرى ئېتىراز
103	5 - كۇپرى نىفاق
103	ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنىڭ ھۆكۈمى
103	ئەمەلدىكى كۇپرىلىقنىڭ تۈرلىرى
103	1 - كۇپرى نېمەت
104	2 - كۇپرى مەئسىيەت
104	3 - كۇپرى ھۆكۈم
105	ئەمەلدىكى كۇپرىلىقنىڭ ھۆكۈمى

ئىككىنچى بۆلۈم

نامازنىڭ شەرتلىرى

107	نامازنىڭ شەرتلىرى
109	نامازنىڭ بىرىنچى شەرتى بولغان پاكىزلىقنىڭ بايانى
109	پاكىزلىقنىڭ تۈرلىرى

- 109..... تاشقى پاكىزلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى
- 111..... ئىچكى پاكىزلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى
- 112..... پاكلىنىشقا بولىدىغان سۇلارنىڭ بايانى
- 115..... تۇرغۇن سۇنىڭ ھۆكۈمى
- 116..... ئىستىنجا ۋە ئىستىبرا
- 116..... ئىستىنجا قىلىشنىڭ ھۆكۈمى
- 117..... ئىستىنجا قىلىنىشقا جائىز بولىدىغان ماددىلار
- 117..... ئىستىنجا قىلىنىشقا جائىز بولمايدىغان ماددىلار
- 118..... ئىستىبرا
- 118..... ھاجەتخانىغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى
- 120..... نجاسەت ۋە ئۇنىڭدىن پاكلىنىش ئۇسۇلى
- 120..... نجاسەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى
- 120..... نجاسەتلەردىن كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارى
- 121..... نجاسەتلەردىن پاكلىنىش ۋە كىيىملەرنى پاكلاش ئۇسۇلى
- 123..... نامازنىڭ ئىككىنچى شەرتى بولغان تاھارەتنىڭ بايانى
- 123..... تاھارەتنىڭ تۈرلىرى
- 124..... تاھارەتنىڭ پەرزلىرى
- 125..... تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى
- 126..... تاھارەتنىكى مەكرۇھلار
- 126..... تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى ۋە قائىدە - تەرتىپلىرى
- 127..... تاھارەتتىن كېيىنكى دۇئا
- 128..... مېسۋاك ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى
- 129..... تاھارەتتە شەكلىنىپ قېلىش
- 130..... تاھارەتنىڭ ھېكمىتى
- 131..... تاھارەتنىڭ پايدىلىرى
- 131..... تاھارەتنىڭ گۈزەللىكىگە بولغان پايدىسى

- 132..... ئىككى قول
- 132..... ئېغىز
- 132..... بۇرۇن
- 133..... يۈز
- 133..... باش
- 133..... قۇلاقلار
- 134..... ئىككى پۇت
- 135..... تاھارەتنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىسى
- 135..... ئىككى قول
- 136..... ئېغىز
- 136..... بۇرۇن
- 137..... يۈز
- 137..... باش
- 138..... قۇلاقلار
- 138..... پۇت
- 138..... تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 139..... ئاياغقا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىش مەسلىسى
- 140..... پايپاققا مەسھى قىلىشتا ئۆلىمالارنىڭ ئىختىلاپى
- 141..... ئىختىلاپنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى
- 141..... قېلىن پايپاقلارغىلا مەسھى قىلىشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى
- 143..... ھەر قانداق پايپاققا مەسھى قىلىشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى
- 145..... مەسھى قىلىش ئۇسۇلى
- 145..... مەسھنىڭ مۇددىتى
- 146..... مەسھنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 146..... تېڭىقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش مەسلىسى
- 146..... ئۆزۈرلۈك كىشىلەر قانداق قىلىشى كېرەك

- 147..... ئۆزۈر قوبۇل قىلىنىشنىڭ شەرتى
- 147..... ئاياللارغا خاس ھالەتلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەھكاملىرى
- 147..... ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالىتى
- 148..... ئايلىق ئادەتنىڭ مۇددىتى
- 148..... ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىتى
- 148..... تۇغۇتلۇق ھالىتىنىڭ مۇددىتى
- 148..... ئاياللار ئۈچۈن ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھالەتلىرىدە مەنى قىلىنغان ئىشلار
- 149..... ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھالەتلىرىدىكى ئاياللارغا يېقىنچىلىق قىلىش مەسلىسى
- 150..... ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالىتى
- 151..... ئاياللار ھەيزدار ياكى ئۆزۈرلۈك ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيدۇ؟
- 151..... تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنى قىلىنغان ئىشلار
- 152..... جۈنۈپ كىشى ئۈچۈن مەنى قىلىنغان ئىشلار
- 154..... غۇسلىنىڭ بايانى
- 154..... غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 154..... غۇسلىنىڭ تۈرلىرى
- 154..... پەرز بولغان غۇسلى
- 155..... غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار
- 155..... غۇسلىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 156..... سۈننەت بولغان غۇسلى
- 157..... غۇسلىنىڭ پەرزلىرى
- 158..... غۇسلى قىلىشنىڭ قائىدىسى
- 159..... غۇسلىنىڭ ھېكمىتى
- 160..... غۇسلىنىڭ پايدىلىرى
- 160..... غۇسلىنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىسى
- 161..... تەيەممۇمنىڭ بايانى
- 161..... تەيەممۇمنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر

- 162.....تەيەممۇمنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 163.....تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى
- 163.....تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى
- 164.....تەيەممۇم قىلىشنىڭ قائىدىسى
- 164.....تەيەممۇم قىلىشقا بولىدىغان ماددىلار
- 165.....تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 165.....تەيەممۇمنىڭ ھېكمىتى
- 166.....**نامازنىڭ ئۈچىنچى شەرتى : ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى**
- 166.....بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى
- 166.....1 - بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى
- 167.....2 - پىشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى
- 167.....3 - ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى
- 167.....4 - شام نامىزىنىڭ ۋاقتى
- 167.....5 - خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى
- 168.....ۋىتىر نامىزىنىڭ ۋاقتى
- 168.....**ئەڭ پەزىلەتلىك ۋاقتلار**
- 170.....ناماز ۋاقتلىرىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 171.....ناماز ۋاقتلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ھېكمىتى
- 173.....ناماز ۋاقتلىرى ھەققىدە ئىجتىھاد قىلىش
- 174.....ناماز ئوقۇش مەنى قىلىنغان ۋاقتلار
- 176.....يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بەش ۋاقتتا ناماز ئوقۇماسلىقىنىڭ سەۋەبى
- 176.....**ئەزاننىڭ بايانى**
- 176.....ئەزان ئوقۇشنىڭ ھۆكۈمى
- 178.....ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى
- 178.....ئەزان ئوقۇلۇۋاتقاندا نېمە قىلىش كېرەك؟
- 178.....ئەزاندىن كېيىن قايسى دۇئا ئوقۇلىدۇ؟

- 179..... ئەزانىڭ بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى
- 180..... تەكبىر ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى
- 180..... تەكبىر ئېيتىشنىڭ ھۆكۈمى
- 182..... نامازنىڭ تۆتىنچى شەرتى: ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ بايانى
- 182..... ئەۋرەت ۋە ئۇنىڭ چەك_چېگرىسى
- 182..... ئەرنىڭ ئەۋرەت جايلارنىڭ چەك_چېگرىسى
- 182..... ئايالنىڭ ئەۋرەت جايلارنىڭ چەك_چېگرىسى
- ئايالنىڭ يات ئەزلەر ۋە مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار ئالدىدا ئەۋرەت سانلىدىغان جايلارى
- 183..... ئايالنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلارى
- 185..... ئايالنىڭ دىنداش ئايال جنسلىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلارى
- 186..... ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ ھېكمىتى
- 186..... ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ ئەدەپلىرى
- 187..... نامازنىڭ بەشىنچى شەرتى: قىبلىگە يۈزلىنىش
- 188..... قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟
- 189..... قىبلىنى تاپالمىغان چاغدا قانداق قىلىش كېرەك؟
- 191..... قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرى
- 191..... نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى
- 192..... نامازدا نېمە ئۈچۈن كەببە تەرەپكە يۈز كەلتۈرمىز؟
- 194..... نامازنىڭ ئالتىنچى شەرتى: نىيەتنىڭ بايانى

ئۈچىنچى بۆلۈم

نامازنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرى

- 199..... بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى
- 199..... رەكئەت دېگەن نېمە؟

- 200..... بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىپى
- 200..... بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى
- 204..... نامازنىڭ پەرزلىرى
- 204..... نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى: تەكبىر تەھرىمى
- 205..... نامازدا تەكبىر تەھرىمىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 205..... تەكبىردە قولنى كۆتۈرۈش مەسلىسى
- نامازغا باشلاش تەكبىرىدىن باشقا تەكبىرلەردە ئىككى قولنى كۆتۈرۈش
- 206..... مەسلىسى
- 208..... ئوڭ قولنى سول قولنىڭ ئۈستىگە قويۇش
- 209..... ئىككى قولنى كىندىك ئاستىدا ياكى كۆكسە تۇتۇش
- 210..... سانا ئوقۇش
- 213..... نامازنىڭ ئىككىنچى پەرزى: قىيام
- 214..... نامازدا قىيامدا تۇرۇشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 215..... نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش مەسلىسى
- 215..... ئۆرە تۇرۇشقا ماجالى يوق كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش مەسلىسى
- 216..... نامازنىڭ ئۈچىنچى پەرزى: قىرائەت
- 217..... نامازدا قىرائەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 218..... فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش مەسلىسى
- 218..... فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپالمايدىغان كىشىنىڭ مەسلىسى
- 219..... ئامىن دېيىش
- 219..... ئامىننى مەخپى ياكى ئاشكارا دېيىش مەسلىسى
- 220..... فاتىھەدىن كېيىنكى قىرائەت
- 220..... بامدات نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 222..... پىشىن نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 223..... ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش

- 223.....ئەسىر نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 223.....شام نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 224.....خۇپتەن نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 225.....ۋىتىر نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 226.....تەھەججۇد نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 227.....جۈمە نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 228.....ھېيت ناما؛ لىرىنىڭ قىرائىتى
- 228.....بەش ۋاخ نامازنىڭ قىرائىتى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئوقۇش مەسىلىسى
- 228.....نامازنىڭ تۆتىنچى پەرزى : رۇكۇ
- 229.....نامازدا رۇكۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 229.....رۇكۇنىڭ كەيپىيىتى
- 230.....رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىش
- 231.....رۇكۇدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەر
- 232.....رۇكۇ قىلىش مىقدارى
- 232.....رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇماسلىق
- 233.....رۇكۇدىن تۇرۇش
- 235.....نامازنىڭ بەشىنچى پەرزى : سەجدە
- 236.....نامازدا سەجدىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 236.....سەجدىنىڭ كەيپىيىتى
- 237.....سەجدىنى ئالدىرىماي قىلىش
- 238.....سەجدىدە ئوقۇلىدىغان زىكىر ۋە دۇئالار
- 240.....سەجدىدە قۇرئان ئوقۇماسلىق
- 240.....سەجدىنى ئۇزۇن قىلىش
- 241.....سەجدىدىن تۇرۇش

- 241..... ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇش
- 242..... ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا زىكر ئېيتىش
- 242..... ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش
- 243..... سەجدىدىن رەكئەتكە تۇرۇش
- 243..... بىرىنچى تەشەھۇدتا ئولتۇرۇش
- 244..... تەشەھۇد ئوقۇش
- 245..... نامازنىڭ ئالتىنچى پەرىزى: قەئدە ئاخىر
- 246..... تەشەھۇد دېگەن نېمە؟
- 246..... ئاخىرقى ئولتۇرۇشنىڭ كەيپىيىتى
- 247..... تەشەھۇدنىڭ تېكىستى
- 248..... «ئەتتەھىياتۇ» دىن كىيىن دۇرۇد ئوقۇش
- 249..... دۇئادىن ئاۋۋال تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەش
- 249..... سالام بېرىشتىن بۇرۇن دۇئا قىلىش
- 253..... سالام بېرىش
- 253..... نامازنىڭ ۋاجىپلىرى
- 255..... نامازنىڭ سۈننەتلىرى
- 257..... ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرى
- 257..... بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى
- 263..... بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 264..... پىشىن نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 264..... پىشىننىڭ ئاۋۋالقى سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى
- 264..... پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 264..... پىشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەت سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى
- 265..... ئەسىر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 265..... ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

- 265..... شام نامىزنىڭ ئوقۇلىشى
- 265..... شام نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 266..... شام نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى
- 266..... خۇپتەن نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 266..... خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 266..... خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى
- 266..... ۋىتىر نامىزى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇلىشى
- 266..... ۋىتىر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 267..... قۇنۇت دۇئاسى
- 267..... بەش ۋاخ نامازدا قۇنۇت ئوقۇش مەسىلىسى
- 268..... بامادات نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇش مەسىلىسى
- 268..... نامازدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئالار
- 272..... نامازنىڭ مەكرۇھلىرى
- 275..... نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 278..... نامازغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەر
- 278..... نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 278..... نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 279..... نامازدا شەكلىنىپ قېلىش
- 281..... سەجدە سەھۋىنىڭ بايىنى
- 281..... سەجدە سەھۋىنىڭ ھۆكىمى
- 281..... سەجدە سەھۋىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 282..... پەرزنىڭ كېچىكتۈرۈلگەنلىكىگە ماسال
- 284..... سەجدىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەھۋەنلىكنىڭ تەكرارلىنىشى
- 284..... سەجدە سەھۋىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى
- 284..... سەجدە سەھۋى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ھاللار

- 285.....سۈترە ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش مەسلىسى
- 286.....قراۋەت خاتالىقلىرى
- 286.....قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى ۋە ئەدەبلىرى
- 290.....قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەبلىرى
- 291.....قۇرئان يادلاشنىڭ پەزىلىتى
- 292.....قۇرئاننى خەتمە قىلىش
- 292.....قۇرئان كەرىمنى تەرتىل بىلەن ئوقۇش
- 293.....قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش
- 293.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بايانى
- 293.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بۇيرۇلىشى
- 294.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ھۆكمى
- 294.....تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى
- 294.....تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 295.....تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ئۇسۇلى
- 295.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ۋاقتى
- 296.....تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان شەرتلەر
- 297.....سەجدە ئايەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۈرىلەر ۋە ئايەتلەر
- 297.....قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسلىلەر
- 298.....نامازلارنى كېچىكتۈرۈشنىڭ ئۆزۈرلىرى
- 299.....نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان ئۆزۈرلەر
- 300.....قازا نامازلارنى ئوقۇش ئۇسۇلى
- 301.....قازا نامازلارنى ئوقۇشنىڭ تەرتىپى
- 302.....قازا نامازلارنى ئوقۇشتا تەرتىپنىڭ ئەمەلدىن قېلىشى
- 303.....قازاسى ئوقۇلىدىغان نامازلار
- 303.....مېيىتتىن ناماز ۋە روزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى
- 304.....ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ كاپارىتى يوق

- 304..... نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش مەسلىسى
- 309..... نامازلارنى جەمئى قىلىشنىڭ شەرتلىرى
- 309..... كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىندا ناماز ئوقۇش مەسلىسى

تۆتىنچى بۆلۈم

نامازلارنىڭ تۈرلىرى

- 313..... جامائەت نامىزى
- 313..... جامائەت نامىزىنىڭ ھۆكۈمى
- 315..... جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى
- 316..... جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ھېكمىتى
- 317..... جامائەت نامىزى ئەسكەرىي تەرىپىدۇر
- 318..... مەسجىد ئومۇمىنىڭ مەكتىپىدۇر
- 318..... مەسجىدكە بېرىشنىڭ ئەدەپلىرى
- 319..... ئىماملىق ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسلىلەر
- 320..... ئىماملىقنىڭ شەرتلىرى
- 320..... ئىماملىققا ھەقلىق بولغۇچىلار
- 321..... ئىماملىقى مەكرۇھ بولىدىغانلار
- 323..... ئىسلام ئۆمىتىنى چەتكە قېقىشنىڭ خاتالىقى
- 324..... ئىمامغا ئەگىشىشنىڭ شەرتلىرى
- 325..... جامائەت توغرىسىدىكى مەسلىلەر
- 326..... جامائەت سېپىنىڭ تەرتىبى
- 326..... ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتى
- 327..... ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرغان كىشىنىڭ مەسلىسى
- 329..... ئەڭ ئىلغار كۆز قاراش
- 330..... ئىمام بىلەن جامائەتنىڭ نىيىتى بىردەك بولماسلىق مەسلىسى

- 332.....جامائەت سانى.
- 333.....جامائەتنىڭ تۈرى.
- 333.....مۇدىرك ھەققىدىكى مەسىلىلەر.
- 336.....لاھىق ھەققىدىكى مەسىلىلەر.
- 338.....مەسبۇق ھەققىدىكى مەسىلىلەر.
- 341.....جامائەت نامىزى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر.
- 341.....ئوقۇپ بولغان نامازنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇش.
- 342.....جامائەتنىڭ ساۋابىنى تېپىش.
- 342.....بىرىنچى رەكئەتكە ئۈلگۈرۈش.
- 344.....جامائەتنىڭ ئىمامدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرى.
- 345.....ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدىغان ئىشلار.
- 345.....ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدىغان ئىشلار.
- 346.....ئىمام قىلمىسىمۇ جامائەت قىلىدىغان ئىشلار.
- 347.....سەجدە سەھۋى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر.
- 348.....**جۈمە نامىزى**
- 348.....جۈمە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى.
- 349.....جۈمە كۈنىنىڭ پەزىلىتى.
- 350.....جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى.
- 351.....جۈمە نامىزىنىڭ بۇيرۇلىشىنىڭ ھېكمىتى.
- 352.....جۈمە نامىزى پەرز بولىدىغان كىشىلەر.
- 352.....جۈمە نامىزىنىڭ پەرزلىرى.
- 352.....خۇتبە
- 353.....خۇتبە ئوقۇشنىڭ كەيپىيىتى.
- 354.....جۈمە كۈنىدىكى سۈننەت ئەمەللەر.
- 355.....4 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىش.
- 355.....جۈمە كۈنىدە ھارام بولىدىغان ئىشلار.

- 357..... جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى
- 357..... **جىنازە نامىزى (مېيىت نامىزى)**
- 358..... ئۆلۈمنىڭ ھەقىقىتى
- 359..... ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش
- 359..... كېسەل يوقلاش
- 360..... سەكراتتىكى كىشىنىڭ تەۋبىسى ۋە ئىمانى
- 362..... بىراۋ سەكراتقا چۈشكەندە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار
- 363..... 2 - شاھادەت كەلىمىسىنى تەلەقن قىلىش
- 363..... 3 - مېيىتنىڭ كۆزلىرىنى يۇمدۇرۇش
- 364..... مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار
- 365..... **مېيىتنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى**
- 366..... بىرىنچى پەرز: مېيىتنى يۇيۇش
- 366..... مېيىتنى يۇغۇچىلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- 368..... مېيىتنى يۇيۇش، كېپەنلەش ئۇسۇلى
- 369..... مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى
- 370..... ئىككىنچى پەرز مېيىتنى كېپەنلەش
- 370..... كېپەننىڭ ئۆلچىمى
- 372..... كېپەنلەش ئۇسۇلى
- 372..... ئۈچىنچى پەرز مېيىتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش
- 373..... **جىنازە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى ۋە ئوقۇش كەيپىيىتى**
- 373..... جىنازە نامىزىنىڭ ئىماملىقىغا ھەقلىق كىشىلەر
- 374..... جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدىغان كىشىلەر
- 374..... جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى
- 375..... جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى
- 375..... جىنازە نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى
- 377..... جىنازىلەرنى بىرلەشتۈرۈش مەسىلىسى

- 378.....جنازه نامىزى قاچان ئوقۇلىدۇ؟
- 379.....جنازه نامىزى نەدە ئوقۇلىدۇ؟
- 380.....مېيىتنى يۆتكەش مەسىلىسى
- 381.....مېيىتنى دەپنە قىلىشقا ئالدىراش
- 381.....جنازنى كۆتۈرۈش
- 381.....جنازنى كۆتۈرۈش ئۇسۇلى
- 382.....تۆتىنچى پەرز مېيىتنى دەپنە قىلىش
- 383.....مېيىت نەدە دەپنە قىلىنىدۇ؟
- 384.....قەبرىنىڭ ئۆلچىمى
- 384.....مېيىتنى دەپنە قىلىش ئۇسۇلى ۋە قەبرىنىڭ ئۆلچىمى
- 385.....قەبرە قانچىلىك كۆتۈرۈلىدۇ؟
- 386.....قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش
- 387.....تاۋۇت ياكى ساندۇقتا دەپنە قىلىش
- 387.....قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھۆكۈمى
- 389.....قۇرئان ئوقۇپ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش
- 390.....شېھىت ۋە ئۇنىڭغا خاس ئەھكاملار
- 390.....شېھىتلەر قانداق دەپنە قىلىنىدۇ؟
- 391.....يولۇچى نامىزى
- 392.....يولۇچىلارغا ئائىت ھۆكۈملەر
- 394.....سەپەردە نامازنى قەسر قىلىشنىڭ دەلىلى
- 396.....مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ، يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىشى
- 396.....مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى
- 397.....يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى
- 398.....قەسر توغرىلۇق مەزھەپ قاراشلىرى
- 399.....ھېيت نامازلىرى
- 399.....ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيرۇلىشىنىڭ دەلىلى

- 400..... ھېيت نامازلىرى كىملەرگە ۋاجىپ بولىدۇ؟
- 401..... ھېيت نامازلىرىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرى
- 401..... ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى
- 402..... ھېيت نامازلىرىدا سۈننەت بولغان ئىشلار
- 402..... ھېيت نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى
- 403..... ھېيت نامازلىرىدىكى ئارتۇق تەكبىرلەر توغرىلۇق مەسىلىلەر
- 404..... تەشرىق تەكبىرلىرى
- 405..... تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ تېكىستى
- 406..... تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرىلۇق مەسىلىلەر
- 407..... تەراۋىھ نامىزى
- 407..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھۆكىمى
- 408..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ ۋاقتى
- 408..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ بۇيرۇلىشى
- 409..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ رەكئەت سانى
- 410..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى
- 411..... تەراۋىھ نامىزى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر
- 412..... كېسەل كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيىتى
- 413..... ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش مەسىلىسى
- 414..... ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا تاقىتى يەتمىگەن كىشى قانداق قىلىدۇ؟
- 414..... ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش توغرىلۇق مەسىلىلەر
- 415..... ئىستىسقا (سۇ تەلەش) نامىزى
- 416..... ئىستىسقا نامىزىنىڭ بۇرۇنقى دىنلاردىمۇ بارلىقى
- 417..... ئىستىسقا نامىزىنىڭ كەيپىيىتى
- 417..... كۇسۇق ۋە خۇسۇق نامازلىرى
- 418..... كۇسۇق ۋە خۇسۇق نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى
- 419..... قورقۇنچ نامىزى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇلىشى

- 420.....مۇستەھەب نامازلار.
- 421.....تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ۋاقتى.
- 423.....2 - چاشگاھ نامىزى.
- 423.....3 - تەھەججۇد (كېچە) نامىزى.
- 429.....4 - تاۋاپ نامىزى.
- 430.....نەپلە نامازلىرى
- 430.....نەپلە نامىزى ھەققىدىكى مەسلىلەر.
- 431.....نەپلە ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقتلار.
- 432.....نەپلە نامازلارنىڭ تۈرلىرى
- 432.....1 - تەۋبە نامىزى.
- 433.....2 - ئىستىخارە نامىزى.
- 434.....3 - ھاجەت نامىزى.
- 437.....پايدىلىنىلغان ئەرەبچە ماتېرىياللار.

نەشرىياتىن

مۇھەممەد يۈسۈپ 1968 - يىلى ئانا ۋەتىنىمىزنىڭ خوتەن ۋىلايىتىدە تۇغۇلغان. ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپلا قارىلىققا كىرىشكەن بولۇپ، كىچىك يېشىدىلا قۇرئان كەرىمنى يادلاپ بولغان. 1984 - يىلى ناھىيىلىك چوڭ جامىدە تۇنجى خەتمىنى ئوقۇغاندا كىشىلەرنىڭ زوقىنى قوزغىغان.

1984 - ۋە 1985 - يىللار ئارىسىدا يوشۇرۇن مەدرىسەدە ئەرەب تىلى ئۆگىنىشكە باشلاپ، دەسلەپكى ساۋادىنى چىقارغاندىن كېيىن، 1986 - يىلى 6 - ئايدا چەت ئەلدە ئىلىم تەھسىل قىلىش مەقسىتى بىلەن ۋەتەندىن ئايرىلغان ۋە شۇ يىلى ھەج پائالىيىتىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولۇپ، مىسىرغا ئوقۇشقا كەتكەن.

1986 - يىلى 9 - ئايدا مىسىر ئەزھەر بىلىمگاھىنىڭ تەييارلىق سىنىپىغا ئوقۇشقا كىرىپ، شۇ يىلنىڭ ئاخىرى تولۇق ئوتتۇرىغا ئىمتىھان بېرىپ ئۆتكەن. تولۇقنىڭ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى يىللىقنى ئوقۇپ بولۇپ، مۇسابىقە ئارقىلىق تۆتىنچى يىللىققا ئاتلىغان. شۇنداق قىلىپ تۆت يىللىق تولۇق ئوتتۇرىنى ئۈچ يىلدا پۈتتۈرگەن.

1989 - ئەزھەر ئۈنۋېرسىتېتىنىڭ شەرىئەت ۋە قانۇن فاكۇلتېتىغا قۇبۇل قىلىنىپ، 1993 - يىلى تاماملىغان.

1993 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن 1995 - يىلىنىڭ بېشىغىچە تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەھىرىدىكى «ئۈسكۈدار رايونلۇق قۇرئان يادلاش مەدرىسەسى» دە، ئەرەب تىلى ۋە قىرائەتتىن دەرس بەرگەن.

1995 - يىلىدىن 2001 - يىلىغىچە قازاقىستاننىڭ ئالمۇتا شەھىرىدىكى

«قازاق تۈرك ئىنىستوتى» دا ئەرەب تىلىدىن مۇئەللىم بولۇپ ئىشلىگەن. بۇ جەرياندا قازاقىستاننىڭ جۇمھۇرىيەتلىك گېزىتلىرىدىن «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدە دىنىي ۋە ئىجتىمائىي مەسىلىلەر ھەققىدە نۇرغۇن ماقالە يېزىپ ئېلان قىلغان.

2001 - يىلىدىن بىرى سەئۇدى ئەرەبىستان رادىئوسىنىڭ ئۇيغۇر بۆلۈمىدە بۆلۈم باشلىقى بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە.

مۇھەممەد يۈسۈپنىڭ پىكىرى _ قارىشى

مۇھەممەد يۈسۈپ دىنىي جەھەتتە ئوتتۇراھاللىقنى ئاساس قىلغان ئىلغار پىكىر-قاراشقا ئىگە بولۇپ، رادىكاللىقتىن ۋە چەكلىك مۇھىت تەسىرىدىن ئەلۋەتتە يىراق تۇرۇپ.

تىنىمسىز ئىزدىنىش روھىغا ئىگە مۇھەممەد يۈسۈپ ھازىرغىچە 20 پارچىدىن ئارتۇق ئەسەر يازغاننىڭ سىرتىدا، ئەرەب تىلىدىن ئۇيغۇر تىلىغا 10 پارچىدىن ئارتۇق كىتاب تەرجىمە قىلغان ھەمدە ھەر قايسى تور بەتلەردە 100 پارچىدىن كۆپرەك ماقالە ئېلان قىلغان. ھازىرغىچە ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ۋە تەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشىپ كەلمەكتە.

نەشرىدىن ھېچقان ئەسەرلىرى:

1 - «ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى» بىرىنچى نەشرى 1996- يىلى، ئىككىنچى نەشرى 2002- يىلى ئىستانبۇلدا، ئۈچىنچى نەشرى 2010- يىلى بەيرۇتتا، تۆتىنچى نەشرى 2013- يىلى قاھىرەدە نەشر قىلىنغان.

2 - «ئىسلام ئەقىدىلىرى» بىرىنچى نەشرى 1997- يىلى (ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىدا) ئالمۇتادا، ئىككىنچى نەشرى 1998- يىلى قەشقەردە، ئۈچىنچى نەشرى 2003- يىلى قازاق تىلىدا ئالمۇتا، تۆتىنچى نەشرى

2004- يىلى ئىستانبۇلدا، بەشىنچى نەشرى 2005 - يىلى (ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىدا) ئالمۇتىدا، ئالتىنچى نەشرى 2006 - يىلى قازاق تىلىدا ئالمۇتىدا، يەتتىنچى، سەككىزىنچى ۋە توققۇزىنچى نەشلىرى 2008 - 2009 - ۋە 2010 - يىللىرى ئالمۇتىدا ئارقا-ئارقىدىن (ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىدا)، ئونىنچى نەشرى 2013 - قاھىرەدە نەشر قىلىنغان.

3 - «ناماز ۋە ئۇنىڭ قائىدە-تەرتىپلىرى» بىرىنچى نەشرى 1998- يىلى (ئۇيغۇر سىلاۋيان ۋە ئەرەب يېزىقلىرىدا) ئالمۇتىدا، ئىككىنچى نەشرى 2007 - يىلى ئىستانبۇلدا، ئۈچىنچى نەشرى 2008 - يىلى، تۆتىنچى نەشرى 2012 - يىلى بەيرۇتتا نەشر قىلىنغان.

4 - «ناماز ھەققىدە ساۋات» بىرىنچى نەشرى 1998- يىلى، ئىككىنچى نەشرى 2006 - يىلى، ئۈچىنچى نەشرى 2008 - يىلى، تۆتىنچى نەشرى 2009 - يىلى، بەشىنچى نەشرى 2010 - يىلى (ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىدا) ئالمۇتىدا بېسىلغان.

5 - «روزا ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى» بىرىنچى نەشرى 1999- يىلى ئەرەب ۋە سىلاۋيان يېزىقلىرىدا ئالمۇتىدا، 2004 - يىلى ئىككىنچى نەشرى ئىستانبۇلدا بېسىلغان.

6 - «دىنىمىزنىڭ ساپلىقىنى قوغدايلى» (يېڭى ھايات ۋە ئۇيغۇر ئاۋازى گېزىتلىرىدە ئېلان قىلىنغان ماقالىلىرىنىڭ توپلىمى)، بىرىنچى نەشرى 1999 - يىلى، ئىككىنچى نەشرى 2005 - يىلى ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان.

7 - «زاكات كىتابى» بىرىنچى نەشرى 2003- يىلى ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان.

8 - «دوئا ۋە ئۇنىڭ پەزىلەتلىرى» بىرىنچى نەشرى 2004 - يىلى

ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان.

9 - «ئىلاھىي قورغان» بىرىنچى نەشرى 2005- يىلى، ئىككىنچى نەشرى 2006 - يىلى، ئۈچىنچى نەشرى 2010 - يىلى ئىستانبۇلدا، تۆتىنچى نەشرى 2012 - يىلى بەيرۇتتا، بەشىنچى نەشرى 2016 - يىلى ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان.

10 - «غەرب مەدەنىيىتى ۋە بىز» 2004 - يىلى ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان.

11 - «ھەج ۋە ئۆمرە قوللانمىسى» بىرىنچى نەشرى 2005 - يىلى ئىستانبۇلدا، ئىككىنچى نەشرى 2007 - يىلى رىياد، ئۈچىنچى نەشرى 2009 - يىلى (ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىدا) ئالمۇتدا، تۆتىنچى نەشرى 2011 - يىلى مەككىدە، بەشىنچى نەشرى 2016 - يىلى ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان.

12 - «ئىسلامدىكى ھارام ۋە چەكلەنگەن ئىشلار» بىرىنچى نەشرى 2009 - يىلى ئۇيغۇر ئەرەب يېزىقىدا ئىستانبۇلدا، ئىككىنچى نەشرى 2010 - يىلى (سىلاۋيان يېزىقىدا) ئالمۇتدا، ئۈچىنچى نەشرى 2013 - يىلى بەيرۇتتا نەشر قىلىنغان.

13 - «بەش پەرز ۋە ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى» 6 كىتابنىڭ توپلىمى بولۇپ، 2009 - يىلى بەيرۇتتا نەشر قىلىنغان.

14 - «ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن دىنىي ساۋات» بىرىنچى نەشرى 2009 - يىلى بەيرۇتتا قاتتىق مۇقاۋىلىق قىلىپ بېسىلغان. قىسقارتىلغان ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى نەشرلىرى 2012 - يىلى بەيرۇتتا ۋە ئىستانبۇلدا، تۆتىنچى نەشرى 2013 - يىلى (ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىدا) ئالمۇتدا، بەشىنچى نەشرى 2013 - يىلى مەككىدە نەشر قىلىنغان.

15 - «دىن ۋە ھايات (1600 سوئالغا جاۋاب)» 2009 - يىلى بەيرۇتتا نەشر قىلىنغان. كېيىنچە تولۇقلىنىپ، «دىن ۋە ھايات (2000 سوئالغا

جاۋاب)» دېگەن ئىسىم بىلەن ئىككىنچى نەشرى 2010 - يىلى، ئۈچىنچى نەشرى 2011 - يىلى بەيرۇتتا، ئۈچىنچى نەشرىنىڭ ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىدىكى نۇسخىسى 2013 - يىلى ئالمۇتتا، تۆتىنچى نەشرى 2013 - يىلى قاھىرەدە ۋە بەيرۇتتا ئىككى توملۇق نەشر قىلىنغان.

16 - «ئىسلام ئەخلاقى» بىرىنچى نەشرى 2010 - يىلى بەيرۇتتا، ئىككىنچى نەشرى 2013 - يىلى قاھىرەدە نەشر قىلىنغان.

17 - «ھەج بەدەل تىجارىتىنىڭ ھاراملىقى ھەققىدە ئوچۇق سۆز» 2012 - يىلى بەيرۇتتا نەشر قىلىنغان.

18 - «پەرزەنتلىرىمىزنى قانداق تەربىيەلەيمىز؟» بىرىنچى نەشرى 2013 - يىلى بەيرۇتتا، ئىككىنچى نەشرى 2013 - يىلى قاھىرەدە نەشر قىلىنغان.

19 - «مانا بۇ ئىسلام» بىرىنچى نەشرى 2013 - يىلى قاھىرەدە نەشر قىلىنغان.

نەشر قىلىنىش ئالدىدا تۈزۈۋاتقان ئەسەرلىرى:

1 - «تەپسىر جەۋھەرلىرى»

2 - «قۇرئان ئوقۇش قائىدىلىرى».

3 - «غۇربەتتىكى ياشلىق» (شېئىرلار توپلىمى).

4 - «يۈرەك سىرى» (شېئىرلار توپلىمى).

5 - «قۇرئان كەرىم بىزنىڭ نىجات يولىمىزدۇر».

6 - «پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئۇلۇغ ماقامىنى قوغدايلى!» ماقالىلار توپلىمى.

ئەرەب تىلىدىن ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلغان ئەسەرلىرى:

1 - «المقالات العلمية والاجتماعية» ئىلمىي ۋە ئىجتىمائىي ماقالىلار

- توپلىمى). ئاپتورى: سەئۇدى ئەرەبىستان ئۆلىمالىرى.
- 2 - «الأديان في القرآن» قۇرئاندىكى دىنلار). ئاپتورى: دوكتور مەھمۇد شەرىف.
- 3 - «مختصر كتاب إظهار الحق» ھەقىقەتنىڭ ئېلانى). ئاپتورى: ئەللامە رەھمەتۇللا ھىندى.
- 4 - «كتاب التوحيد» تەۋھىد كىتابى). ئاپتورى: سالىھ ئەلفوزان.
- 5 - «العقيدة الصحيحة» (توغرا ئەقىدە). ئاپتورى: ئەللامە ئىبنى باز.
- 6 - «شرح أصول الإيمان» ئىمان ئاساسلىرىنىڭ شەرھى). ئاپتورى مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇسەيمىن.
- 7 - «منهج اهل السنة والجماعة» ئەھلى سۈننەتنىڭ يولى). ئاپتورى: ئەللامە مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلۋەھھاب.
- 8 - «النصرانية في الأصل والواقع» خرىستىئان دىنىنىڭ ئەسلى ۋە بۈگۈنى). ئاپتورى: ئەللامە مۇھەممەد ئابدۇللا سەھىم.
- 9 - «صفة صلاة النبي» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيىتى). ئاپتورى: مۇھەممەد ئىبنى ناسىرۇددىن ئەلبانى.
- 10 - «الوسائل المفية للحياة الطيبة» ئەللامە ئابدۇراھمان ناسىر ئەل سەئۇدى.
- 11 - «الدروس المهمة لعامة الأمة» مۇسۇلمانلارغا مۇھىم تەلىماتلار). ئاپتورى: ئىبنى باز.
- 12 - «33 سبباً للخشوع في الصلاة» (نامازدا خۇشۇننىڭ 33 سەۋەبى). ئاپتورى: مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇنەججىد.

- نەشرىياتتىن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ناھایتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ۋە ئەڭ ئېسىل مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ رەببى ۋە مۇئىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانچە مەدھىيە ئوقۇپ ئۇنى ماختايمەن. ئىنسانىيەتنىڭ ئىپتىخارلىق ئۈلگىسى، ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۆپىرى، زالالت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزلەرگىچە يەتكۈزگەن، شۇنداقلا تا قىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۇئىنلەرگە جانابى ئاللاھ تائالادىن رەھمەت تىلەيمەن.

ناماز ئىماندىن قالسىلا ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى، ئىسلام دىنىنىڭ تېرىكى، مۇسۇلمانلىقنىڭ بەلگىسى، پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ باشلامچىسى ۋە قىيامەت كۈنىدە بەندىلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋال ھېساب بېرىدىغان بىردىنبىر ئەمەلى، ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىخلاس ۋە ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئەڭ ئوبرازلىق ئىپادىسى بولغانلىقتىن ئىسلام دىنى نامازنى ناھايىتى يۇقىرى ۋە ئەھمىيەتلىك ئورۇندا قويدى ھەمدە ناماز ئوقۇغۇچىلارغا جەننەت بىلەن خۇشخەۋەر بەردى. ئىسلام دىنى نامازنى شۇنچىلىك ئەھمىيەتلىك يۇقىرى ئورۇنغا قويغان ئىكەن، ئەلۋەتتە بىزمۇ نامازنى جان - دىلىمىز بىلەن

تولۇق ئورۇنداشقا، ئورۇندىغاندىمۇ ئۇنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرىنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئاللاھقا قوبۇل بولىدىغان شەكىلدە ئادا قىلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز زۆرۈر.

مەلۇمكى، ناماز ۋە باشقا پۈتۈن ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى پەقەت ئۇنىڭ ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن قائىدە - پىرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن شەكىلدە ئادا قىلىنىش ياكى قىلىنماسلىقىغا باغلىقتۇر. شۇڭا ھەر قانداق بىر مۇسۇلمان ئۈچۈن ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرىنى ئۆگىنىش ئىنتايىن زۆرۈر بولغان پەرزدۇر.

ھۆرمەتلىك كىتابخان! قوللىغۇزدىكى بۇ كىتاب ناماز ھەققىدە تەپسىلىي يېزىلغان ھەممىگە ئاممىباب ئەسەر بولۇپ، سىزنىڭ ناماز ھەققىدىكى بىلىملەرگە بولغان بارلىق ئېھتىياجىڭىزنى قاندۇرىدۇ، بىلىمىدىغانلارغا ئۆگىتىدۇ، بىلىدىغانلارنىڭ بىلىمىنى ئاشۇرىدۇ، مۇكەممەللەشتۈرىدۇ ۋە ئۇلارنى ناماز ھەققىدىكى نۇرغۇن سىر - ئەسرارلارغا ئىگە قىلىدۇ.

بۇ كىتاب ھەققىدە قىسقىچە چۈشەندۈرۈش بېرىشنى خالايمەن:

1 - بۇ كىتاب پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ھەققىدە ئۆگەتكەن ۋە ئۆزى قىلىپ كۆرسەتكەنلىرىنى ئاساس قىلغان ھالدا، قۇرئان ۋە ھەدىسكىلا تايىنىپ يېزىلغان بىر ئەسەردۇر. بۇ ئەسەر يەنە ئۇيغۇر خەلقىدە ئومۇملاشقان مەزھەپ - ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىپىگە مۇۋاپىقلىشىدۇ.

2 - مەن مەزھەپكە مۇتەئەسسىبلىك قىلغۇچى ياكى ئەكسىچە مەزھەپنى رەت قىلغۇچىمۇ ئەمەسمەن. قۇرئان ۋە سۈننەتنى بىرىنچى ئورۇندا قويۇپ، ھەر قانداق بىر مەسىلىدە ئاۋۋال بۇ ئىككىسىگە مۇراجىئەت قىلدىم. ئاندىن مەزھەپ ئالىملىرىنىڭ بۇ ھەقتىكى چۈشەنچىلىرىگە مۇراجىئەت

قىلىپ ئەڭ توغرا دەپ قانائەت قىلغانلىرىمنى تاللاپ ئالدىم.

3 - كىتابتا نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئايەت ۋە ھەدىسلەر بىلەن بايان قىلىنغان شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ مەنبەلىرى (سۈرە نامى بىلەن ئايەت نومۇرى، ھەدىسنىڭ رىۋايەت قىلغۇچىسى ۋە بايان قىلىنغان مەسىلىلەرنىڭ نەدىن ئېلىنغانلىقى) بەت ئاستىغا بېرىلدى.

4 - كىتابتا نامى تىلغا ئېلىنغان مەنبەلەر تېخى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنمىغانلىقتىن، بۇلاردىن پەقەت ئەرەب تىلىنى بىلىدىغانلارلا پايدىلىنالايدۇ ۋە شۇنداقلا بۇ مەنبەلەر توغرىلۇق ئىزدىنىدۇ. شۇ سەۋەبتىن تىرناق ئىچىدە بېرىلگەن مەنبەلەر ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنماستىن، ئەرەبچە ئۆز ئەسلى بويىچە بېرىلدى. بەلكى بۇ مەزكۇر ئەسەرلەرنى ئىزدىگۈچىلەر ئۈچۈن تېخىمۇ ئوڭايلىق بولۇشى مۇمكىن. بۇ كىتاب 2011 - يىلى بەيرۇتتا نەشر قىلىنغان تولۇقلانغان نۇسخىسىغا ئاساسەن نەشرگە بېرىلدى. جانابى ئاللاھ ئائالادىن بۇ ئاددىي ئەمگىكىمنى قوبۇل قىلىشىنى سورايمەن.

كىتابنى تۈرلۈك خاتالىقلاردىن ۋە سەۋەبلىكلەردىن خالىي دېگىلى بولمايدۇ. شۇڭا كىتابخانلارنىڭ، خۇسۇسەن ئۆلىمالىرىمىزنىڭ كۆرسىتىپ بېرىشىنى ئارزۇ قىلىمەن.

مۇھەممەد يۈسۈپ

ھىجرىيە 1437 - يىلى زۇلھەججە ئاينىڭ 5_كۈنى.

مىلادىيە 2016 - يىلى 6 - سىنتەبىر.

ئىبادەت ھەققىدە مۇقەددىمە

ئىبادەت ھەققىدە قىسقىچە بايان

ئىبادەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

كىشىلەر مۇسۇلمان بولۇپ ئىسلام دىنىغا كىرگەندىن كېيىن، ئۇلارغا ئاللاھ تائالانىڭ ئەڭ ئاۋۋال بۇيرىغان نەرسىسى ئىبادەتتۇر. ئىبادەت ئەقىدىنى تولۇقلايدىغان ۋە ئۇنى نامايان قىلىدىغان مۇھىم بىر ئەمەل. ئىبادەتلەر ساغلام ئەقىدىنىڭ دەلىلى ۋە ئۇنىڭ ئەمەلدىكى تەرجىمىسىدۇر. ئىبادەت _ ئاللاھ تائالغا قۇلچىلىق قىلغان ھالدا، ئۇنىڭ تەلەپ قىلغىنى بويىچە ياشاش دېگەنلىكتۇر. بۇ ئىبادەتنىڭ ئومۇمىي مەنىسى بولۇپ، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇرۇش، ھەج قىلىش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش دېگەنگە ئوخشىغان زەھرىي ئىبادەتلەر بىز تەرىپلىگەن ئومۇمىي ئىبادەتنىڭ بىر قىسمىدۇر. دېمەك، تەلەپكە لايىق ياشىغان مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ھاياتى پۈتۈنلەي ئىبادەتتۇر. بۇ ئەينى ۋاقىتتا، ئاللاھ تائالغا بولغان ھەقىقىي قۇلچىلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

«ئىبادەت دىننىڭ، شۇنداقلا ھاياتلىقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغىنىدەك، ئىنساننىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن پۈتۈن ئىشلىرىنى، تىلى ۋە دىلىنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ»⁽¹⁾.

«ئىبادەت — ئاللاھ تائالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ھەر قانداق ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئىش - ھەرىكەت، گەپ - سۆز ۋە ئوي -

(1) دوكتور يۇسۇپ ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن.

پىكىرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئىسمىدۇر.

ئىبادەتنىڭ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلار: ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش، ھەج - ئۆمرە قىلىش، توغرا ۋە راست سۆزلەش، ئامانەتنى ئادا قىلىش، ئىلىم ئۆگىنىش، ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا سىلە - رەھىم قىلىش، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، باشقىلارنى ياخشىلىقلارغا بۇيرۇش، يامانلىقلاردىن توسۇش، ھالال رىزىق ئۇچۇن ئىشلەش، پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيەلەش، ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش، خوشىنلارغا، پىقىرلارغا، بېتىملارغا، مۇساپىرلارغا ياخشىلىق قىلىش، ھايۋانلارغا رەھىم قىلىش، قۇرئان ئوقۇش، دوئا قىلىش، زىكىر ئېيتىش، ئاللاھ تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە مۇھەببەت، ئىخلاس قىلىش، ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىدىن قورقۇش، رەھىمتىدىن ئۈمىد كۈتۈش، ئۇنىڭغا تەۋەككەل قىلىپ يۆلىنىش، ئۇنىڭدىن ياردەم تىلەش، بالا - قازالارغا سەبىر قىلىش، ئۇنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش ۋە باشقىلاردۇر»⁽¹⁾.

ھەممە ئىبادەتكە چاقىرىلغان

ئاللاھ تائالا پۈتۈن ئىنسان ئەۋلادىنى ئىبادەتكە چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ، وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ يەنى: «ئى ئادەم بالىلىرى! شەيتانغا چوقۇنماڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ئوپپۇچۇق دۈشمەندۇر، ماڭىلا قۇلچىلىق قىلىڭلار، بۇ توغرا يولدۇر»⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا ئىنساننىڭ يارىتىلىشىنىڭ غايىسى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ﴾ يەنى:

(1) شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ «العبودي» ناملىق ئەسىرى 2 - بەت.

(2) ياسىن سۈرىسى 60 - 61 - ئايەتلەر.

«جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم. ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن ۋە ئۇلارنىڭ مېنى ئوزۇقلاندۇرۇشىنى تىلىمەيمەن»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئورتاق چاقىرىقى «وَأَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ» يەنى: «ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە ئاللاھ تائالادىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر»⁽²⁾ دېيىشتىن ئىبارەت ئىلاھىي پىرىنسىپ ئىدى.

ئىبادەت ئاللاھقا قىلىندۇ

«مۇندىن ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى ئۆتكەن يۇنانلىق مەشھۇر تارىخچى بلوتارك دىنلار تارىخى توغرىسىدىكى ئىنچىكە تەتقىقات نەتىجىسىدىن كېيىن، مۇنداق دېگەن ئىكەن: «دۇنيادا چېگرىسىز، پادىشاھسىز، بايلىقسىز، مەدەنىيەتسىز ۋە تىياتىرسىز شەھەرلەرمۇ تېپىلىشى مۇمكىن، بىراق ئىنسانلار جەمئىيىتى ياكى تارىخى ئىبادەتخانىسى بولمىغان، ياكى ئۇنىڭ ئەھلى دىنىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللانمايدىغان بىرەر شەھەرنى كۆرگىنى يوق»⁽³⁾.

ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئۇنى يوق يەردىن بار قىلىپ، ئۇنىڭغا تۈرلۈك نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان شەپقەتلىك ئىگىسى — ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنى ئۆتەشكە تېگىشلىك تەبىئىي بۇرچ دەپ تونۇيدۇ، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قەدەر كەلگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەينى زاماندىكى ئۈمەتلىرىنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىپ ئۆتكەن بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ زامانىدىن كېيىن كەلگەن ئىنسانلار بۇرۇنقىلىرىنىڭ تۇتۇپ ماڭغان ھەق

(1) زارىيات سۇرىسى 56 - 57 - ئايەتلەر.

(2) ئەئزاق سۇرىسى 59 - ئايەت

(3) دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ «العباد» في الاسلام ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

يوللىرىنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىكتىن، بەزىلىرى ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ كۈن، ئاي، ئوت، سۇ قاتارلىق تەبىئەت كۈچلىرىگە ۋە كالا قاتارلىق ھايۋانلارغا چوقۇنغان بولسا، بەزىلىرى ئاللاھ تائالغا ئىبادەت قىلىشنىڭ يوللىرىنى ئۇنتۇپ كېتىپ، بۇتلارنى، ئىنسانلارنى ئاللاھ تائالغا شېرىك قىلىۋالغان. شۇنداق قىلىپ ئىنسانلار ئاللاھ كۆرسەتكەن ئېتىقاد ۋە ئىبادەت سىستېمىلىرىدىن ئۇزاقلىشىپ كەتكەنلىكتىن ئاللاھ تائالانىڭ ھەق دىنىدىن ئايرىلىپ قالغان. ئىنسانلار ھەق دىننى ئۇنتۇپ، كۆپىنچە يۈز تۇتقان ھەربىر دەۋردە ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرلەرنى ئارقا - ئارقىدىن ئەۋەتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ھەق دىنغا قايتۇرۇپ تۇرغان بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەر ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئىنسانلار يەنە قايتىدىن بۇرۇنقى كۆپۈرلۈكلىرىغا قايتىپ تۇرغان. ئاخىرىدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھېكمىتى ئىسلام دىنىنى تا قىيامەتكىچە ئۆزگەرمەس، بۇزۇلماس، مەڭگۈلۈك دىن قىلىپ بەلگىلەپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بۇ ئاخىرقى دىنغا، ئاخىرقى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىش ئارقىلىق ئىنسانىيەتنى مەخلۇقلارغا چوقۇنۇشتىن ئىبارەت زالەتنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن ئۆزۈلكېسىل ئازات قىلىپ، ئاللاھ تائالغا ئىبادەت قىلىدىغان ھەقىقەت نۇرىغا چىقىرىشنى تەقەززا قىلغان بولۇپ، شۇندىن بېرى ئىسلام دىنى پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئىلاھىي بىر مەشئەل بولۇپ چاقناپ كەلمەكتە. بۇ مەشئەل تاقىيامەتكىچە مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ، بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ۋەدىسىدۇر.

ئىنسان ئىبادەت قىلىشقا مۇھتاج

مۇشۇ مەنىۋى جەۋھەرنى غەپلەت ۋە مەغرۇرلۇق قاپلىۋالغان چاغدا، ئىنساننىڭ قەلبىنى شەك ۋە كۆپىنچىلىكنىڭ پەردىلىرى يۆرگۈۋالىدۇ. ئەمما ئىنسان دەھشەتلىك بالالار ۋە ئەڭ قىيىن لەھزىلەرگە دۇچ كېلىپ، سەۋەبلەر كارغا كەلمىگەندە، بۇ پەردە ئۆزلىكىدىن تېزلا ئېچىلىپ، ئىنسان يەنە ئەسلىدىكى تەبىئىتىگە قايتىدۇ ۋە رەببىگە يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ مەرھىمىتىگە ئېسىلىشقا ۋە يالۋۇرۇشقا باشلايدۇ. مانا بۇ ئىنسان تەبىئىتىگە

خاس خاراكتېردۇر. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقىقەتنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نِسِيًّا مَا كَانُ يَدْعُوا إِلَيْهِ﴾ يەنى «ئىنسانغا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتسە رەببىگە يۈزلەنگەن ھالدا ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ. ئاندىن ئاللاھ ئۆز تەرىپىدىن ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلغان (ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەرنى كۆتۈرۈۋەتكەن) چاغدا، ئاللاھقا زىيان - زەخمەتنى كۆتۈرۈۋېتىش توغرىلىق ئىلگىرى قىلغان دۇئاسىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ»⁽¹⁾.

دېمەك: ئىنساندىكى ئاللاھ تائالاغا بولغان ئېھتىياج تۇيغۇسىنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن مەنئى ئۇچرىشىشتىن باشقا ھېچقانداق نەرسە تولدۇرالمىدۇ. ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ۋە ئۇنىڭ مەرھىمىتىگە ئېرىشىشنىڭ بىرلا ۋاسىتىسى ئىبادەتتۇر»⁽²⁾.

ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى

ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى — ئاللاھ تائالاغا ئەڭ كەمتەرلىك ۋە ئەڭ سەممى مۇھەببەت ھەم ئىخلاس بىلەن ئىتائەت قىلىش دېمەكتۇر.

كەمتەرلىكنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئاللاھ تائالاغا بولغان ئېھتىياجى چوڭقۇر ھېس قىلىش دېمەكتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇدرەتلىك، ئىنسان ئاجىز، ئاللاھ تائالا ھەممىنىڭ ئىگىسى، ئىنسان پېقىر، ئاللاھ تائالا ئالىم، ئىنسان جاھىل، ئاللاھ ھەممىدىن بەھاجەت، ئىنسان ھاجەتلىك. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئىنسان ھەر ۋاقىت، ھەر مىنۇت ۋە ھەر سېكونت ئاللاھ تائالانىڭ ياردىمىگە ۋە ھىمايىسىگە موھتاجدۇر.

مۇھەببەتنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈنىڭ

(1) زۇمەر سۇرىسى 8 - ئايەت.

(2) دوكتۇر يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الاسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

دۇنيادىكى ھەر قانداق بىر سۆيگۈ ۋە مۇھەببەتتىن ئالاھىدە ئارتۇق بولۇشى دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا ئىنساننى ئەڭ گۈزەل شەكىلدە ياراتتى، ئۇنى ھۆرمەتلىك قىلدى، ئۇنى كائىناتنىڭ خوجىسى قىلدى، ئەڭ ئېسىل نازۇ - نېمەتلەرنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدى. بۇندىن باشقا كۆپلىگەن ئىمتىيازلىرىنى پەقەت ئىنسانلارغا ئاتا قىلدى. ئەھۋال شۇنداق بولغان ئىكەن، ئىنسانغا ئاللاھ تائالادىن سۈيۈملۈك زات بارمۇ؟!

ئاللاھ تائالانى تونۇغان كىشى ئۇنى چوقۇم سۆيىدۇ. ھەر كىشىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈسى ئۇنىڭ ئاللاھ تائالانى تونۇغىنىغا قاراپ بولىدۇ. ئاللاھ تائالانى ھەقىقىي مەنىدە تونغان كىشىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈسى چەكسىز بولىدۇ.

ئىخلاسنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئىبادەتلەردە ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشتىن باشقا ھېچقانداق غەرەزنى كۆزلىمەسلىك دېمەكتۇر. بونىڭغا بىنائەن، نامازنى تەن ساغلاملىقىنى ساقلاش مەقسىتى بىلەن ئوقۇغان، ھەرەمگە سودا قىلىپ پۇل تېپىش ياكى «ھاجى» ئاتىلىپ ئابروي قازىنىش ئۈچۈن بارغان كىشىنىڭ بۇ نامىزى بىلەن ھەججىسى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشتىن ئىبارەت بولغان ئاساسلىق غايىنى مەقسەت قىلمىغان ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەر بېكاردۇر.

ئىبادەت قىلىش ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىدۇر

ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش، ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققىدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرى ۋە ئېھسانلىرى ھەقىقەتەن سان - ساناقسىز ۋە ھىسابسىزدۇر. ﴿وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَتَ

اللَّهُ لَا تُخْضَوْنَ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر»⁽¹⁾.

بۇ نېمەتلەر ۋە ئېھسانلار ھەر قانداق ئەقلى بار ئىنساننى نېمەت بەرگۈچىگە شۈكۈر ئادا قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ئىنساننىڭ زاتىدىكى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ نېمەتلىرىنى ئالساقمۇ، ئۇلار ئەلۋەتتە شۈكۈرنى لازىم قىلىدۇ:

1 - ئىنساننى بارچە مەخلۇقاتلاردىن ئالاھىدە گۈزەل ۋە چىرايلىق قىلىپ ياراتقانلىق نېمىتى.

2 - ئىنسان ئورگانلىرىنى ئەيىب - نۇقسانلاردىن سالامەت قىلىپ ياراتقان نېمىتى.

3 - ئىنسان ئورگانلىرىنى قوللىنىشقا يۇمشاق ۋە ھەر ئىشقا ياراملىق قىلىپ ياراتقانلىق نېمىتى.

4 - ئەقىل بەرگەنلىك نېمىتى.

5 - كۆرىدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

6 - سۆزلەيدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

7 - ئاڭلايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

8 - لەززەتلەرنى تېتىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

9 - خۇشبۇيىلارنى پۇربىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

10 - تەپەككۈر قىلىپ ئويلىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

11 - بارچە مەخلۇقاتلارنى خىزمەتلىرىگە سالالايدىغان خوجايىنلىقنى بەرگەنلىك نېمىتى.

12 - كۈندىلىك تازا يېمەك - ئىچمەكلەرنى ئاتا قىلىپ، ئوزۇقلاندۇرغانلىق نېمىتى.

13 - ئىنساننى كائىناتتىكىلەردىن ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ھۆرمەتلىك قىلغانلىق

(1) ئىبراھىم سۇرىسى 34 - ئايەت.

نېمىتى .

يۇقىرىقىلاردىن باشقا ئىنسانغا بېرىلگەن سانسىز نېمەتلەر ۋە ئالاھىدە ئىمتىيازلارنىڭ ھەممىسى ئىنساننىڭ ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىشىنى لازىم قىلىدۇ ئەمەسمۇ؟!

ئىنساننىڭ ئەقلى ۋە خاراكتېرى ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشنى، نېمەت بەرگۈچىنى ئۇلۇغلاش ۋە ھۈرمەتلەشنى ئىنسانىي بۇرچ دەپ بىلىدۇ. شۇنچىلىك سانسىز ۋە ھىساپسىز نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان ئىگىسى — ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىشنى ئۆزى ئۈچۈن مۇقەددەس بۇرچ دەپ بىلمىگەن ۋە ئۇنىڭغا ئىنتىلىمىگەن ئىنساننى قانداقمۇ ئىنسان دېگىلى بولسۇن؟!

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ يۇقىرىقى نېمەتلەرنىڭ بەدىلىگە ئىنسانلاردىن پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (ئى ئىنسانلار! تەقۋالىققا ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەرنى ۋە سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرنى ياراتقان رەببىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار)⁽¹⁾.

ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت نامازدۇر

ناماز ئىماندىن قالسا ئەڭ ئۇلۇغ ۋە تولمۇ مۇھىم ئىبادەتتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: {رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ وَعُمُودُهُ الصَّلَاةُ} يەنى «دىننىڭ بېشى ئىسلام، ئۇنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى نامازدۇر» دېگەن⁽²⁾.

شۇڭا دەيمىزكى، ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ۋە ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىماننىڭ ئەڭ جانلىق گۇۋاھچىسى، ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك نامايەندىسى نامازدۇر. ناماز پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ بېشى ۋە

(1) بەقەر سۈرىسى 21 - ئايەت.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىسلام ئاتالغۇلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىسى

ئىبادەتنى ئورۇنداشقا سالاھىيەتلىك بولغان ھەر قانداق كىشىنىڭ بىلىشى زۆرۈر بولغان ئاتالغۇلار يەتتە بولۇپ، ئۇلار: پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت، ھارام، مەكرۇھ تەھرىمى، مەكرۇھ تەنزيھى، مۇباھتۇر.

پەرز

پەرز - قۇرئان كەرىم ۋە مۇتەۋاتىر (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر توپ جامائەت تەرىپىدىن بىرخىل لەۋزى بىلەن رىۋايەت قىلىنىپ، شەك قىلىشقا ئورۇن بەرمەيدىغان دەرىجىدە ئىسپاتلانغان) ھەدىسلەرنىڭ ئېنىق ۋە كەسكىن دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر.

مەسىلەن: قۇرئان كەرىمنىڭ دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن بەش ۋاخ ناماز، زاكات، روزا ۋە ھەج قاتارلىقلارغا، مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن نامازدا قۇرئان ئوقۇش قاتارلىق ئەمەللەر.

پەرزنىڭ ھۆكۈمى: پەرزنى ئورۇنداش زۆرۈردۇر. ئورۇندىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن ئورۇندىمىغان كىشى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ ۋە ئۆزىنى ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا تۇتقان بولىدۇ. ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە تانغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

پەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى، پەرز ئەيىن، يەنە بىرى، پەرز كىفايەدۇر.

پەرز ئەيىن — مۇسۇلمانلاردىن ھەر بىر شەخسنىڭ بىۋاسىتە ئۆزى ئورۇندىشىغا بۇيرۇلغان پەرز دېمەكتۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش،

ھارام ۋە يامان ئىشلاردىن يىراق بولۇشقا ئوخشاش ھەربىر شەخسنىڭ ئۆزىگە بۇيرۇلغان ئەمەللەردۇر.

پەرز ئەيىن دەپ ئاتالغان ئەمەللەرنى مۇسۇلمانلاردىن ھەربىر شەخسنىڭ ئۆزى ئورۇنلىشى شەرتتۇر. باشقىلارنىڭ ئورۇنلاپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمايدۇ.

پەرز كىفايە - ئومۇمىي مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرزدۇر. مەسىلەن: ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش، كىشىلەرگە نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇش، دىنى ئىلىم ياكى پەن تېخنىكا ساھەلىرىدىن قايسىبىرىدە مۇتەخەسسەس بولۇش، جىنازا نامىزغا قاتنىشىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئەمەللەردۇر.

پەرز كىفايە بولغان ئىشلار گاھىدا پەرز ئەينىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. مەسىلەن: مەلۇم بىر مەھەللىدە ياكى بىرەر شەھەردە بىر كىشىدىن باشقا دىننىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان ئادەم چىقمىسا، خەلققە ۋەز - نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى توغرا يولغا چاقىرىش شۇ ئادەمنىڭ ئۈستىگە پەرز ئەيىن بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، بىرەر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇپ مۇتەخەسسەس بولۇش ئادەتتە پەرز كىفايە بولۇپ، مەلۇم بىر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇشقا تاللانغانلار ئۈچۈن شۇ ساھەدە ئوقۇش پەرز ئەينىغا ئايلىنىدۇ.

پەرز كىفايە ئەمەللىرىنى مۇسۇلمانلار ئاممىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئورۇنلىشى بىلەن ئورۇنلىمىغانلارنىڭ ئۈستىدىكى بۇ پەرزنى ئورۇنداش بۇرچى ئادا تاپىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن ھېچبىرىسى بۇ پەرزنى ئورۇنلىمىغان بولسا، پۈتۈن مۇسۇلمان ئاممىسى گۇناھكار بولىدۇ ۋە تەرك قىلىنغان بۇ پەرز ئۈچۈن ھەممىسى جاۋاپكارلىققا تارتىلىدۇ.

ۋاجىپ

ۋاجىپ - قۇرئان كەرىم دەلىللىرى بىلەن ئىسپاتلانغان بولسىمۇ،

شۇ مەسىلىگە نىسبەتەن دالالىتى كەسكىن بولمىغان ئايەتلەر ۋە غەيرى مۇتەۋاتىر (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر ياكى ئىككى ساھابە تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغانلىقى سەۋەبلىك، كەسكىن دەلىل - ئىسپاتلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالمىغان) ھەدىسلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن: قۇربانلىق، فىتىر سەدىقىسى، ھېيت نامازلىرى، ۋىتىر نامىزى قاتارلىقلار.

ۋاجىپنى ئورۇنداش خۇددى پەرزگە ئوخشاش زۆرۈردۇر. ۋاجىپ ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى پەرزنى تەرك ئەتكەننىڭ گۇناھىدىن بىر دەرىجىدە تۆۋەن گۇناھكار بولىدۇ. ۋاجىپقا ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولمايدۇ، بەلكى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

سۈننەت

سۈننەت - پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ئىش - پائالىيەتلىرى، ئەمەل - ئىبادەتلىرى ۋە باشقىلاردىن سادىر بولغان ئىشلاردىن شەرنئەتكە ئويغۇن كېلىدىغانلىرىنى مۇۋاپىق كۆرگەنلىرى دېمەكتۇر.

سۈننەتنىڭ يەنە بىر مەنىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرز، ۋاجىپ ئەمەللەرنىڭ سىرتىدا قىلغان ۋە بىزنىمۇ قىلىشقا تەۋسىيە قىلغان ئىبادەتلەردۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەت ئالغاندا مىسۋاك قوللىنىشقا ئوخشىغان ئەمەللەر.

سۈننەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى، تەكىتلىك سۈننەت، يەنە بىرى، تەكىتسىز سۈننەتتۇر.

تەكىتلىك سۈننەت - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمىشە ئورۇنداشقا ئادەتلەنگەن ۋە ئۆزۈرسىز قەتئىي تەرك ئەتمىگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر.

مەسىلەن: بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەتتە مېسۋاك قوللىنىشقا ئوخشاش ئەمەللەر.

تەكىتلىك سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. بىراق ئاللاھنىڭ كايىشىغا ئۇچراش خەۋپى بار.

تەكىتسىز سۈننەت - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دائىم ئورۇنداشقا ئادەتلەنمىگەن بولۇپ، گاهىدا ئورۇنلىغان، گاهىدا ئۆزۈرسىز تەرك ئەتكەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن: ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بۇرۇنقى تۆت رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇشقا ئوخشاش ئەمەللەر. تەكىتسىز سۈننەت «مۇستەھەب» دەپ ئاتىلىدۇ.

تەكىتسىز سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ، تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ كايىشىغىمۇ ئۇچرىمايدۇ.

ھارام

ھارام - ئۇنىڭ قەتئىي تۈردە مەنئى قىلىنغانلىقى قۇرئان كەرىم ۋە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلەن شۈبھىسىز ۋە كەسكىن ھالدا ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەسىلەن: زىنا قىلىش، ھازاق ئىچىش، ئۆسۈم يېيىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش گۇناھلار.

ھارام قىلىنغان ئىشلارنى قىلغان كىشى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. تەۋبە قىلىپ قايتىمسا دوزاخنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ھاراملارنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ھارامنى ھالال سانغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

مەكرۇھ تەھرىمى

مەكرۇھ - ياقىتۇرۇلمايدىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، مەكرۇھ تەھرىمى

مەنى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەكرۇھ تەھرىمى ھارام تەرەپكە ئېھتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن: تاھارەت ئالغاندا سۇنى ئىسراپ قىلىش ياكى نورمالدىن ئاز قوللىنىش، نامازدا تۇرغاندا كۆزنى يومۇۋېلىش ياكى ئۇياق - بۇياققا قاراش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار. ئەمما ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا بولسا، باشقىلارنىڭ سودىسىنىڭ ئۈستىگە سودا قىلىش (يەنى باشقىلارنىڭ سودىسىنى بۇزۇش)، باشقا بىرى نىكاھلانماقچى بولغان ئايالغا ئۇ ئوچۇق ئىپادە بىلەن ۋازكەچمەستىن نىكاھلىنىۋېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار. مەكرۇھ تەھرىمنى ئىشلىگەن كىشى ھارامنى ئىشلىگەندىن بىر دەرىجە تۆۋەنرەك گۇناھكار بولىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. مەكرۇھ تەھرىمنى ھالال سانغان كىشى كاپىر بولمايدۇ. بەلكى گۇناھكار بولىدۇ.

مەكرۇھ تەنزىھى

مەكرۇھ تەنزىھى - مەنى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئىشلار دېمەكتۇر. مەكرۇھ تەنزىھى مۇباھ تەرەپكە ئېھتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن: ئاممىۋى سورۇنلارغا ۋە مەسجدلەرگە بېرىپ تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ خام سامساق ۋە خام پىيازغا ئوخشاش ھىد - بۇيى يېقىمسىز نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلغىنىغا ئوخشاش ئىشلار.

مەكرۇھ تەنزىھىنى ئىشلىگەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئەمما ئۇنى تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

مۇباھ

مۇباھ - ئۇنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا

تاپشۇرۇلغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەسىلەن: يېيىش - ئىچىش، ئولتۇرۇش - قوپۇشلارغا ئوخشاش ئىختىيارىي ئىشلار.

مۇباھ بولغان ئىشلارنى ئىشلەش ياكى تەرك ئېتىش بىلەن ھېچقانداق گۇناھ ياكى ساۋاب بولمايدۇ.

مۇباھ ئىشلارنىڭ ئىبادەت قاتارىغا ئۆتۈشى

مۇباھ ئىشلارنى ياخشى نىيەت بىلەن ئىبادەت قاتارىغا ئۆتكۈزۈڭلى بولىدۇ. مەسىلەن: ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئورۇنداش ۋە ئىبادەتلەردە پائالىيەتچان بولۇش نىيىتى بىلەن يېيىش ۋە ئىچىش، مېڭىنى ياخشى دەم ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرلىرىنى تېخىمۇ ياخشى ئورۇنداش نىيىتى بىلەن ئۇخلاش ۋە تەن ساقلىقنى ساقلاش ئارقىلىق شەرىئەت كۆرسەتمىلىرىنى ياخشى ئورۇنداش نىيىتى بىلەن تەنھەرىكەت قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەتكە ياتىدۇ ۋە بۇ ئىشلارغا ئاللاھ تائالانىڭ - ئۆز پەزىلىدىن - ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى بېرىشى ئۈمىد قىلىنىدۇ. يۇقىرىقى ئاتالغۇلارنىڭ ئەمەل-ئىبادەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تۆۋەنكىدەك ئىپادىلىنىدۇ:

(1) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى پەرز ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى قەستەن ياكى سەۋەنلىك (ئۆتۈپ قالغانلىق ياكى بىلمىگەنلىك) بىلەن تەرك قىلىنسا ياكى نۇقسان بىلەن قىلىنسا، شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلغان بولىدۇ، ئۇنى قايتىدىن ئورۇنداشقا توغرا كېلىدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بولغان پائالىيەتلەردىن رۇكۇ ياكى سەجدىلەردىن بىرەرسىنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ ئىناۋەتسىز

بولغىنىغا ئوخشاش.

(2) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى ۋاجىپ ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى تەرك قىلىنسا، بۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ، ئىناۋەتسىزمۇ بولمايدۇ. ئەمما ۋاجىپنى تەرك ئەتكەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ، ئىبادىتى ناقىسلىق بىلەن ئادا تاپىدۇ.

مەسىلەن: ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى سەۋەنلىكتىن تەرك ئەتكەن كىشىنىڭ نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋە قىلىشى بىلەن نامىزى تولۇقلانغانغا ئوخشاش. ئەمما ۋاجىپنى قەستەن تەرك ئەتكەنلىكنىڭ مىسالى: نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتتە فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇشنىڭ قەستەن تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازلارنىڭ بۇزۇلغىنى ۋە ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

(3) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى سۈننەت نامىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ ياكى ھەممىسىنىڭ قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ ۋە نۇقسان بىلەنمۇ سۈپەتلەنمەيدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتنىڭ بېشىدا بىسىملاھ دېيىشنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ نۇقسانلىق بىلەن سۈپەتلەنمىگىنىگە ئوخشاش.

(4) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى مەكرۇھ دېگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى بىردىن كۆپىنى سادىر قىلىش بىلەن شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

مەسىلەن: پەرز نامازلاردا بىرىنچى رەكئەتكە ئوقۇغان (فاتھە سۈرىسىدىن باشقا) سۈرىنىڭ ئۆزىنى ئۆزۈرسىز ھالدا، ئىككىنچى رەكئەتكە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ئۇنىڭ بىلەن نامازنىڭ سۈپىتىگە ۋە قوبۇل

بولۇشىغا قەتئىي تەسىر يەتمەيدۇ. چۈنكى «مەكرۇھ» نىڭ مەنىسى - يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك - ياقۇرۇلمىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىبادەتنى بۇزمايدۇ، سۈپىتىگىمۇ تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ.

(5) شەرت — بىرەر ئەمەلنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن مەۋجۇت بولۇشى زۆرۈر بولغان، ئەمما شۇ ئەمەلنىڭ ماھىيىتىدىن سانالمىدىغان نەرسە دېمەكتۇر. مەسىلەن: تاھارەت نامازنىڭ شەرتىدۇر. تاھارەت بولمىسا ناماز ئوقۇغىلى بولمايدۇ. بىراق تاھارەت نامازنىڭ قاتارىدىن سانالمىدۇ.

(6) جائىز — بۇيرۇلغان ئەسلى ئەمەلنى ئورۇنداشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، ئۇنىڭ ئورنىدا تۇرىدىغانلىقى بەلگىلەنگەن باشقا بىر ئەمەلنى قىلسا بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن: ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش بەلگىلەنگەن ئەسلى ئەمەل. ئەمما سۇ تېپىلمىغانلىق ياكى كېسەلچانلىق ياكى باشقا قانداقلا بىر سەۋەب بىلەن تاھارەت ئېلىشقا ئىمكانىيىتى بولمىغان ئادەمنىڭ تەيەممۇم قىلىپ ناماز ئوقۇشى دۇرۇس بولغىنىغا ئوخشاش.

بىرىنچى بۆلۈم

ناماز ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى

- ئىسلام دىنىدىكى ناماز
- نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى
- نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى پەزىلىتى
- بەش ۋاخ نامازنىڭ ھۆكۈمى
- كۈندىلىك بەش نامازنىڭ سىرلىرى
- نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى
- نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى
- ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز
- نامازدا «خۇشۇۋ» نىڭ ئەھمىيىتى
- ئىنسان پىسخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز
- نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى
- كۇپرى ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

ئىسلام دىنىدىكى ناماز

ناماز — پۈتۈن ساماۋىي دىنلاردا ئورتاق بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمى ئىبادەتتۇر. شەكلى ۋە ئوقۇلۇش تەرتىپلىرى ئىسلام دىنىدىكى نامازغا ئوخشىمىسىمۇ، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىگە ناماز پەرز قىلىنىپ كەلگەن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قىلغان خىتابىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ يەنى (ھەقىقەتەن مەن، پەقەتلا مەن ئاللاھمەن، مەندىن باشقا ئىلاھ يوق، ماڭىلا قۇللۇق قىلغىن، مېنى ياد قىلىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن)⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا يەنە ئەڭ كۆپ پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئىسرائىل ئەۋلادى توغرىلۇق توختالغان قىسىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ يەنى (سۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئاللاھتىن باشقىسىغا قۇلچىلىق قىلماسلىققا، ئاتا - ئانىغا، ئورۇغ-تۇغقانغا، يېتىملەرگە، يوقسۇللارغا ياخشىلىق قىلىشقا، كىشىلەرگە ياخشى سۆز قىلىشقا، ناماز ئۆتەشكە، زاكات بېرىشكە ئەھدە ئالغان ئىدۇق)⁽²⁾.

ئەمما ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ناماز كۆپلىگەن خاسىيەتلىرى ۋە ھېكمەت - ئەسرارلىرى بىلەن باشقا دىنلاردىكى نامازلاردىن ئالاھىدە پەرقلىق بولۇپ تونۇلغان بىر ئۇلۇغ ئىبادەتتۇر. ھېچقانداق دىندىكى ناماز

(1) تاھا سۇرىسى 14 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۇرىسى 83 - ئايەت.

ئىسلام دىنىدىكى نامازنىڭ كاتتا ئورنىغا ۋە ئالىي پەزىلىتىگە يېتەلمەيدۇ.

نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ئىماندىن كېيىنلا مۇسۇلمانلارغا ئەڭ ئاۋۋال بۇيرۇلغان ئىبادەت نامازدۇر. ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ مەرتىۋىسىگە ۋە ئۇلۇغلىقىغا يېتەلمەيدىغان ئىككىنچى بىر ئىبادەت يوقتۇر.

1 - ناماز ئىسلام ئىبادەتلىرىنىڭ ئەڭ كاتتىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق: «دىننىڭ بېشى ئىسلام، ئۇنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى نامازدۇر»⁽¹⁾ دېگەن.

2 - ناماز قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان بىردىنبىر ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ أَوَّلَ مَا أَفْتَرَضَ عَلَى النَّاسِ مِنْ دِينِهِمُ الصَّلَاةُ وَأَخْرُ مَا يَبْقَى الصَّلَاةُ وَأَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الصَّلَاةُ﴾ يەنى «ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر»⁽²⁾.

3 - ناماز — دىن يوقالمايلا تۇرىدىكەن قەتئى يوقالمايدىغان ئىبادەتتۇر.

4 - ناماز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتىدۇر. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپات بولۇش ئالدىدا، سەكراتتا: «نامازنى تەرك ئەتمەڭلار! نامازنى تەرك ئەتمەڭلار!» دەپ ۋەسىيەت قىلغانلىقى بايان قىلىنىدۇ.

5 - نامازنىڭ پەرز بولغانلىقى قىسسىسىمۇ، ئۇنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ۋە مۇھىم ئىبادەت ئىكەنلىكىگە ئايرىم دەلىلدۇر. چۈنكى پۈتۈن ئىبادەتلەر

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

زېمىندا پەرز قىلىنغان بولسا، بەش ۋاخ ناماز ئىسرا - مىراج كېچىسى ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا بىۋاسىتە ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئاسماندا پەرز قىلغان. ئەگەر ئوخشىتىش جائىز بولسا، دەيمىزكى، ئادەتتە، ھۆكۈمەتلەرمۇ ئۆزلىرىنىڭ ھەر قايسى دۆلەتلەردىكى ئەلچىلىرىنى پەۋقۇلئاددە مۇھىم ئىشلار ئۈچۈنلا ئۆز دۆلىتىگە چاقىرتىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاممۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئەۋەتكەن ئەلچىسى، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنى ھۇزۇرغا چاقىرتىپ ئۇنىڭغا ۋە ئۈمىمەتلىرىگە بەش ۋاخ نامازنى پەرز قىلغانلىقى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە نامازنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

نامازنىڭ پەزىلىتى

ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ پەزىلىتى ئىنتايىن كۆپتۇر. ئىسلام دىنى نامازغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇنى بارلىق ئىبادەتلەردىن ئالدىنقى ئورۇنغا قويدى. ئۇنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇشتا قاتتىق تەلەپ قويدى. ئۇنى تەرك ئەتكۈچىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ئاگاھلاندۇردى. چۈنكى ناماز ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى، جەننەتنىڭ ئاچقۇچى، پۈتۈن ياخشى ئىشلارنىڭ بېشى، تەقۋادارلىقنىڭ ئىپادىسى ۋە ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ نىشانىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ناماز ئوقۇشنى مۇئىمىنلەرنىڭ ئىماندىن كېيىنكى بىرىنچى سۈپىتى قىلىپ كۆرسىتىپ، ئۇلارنى ماختايدۇ: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ﴾ يەنى (ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ، نامازنى ئادا قىلىدۇ)⁽¹⁾.

ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغان مۇئىمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى ناماز بىلەن باشلىنىپ يەنە ناماز بىلەن خۇلاسىلانغان: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ الْغَوِّ مَعْرُضُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِلرِّزْقِ

(1) بەقەرە سۈرىسى 3 - ئايەت.

فَاعِلُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ يُفْرُوهُمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ حَافِظُونَ ﴿يَهِنِي﴾ (هەققەتەن مۇئەمىنلەر مەقسىتىگە يەتتى [1]. ئۇلار نامىزدا خۇشۇ⁽¹⁾ بىلەن تۇرغۇچىلاردۇر [2]. ئۇلار بەھۇدە سۆز - ھەرىكەتتىن يىراق تۇرغۇچىلاردۇر [3]. ئۇلار زاكات بەرگۈچىلەردۇر [4]. ئۇلار ئىپپەتلىرىنى ساقلىغۇچىلاردۇر [5]. پەقەت ئۆزىنىڭ ئاياللىرى ۋە چۆرىلىرى بۇنىڭدىن مۇستەسنا. چۈنكى (ئۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلسا) مالاھەت قىلىنمايدۇ [6]. ئەمما كىمكى بۇلارنىڭ باشقىسىدىن (جىنسىي تەلەپنى قاندۇرۇشنى) ئىزدەيدىكەن، ئەنە شۇلار چەكتىن ئاشقۇچىلاردۇر [7]. ئۇ مۇئەمىنلەر يەنە ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر [8]. ئۇلار نامازلىرىغا تولۇق ئەھمىيەت بەرگۈچىلەردۇر⁽²⁾.

نامازنىڭ ھۆكۈمى

ھەر قانداق بالىغ، ئاقىل بولغان مۇسۇلمان كىشىگە كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش پەرز ئەيندۇر.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ يەنى (شۈبھىسىزكى، ناماز مۇئەمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى)⁽³⁾.

يەنە مەبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿تَحْسُ صَلَوَاتٍ كَتَبَهُنَّ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ مَنْ جَاءَ بِهِنَّ لَمْ يُضَيِّعْ مِنْهُنَّ شَيْئًا اسْتِخْفَافًا بِحَقِّهِنَّ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ أَنْ يَدْخِلَهُ الْجَنَّةَ وَمَنْ لَمْ يَأْتِ بِهِنَّ فَلَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ

(1) خۇشۇ - ناماز ئوقۇغاندا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيۋىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئۇنىڭغا بەغىشلاپ تۇرۇش دېگەنلىكتۇر.

(2) مۇئەمىنۇن سۈرىسى 1 - 9 - ئايەتلەر.

(3) نىسا سۈرىسى 103 - ئايەت.

شَاءَ أَنْدَخَلَهُ الْجَنَّةَ ﴿ يەنى «ئاللاھ بەندىلەرگە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشنى پەرز قىلىپ بەلگىلىدى، بەش ۋاخ نامازنى ئەھمىيەتسىز ساناپ زايە قىلىۋەتمەستىن، تولۇق ئادا قىلغان كىشىنى جەننەتكە كىرگۈزۈشكە ئاللاھنىڭ ئەھدىسى باردۇر. ئەمما ئۇنى ئادا قىلمىغان كىشىگە ئۇنىڭ ھېچقانداق بىر ئەھدىسى يوق، خالىسا ئازابلایدۇ، خالىسا گۇناھىنى ئەپۇ قىلىپ جەننەتكە كىرگۈزىدۇ»⁽¹⁾.

تەلەھ ئىبنى ئابدۇللاھتىن رىۋايەت قىلىنىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ ثَائِرِ الرَّأْسِ يُسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ وَلَا يُفْقَهُ مَا يَقُولُ، حَتَّى دَنَا، فإِذَا هُوَ يُسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ. فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَعَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَصِيَامُ رَمَضَانَ. قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَعَ. قَالَ وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرِّزْقَةَ، قَالَ هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَعَ. قَالَ فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أُرِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفَلَحَ إِنْ صَدَقَ ﴿ يەنى «نەجدلىك بىر ئادەم چېچى چوۋۇلغان قىياپەتتە يىراقتىن بىر نەرسە دېگىنىچە كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى چۈشىنەلمىدۇق، پەقەت ئۇ يېقىنلىشىپ كەلگەندىلا، ئۇنىڭ ئىسلام توغرىلىق سوراۋاتقانلىقىنى بىلدۈق. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: يارەسۈلەللاھ! ئاللاھ ماڭا نامازدىن نېمىنى پەرز قىلدى؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، «بىر كېچە – كۈندۈزدە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيسەن» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ ئادەم: ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا پەرزمۇ بارمۇ؟ دىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «يوق، پەقەت نەپلە (ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن ئوقۇيدىغان نامازلار) ۋە رامزان روزىسى بار» دېدى. ئۇ ئادەم: ئۇنىڭدىن باشقىسىمۇ بارمۇ؟» دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يوق، پەقەت نەپلە

(1) نەسائىي رىۋايىتى.

روزلارنى تۇتساڭ بولىدۇ»، دېدى ۋە زاكاتنى چۈشەندۈردى، ھېلىقى ئادەم يەنە «ئۇنىڭدىن باشقىسىمۇ بارمۇ؟» دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئۇنىڭغا: «يوق پەقەت ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن سەدىقە بەرسەڭ ۋە خەير - ئېھسانلارنى قىلساڭ بولىدۇ» دېدى، ھېلىقى ئادەم «ئاللاننىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇنىڭغا كەم - زىيادە قىلمايمەن» دېگىنىچە قايتىپ كەتتى. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بۇ ئادەم سۆزىدە راستچىل بولسىلا، مەقسىتىگە ئېرىشتى» دېدى⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى مەيلى ئۇلار ئۆيىدە بولسۇن، مەيلى سەپەردە بولسۇن، مەيلى ئوڭۇشلۇقتا بولسۇن، مەيلى قىيىنچىلىقتا بولسۇن، مەيلى ئامانلىقتا بولسۇن، مەيلى جەڭ مەيدانىدا بولسۇن، ھەر قانداق شارائىتتا نامازنى چوقۇم ئادا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ. فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا﴾. يەنى (نامازلارنى، بولۇپمۇ ئەسىر نامىزىنى داۋاملاشتۇرۇڭلار. ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئىتائەتمەنلىك ۋە ئەيىمىنىش بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، (نامازلارنىڭلارنى) پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ ئادا قىلىڭلار)⁽²⁾.

يەنى قورقۇنچلۇق ھاللاردىمۇ، ئۇرۇش مەيدانلىرىدىمۇ، قاتناش قوراللىرى ئۈستىدىمۇ، ئىما - ئىشارەت بىلەن بولسىمۇ، ناماز ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇڭلار دېگەنلىكتۇر.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا، قىبلىگە قاراشنى شەرت قىلماستىن نامازنى داۋاملاشتۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ﴾ يەنى «مەشرىقمۇ، مەغرېپمۇ ئاللاھنىڭدۇر. قايسىبىر تەرەپكە يۈزلەنمەڭلار،

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) بەقەرە سۈرىسى 238 - 239 - ئايەت.

ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا نامازنى بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿قَوْلٌ لَّمْ يَصَلِّيْنَ. الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ يەنى (شۇنداق ناماز ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھالىغا ۋايىكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ)⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنىڭ ئەھمىيىتى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: ﴿مَنْ حَافِظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ وَهَامَانَ وَفِرْعَوْنَ وَأَيَّ ابْنِ خَلْفٍ﴾ يەنى «كىمكى نامازنى ئۆز ۋاقتىدا، تولۇق ئادا قىلىدىكەن، ناماز ئۇنىڭغا توغرا يولدا مېڭىشتا نۇر، (مۇسۇلمانلىققا) دەلىل ۋە قىيامەت كۈنىدە (ئازابىتىن) نىجاتلىق بولىدۇ. كىمكى ئۇنى تەرك ئېتىدىكەن، ئۇنىڭغا نۇر مۇ يوق، دەلىلمۇ يوق، قىيامەت كۈنىدە ئازابىتىن نىجاتلىقمۇ يوقتۇر. ئۇ، قىيامەت كۈنى قارۇن، پىرئەۋن، ھامان ۋە ئۆبەي ئىبنى خەلەپلەر بىلەن بىرگە قوپىدۇ»⁽³⁾.

ناماز مۇسۇلمان كىشىدىن قەتئى ساقىت بولمايدۇ. ھەتتا ناماز ئوقۇشقا ئىما - ئىشارەتكە چامى يېتىدىغان ۋەزىيەتتىكى كېسەل كىشىدىنمۇ ساقىت بولمايدۇ. بۇ ھەقتىكى ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىمىسى مۇنداق: «كېسەل كىشى ئورنىدىن تۇرۇشقا ماجالى بولسا، نامازنى ئادەتتىكىدەك ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئورنىدىن تۇرالمىدىغان ھالەتتە بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئولتۇرۇشقىمۇ قادىر بولالمىدىغان ھالەتتە بولسا، يانتقان يېرىدە بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسەللى ئېغىر بولۇپ، بېشى بىلەنمۇ ئىما - ئىشارەت قىلالمايدىغان ياكى

(1) بەقەرە سۇرىسى 115 - ئايەت.

(2) مائۇن سۇرىسى 4 - 5 - ئايەتلەر.

(3) ئەھمەد رىۋايىتى.

سۆزنى چۈشەنمەيدىغان ھالەتتە بولسا، شۇ ۋاقىتتىلا ناماز ئۇنىڭدىن كېچىكتۈرۈلىدۇ»⁽¹⁾.

كېسەللىك سەۋەبىدىن ناماز ئوقۇشقا ئامالسىز قالغان كىشىنىڭ ھالى شۇنداق بولغان يەردە، تېنى ساق، ئەقلى - ھوشى جايىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇمىغان كىشىنىڭ ھالى قانداق بولار...؟

بالىلارنى كىچىكىدىن نامازغا ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارنى يەتتە ياشتا نامازغا بۇيرۇش، ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا، نامازغا كۆندۈرۈش يۈزىسىدىن يېنىك ئۇرۇش ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىمىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ لَسَبْعٍ وَاضْرُوبُوهُمْ عَلَيْهَا لِعَشْرِ﴾ يەنى «بالىلىرىڭلارنى يەتتە يېشىدا نامازغا بۇيرۇڭلار. ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا، يېنىك ئۇرۇڭلار»⁽²⁾.

شۇنىمۇ ئەستىن چىقارماسلىق كېرەككى، ئىسلام دىنىدا بالىلارنى نامازدىن باشقا بىرەر مەسىلە ئۈچۈن ئۇرۇش قەتئىي چەكلىنىدۇ. بۇمۇ ئىسلام نەزىرىدە نامازنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى ئىسپاتلاشقا يېتەرلىكتۇر.

كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ سىرى

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلغان بەش ۋاخ نامازنىڭ ئادا قىلىنىش ۋاقىتلىرىنى كېچە - كۈندۈزنىڭ ئوخشاش بولمىغان سائەتلىرىگە بەلگىلىدى. بەش ۋاخ ناماز ھەقىقەتتە مۇسۇلمانلارنىڭ كۈندىلىك سادىر قىلغان خاتالىقلىرى ۋە گۇناھلىرىنى يۇيۇپ پاكلايدىغان مەنەۋى مۇنچىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە بۇ مەنىنى مۇنۇ مىسال بىلەن ئىپادىلەپ كۆرسەتكەن: ﴿أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا يَبِأُ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ مَرَّاتٍ، هَلْ يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ شَيْءٌ؟ قَالُوا: لَا يَبْقَى مِنْ

(1) الهداية، اللباب شرح الكتاب 1 - 100 - بەت، فتح القدير 1 - 375 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

دَرَنِهٖ سَيِّئٌ. قَالَ: فَذَلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ. يَمْحُو اللَّهُ بِهِنَّ الْخَطِيَا ﴿ يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ساھابىلىرىدىن «ئېيتىڭلارچۇ! ئەگەر سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلارنىڭ ئالدىدا ئۆستەڭ بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەر كۈنى بەش قېتىم يۇيۇنساڭلار، سىلەرنىڭ بەدىنىڭلاردا كىر قالامدۇ؟» دەپ سورىۋىدى، ساھابىلەر «ياق، قالمايدۇ» دەپ جاۋاپ بېرىشتى. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا «بەش ۋاخ نامازنىڭ مىسالى شۇنىڭغا ئوخشاشتۇركى، ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن خاتالىقلارنى يوققا چىقىرىدۇ» دېدى»⁽¹⁾.

ئىنسان شۇنداق ئاجايىب يارىتىلغان بىر مەۋجۇداتكى، ئۇنىڭدا پەرىشتىلەردە بولىدىغان روھانىيلىق، ھايۋانلاردا بولىدىغان شەھۋانىي ھەۋەس ۋە يىرتقۇچلاردا بولىدىغان غەزەپ (ئاچچىق) باردۇر.

كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۇنىڭدىكى شەھۋانىي ھەۋەس ياكى غەزەپ ئۇنىڭدىكى روھانىيلىققا غالب كېلىپ، ئۇنى تۈرلۈك خاتالىقلارغا باشلاپ كېتىدۇ. ئىنساننىڭ خاتالىشىشى ئەيب سانلىدىغان ئىش ئەمەس. ھەر قانداق ئادەم بالىسى خاتالىشىدۇ. لېكىن ئەڭ چوڭ خاتالىق ئىنساننىڭ خاتالىقلار ئۈستىگە خاتالىقلارنى سادىر قىلىش ئارقىلىق، خاتالىقلار دېڭىزغا چۆكۈش نەتىجىسىدە، ھايۋانلارغا ئوخشاش بولۇپ كېتىشىدۇر. بەش نامازدا خاتالاشقانلارنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىپ توغرا يول تېپىشى، غەپلەتتىكىلەرنىڭ ئۇيغۇرلىرىدىن ئويغىنىشى، ئازغانلارنىڭ ئاللاھ تائالا تەرەپكە قايتىشى ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى پۇرسەت بار. بۇ مەنىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُنَادِي عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ: يَا بَنِي آدَمَ قُومُوا إِلَىٰ نِيْرَانِكُمْ الَّتِي أَوْقَدْتُمُوهَا فَاظْفُرُوْهَا﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ ھەر ناماز ۋاقتىدا، «ئى ئادەم بالىلىرى! ئۆزۈڭلار ياندۇرغان ئوتۇڭلارنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن ناماز ئوقۇشقا تۇرۇڭلار» دەپ چاقىرىدىغان مەخسۇس

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

پەرىشتىلىرى بار»⁽¹⁾.

«بەش ۋاخ نامازنىڭ تەسىرى ئىنساننىڭ گۇناھ ۋە خاتالىقلىرىنى ئۆچۈرۈش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ كۆپلىگەن ئىجابىي تەرەپلىرى بار. بەش ۋاخ ناماز ئەڭ ئاۋۋال ئىنساننى ئىنسانلىق سالاھىيىتىگە كۆتۈرگەن ۋە پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا لايىق قىلغان ئىنسانلىق روھىنى غىزالاندۇرىدۇ. كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز ئىنساننىڭ ماددىي ئوي-پىكىرلەردىن مۇتلەق ئازاد بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا مۇناجات قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ روھىنى يۈكسەلدۈرۈش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئىبادەتتۇر. ئىنساننىڭ مەنىۋى غىزاسىنى ئالىملارنىڭ ئىلمى، ياكى ئەدەبىلەرنىڭ ئەدەبىياتى ياكى پەيلاسوپلارنىڭ پەلسەپەسى تەمىنلىمەيدۇ. ئۇنى پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ مەرىپىتى ۋە ئاللاھ تائالاغا بولغان يېقىنلىققا تەمىنلىمەيدۇ ۋە يۈكسەلدۈرۈلەيدۇ. خۇددى ئاشقازاننىڭ ئېھتىياجى كۈندىلىك ئۈچ ۋاخ غىزالىنىش بىلەن تەمىن ئېتىلگەندەك، روھنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىمۇ بۇ بەش ۋاخ ناماز بىلەن تەمىن ئېتىلىدۇ. مۇندىن باشقا يەنە، ئىنسان بۇ بەش ۋاخ ناماز ئەسناسىدا ماددىي ئالەملەردىن روھىي ئالەمگە تەرەققى قىلىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا ھازىر بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالادىن پۈتۈن ھاجەتلىرىنى خىجىل بولماستىن تىلەيدۇ، ئاللاھ تائالامۇ زىرىكمەستىن ئۇنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدىسىدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نَضْفَيْنِ. وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ. فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: حَمِدَنِي عَبْدِي. وَإِذَا قَالَ: ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي. وَإِذَا قَالَ: ﴿مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ﴾ قَالَ: مَجَّدَنِي عَبْدِي

(1) تەبەرائى رىۋايىتى.

(2) دوكتور يۇسۇپ ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن.

(وَقَالَ مَرَّةً: فَوَضَّ إِلَيَّ عَبْدِي) فَإِذَا قَالَ: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ قَالَ: هَذَا بَيْنِي
 وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ. فَإِذَا قَالَ: ﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ
 أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾. قَالَ: هَذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا
 سَأَلَ ﴿يَهْنِي «ئاللاھ» نامازنى مەن بىلەن بەندەمنىڭ ئارسىدا ئىككىگە
 بۆلدۈم. بەندەم ئۈچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن» دېدى. بەندە (فاتىھە
 سۈرىسىنى ئوقۇشقا باشلاپ) ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ يەنى (بارچە مەدھىيەلەر
 ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھقا خاستۇر) دېگەندە، ئاللاھ «بەندەم مېنى
 مەدھىيەلدى» دەيدۇ. ئۇ ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ يەنى (ئاللاھ ناھايىتى مەھربان
 ۋە تولمۇ شەپقەتلىكنۇر) دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەم مېنى ماختىدى» دەيدۇ.
 ئۇ ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ يەنى (ئاللاھ قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر) دېگەندە،
 ئاللاھ: «بەندەم مېنى ئۇلۇغلىدى» دەيدۇ. ئۇ ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾
 يەنى (ئى ئاللاھ! ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم سورايمىز)
 دېگەندە، ئاللاھ: «بۇ مەن بىلەن بەندەم ئوتتۇرىسىدىكى ئىش، بەندەم
 ئۈچۈن سورىغىنى بار» دەيدۇ. ئۇ ﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. صِرَاطَ الَّذِينَ
 أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ يەنى (بىزنى توغرا يولغا
 باشلىغىن، غەزەپ قىلىنغانلارنىڭ ۋە ئازغانلارنىڭ يولغا ئەمەس، سەن
 ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولغا باشلىغىن) دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەمنىڭ بۇ
 تىلىكىنى قوبۇل قىلدىم. بەندەم ئۈچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن» دەيدۇ»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالا بىلەن بەندىنىڭ نامازدىكى
 بېقىنلىقىنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَامَ يُصَلِّيَ أَقْبَلَ اللَّهُ
 عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ، حَتَّى يَنْقَلِبَ أَوْ يُحْدِثَ حَدَثَ سَوْءٍ﴾ يەنى «ھەقىقەتەن ئىنسان
 نامازغا تۇرغاندىن باشلاپ، نامىزنى تۈگەتكىنىگە ياكى بىرەر ئەھۋال يۈز

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

بېرىپ نامازدىن چىققىغا قەدەر، ئاللاھ ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ»⁽¹⁾.

نامازنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرىنى ساناپ بولۇش قىيىن. چۈنكى ناماز ئىسلامنىڭ ئالدىنقى پەرزى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ ئاخىرەتتىكى مۇكاپاتلىرىمۇ كاتتىدۇر. نامازنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى ئاخىرەتتە نىجاتلىققا ئېرىشىش ئارقىلىق جەننەتنى قازىنىشتۇر. «مۇئمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. ئۇلار شۇنداق مۇئمىنلەركى، نامازلىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر»⁽²⁾.

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك باشقا پايدىلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - بارلىق قائىدە - تەرتىپلىرىگە تولۇق رىئايە قىلىپ، چىن ئىخلاسل بىلەن ئوقۇلغان ناماز ئىنساننىڭ نەپسىنى پاكلايدۇ، روھىنى يۈكسەلدۈرۈپ، ئۇنى ئەڭ يۈكسەك دەرىجىلەرگە كۆتۈرىدۇ. چۈنكى ئىنساننىڭ روھانىيلىقى ئۇنىڭ نەپسى - ھەۋەسلىرى ئۈستىدىن غەلبە قىلىپ، يۈكسەلگەن ۋاقىتتا ئىنسان پەرىشتىلەرنىڭ مەرتىۋىسىگە، گامىدا ئۇلاردىنمۇ يۇقىرى مەرتىبىلەرگە تەرەققىي قىلىپ يۈكسەلىدۇ. ئەكسىچە بولغاندا، يەنى ئىنساننىڭ نەپسى - ھەۋەسلىرى ئۇنىڭ روھانىيلىقىنى بېسىپ چۈشكەن ۋاقىتتا ئىنسان ھايۋانلارغا ئوخشاش، گامىدا ھايۋاندىنمۇ تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالىدۇ. ناماز ئاللاھ تائالا بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى خالىق (ياراتقۇچى) بىلەن مەخلۇق (يارىتىلغۇچى) مۇناسىۋىتىنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك نامايەندىسىدۇر. ئىنسان نامازدا تۇرغان

(1) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) مۇئمىنۇن سۈرىسى 1 - ئايەت.

ۋاقتلىرىدا ئەڭ ياخشى لەھزىلەر ئىچىدە تۇرغان بولىدۇ ۋە بۇ ئەسنادا ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلغان بولىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلغانلارنىڭ مۇكاپاتى ئەڭ ئېسىل جەننەتلەرنى قازىنىشتۇر.

2 - ھەقىقىي ناماز ئىنساننى گۇناھ، يامان ئىشلاردىن توسالايدۇ. چۈنكى ناماز ئوقۇغان كىشى بىر كۈندە بەش قېتىم ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭغا ئەھدىسىنى يېڭىلاپ تۇرغان ئىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدۇ. ئۇ قانداقلا بىر كىشىنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدىكەن، ئۇنىڭغا ياخشى ئىشلارنىڭ يوللىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇنى يامان ئىشلاردىن يىراقلاشتۇرىدۇ. نەتىجىدە، شەيتان ئۇ كىشىگە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ يەنى [ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ]⁽¹⁾.

ئەمما چىن ئىخلاستىن يىراق ھالدا، بېپەرۋالىق بىلەن ئوقۇلغان ناماز كىشىنى يامان ئىشلاردىن توسالمايدۇ. مانا بۇ، زامانىمىزدىكى كۆپىنچە مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالىدۇر.

3 - ناماز ئارقىلىق ئىنساننىڭ گۇناھ ۋە خاتالىقلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. چۈنكى ھەر قانداق ساۋابلىق ئىشلار گۇناھلارنى يۇيىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ يەنى (شۈبھىسىزكى، ياخشىلىقلار يامانلىقلارنى يوققا چىقىرىدۇ)⁽²⁾.

ناماز ياخشى ئىشلارنىڭ ئاساسچىسى بولغاچقا، ئۇنىڭ بىلەن گۇناھ، يامان ئىشلارنىڭ يۇيۇلىشى تەبىئىدۇر.

بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الصَّلَاةُ الْحَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ مَا لَمْ تَغْسِ الْكَبَائِرُ﴾ يەنى «بەش ۋاخ

(1) ئەنكەبۇت سۇرىسى 45 - ئايەت.

(2) ھۇد سۇرىسى 114 - ئايەت.

نامازنىڭ ۋە جۈمەدىن جۈمەگىچە بولغان ۋاقتلارنىڭ ئارىسىدا سادىر بولغان گۇناھ ۋە خاتالىقلار — ئەگەر چوڭ گۇناھلاردىن بولمىسا — بۇ نامازلار بىلەن يۇيۇلىدۇ»⁽¹⁾.

4 - ناماز كىشىنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلاشتۇرۇش نەتىجىسىدە، ئۇنى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا ئالىي مەرتىبىلەرگە كۆتۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: «**وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ**» يەنى (ئاللاھقا سەجدە قىلغىن. (شۇ ئارقىلىق ئۇنىڭغا) يېقىنلىق ھاسىل قىلغىن) دەيدۇ⁽²⁾.

ئاللاھ تائالاغا چىن ئىخلاىس ۋە سەمىمى سۆيگۈ بىلەن سەجدە قىلىپ ناماز ئادا قىلغان كىشى ئاللاھ تائالاغا چوقۇم يېقىنلىق ھاسىل قىلالايدۇ. ئىنسان ئاللاھ تائالانىڭ يېقىنغا ئايلىنغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پۈتۈن ھاجەتلىرى راۋا بولىدۇ ۋە ئاخىرەتتىكى مەرتىۋىسىمۇ ئۆسىدۇ.

نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى

ناماز ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنداش يۈزىسىدىن ئوقۇلىدۇ. ئۇ بەندىلىرىنى پايدىسىز ۋە ھېكمەتسىز ئەمەللەرگە ئەسلا بۇيرىغان ئەمەس. ئىنسان بولغانلىقىمىز ئۈچۈن ئىلمىمىز، ئىدراكىمىز چەكلىك بولغاچقا، ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان پۈتۈن ئەھكاملارنىڭ ھېكمەت ۋە سىرلىرىنى بىلىپ بولۇشقا ئاجىزمىز. شۇنداقتىمۇ، ئاللاھ تائالانىڭ ئىلمىگە نىسبەتەن دېڭىزدىن بىر تامچە بولغان چەكلىك ئىلمىمىز ۋە ئاجىزانە ئەقىلىمىز بىلەن ئىبادەتلەرنىڭ ھېكمەت ۋە سىرلىرىدىن مىڭدىن بىرنى بىلەلىگەن بولساقمۇ، بىزلەرگە مەلۇم بولمىغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ئېنىق مەلۇمدۇر. «**وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا**» يەنى (ھەقىقەتەن ئاللاھ

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەلەق سۇرىسى ئاخىرقى ئايەت.

ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر⁽¹⁾.

﴿وَمَا أُوْتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ يەنى (سەلەر ئازلا ئىلىم بېرىلدىڭلار)⁽²⁾.

ئەقلىمىز ۋە ئىدراكىمىز چەكلىك بولغىنى ئۈچۈن بىزگە ئازلا ئىلىم بېرىلگەن. تۆۋەندە بايان قىلىنىدىغان پايدىلارمۇ نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرىنىڭ مىڭدىن بېرىدۇر.

ناماز ھۇزۇر-ھالاۋەت ۋە كۆڭۈل ئاراملىقىنىڭ ئامىلىدۇر

مۇسۇلمان ئادەم ئاللاھ تائالادىن باشقىنى ئويلىمىغان ۋە دىققىتىنى ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىشقا بېغىشلىغاننى ھالدا ناماز ئوقۇشقا تۇرۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئۇنىڭغا بېرىلگىنىدە، ئۇ ئادەم دۇنيانىڭ ھەر قانداق غەم - قايغۇلىرى ۋە پۈتۈن كۆڭۈلىسىزلىكلىرىدىن ئازات بولغان ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا ئامانلىق، خاتىرجەملىك ۋە سائادەتمەنلىك ھېس قىلىدۇ. مانا بۇ، ھۇزۇر-ھالاۋەتنىڭ ئۆزىدۇر. چۈنكى غەم - قايغۇلارنى ۋە كۆڭۈلىسىزلىكلەرنى ۋاقىتلىق ئونتۇشمۇ ئىنسانغا راھەت بېغىشلايدۇ.

ناماز پاكىزلىق ۋە گۈزەللىكتۇر

ئىسلام دىنىدا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ ناماز ئىنسان روھىنى كىبىر، غەپلەت ۋە مەغرۇرلۇقتىن پاكلايدىغان مەنىۋى تازىلىق بولغىنىدەك، ئۇ، ئىنسان بەدىنىنى ۋە كىيىملىرىنى پاكىزلىقلاردىن، كىرلاردىن ۋە يېقىمىسىز ھىدلاردىن پاكلايدىغان ئەمەلىي چوڭ تازىلىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن بەدىنىنى، كىيىملىرىنى ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جايىنى پاكىز تۇتۇشقا ۋە تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكىزلىق ئۈستىگە پاكىزلىق قوشۇشقا ئەمر قىلغان. نامازنىڭ ئاچقۇچى پاكىزلىقتۇر.

(1) تالاق سۈرىسى 12 - ئايەت.

(2) ئىسرا سۈرىسى 85 - ئايەت.

پاكىزلىق نامازنىڭ شەرتىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُوبًا فَاظْهَرُوا﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭلاردا، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولىڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۈتۈڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. ئەگەر جۈنۈپ بولساڭلار (غۇسلى قىلىپ) پاكىزلىنىڭلار(1).

بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ، نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ﴾ يەنى «ھەقىقەتەن ئاللاھ پاكىتۇر، ئۇ پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ. ئۇ پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى ياقتۇرىدۇ»(2).

شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىغا، شۇنداقلا ئاممىۋى سورۇنلارغا بېرىشتىن بۇرۇن غۇسلى قىلىپ پاكىزلىنىشقا بۇيرۇغان. مانا بۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ بىر - بىرىنى يېقىمسىز ھىدىلىرى بىلەن راھەتسىزلىككە ئۇرغۇتۇش، بىر - بىرىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ كۆزىدە پاكىز، گۈزەل بولۇشلىرى ئۈچۈن ئىدى. پاكىزلىق، كىشىنىڭ ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا ناھايىتى پايدىلىق ئىشتۇر. چۈنكى ئۆزى پاكىز بولغان كىشى مىكروبلاردىن ئۇزاق تۇرغىنى ئۈچۈن كېسەللىكلەردىن ساقلىنىپ قالغىنىدەك، چىرايلىق، گۈزەل قىياپەتكە كىرىدۇ. گۈزەل قىياپەتلىك ئادەمدىن كىشىلەر نەپەت قىلمايدۇ، بەلكى ئۇنى ھۆرمەتلەيدۇ. پاكىزلىقنىڭ مۇندىن باشقا كۆپلىگەن پايدىلىرى باردۇر.

ناماز ئىنساننىڭ سەۋرچانلىقىنى ۋە چىداملىقىنى ئاشۇرىدۇ

«ئىسلام دىنى تەلەپ قىلغان ھەقىقىي ناماز مۇسۇلمان ئادەمنى مەنىۋى قۇۋۋەتلەر بىلەن تەمىنلەش ئارقىلىق ئۇنىڭ سەۋرچانلىقىنى ۋە

(1) مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

چىداملىقىنى ئاشۇرىدۇ. شۇنىڭدەك ئۇنىڭغا دۇنيانىڭ قىيىنچىلىقلىرى ۋە مۇسبەتلىرى ئۈچۈن تەسەللى بېرىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ» يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! سەۋر ئارقىلىق ۋە ناماز ئارقىلىق (ئاللاھتىن) ياردەم تىلەڭلار)⁽¹⁾. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر قىيىن مەسىلىگە دوچ كېلىپ قالغان ھامان ناماز ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

زامانىمىزدا باشقا دىندىكى كىشىلەردىنمۇ كۆپلىگەن ئالىملارنىڭ ۋە تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ مۇسۇلمانلارنىڭ ناماز ئوقۇشتىن قانچىلىغان ھېسسىي ۋە مەنىۋى پايدىلارنى كۆرىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. ئۇلاردىن دوكتور كېسىس كارل مۇنداق دەيدۇ: «ناماز پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرۇشتا، بۈگۈنكى كۈنىمىزگە قەدەر تونۇلۇپ كەلگەن ئەڭ چوڭ قۇۋۋەت مەنبئىدۇر. مەن دوختۇرلۇق سۈپىتىم بىلەن داۋالاش ئۈنۈم بەرمىگەن كۆپلىگەن كېسەللەرنىڭ ناماز ئوقۇشنى ئادەت قىلغاندىن كېيىن، ياخشىلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. ناماز كۈچ - قۇۋۋەتنىڭ كاپالىتىدۇر. چۈنكى بىز نامىزىمىزدا ئۆزىمىزنى ئەڭ كۈچلۈك بولغان بىر زاتقا باغلايمىز، ئۇنىڭدىن ياردەم سورايمىز. نەتىجىدە بىزنىڭ سورىغانلىرىمىز ھەسسىلەپ بېرىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ناماز بىلەن ھەرىكەتچانلىقىمىز ئاشىدۇ.»

مانا بۇ، باشقا دىنلار دېمۇ ئورتاق بولغان ئومۇمىي نامازنىڭ پايدىسى. ئەمما ئىسلام دىندىكى نامازنىڭ پايدىلىرىنى تولۇق تەسۋىرلەپ بولۇش قىيىن»⁽³⁾.

ناماز ئەخلاقى كۈچەيتىدىغان قۇۋۋەتتۇر

ناماز مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن ئەخلاقىي قۇۋۋەتتۇر. ئۇ، ۋىجداننى

(1) بەقەرە سۈرىسى 153 - ئايەت.

(2) ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن.

يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىپ، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئۈندەيدىغان تۈرتكە. دۇنيانىڭ قاتتىقچىلىقلىرى ۋە بالايىناپەتلىرىگە تەۋرەنمەي تاقابىل تۇرۇشقا مەدەتكار دۇر. ناماز ئارقىلىق ھاسىل بولغان بۇ ئەخلاقىي قۇۋۋەت كىشىنىڭ قەلبىدە پەقەت ئاللاھ تائالادىنلا قورقۇش تۇيغۇسىنى ئويغىتىدۇ ۋە ئىنساندىكى ۋاقىتقا رىئايە قىلماسلىق، ھورۇنلۇق، پائالىيەتسىزلىك قاتارلىق ئىنسانىي ئاجىزلىقلارنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنىڭ پائالىيەتچان، ئىنتىزاملىق، شۇجائەتلىك بولۇشىنى كاپالەتلەندۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا، إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا، وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا، إِلَّا الْمُصَلِّينَ، الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ يەنى (ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى. ئۇنىڭغا بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتسە، زارىلىنىپ كېتىدۇ. بىرەر ياخشىلىق يەتسە، بېخىللىق قىلىدۇ. پەقەت نامازغا ھەمىشە داۋام قىلغۇچىلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا)⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتىن نامازنىڭ پۈتۈن شەرتلىرىگە رىئايە قىلىپ، ئۇنى ۋاقىتدا ئادا قىلىدىغانلارنىڭ ئەخلاقىي جەھەتتە، ناماز ئوقۇمايدىغانلاردىن پەرقلىق ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ يەنى (نامازنى (تەلەپكە لايىق) ئوقۇغىن. ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ)⁽²⁾.

بەش ۋاخ ناماز ئوقۇۋاتقان بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئەخلاقىدىكى ۋە ئىستېلىدىكى ناچارلىقلار ۋە بۇزۇقلۇقلار ئۇلارنىڭ ئوقۇغان نامازلىرىنىڭ مەنىسىز ۋە پايدىسىز ھەرىكەتتىنلا ئىبارەت بىر نەسە ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئەگەر ئۇلار نامازنى ھەقىقىي ماھىيىتى بويىچە، ئىخلاس بىلەن ئوقۇغان بولۇپ، نامازلىرى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ نامازلىرى ئۇلارنى ئەخلاقسىزلىقلاردىن ۋە

(1) مەئارىج سۇرىسى 19 - 22 - ئايەت.

(2) ئەنكەبۇت سۇرىسى 45 - ئايەت.

يامان ئىشلاردىن توسالغان بولاتتى. ھەقىقىي ناماز ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە سۈپەتلىگەن مۇنۇ مۇئىنلەرنىڭ نامىزىدۇر: ﴿الَّذِينَ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾ يەنى (ئۇلار) (شۇنداق مۇئىنلەركى) نامازلىرىدا خۇشۇئى بىلەن (ئاللاھتىن ئەيىمىنىپ) تۇرغۇچىلاردۇر⁽¹⁾.

مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا مەقبۇل بولىدىغان، ئوقۇغۇچىسىنىمۇ يامان ئىشلاردىن ۋە ئەخلاقسىزلىقلاردىن توسالايدىغان نامازدۇر.

دېمەك، ناماز ئىنسانغا گۈزەل ئەخلاقلارنى ئۆگىتىدۇ. گۈزەل ئەخلاقنىڭ ئۆز ئىگىسىگە ۋە باشقىلارغا ناھايىتى كۆپ پايدىسى بار. بىراۋنىڭ گۈزەل ئەخلاقى يۈزىدىن ئومۇم خەلق مەنپەئەت ئالىدۇ. مانا بۇ نامازنىڭ پايدىسى.

نامازدىكى ھەرىكەتلەر گىمناستىكىدىن پايدىلىقتۇر

تەن ساقلىقنى ساقلاش ئۈچۈن گىمناستىكا قىلىشنىڭ نەقەدەر پايدىلىق ئىكەنلىكى زامانىمىزدىكى ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى بىلىپ يەتكەن ۋە ئۇنىڭغا تولمۇ زور ئېھتىياجلىق بولۇۋاتقان بىر ھەقىقەتتۇر.

مۇسۇلمانلار بەش ۋاخ نامازنى تەن ساقلىقنى ساقلاش ئۈچۈن گىمناستىكا ئورنىدا ئوقۇمايدۇ. بەلكى ئۇنى ھەممىدىن قەتئىينەزەر ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش مەقسىتى بىلەن ئوقۇيدۇ. مۇسۇلمانلار ئوقۇۋاتقان بۇ بەش ۋاخ ناماز ھەر قانداق بىر گىمناستىكىدىن ئەلۋەتتە پايدىلىقتۇر. بۇنى نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىسى دېيىشكە بولىدۇ.

«نورمالدىكى گىمناستىكا بىلەن نامازدىكى ھەرىكەتلەر ئوتتۇرىسىدا دەرھال كۆرگىلى بولىدىغان بەش چوڭ پەرق بار:

1 - پۈتۈن سۈننەتلىرى بىلەن تولۇق ئوقۇلغان بەش ۋاخ نامازدا 40

(1) مۇئمىنۇن سۈرىسى 2 - ئايەت.

رەكئەت ۋە ھەربىر رەكئەتتە 2 دىن سەجدە بولۇپ، جەمى 80 سەجدە بار. ھەركۈنى قانچە گىمناستىكىچى 40 قېتىم يەرگە ئېگىلىپ، 80 قېتىم بېشىنى يەرگە قويۇپ، يەنە تۇرۇپ بۇنچىلىك ھەرىكەتلەرنى قىلالايدۇ؟!

2 - ناماز ئاستا- ئاستا، تەمكىن ھەرىكەتلەر بىلەن ئوقۇلغانلىقتىن بەدەن بىلەن يۈرەك چارچىمايدۇ. گىمناستىكىدا بولسا، ئومۇمىي بەدەن بىلەن يۈرەك چارچايدۇ ۋە ھارغىنلىشىدۇ.

3 - ناماز كۈنىنىڭ بەش ئايرىم ۋاقىتلىرىدا ئوقۇلىدۇ. قانچە گىمناستىكىچى ھەركۈنى بەش قېتىم ئايرىم - ئايرىم، بەلگىلىك ۋاقىتلاردا مۇنتىزىم ھالدا گىمناستىكا قىلالايدۇ؟!

4 - ناماز ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىغىچە پەرزدۇر. قانچە گىمناستىكىچى ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىغا قەدەر گىمناستىكىنى مۇنتىزىم ھالدا داۋاملاشتۇرالايدۇ؟ يەنە تېخى ناماز سەپەردە بولسۇن، ئوڭۇشسىزلىقلار ئىچىدە بولسۇن، جەڭ مەيدانىدا بولسۇن، كېسەللىكتە بولسۇن ھېچبىر ۋاقىتتا تەرك قىلىنمايدۇ. گىمناستىكىچىلار بۇنداق شارائىتلاردا گىمناستىكىنى داۋاملاشتۇرالايدۇ؟!

5 - ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش، گاھىدا غۇسلى قىلىش شەرتتۇر. ھالبۇكى، گىمناستىكا ئويناش ئۈچۈن بۇنداق بىر شەرت يوق. ئەمدى باشقا قايتايلى:

بەش ۋاخ ناماز سۈننەتلىرى بىلەن قوشۇپ ئوقۇغاندا 40 رەكئەت بولىدۇ. يەنى بامدات نامىزى تۆت رەكئەت، پىشىن نامىزى 10 رەكئەت، ئەسىر نامىزى (تەكىتسىز تۆت رەكئەت سۈننىتىنى قوشقاندا) سەككىز رەكئەت، شام نامىزى بەش رەكئەت، خۇپتەن نامىزى (ئالدىدىكى تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننىتى بىلەن) 13 رەكئەت، ھەممىسى بولۇپ 40 رەكئەت بولىدۇ. بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەربىر رەكئەتىدە ئىككى قېتىمدىن سەجدە قىلغان مۇسۇلمان كىشى كۈندە 80 قېتىم يەرگە يېتىپ - تۇرۇش

ھەرىكەتنى قىلىدۇ. ھېچقانداق بىر گىمناستىكىچى مۇنتىزىم ھالدا بۇ ھەرىكەتلەرنى قىلالمايدۇ. گىمناستىكىچىلار كۆپ ئوينىسا ئەتىگەنلىرى 20 ياكى 30 قېتىم ھەرىكەت قىلىدۇ. گىمناستىكا ھەرىكەتلىرى تېز قىلىنغاچقا گىمناستىكىچىلارنىڭ كۆپىنچىسى يۈرەكلىرىنى چارچىتىدۇ. ھەرىكەتتىن كېيىن بەدەنلىرىنى ئېغىرلىق باسىدۇ. ئۇلار گىمناستىكىنى بىرەركۈن داۋام قىلدۇرالمىي قالسا، بەدەنلىرىدە سېمىزلىك ۋە ماي توپلىنىش كەيپىياتلىرى يۈز بېرىدۇ. ئەمما نامازدىكى ھەرىكەتلەر ئاستا - ئاستا، تەمكىن ھالدا قىلىنغاچقا يۈرەكمۇ چارچىمايدۇ ۋە بۇ ھەرىكەتلەر كۈننىڭ ئوخشاش بولمىغان سائەتلىرىدە قىلىنغانلىقتىن ئىنساننى ھەمىشە تىنچ تۇتىدۇ، ئارتۇق سېمىزلىك ۋە ماي توپلىنىشقا توسقۇن بولالايدۇ.

ئىنسان ھاياتىدا قاننىڭ رولى ناھايىتى چوڭدۇر. يۈرەك قاننى بەدەننىڭ ئەڭ كىچىك تومۇرلىرىغا قەدەر ھەممە يېرىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن ھەمىشە قاننى پۈدەپ ماڭدۇرۇپ تۇرىدۇ. يۈرەكنىڭ بۇ ۋەزىپىسىنى تولۇق ئورۇندىشى ئۈچۈن ئۇ تىنچلىققا ئېھتىياجلىق بولغىنىدەك، بىر قىسىم ھەرىكەتلەرگە موھتاجدۇر. بۇ ھەرىكەتلەر ھۆججەيرلەرنىڭ قان بىلەن يۇيۇلۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلغانلىقتىن، تەننىڭ ساقلىقى داۋام قىلىدۇ.

مۇئەييەن سائەتلەردە قىلىنغان تەن ھەرىكەتنىڭ پايدىسى ناھايىتى كۆپتۇر. بەش ۋاخ نامازدا بۇ ھالەتلەر كۆپ. چۈنكى ناماز ۋاقتلىرى تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ كىشىلەرنى تەنھەرىكەت ئويناشقا تەۋسىيە قىلغان ۋاقتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر. تاڭ سەھەر كۈن چىقىشتىن بۇرۇن ئۇيقۇنىڭ مەستانىلىكىدىن، چۈش ۋاقتى ئىشتىن قايتىپ ۋۇجۇدنىڭ ھارغىنلىقىدىن، ئەسىر ۋاقتى بىر كۈنلۈك ئىشنىڭ ئاخىرلىشىشى ئالدىدا بەدەننىڭ ئېغىر بىر چارچاشقا تۇتۇلغانلىقىدىن، شام ۋاقتى ئىشلارنى تۈگىتىپ كېچە ئىستىراھىتىگە تەييارلىنىشنىڭ باشلىنىشى سەۋەبىدىن، خۇپتەن ۋاقتى بىر كۈننىڭ ئاخىرلىشىشى بىلەن ۋۇجۇدنىڭ ھارغىنلىقى ۋە

ئېغىرلىقىنى كۆتۈرۈش سەۋەبىدىن، قاننىڭ ئايلىنىشىنى كاپالەتلەندۈرۈش ۋە تەنەپپۇسنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن ئىنساننىڭ تەن ھەرىكەت قىلىشىغا ناھايىتى مۇناسىپ ۋاقتلاردۇر.

رۇكۇ بىلەن سەجدىلەر پۈتۈن ئورگانلارنى جانلاندۇرغاننىڭ سىرتىدا، قان ئايلىنىشىنى ياخشىلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. رۇكۇ يەنە ئاشقازاننى كۈچلەندۈرۈشتىن باشقا، ئەينى ۋاقىتتا ئاشقازان ئەتراپىدىكى مایلارنى ئېرىتىش رولىغا ئىگە. سەجدە بولسا، ئۈچەينىڭ پائالىيەتلىرىنى ياخشىلىغاننىڭ سىرتىدا، قاننىڭ بەدەننىڭ ھەر تەرەپلىرىگە، خۇسۇسەن مېڭىگە يېتىپ بېرىشىنى تەمىن ئېتىدۇ.

ناماز ئومۇمەن بەدەننىڭ يۇقىرى قىسمىدىكى ئورگانلاردىن مایلارنى چۈشۈرۈش پائالىيىتىنى ئۆتەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن قان بېسىمى يۇقىرىلىقىدىن ئازابلىنىدىغان بىمارلار نامازنى ۋاقىتدا ئادا قىلسا، ئۇلار نامازنىڭ پايدىسىنى ھامان كۆرەلەيدۇ. يۇقىرىقىلار تىببىي ساھەدىكى مەشھۇر مۇتەخەسسسلەرنىڭ يەكۈنلىرىدۇر.

ناماز روماتىزمنىڭ شىپاسىدۇر

تۈركىيىنىڭ «gunaydin» گېزىتى 1983 - يىلى 5 - ئاۋغۇست سانىدا «فرانسوز دوختۇرلارنىڭ ئىسپاتلىشىچە، روماتىزمنىڭ شىپاسى بەش ۋاخ ناماز» دېگەن ماۋزۇدا بىر ماقالە ئېلان قىلغان. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: «فرانسوز دوختۇرلار روماتىزىم، بەل ۋە سىرت ئاغرىقلىرىدىن شىكايەت قىلىۋاتقان كېسەللەرگە، كۈندە بەش قېتىم خۇددى مۇسۇلمانلارنىڭ بەش ۋاخ نامازلىرىدىكى ھەرىكەتلەرنىڭ ئۆز ئەينىسىنى قىلىشىنى تەۋسىيە قىلىدۇ. بۇنداق قىلىشنىڭ يۇقىرىقى ئاغرىقلارغا ناھايىتى ياخشى بىر شىپا بولۇۋاتقانلىقىنى تەكىتلىگەن فرانسوز دوختۇرلار نامازدىكى ھەرىكەتلەرنىڭ ئەڭ پايدىلىق بولغان، تولىمۇ ئىنتىزاملىق بىر گىمناستىكا ئىكەنلىكىنى

ئېلان قىلماقتا. فرانسوز دوختۇرلار ناماز ئەسناسىدا يەرگە قازاپ ئىگىلىپ، يەنە نۇرۇشنىڭ تىز قاپاقلرىدىكى ئاغرىقلارنى يوق قىلىدىغانلىقىنى، سەجدە قىلىشنىڭ خۇسۇسەن سىرت مۇسكۇللىرىنى كۈچلەندۈرۈشتە ئالاھىدە چوڭ پايدىلىرى بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە»⁽¹⁾.

ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز

ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز ئەقىل بىلەن كۆڭۈل پەرۋاسىز ھالدا تىل بىلەن تەننىڭ ھەرىكىتى بىلەنلا ئورۇندىلىدىغان ھەرىكەت ئەمەس. بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولىدىغان ھەقىقىي ناماز — ئۇنىڭدا ئەقىل، قەلب، كۆڭۈل ۋە پۈتۈن ھېسسىي ھەم غەيرى ھېسسىي ئەزالارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلىنىشتىن ئىبارەت بولغان ئۆز نېسۋىسىنى ئالالغان نامازدۇر. ناماز ئوقۇشتىن — ۋە باشقا ئىبادەتلەرنى قىلىشتىن — ئاساسلىق مەقسەت ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي ئادا قىلىشتۇر.

ئاللاھ تائالا موسا ئەلەيھىسسالامغا قىلغان ۋەھىسىنى قۇرئان كەرىمدە ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ يەنى (مېنى ياد قىلىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن)⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّمَا فُرِضَتْ الصَّلَاةُ وَأَمْرٌ بِالْحَجِّ وَأُشْعِرْتُ الْمَنَاسِكَ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى﴾ يەنى «نامازنىڭ پەرز قىلىنىشى، ھەجنىڭ بۇيرۇلىشى ۋە باشقا ئىبادەتلەرنىڭ بەلگىلىنىشى پەقەت ئاللاھ تائالانى ياد قىلىش ئۈچۈندۇر»⁽³⁾.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئايەت بىلەن ھەدىس نامازدا قەلبنىڭ ئويغاق

(1) «ibadetin getirdikleri» ناملىق ئەسەردىن. تۈركچە.

(2) تاھا سۇرىسى 14 - ئايەت.

(3) ئەبۇ داۋۇت رىۋايىتى.

تۇرۇشى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا تۇرىۋاتمەن دېگەن ئېتىقاد بىلەن، سەگەك تۇرۇشنىڭ نەقەدەر ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىمەكتە. نامازدا ئەقىلنىڭ ھۇشيار ۋە ئويغاق تۇرۇشى ھەققىدە مۇنۇ ئايەت يېتەرلىك: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! سىلەر مەست بولساڭلار نېمە دەۋاتقىنڭلارنى بىلگەنگە قەدەر نامازغا يېقىنلاشماڭلار)⁽¹⁾.

قانچىلىغان كىشىلەر نامازلىرىدا ئۆزلىرىنىڭ نېمە ئوقۇۋاتقانلىقلىرى ۋە قانداق پائالىيەتلەرگە يۆتكەلگەنلىكلىرىدىن غاپىل ھالدا، بېپەرۋالىق بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ. ئۇلار ئەمەلىيەتتە ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ قالمىغان بولسىمۇ، بېپەرۋالىق، غەپلەت ۋە دۇنيانىڭ ھەلەكچىلىكى ياكى غەم - ئەندىشىسى ئۇلارنى مەست قىلىپ قويغان. ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ھەقىقىي مەقبۇل نامازدا ئەقىل، قەلب، ھېسىسى ۋە ھېستىن تاشقىرى ئەزالارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشتا بىرگە ئىشتىراك قىلىدۇ.

ئەقىلنىڭ ئەمەللىرى

1 - نامازدا ئەقىل ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، پۈتۈن خىيالىنى يىغىپ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى ئويلاپ تۇرىدۇ.

2 - نامازدا ئەقىل بارلىق ھىممىتىنى ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدىكى بۇ ئۇلۇغ مۇلاقاتقا بېغىشلاپ تۇرىدۇ.

3 - نامازدا ئەقىل ئاللاھتىن باشقا ھەممىدىن ئايرىلغان ھالدا كەمتەرلىك بىلەن تۇرىدۇ.

4 - نامازدا ئەقىل دۇنيالىق ئىشلاردىن قەتئىي قول ئۆزگەن ھالدا،

(1) نىسا سۇرىسى 43 - ئايەت.

بىر ئاللاھقىلا قاراپ تۇرغاندەك ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئەيمىنىپ تۇرىدۇ.

قەلبنىڭ ئەمەللىرى

1 - نامازدا قەلب ئاللاھقىلا بېغىشلانغان ھالدا، ئۇنىڭ بىلەنلا بولىدۇ.

2 - نامازدا قەلب ئاللاھ تائالانىڭ ھەيىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرىدۇ.

3 - نامازدا قەلب ئاللاھ تائالغا يېلىنىش ۋە يالۋۇرۇش بىلەن تۇرىدۇ.

4 - نامازدا قەلب ئاللاھ بىلەن بىۋاسىتە مۇلاقاتتا بولۇپ تۇرىدۇ.

ھېسى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

1 - نامازدا تىل ئاللاھ تائالانى زىكىر قىلىش بىلەن مەشغۇل بولۇپ

تۇرىدۇ.

2 - نامازدا كۆز پۈتۈن ھەرىكەتلىرىنى يىغىپ، سەجدە قىلىدىغان

يەرگە تىكىلىپ دىققەت بىلەن تۇرىدۇ.

3 - نامازدا قۇلاقلا نامازدىكى قىرائەتتىن باشقا بارلىق ئاۋازلارنى

ئاڭلاشتىن گاس بولغان ھالدا تۇرىدۇ.

4 - نامازدا ئىككى قول ئاللاھ تائالغا ئەڭ ئالىي ئېھتىرام

بىلدۈرگەنلىكىنى ئىپادىلىگەن ھالدا كۆكسىدە ياكى ئۇنىڭ ئاستىدا

باغلىنىپ تۇرىدۇ.

تاشقى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

1 - نامازدا ئىككى پۇت، ئاللاھ تائالانىڭ ھەر قانداق پەرمانىغا ھازىر

ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىگەن ھالدا تۈپتۈز ۋە راۋۇرۇس تۇرىدۇ.

2 - نامازدا باش ئاللاھ تائالغا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرگەن ھالدا،

كەمتەرلىكتىن تۆۋەنگە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاندىن رۇكۇدا ئاللاھ تائالغا

تېخىمۇ چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۆۋەنگە ئىگىلىدۇ. ئاندىن سەجدىدە يەرگە تېگىش ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا بولغان قۇلچىلىقنى ۋايىغا يەتكۈزىدۇ. 3 - نامازدا يۈز ئاللاھ تائالانىڭ مەنىۋى مۇلاقاتىغا يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. سەجدىدە بولسا، ئاللاھ تائالانى ئەڭ كۆرۈنەرلىك رەۋىشتە ئۇلۇغلاش ۋە ھەقىقىي قۇلچىلىقنى ئىپادىلەش يۈزىسىدىن بۇ ھۆرمەتلىك يۈز ئالتە ئەزا بىلەن بىرلىكتە يەرگە قويۇلىدۇ.

4 - نامازدا رۇكۇ قىلغاندا بەل ئاللاھ تائالاغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن ئىگىلىدۇ. بۇلاردىن باشقا، ئىنساندىكى پۈتۈن ئورگانلارمۇ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئىتائەتچانلىق بىلەن تۇرۇپ يۇقىرىقى ئەزالارغا ئىشتىراك قىلىدۇ.

«خۇشۇدۇ» نامازىنىڭ جېنىدۇر

نامازدا «خۇشۇدۇ» نىڭ ئەھمىيىتى

ناماز نېمە ئۈچۈن بىزگە ئېغىر تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالغان؟
ناماز نېمە ئۈچۈن كۆڭۈل ئىشتىياقىمىز بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەت بولماستىن، ئۆزىمىزنى زورلاپ قىلىدىغان ۋەزىپىگە ئايلىنىپ قالغان؟
ناماز نېمە ئۈچۈن دۇنيالىق خام - چۆتلىرىمىزنى ھېسابلايدىغان ھېسابات ۋاقتى بولۇپ قالغان؟
نېمە ئۈچۈن كۆپ ساندىكى مۇسۇلمانلار ئىمامنىڭ قايسى سۈرىنى ئوقۇغانلىقىنىمۇ بىلمەستىن، نامازغا كىرگەن پېتى چىقىدىغان بولۇپ قالغان؟

نېمە ئۈچۈن ناماز بىزنى يامان ئىشلاردىن ۋە گۇناھ - مەسىيەتلەردىن

توسالمايدۇ؟

يۇقىرىقى سوئاللارنىڭ ھەممىسىنىڭ جاۋابى پەقەت بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ، نامازدا «خۇشۇئى» نىڭ يوقالغانلىقىدۇر.

«خۇشۇئى» دېگەن نېمە؟

«خۇشۇئى» — نامازدا تۇرغاندا، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيىتىدىن ئەيمەنگەن، كۆڭۈلى ناماز بىلەنلا مەشغۇل قىلغان ۋە پۈتۈن پىكىر - خىيالىنى ئاللاھ تائالانىڭلا بېغىشلىغان ھالدا، كەمتەرلىك ۋە ھۇشيارلىق بىلەن تۇرۇش دېگەنلىكتۇر.

«خۇشۇئى» نىڭ ئورنى قەلب، ئۇنىڭ مېۋىسى ئىنسان ئورگانلىرىدا كۆرۈلىدۇ. چۈنكى ئىنساننىڭ بارچە ئورگانلىرى قەلبكە ئەگىشىدۇ. نامازدا بىراۋنىڭ كۆڭلى غەپلەتتە قېلىش، دۇنيالىق پىكىر - خىياللارغا چۆكۈش ۋە شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرى تۈپەيلى ئۇنىڭ «خۇشۇئى» سى بۇزۇلغان ۋاقتىدا، پۈتۈن ئورگانلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ قىلىۋاتقان قۇلچىلىقىمۇ بۇزۇلىدۇ. چۈنكى قەلب قوماندان، باشقا ئورگانلار ئەسكەرلەردۇر. قوماندانى سالاھىيەتلىك بولمىغان ئەسكەرلەرنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغىنىدەك، قەلب سالاھىيەتتىن قالغاندا، باشقا ئورگانلارنىڭ سالاھىيىتىمۇ يوقىلىدۇ.

تەپسىرى ئىبنى كەسىردە مۇنداق دەيدۇ: «نامازدىكى «خۇشۇئى» پەقەت ناماز ئۈچۈن كۆڭلىنى پۈتۈنلەي بېغىشلىغان كىشىگىلا ھاسىل بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتىلا كۆڭۈل ناماز بىلەن ئارام تاپقان بولىدۇ ۋە نامازدىكى ھەقىقىي ھۇزۇر - ھالاۋەتنى تېتىغىلى بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ناماز مېنىڭ خوشاللىقىم ۋە كۆڭۈل ئارامىم قىلىندى»⁽¹⁾ دېگەن سۆزى بۇ مەنىنى

(1) تەپسىرى ئىبنى كەسىر 5 - توم 456 - بەت.

ئىپادىلەيدۇ.

«خۇشۇئى» شەنى ئۇلۇغ، يوقىلىشى تېز، ھازىرقى زاماندىكى ناماز ئوقۇغۇچىلاردا ئىنتايىن كەم بولغان نەرسىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇشۇ ئۈممەتتىن ئەڭ ئاۋۋال يوقىلىدىغان نەرسە «خۇشۇئى» دۇر. ھەتتا نامازلىرىنى «خۇشۇئى» بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىنى كۆرەلمەيسەن» دېگەن⁽¹⁾.

«خۇشۇئى» نىڭ ھۆكۈمى

شۈبھىسىزكى نامازنى «خۇشۇئى» بىلەن ئوقۇش پەرز دۇر. شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّوْبِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ يەنى (سەۋر ئارقىلىق، ناماز ئارقىلىق) ئاللاھتىن ياردەم تىلەڭلار. ناماز «خۇشۇئى» بىلەن (ئاللاھتىن ئەيىمىنىپ) تۇرغۇچىلاردىن باشقىلارغا ھەقىقەتەن مۇشەققەتلىك ۋە ئېغىر ئىشتۇر⁽²⁾».

بۇ ئايەت، نامازدا ئاللاھ تائالانىڭ ھەيىتىدىن ۋە ئۇلۇغلىقىدىن ئەيمەنگەن ھالدا، «خۇشۇئى» بىلەن تۇرمىغۇچىلارنى سۆكۈشنى تەقەززا قىلىدۇ. مەلۇمكى، سۆكۈش پەرزنى تەرك ئەتكەن ياكى مەنىنى قىلىنغان ئىشلارنى قىلغانلارغىلا خاستۇر. نامازدا «خۇشۇئى» نى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ سۆكۈلگەنلىكى «خۇشۇئى» نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مۇئمىنۇن سۈرىسىنىڭ بېشىدىن ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾ يەنى (مۇئمىنلەر ھەقىقەتەن مەقسىتىگە يەتتى. ئۇلار شۇنداق مۇئمىنلەركى، نامازلىرىدا خۇشۇئى بىلەن (ئاللاھتىن ئەيىمىنىپ) تۇرغۇچىلاردۇر) دېگەن ئايىتىدىن ﴿أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ. الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ

(1) تەبەرائى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) بەقەرە سۈرىسى 45 - ئايەت.

هُمَّ فِيهَا خَالِدُونَ» يەنى (ئەنە شۇلار ۋارىسلاردۇر. ئۇلار فەردەۋسكە ۋارىسلىق قىلدۇ، ئۇلار ئۇنىڭدا مەڭگۈ قالدۇ) دېگەن ئايەتلەرگىچە بولغان ئايەتلەرمۇ، نامازدا «خۇشۇئى» نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭ جەننەتلەرنىڭ ئەڭ ئېسىلى بولغان فەردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىشنىڭ ۋاسىتىسى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. فەردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىش يۇقىرىدا سۈپەتلەنگەنلەر ئۈچۈنلا خاس بولغانلىقى، ئۇلاردىن باشقىلارنىڭ ۋارىسلىق قىلالمايدىغانلىقىنى تەقەززا قىلدۇ.

نامازدا پەرز بولغان «خۇشۇئى» ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇشتىن باشقا، نامازدىكى ھەربىر پائالىيەتنى ئالدىرىماستىن تەمكىنلىك بىلەن قىلىشىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىكەن، سەجدىنى توخۇدان چوقۇغاندەك ئالدىراپ قىلغان ۋە رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگەندە رۇسلىنىماستىنلا ئالدىراپ سەجدىگە كەتكەن ئادەم «خۇشۇئى» نى تەرك ئەتكەن بولىدۇ. چۈنكى نامازنى تەمكىنلىك بىلەن ئالدىرىماستىن ئوقۇش دېگەنلىك نامازدىكى ھەربىر يۆتكىلىشتە ئورگانلار ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئېلىشتۇر. تەمكىنلىكىنى تەرك ئەتكەن ئادەم ئارام ئېلىشنى ھاسىل قىلالمايدۇ، ئارام ئېلىشنى ھاسىل قىلالمىغان ئادەم رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلالمايدۇ، «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلالمىغان ئادەمنىڭ نامىزى ناقىس بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا ئاسمانغا قارىغان ئادەمگە كايغانلىقىمۇ، نامازدا «خۇشۇئى» نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى نامازدا تۇرۇپ كىچىك ھەرىكەت قىلىش ۋە ئۇياق - بۇياققا قاراش «خۇشۇئى» نىڭ ئەكسىدۇر»⁽¹⁾.

ساۋاب «خۇشۇئى» دەرىجىسىگە قاراپ بولىدۇ

«خۇشۇئى» نامازنىڭ جېنى بولۇپ، ئۇنىڭدىن نېسۋىسىنى ئالالمىغان

(1) شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ «مجموع الفتاوى» ناملىق ئەسىرى 22 - توم 553 - 558 - بەتلەردىن ئېلىندى.

ناماز ئۆلۈك نامازدۇر. چۈنكى ھەركىمنىڭ نامازدىن ئالدىنغان نېسبىسى پەقەت ئۇنىڭدا ئەقلى ئويغاق تۇرغان قىسمى بىلەنلا چەكلىنىدۇ. شۇڭا ھەزرىتى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «نامىزىڭدىن پەقەت نېمە دېگەن ۋە نېمە قىلىۋاتقىنىڭنى بىلىپ، ھېس قىلىپ تۇرۇپ ئوقۇغىنىڭلا ساڭا ئائىتتۇر» دېگەن⁽¹⁾.

ناماز ئوقۇغانغا بېرىلدىغان ساۋاب «خۇشۇئى» غا قاراپ بولىدۇ. ناماز ئوقۇغانلارنىڭ بەزىسى تولۇق ساۋابقا ئېرىشسە، بەزىسى يېرىم ساۋابقا ۋە بەزىسى يېرىمدىنمۇ ئاز ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ئەمما نامازدا نېمە ئوقۇلغان ۋە نېمە ئىش قىلىنغانلىقىنىمۇ بىلمەستىن ئۇنىڭغا كىرگەن پېتى چىققان كىشى ھېچقانداق ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇ، «خۇشۇئى» نى پۈتۈنلەي تەرك ئەتكەن كىشىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ الْعَبْدَ لَيَصِيَّ الصَّلَاةَ مَا يُكْتَبُ لَهُ مِنْهَا إِلَّا عَشْرُهَا، تِسْعُهَا، ثَمَنُهَا، سَبْعُهَا، سُدُسُهَا، خُمْسُهَا، رُبْعُهَا، ثُلُثُهَا نِصْفُهَا﴾ يەنى «بەندە ناماز ئوقۇغان بىلەن ئۇنىڭغا يېزىلدىغان ساۋاب يا ئوندىن بىرى، يا توققۇزدىن بىرى، يا سەككىزدىن بىرى، يا يەتتىدىن بىرى، يا ئالتىدىن بىرى، يا بەشتىن بىرى، يا تۆتتىن بىرى، يا ئۈچتىن بىرى، يا يېرىمدۇر»⁽²⁾.

شۇ سەۋەبتىن بۇرۇنقى ئۈلگىلىك زاتلار نامازنى «خۇشۇئى» بىلەن ئادا قىلىشقا ناھايىتى زور ئەھمىيەت بېرەتتى. ئۇلار نامازغا تۇرغانلىرىدا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئاللاھ تائالا بىلەن ئېلىپ بېرىۋاتقان مەنئى سۆھبىتىگە بېغىشلىغانلىقتىن، نامازنىڭ سىرتىدىكىلەرنى تۇپماس، بىلمەس ۋە ئاڭلىماس بولۇپ، «خۇشۇئى» غا غەرق بولغان ھالدا تۇراتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ناماز ئەسناسىدا توپ ئېتىلغاندا، كىيىمنىڭ يېرىمى كۆيۈپ بولغان بولسىمۇ، نامازدىن بېشىنى

(1) ئىبنى تەيمىيەنىڭ «مجموع الفتاوى» ناملىق ئەسىرى 22 - توم 612 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

كۆتۈرمىگەن. مەسلەمە ئىبنى بەششار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ناماز ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا مەسجىدنىڭ بىر تەرىپى ئۆرۈلۈپ كېتىپ كىشىلەر نالە - پەرياد چاقىرىۋاتقان چاغدا، ئۇ ئەتراپىدا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەردىن خەۋەرسىز ھالدا نامازغا داۋام قىلىۋەرگەن. بەزى سالىھلار تاھارەت ئالغىنىدا چىرايى سارغىيىپ كەتكەنلىكتىن، كىشىلەر بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا: «مەن ھازىر ھۇزۇرغا بارىدىغان زاتنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەن ئەمەسمۇ؟» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن. ھەزرىتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نامازنىڭ ۋاقتى كىرىشى بىلەن تىترەشكە باشلايدىكەن ۋە چىرايى ئۆزگىرىپ كېتىدىكەن. كىشىلەر بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، ئۇ: «ئاللاھ ئاسمان، زېمىن ۋە تاغلارغا تەڭلىگەندە، ئۇلار ھۆددىسىدىن چىقالماسلىقىدىن قورقۇپ قوبۇل قىلمىغان ئامانەتنى (شەرىئەت تەكلىپىنى) ئادا قىلىش پەيتى كەلدى ئەمەسمۇ؟!» دەيدىكەن. ئەللامە سەئىد تەنۇخىي ھەر قېتىم ناماز ئوقۇۋاتقىنىدا، ئۇنىڭ كۆز - ياشلىرى ساقلىنى ھۆلدەپ تۇرىدىكەن.⁽¹⁾

«شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە نامازغا تۇرغىنىدا ۋۇجۇدنى تىترەك باسقانلىقتىن، ئىختىيارسىز ھالدا، ئوڭ - سولغا تەۋرىنىپ كېتەتتى»⁽²⁾.
يۇقىرىقىلار بىلەن بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى سېلىشتۇرۇپ كۆرسەك بىزنىڭ نامازنى قانچىلىك بېپەرۋالىق بىلەن ئادا قىلىۋاتقانلىقىمىزنى كۆرەلەيمىز. چۈنكى ھازىرقى زامان مۇسۇلمانلىرىنىڭ بەزىسى نامازدا سائىتىگە قارىسا، بەزىسى كىيىمنى قېقىۋاتقان، بەزىسى باش - كۆزنى قاشلىسا، بەزىسى بۇرنىنى كولاۋاتقان، بەزىسى ئالغان ۋە ساتقانلىرىنىڭ ھېسابىنى چىقارسا، بەزىسى يېنىدا تۇرغان كىشىنىڭ ھەرىكىتىنى كۈزەتكەن. ئىشقىلىپ بىزنىڭ نامازلىرىمىز «خۇشۇئى» تىن ئۆز نېسىۋىسىنى ئالالمايۋاتماقتا. شۇ سەۋەبتىن

(1) مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇنەججىدنىڭ «33 سبباً للخشوع في الصلاة» ناملىق ئەسىرىدىن.
(2) «كواكب الدرية في مناقب المجتهد ابن تيمية» ناملىق ئەسىرنىڭ 83 - بېتىدىن.

دوئالرىمىز ئىجابەت بولمىغان ۋە ئەھۋالىمىز ئوڭشالمىغان.

«خۇشۇۋ» نىڭ ئامىللىرى

ناماز ئىسلام پەرزلىرىنىڭ ئالدىنقىسى ۋە ئەڭ ئەھمىيەتلىكى بولغان ئىكەن، ئۇنىڭدا «خۇشۇۋ» پەرزىدۇر. شەيتانلارنىڭ ئاتىسى ئىبلىس ئىنسانىيەتنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى بولغانلىقتىن، ئۇ ئادەم بالىلىرىنى قايسىبىر يول بىلەن بولمىسۇن چوقۇم ئازدۇرۇش ئۈچۈن بارلىقىنى ئاتايدىغانلىقى توغرىلىق ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا قەسەمىيات قىلغان مەخلۇقتۇر ﴿لَمْ يَلْبَسْهُم مِّن بَيْن أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾ يەنى (ئاندىن ئۇلارغا چوقۇم ئالدىدىن، ئارقىسىدىن، ئوڭىدىن، سولدىن كېلىمەن، سەن ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكىنىڭ شۈكۈر قىلغۇچىلار ئەمەسلىكىنى كۆرسەن)⁽¹⁾.

مۇسۇلمان كىشىنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلاشتۇرىدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى ۋە ئەڭ كاپالەتلىكى ناماز بولغانلىقتىن، شەيتانلار ئۇلارنى بىر ئامال قىلىپ نامازدىن غاپىل قىلىش ئارقىلىق ئۆزلىرىگە ئەگەشتۈرۈش ئۈچۈن ھارماي تىرىشىدۇ. شەيتانلار كىشىلەرنى ئاللاھ تائالادىن يىراقلاشتۇرۇش ئۈچۈن بارچە چارىلىرىنى قوللىنىدۇ. كىشىلەرنى نامازدىن غاپىل قالدۇرۇشنىڭ يولى ئۇلارنى «خۇشۇۋ» تىن مەھرۇم قىلىشتىن باشلىنىدۇ. شۇڭا «خۇشۇۋ» تىن مەھرۇم بولماسلىقىمىز ئۈچۈن بارچە كۈچىمىز بىلەن تىرىشىش بىزنىڭ بۇرچىمىز. بۇ سەۋەبتىن بىز نامازدا «خۇشۇۋ» تىن نېپسۈمىزنى ئېلىشنىڭ ئامىللىرىنى ئۆگىنىشكە موھتاجىمىز. «خۇشۇۋ» نىڭ ئامىللىرى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، «خۇشۇۋ» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى، يەنە بىرى، «خۇشۇۋ» نىڭ يوقىلىشىغا

(1) ئەتراپ سۈرۈشى 17 - ئايەت.

ياكى ئاجىزلىشىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلاردۇر.

«خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى

«خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - «خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلىشنىڭ ئەڭ ئالدىنقى چارىسى نامازدا تۇرىۋاتقان كىشى ئۆزىنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقى ۋە نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىشى، خۇددى ئاللاھ تائالانى كۆرۈپ تۇرىۋاتقاندەك ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىنسان نامازنىڭ ھالاۋىتىنى قانچىلىك كۆپ تېتىغانسېرى ئۇنىڭ نامازغا بولغان ئىشتىياقى شۇنچىلىك زور ئاشىدۇ. بۇ ئىماننىڭ كۈچىگە قاراپ بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ناماز مېنىڭ كۆڭۈل شادلىقىم قىلىندى»⁽¹⁾ دېگەن.

ئۇ بىرەر قىيىنچىلىققا ياكى غەمكىنلىككە يولۇققاندا، مۇئەزرىن بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ئەي بىلال! بىزنى ناماز بىلەن راھەتلەندۈرگىن» دەيتتى.

2 - نامازدىكى رۇكۇ ۋە سەجدىلەر ئارىسىدىكى يۆتكىلىشلەرنى ئالدىرماستىن تەمكىنلىك بىلەن قىلىش، ھەربىر يۆتكىلىشتە ئورگانلار ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئېلىش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (نامازدىكى ھەربىر يۆتكىلىشتە) ھەربىر سۆڭەك ئۆز ئورنىغا كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئالاتتى»⁽²⁾.

ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئوغرىلارنىڭ ئەڭ يامىنى ئۆزىنىڭ نامىزىنى ئوغرىلاي- دىغانلاردۇر» دېگەندە، ساھابىلەر، «يارەسۈلەللاھ! بىراۋ ئۆزىنىڭ نامىزىنى

(1) ئىمام نەسائى رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.
(2) فەتھۇلبارى 2 - توم 308 - بەت، «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

قانداق ئوغرىلايدۇ؟» دەپ سورىشىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: « نامازنىڭ رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىنى تولۇق قىلمايدىغانلار ئۆزلىرىنىڭ نامازلىرىنى ئوغرىلىغۇچىلاردۇ» دەيدۇ»⁽¹⁾.

نامازنى ئالدىراپ ئوقۇغان كىشىنىڭ «خۇشۇ» نى ھاسىل قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى نامازدىكى تېزلىك «خۇشۇ» غا پۇرسەت بەرمەيدۇ.

3 - نامازدا ئۆلۈمنى ياد ئېتىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ساھابىگە مۇنداق دېگەن: «نامازىڭدا ئۆلۈمنى ياد ئەتكىن، چۈنكى نامازىدا ئۆلۈمنى ياد ئەتكەن كىشى نامازىنى ياخشى ئادا قىلالايدۇ. نامازىڭنى خۇددى ئۆمرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق نامازىنى ئوقۇغان كىشىدەك ئوقۇغىن»⁽²⁾.

تەبىئىكى، ئۆلۈش ئالدىدىكى ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق نامازنى ئوقۇغان ئادەم بۇ نامازنى چوقۇم ۋايىغا يەتكەن «خۇشۇ» بىلەن ئوقۇيدۇ.

4 - نامازدا ئوقۇلغان قىرائەت، دۇئا ۋە تەسبىھلەرنى بىلىپ، ئويلاپ ئوقۇش ۋە بۇلار ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش. قۇرئان كەرىم پىكىر يۈرگۈزۈپ ئىبىرەت ۋە ۋەز - نەسىھەت ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن ئىلاھىي كىتاب. ﴿ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴾ يەنى (ساڭا بۇ مۇبارەك كىتابنى ئۇنىڭ ئايەتلىرىنى تەپەككۈر قىلسۇن ۋە ئەقلى بارلار ئۆگۈت ئالسۇن دەپ چۈشۈردۇق)⁽³⁾.

قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىش ئۈچۈن بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلىش شەرت. شۇڭا ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلمەيدىغانلار نامازدا ئوقۇلىۋاتقان قىرائەتكە «مەن ئاللاھ تائالاغا مۇناجات قىلىۋاتمەن، ئۇ ماڭا خىتاب قىلىۋاتىدۇ» دېگەن ھېس - تۇيغۇ

(1) ئىمام ئەھمەد ۋە ھاكىم رىۋايىتى.

(2) شەيخ ئەلبانىنىڭ «سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى» دىن 1421 - ھەدىس.

(3) ساد سۇرىسى 29 - ئايەت.

بىلەن قولاق سالسا يېتەرلىكتۇر. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىمۇ، ئۆزى ئوقۇغانلىرىنى شۇنداق ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئوقۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. قۇرئان كەرىمنى قانداق ئاڭلاش كېرەك؟

قۇرئان كەرىمنى مۇنۇ ئايەتتە سۈپەتلەنگەن مۇئمىنلەرگە ئوخشاش ئاڭلاش كېرەك: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار»⁽¹⁾.

5 - نامازدا ئوقۇلغان قىرائەتنى ئايەت - ئايەت ئوقۇش. ئومۇم سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىرائىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەت قىلغاندا ھەر بىر ئايەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن توختايتتى، ئاندىن ئىككىنچى ئايەتنى باشلايتتى. ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ دىن كېيىن توختاپ، ئاندىن ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ نى ئوقۇپ توختايتتى، ئاندىن يەنە ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نى ئوقۇپ توختايتتى، ئاندىن ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ نى ئوقۇپ بولۇپ توختايتتى، سۈرىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇنداق ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

ھەر بىر ئايەتنىڭ بېشىدا توختاش سۈننەتتۇر. گەرچە ئالدىنقى ئايەتنىڭ مەنىسى كېيىنكى ئايەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسىمۇ، بۇ ئىككى ئايەت ئوتتۇرىسىدا توختاش ئەۋزەلدۇر. ھەر بىر ئايەتتىن كېيىن توختاپ ئوقۇش «خۇشۇئ» نىڭ ھاسىل بولۇشى ئۈچۈن پايدىلىقتۇر.

6 - قىرائەتنى ھەر بىر ھەرپنى دانە - دانە چىقىرىپ تەرتىل بىلەن ئوقۇش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتنى ھەرپ - ھەرپ تەپسىر

(1) ئەئزاق سۇرىسى 204 - ئايەت.

(2) ئەبۇداۋۇد زىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

قىلغاندەك ئوچۇق ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر سۈرۈنى قىرائەت قىلغاندا، ئۇنى ئەڭ ئۇزۇن ئوقۇغان ھەر قانداق كىشىدىنمۇ ئۇزۇن ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

چۈنكى قىرائەتنى تەرتىل بىلەن قىلىش شۇ ئايەت ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىشقا تۈرتكە بولىدۇ، تەپەككۈر «خۇشۇئى»غا تۈرتكە بولىدۇ.

7 - نامازدا ئاللاھ تائالا ماڭا سۆز قىلىۋاتىدۇ، دېگەن ھېس - تۇيغۇ بىلەن تۇرۇش. نامازدا تۇرغان ئادەم فاتھە سۈرىسىنى ۋە باشقا ھەر قانداق بىر سۈرۈنى ئاللاھ تائالا ماڭا سۆز قىلىۋاتىدۇ، مەن ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىۋاتىمەن، ئاللاھ تىلىگەنلىرىمنى بېرىدۇ، دېگەن ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئوقۇيدىكەن، چوقۇم «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلالايدۇ ۋە تىلىگەنلىرىگە ئېرىشىدۇ.

«خۇشۇئى»غا زىيانلىق ئامىللار

«خۇشۇئى» نىڭ يوقىلىشىغا ياكى ئاجىزلىشىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - يانفونلارنى يېپىۋەتمەستىن نامازغا تۇرۇش. تېلېفون ئاۋازىنىڭ نامازدىكى «خۇشۇئى» نى بۇزىدىغانلىقى شۈبھىسىز دۇر. خۇسۇسەن، يانفونلارنىڭ مۇزىكىلىق ئاۋازى ئەلۋەتتە دىققەتنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە، نامازدىكى «خۇشۇئى» نى يوق قىلىدۇ. شۇڭا مەيلى مەسجىدتە، مەيلى ئۆز ئۆيىدە، مەيلى جامائەت بىلەن، مەيلى ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇماقچى بولغان ھەر قانداق ئادەم نامازغا تۇرۇشتىن بۇرۇن يېنىدىكى يانفوننى يېپىۋېتىشى نامازنىڭ «خۇشۇئى» بىلەن ئادا تېپىشى ئۈچۈن شەرتتۇر. يانفونلارنى يېپىۋەتمەستىن نامازغا تۇرۇش نامازنىڭ ۋە مەسجىدنىڭ

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ھۆرمىتىنى ساقلىمىغانلىق بولىدۇ. خۇسۇسەن مەسجدكە يانفونىنى يېپىۋەتمەستىن كىرگەن ئادەم ئۆزىنىڭلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن جامائەتنىڭ «خۇشۇي» نى بۇزغان ۋە مەسجد ئەھلىگە ئازار بەرگەن بولىدۇ. نەتىجىدە، گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا كىشىلەرگە ئازار قىلىش ھارام بولغان يەردە، كىشىلەرنىڭ نامازدىكى «خۇشۇي» نى بۇزۇش قاتمۇ قات ھارامدۇر. ھارامنى ئىشلىگۈچىلەر ئۆزلىرىنى ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا تۇتقۇچىلاردۇر.

شۇڭا نامازغا تۇرۇشتىن ئاۋۋال يانفونلارنى يېپىۋېتىش ناھايىتى ئەھمىيەتلىك ئىشتۇر.

سەئۇدى ئەرەبىستان «پەتىۋا ۋە ئىلمىي تەتقىقات» كومىتېتىنىڭ 5322_ نومۇرلۇق پەتىۋاسىدا، يانفوننى يېپىۋەتمەي ياكى ئاۋازنى پەسەيتىۋەتمەي نامازغا تۇرۇشنىڭ ھاراملىقى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

2 - ناماز ئوقۇيدىغان جايدىكى دىققەتنى تارتىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ تاشلاش. بۇنىڭغا بىنائەن، نەقىشلەنگەن جايىنامازلاردا - ھەتتا كەئىبىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن جايىنامازلاردىمۇ - ناماز ئوقۇش ياخشى ئەمەس. چۈنكى ناماز ئوقۇيدىغان جايدىكى نەقىشلەر ۋە سۈرەتلەر دىققەتنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە، «خۇشۇي» نى ھاسىل قىلىشقا توسالغۇ بولىدۇ. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيىنىڭ بىر تەرىپىدە نەقىشلەنگەن پەردە بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۇنى ئېلىۋېتىڭ، ئۇنىڭ نەقىشلىرى نامىزىمدا كۆزۈمگە چېلىقىپلا تۇردى» دېگەن⁽¹⁾.

شۇنداقلا، ئادەم ئۆتۈپ تۇرىدىغان جايلاردا، كىشىلەر پاراڭلىشىۋاتقان سورۇنلاردا ۋە ۋاراك - چۆرۈك بولىۋاتقان ئورۇنلاردا ناماز ئوقۇشمۇ ياخشى

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

ئەمەس.

3 - نەقىشلەنگەن ياكى سۈرەت چۈشۈرۈلگەن ياكى خەت يېزىلغان كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىزىقچىلار بىلەن نەقىش قىلىنغان بىر كىيىمنى كىيىپ ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، «بۇ كىيىمنى ئەبۇ جەھەم ئىبنى ھۇزەيفە دېگەن كىشىگە ئاپىرىپ بېرىڭلار ۋە ماڭا ساددا كىيىم ئېلىپ كېلىڭلار، بۇ كىيىمدىكى سىزىقچىلار نامازدا دىققىتىمنى بۇزدى» دەپ بۇيرىدى»⁽¹⁾.

نەقىشلەنگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش ياخشى بولمىغان يەردە، سۈرەتلىك كىيىملەر بىلەن، خۇسۇسەن جانلىقلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش تېخىمۇ ياخشى ئەمەس.

4 - تائام ھازىر بولغان ۋاقىتتا نامازغا تۇرۇش؛ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ﴿لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ﴾ يەنى «تائام ھازىرلانغان ۋاقىتتا ناماز ئوقۇش يوق»⁽²⁾ دەپ كۆرسەتكەن

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿إِذَا وُضِعَ عَشَاءٌ أَحَدِكُمْ وَأُقِمَتِ الصَّلَاةُ فَأَبْدَأُوا بِالْعَشَاءِ، وَلَا يَعْجَلْ حَتَّى يَفْرَغَ مِنْهُ﴾ يەنى «سىلەرنىڭ بېرىڭلارنىڭ ئالدىغا كەچلىك تائام كەلتۈرۈلگەن ۋاقىتتا ناماز باشلانسا، ئالدى بىلەن تائامغا باشلىسۇن، ئۇنىڭدىن ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ بولمىغىچە نامازغا ئالدىرىمىسۇن»⁽³⁾.

چۈنكى ھازىرلانغان تائامدىن تۇرۇپ كېتىپ نامازغا تۇرغاندا، كۆڭۈل تىنجىمايدۇ. كۆڭلى تائامدا بولۇپ قالغان ئادەم نامازدا «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلالمايدۇ.

5 - تەرتىبى قىستاپ قالغاندا نامازغا تۇرۇش. شۈبھىسىزكى، تەرتىبى

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

قىستاپ قالغان ئادەم نامازدا «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلالمايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلى ئۆزىنى تېزىرەك بوشىتىپ راھەتلىنىش بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ نامىزنى «خۇشۇئى» بىلەن ئادا قىلالسۇن؟! شۇ سەۋەبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرىتى قىستاپ قالغان كىشىنىڭ ئۆزىنى بوشاتماستىن نامازغا تۇرۇشىنى مەنى قىلغان. ﴿إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَوَجَدَ أَحَدَكُمْ الْخَلَاءَ فَلْيَبْدَأْ بِالْخِلَاءِ﴾ يەنى «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ھاجەتخانغا باراي دەپ تۇرغىنىدا ناماز باشلىنىپ كەتسە، ئىشىنى ھاجەتخانىدىن باشلىسۇن»⁽¹⁾.

6 - نامازدا مۇگدەش. نامازنى مۇگدەپ ئوقۇغان كىشىنىڭ «خۇشۇ» نى ھاسىل قىلالشى ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇگدەك باسقان كىشىنىڭ ناماز ئوقۇشىنى مەنى قىلغان ﴿إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَنْمَ حَتَّى يَعْلَمَ مَا يَقْرَأُ﴾ يەنى «سىلەرنىڭ بىرىڭلارنى نامازدا ئۇيقۇ بېسىۋالسا، (نامازنى توختىتىپ) ئۇخلىسۇن، نامازنى نېمە ئوقۇۋاتقانلىقىنى بىلگەندەك ھالغا كەلگەندە ئوقۇسۇن»⁽²⁾. بۇ ھەدىس پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت ۋە نەپلە قاتارلىق ھەر قانداق نامازنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىراق پەرز نامازلارنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتمەسلىكى شەرتتۇر.

7 - نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان جايىنى سۈرتۈش ياكى تازىلاش ياكى تۈزلەش بىلەن مەشغۇل بولۇش. بۇنداق ھەرىكەتلەرنى كۆپ قىلىش «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلىشقا ئەلۋەتتە توسالغۇ بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان يېرىنى تۈزلەۋاتقان بىر ئادەمنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭغا: ﴿إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا، فَوَاحِدَةً﴾ يەنى

(1) مۇسلىم ۋە تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

«ئەگەر زادى قىلمىساڭ بولمىسا، بىرلا قېتىم قىلغىن» دېگەن⁽¹⁾.

نامازدا يۈز ۋە پىشانىنى سۈرتۈشمۇ «خۇشۇئى» نى بۇزىدىغان ئامىللاردىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گاھىدا سۇياكى تۇپراققا سەجدە قىلغىنىدىمۇ پىشانىسىنى تازىلاش ئۈچۈن سىلىمىغان. چۈنكى نامازدىكى «خۇشۇئى» بۇنداق قىلىشىنىمۇ ئۇنتۇلدۇرىدۇ.

8 - نامازدا ئۇياق - بۇياققا قاراش. بۇنداق قىلىش نامازدا «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلىشقا ئەلۋەتتە توسالغۇ بولىدۇ. چۈنكى كۆزنىڭ ھەرىكىتى قەلبنى مەشغۇل قىلىدۇ. قەلب مەشغۇل بولغاندا نامازدىكى «خۇشۇئى» يوقىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿لَا يَزَالُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مُقْبِلًا عَلَى الْعَبْدِ فِي صَلَاتِهِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ، فَإِذَا صَرَفَ وَجْهَهُ أَنْصَرَفَ عَنْهُ﴾ يەنى «بەندە نامىزىدا ئۇياق - بۇياققا قارىماستىن تۇرغاندا، ئاللاھ ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ. ئۇ بىرەر تەرەپكە بۇرۇلۇشى بىلەنلا ئاللاھ ئۇنى نەزىرىدىن ساقىت قىلىدۇ»⁽²⁾.

نامازدا بۇرىلىشنىڭ مەنىسى

نامازدا بۇرىلىش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى، قەلب بىلەن بۇرىلىش، يەنە بىرى كۆز بىلەن بۇرىلىشتۇر. قەلب بىلەن بۇرىلىش — كۆڭۈلنى نامازنىڭ سىرتىدىكى ئىشلار بىلەن بەند قىلىشتۇر. كۆز بىلەن بۇرىلىش — ئۇياق - بۇياققا قاراشتۇر. ھەر ئىككى تۈرلۈك بۇرىلىش مەنىنى قىلىنغاندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىكى بۇرىلىشتىن سورالغىنىدا: «ئۇ ئوغرىلىق بولۇپ، شەيتاننىڭ بىراۋنىڭ نامىزىنى ئوغرىلىغىنىدۇر»⁽³⁾ دېگەن.

نامازدا تۇرۇپ قەلبى ياكى كۆزى بىلەن ئۇياق - بۇياققا بۇرۇلغان

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

ئادەم ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدىن يۈز ئۆرگەن بولىدۇ. پادىشاھ ياكى رەئىس جۇمھۇر بىراۋنى ھۇزۇرىغا چاقىرتىپ ئەكىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇرسا، ئۇ ئۇياققا - بۇياققا بۇرۇلۇپ ئۆزى سۆھبەتلىشىۋاتقان كىشىگە كۆڭۈل بەرمىسە، ئۇنى ھۇزۇرىغا چاقىرتقان كىشى ئۇنىڭدىن مەمنۇن بولامدۇ؟ يەنە تېخى ئۇنى ھۇزۇرىغا چاقىرتقان پادىشاھ ياكى رەئىس جۇمھۇر ئۇنىڭغا سۆزلەۋاتقاندا، ئۇ ئۇياق - بۇياققا بۇرىلىش سەۋەبلىك ئۇنىڭ سۆزىگە دىققىتىنى بېغىشلىمىسا، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىيالامدۇ؟ سۆھبەتكە قۇلاق سالمىغان ئادەم ئۇنىڭدىن مەنپەئەت ئالالامدۇ؟!

ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلار بۇنداق بولغان يەردە، پادىشاھلارنىڭ پادىشاھى، كاتتىلارنىڭ كاتتىسى، شۇنداقلا پۈتۈن كائىناتنىڭ بىرلا خوجايىنى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا تۇرۇپ، ئۇنىڭ رەھىمىتىگە ۋە ياردىمىگە تەلۈمۈرگەن كىشىنىڭ ھالى قانداق بولۇشى كېرەك؟! (1).

ئەپسۇسكى، «خۇشۇئى» شۇنچە ئەھمىيەتلىك بىر پەرز تۇرسىمۇ، بىزنىڭ بۇرۇنقى فىقھىي كىتابلىرىمىزدا «خۇشۇئى» توغرىلۇق ئالاھىدە ماۋزۇ قويۇپ تەپسىلىي توختالمىغان. بەلكى ئۇ زامانلاردا كىشىلەرنى ئازدۇرغۇچى ۋاسىتىلەر ھازىرقى زامانغا نىسبەتەن ئاز بولغانلىقى ۋە كىشىلەرنىڭ ئىمانىمۇ بىزىلەرنىڭكىدىن كۈچلۈك بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك. پېقىرىمۇ «خۇشۇئى» دىن ئىبارەت بۇ مۇھىم ماۋزۇ توغرىلۇق ئىزدىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆزۈمنىڭ نامازدىكى بۇ مۇھىم پەرزگە ئەھمىيەت بېرىشتىن بەكمۇ غەپلەتتە ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم ۋە ئۆتكەنكى گۇناھلىرىم، غاپىللىقىم ھەمدە نوقسانلىرىم ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلىدىم. ئاۋۋال ئۆزۈمگە، ئاندىن جىمى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمغا نامازدا «خۇشۇئى» نى ھاسىل قىلىشقا

(1) مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇنەججىدنىڭ «33 سبباً للخشوع في الصلاة» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

تەھمىيەت بېرىشنى تەۋسىيە قىلمەن.

ئىنسان پسخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز

«ئىنسان يارىتىلىشىدىنلا ئېغىر سىناققا چىدامسىز بىر مەۋجۇدات بولۇپ، ئۇنىڭ مۇپتىلا بولىدىغان بالالىرى ۋە دۈشمەنلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇ ھەممىگە ئىگە بولالمايدىغان ھاجەتمەن بىر مەۋجۇدات بولۇپ، ئۇنىڭ ئېھتىياجلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇ ئاجىزدۇر. ھالبۇكى، ھاياتنىڭ يۈكلىرى ئىنتايىن ئېغىردۇر. ئىنساندىكى ئەقىل بىلەن روھ ئۇنى ئۇلۇغۋار غايىلەر ۋە مەڭگۈلۈك سائادەتلەرگە چاقىرىدۇ. ھالبۇكى، ئىنساننىڭ قولى قىسقا، ئۆمرى چەكلىك، ئىقتىدارى يېتەرسىز، سەۋر - تاقىتى ئازدۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئىنساننىڭ كۈندۈزنىڭ مەشغۇلىيەتلىرى باشلىنىشتىن بۇرۇن، تاڭ سەھەر تۇرۇپ بامدات نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئەڭ قۇدرەتلىك ۋە ئەڭ مەرھەمەتلىك خوجىسى — ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا مۇراجىئەت قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئىشلىرىغا مۇۋەپپەقىيەت ۋە مەدەت تىلەشكە نەقەدەر ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكى ۋە باشلىنىۋاتقان كۈندۈز ھاياتىدا بېشىغا كېلىدىغان، ئۈستىگە يۈكلىنىدىغان ئىشلارنى بېگىشتا نامازنىڭ نەقەدەر مۇھىم بىر يۆلىنىش نوقتىسى بولىدىغانلىقى ئوچۇق مەيداندىدۇر.

پىشىن ۋاقتى

پىشىن ۋاقتى — كۈندۈز كامالىغا يېتىپ كۈن ئاسماننىڭ دەل ئۆتۈرىسىغا كېلىپ بولغاندىن كېيىن، كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەن بىر ۋاقىتتۇر ھەمدە بۇ ۋاقىت كۈنلۈك مەشغۇلىيەتلەرنىڭ ھارغىنلىقىدىن ۋاقىتلىق دەم ئېلىش ۋاقتى. پانى دۇنيانىڭ تۈگىمەيدىغان ئېغىر ئىشلىرى ۋە مەشغۇلىيەتلىرى ئېلىپ كەلگەن غەپلەت ۋە بېپەرۋالىقتىن روھنىڭ تەنەپپۇسقا ئېھتىياجلىق بولغان بىر ۋاقتى. بۇ، ئىلاھىي نېمەتلەر نامايان بولغان بىر ۋاقىتتۇر. ئىنساننىڭ روھىي تارلىقلاردىن ۋە غەپلەتلەردىن قوتۇلۇپ، بۇ

دۇنيانىڭ ئاقبۇەتسىز مەشغۇلىيەتلىرىدىن قول ئۈزۈپ، مەڭگۈلۈك باقىي بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا كېلىپ قول باغلاپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ پۈتۈن نېمەتلىرىگە شۈكۈر ئىزھار قىلىش، ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقىغا لايىق ھالدا، رۇكۇ بىلەن يەرگە ئېگىلىپ ھۆرمەت بىلدۈرۈش ۋە سەجدە ئارقىلىق پۈتۈن ئىخلاسى ۋە مۇھەببىتىنى نامايەن قىلىشتىن ئىبارەت بولغان پىشىن نامىزىنى ئوقۇشى نەقەدەر مۇھىم، نەقەدەر پايدىلىق ۋە تولمۇ مۇناسىپ بىر روھىي تەنەپپۇس ئىكەنلىكىنى ئىنسان بولىدىكەن چوقۇم چۈشىنەلەيدۇ.

ئەسىر ۋاقتى

ئەسىر ۋاقتى — ھەر نەرسە خازان بولىدىغان كۈز پەسلىنى، قېرىلىقنىڭ غەمكىن ھالىنى ۋە ئاخىر زامانىنىڭ ۋاقتىنى ئەسلىتىدىغان بىر ۋاقت. بۇ ۋاقت، كۈنلۈك ئىشلارنىڭ خۇلاسىلىنىش ۋاقتىدۇر. بۇ ۋاقتتا كۈننىڭ كۈن پېتىشقا قاراپ ماڭغان سەپىرىسى، كائىناتتا — ئاللاھ تائالادىن باشقا — ھەممە نەرسىنىڭ پانى ئىكەنلىكىنى ۋە ئىنساننىڭمۇ بىر كۈنى خۇددى كۈن پاتقان دەك ھاياتلىقتىن كۆز يۇمىدىغانلىقىنى ئەسلىتىدىغان بىر مەنزىرىدۇر. بۇ پەيتتە، مەڭگۈ پانىي بولمايدىغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا ئېلىنجا قىلىپ، قۇللۇقنىڭ ئەڭ يۈكسەك ئىپادىسى بولغان ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش نەقەدەر مۇۋاپىق ۋە مۇناسىپ بولغان قۇللۇق بۇرچى ئىكەنلىكىنى ئەقىل ئىگىسى بىلەلەيدۇ.

شام ۋاقتى

شام ۋاقتى — كۈننىڭ پېتىشى ئارقىلىق ئىنساننىڭ ئاخىرى بىر كۈن پۈتۈن ياخشى كۆرگەنلىرىدىن ئايرىلىپ قەبرىگە كىرىدىغانلىقىنى خاتىرىلىتىدىغان بىر ۋاقتتۇر. بۇ ۋاقت مەڭگۈلۈك بولغان بىر زاتقا ئېسىلىپ، ئۇنىڭغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ ئەبەدىي يوقالمايدىغان رەھىمىتىگە ئېرىشىش ئارقىلىق دۇنيادا سائادەت ۋە ئاخىرەتتە مەڭگۈلۈك خازان بولمايدىغان بەختلىك ھاياتقا ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى خاتىرىلىتىدۇ.

مۇشۇنداق بىر ۋاقتتا شام نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئاللاھقا يۈزلىنىشنىڭ نەقەدەر ياخشى ۋە تولمۇ پايدىلىق بىر بەندىچىلىك بۇرچى ئىكەنلىكىنى قەلبى ساغلام بولغانلار بىلەلەيدۇ.

خۇپتەن ۋاقتى

خۇپتەن ۋاقتى — كۈندۈزنىڭ ئۇپۇقتىكى پۈتۈن ئەسەرلىرى يوقىلىپ ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان بىر ۋاقت. بۇ ۋاقت كۈندۈز بىلەن كېچىنى ئالماشتۇرۇپ تۇرغۇچى زاتنىڭ ئىلاھىي ئىجراسىنى، ئاخىرەتكە كەتكەنلەرنىڭ بۇ دۇنيادىن ئايرىلىپ باشقا بىر ئالەمگە يۆتكەلگەنلىكىنى خاتىرىلىتىدىغان بىر ۋاقت. مۇشۇنداق بىر پەيتتە، ئىنساننىڭ ئاللاھ تائالاغا يۈزلەنگەن، ئۇنىڭ چەكسىز قۇدرىتىنى تونۇغان ۋە ئۆزىنىڭ نەقەدەر ئاجىز، چىدامسىز، بىچارە بەندە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئەڭ قۇدرەتلىك زاتقا يېقىنلىشىشقا ئىنتىلىشى نەقەدەر توغرا، نەقەدەر ئويغۇن بىر ئىبادەت ئىكەنلىكىنى ئىبرەت ئالىدىغانلار چۈشىنىدۇ»⁽¹⁾.

نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى

نامازلارنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، قەستەن تەرك ئېتىشنىڭ ئەڭ چوڭ گۇناھ ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىگە ئىشلەنگەن ئەڭ ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىدە، نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ قاتتىق ئازابىغا دۇچار بولىدىغانلىقىدا شەك - شۈبھە يوقتۇر. بۇ مەسىلىدە ئىسلام ئۆلىمالىرى ئارىسىدا ھېچبىر ئىختىلاپ يوق. نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھۆكۈمى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغانلىق ۋە ئۇنىڭ ئىبادەت

(1) ئەللاھ بەدىئۇز زامان سەئىد نۇرسىنىڭ «sozler» ناملىق ئەسىرىدىن - تۈركچە.

ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغانلىقى يۈزىسىدىن نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەر بولۇپ، مۇنداقلار شەكسىز كاپىرلاردۇر. چۈنكى قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ (ئىشەنچلىك) ھەدىسلەر ئارقىلىق بېكىتىلگەن ئەھكاملارنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

2 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكتىن ناماز ئوقۇمىغان كىشىلەر بولۇپ، بۇلار تۆۋەندىكى ئىككى خىل كىشىلەردۇر: بىرىنچىسى، دۇنيادىن پۈتۈنلەي ئالاقىسىز ھالدا، ئادەمىزات بارمايدىغان يىراق چۆللەردە، تاغلاردا ۋە ئورمانلىقلاردا ياشىغانلىقتىن، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سوراپ ئۆگىنىش ئۈچۈن، دىننىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان بىرەر ئالىمنىڭمۇ بولمىغانلىقى سەۋەبىدىن، ھاياتىدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ باقمىغانلىقى تۈپەيلى ناماز ئوقۇمىغان كىشىلەر.

يەنە بىرى، ئىسلام دىنىنى ئەمدىلا قوبۇل قىلغان بولۇپ، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنى ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرىنى ئۆگىنىپ بولغىچىلىك ئۆلۈپ كەتكەنلىك سەۋەبتىن ناماز ئوقۇيالمىغان كىشىلەر. يۇقىرىقى ئىككى تۈرلۈك كىشىلەرنىڭ ناماز ئوقۇمىغانلىقتىكى ئۆزۈرلىرى قوبۇل قىلىنىپ، ئۇلاردىن نامازنى تەرك ئەتكەنلىكىنىڭ گۇناھى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ يەنى (پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچكىمنى) جازالىغىنىمىز يوق)⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پۈتۈن ئالەمگە، تا قىيامەتكىچىلىك پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن بۇ ئىسلام دىنى پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ ئورتاق دىنى بولۇش سۈپىتى بىلەن كەلگەن بىر دىن بولسىمۇ،

(1) ئىسرا سۈرىسى 15 - ئايەت.

ئۇنىڭ دەۋىتى يەتمىگەن جايلاردىكى ئىنسانلارنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمىغانلىقى ئۈچۈن جازالانمايدىغانلىقىغا ئوخشاش، ئىسلام دىنىنىڭ دەۋىتىنى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئاڭلىمىغانلىقىدا — يۇقىرىقى ئىككى نۇرلۇك كىشىلەردەك — ھەقىقىي ئۆزۈرلۈك كىشىلەرمۇ ناماز ئوقۇمىغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئادالەتدۇر.

بىراق ھازىرقى ئۇچۇر دەۋرىدە، دۇنيانىڭ قايسىبىر بولۇڭ - پۇچقىدا ياشىغان بولمىسۇن نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن ۋە ئاڭلىمىغان بىرەر مۇسۇلماننىڭ تېپىلىشى تەسەۋۋۇردىن يىراق، ئەلۋەتتە.

3 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ، نامازغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەر بولۇپ، ئۇلار قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. تەۋبە قىلماي ئۆلسە، ئاخىرەتتە ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ناماز ئوقۇمىغانلىقتىكى ھېچقانداق ئۆزىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئەمما ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللار ھەيزدارلىق ۋە نىفاسدارلىق ۋاقىتلىرىدا ناماز ئوقۇمايدۇ، روزا تۇتمايدۇ. كېيىنمۇ نامازنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. بىراق رامىزان روزىسىنىڭ قازاسىنى پاك بولغاندىن كېيىن ئادا قىلىدۇ.

نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ئاخىرەتتە تارتىدىغان ئازابلىرى توغرىلىق ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ إِلَّا الْأَصْحَابُ الْأَيْمِيْنَ. فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُوْنَ. عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ. قَالُوا لَمْ نَكُ مِنْ الْمُصَلِّيْنَ وَلَمْ نَكُ نَطْعِْمِ الْمِسْكِيْنَ﴾ يەنى (ھەر ئىنسان ئۆزىنىڭ قىلمىشى سەۋەبلىك گۆرۈدۈر. پەقەت ياخشىلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئۇلار جەننەتلەردە بولۇپ، گۇناھكارلاردىن «سىلەرنى دوزاخقا كىرگۈزگەن نېمە؟» دەپ سورايدۇ. ئۇلار «بىز ناماز ئوقۇمىدۇق، مىسكىنلەرگە تائام

بەرمىدۇق» دەپ جاۋاب بېرىدۇ⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىش ئارقىلىق جەننەتكە كىرىشنىڭ ئەڭ كاپالەتلىك يولى ناماز ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرِّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ يەنى (ئاللاھنىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ناماز ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار)⁽²⁾. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش ۋە پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش قاتارلىق ئەمەللەرنى ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىشنىڭ كاپالىتى قىلىپ كۆرسەتكەن.

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِهَا حَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ يەنى (بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە پەقەت شۇنداق كىشىلەرلا ئىمان ئېيتىدۇكى، ئۇلارغا شۇ ئايەتلەر بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا، چوڭچىلىق قىلماستىن، سەجدىگە باش قويدۇ ۋە رەببىگە تەسبىھ بىلەن ھەمدۇ ئېيتىدۇ)⁽³⁾. بۇ ئايەتتە، ئاللاھ تائالاغا سەجدە قىلمىغان، ئاللاھ تائالانى بارچە نۇقسانلاردىن ۋە كەمچىلىكلەردىن پاك دەپ تەسبىھ ئېيتىمىغان ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئىبادىتىدىن چوڭلۇق قىلىپ باش تارتقان كىشىلەر ئىمان ئېيتىمىغانغا ئوخشاش قىلىپ كۆرسىتىلگەن. نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى توغرىلىق كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھىنىڭ ئېغىرلىقى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ﴾ يەنى «مۇسۇلمان بىلەن شېرىك ۋە كۇپرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى

(1) مۇددەسىر سۇرىسى 38 - 44 - ئايەت.

(2) نۇر سۇرىسى 56 - ئايەت.

(3) سەجدە سۇرىسى 15 - ئايەت.

پەرق نامازنى تەرك ئېتىشتۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇقىرىقى مەنىنى يەنە تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ﴾ يەنى «كاپىرلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرق نامازدۇر. چۈنكى نامازنى تەرك قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ»⁽²⁾.

يۇقىرىقى ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەردىن نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھنىڭ ئىنتايىن چوڭ ئىكەنلىكى ۋە نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ كاپىرلارنىڭ قاتارىدىن سانىلىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ. لېكىن كۇپرى سادىر قىلغۇچىسىنى ئىماندىن چىقىرىدىغان كۇپرى ۋە ئىماندىن چىقارمىسىمۇ، گۇناھقا پاتۇرىدىغان كۇپرى، دەپ تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ.

كۇپرىنىڭ تۈرلىرى

كۇپرى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى، ئېتىقادتىكى كۇپرىلىق، يەنە بىرى، ئەمەلدىكى كۇپرىلىقتۇر. ئېتىقادتىكى كۇپرىلىق سادىر قىلغۇچىسىنى ئىمان ۋە ئىسلامدىن چىقىرىپ تاشلايدۇ. ئەمما ئەمەلدىكى كۇپرىلىق ئىمان ۋە ئىسلامدىن چىقارمايدۇ، بىراق سادىر قىلغۇچىسىنى گۇناھقا پاتۇرىدۇ.

ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنىڭ تۈرلىرى

1 - كۇپرى ئىنكار

كۇپرى ئىنكار — قۇرئان كەرىمگە ياكى سەھىھ ھەدىسلەرگە ياكى ئۇلاردا كەلگەن ھۆكۈملەرگە ۋە ياكى ئۇلار ئارقىلىق سابىت بولغان بەش ۋاخ ناماز، روزا، زاكات قاتارلىق پەرزلەر ۋە ئەھكاملارنىڭ بىرىگە ئىنكار

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

قىلىش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ» يەنى «ئاللاھقا يالغاننى چاپلىغان ياكى ھەق كەلگەندە ئۇنى يالغانغا چىقارغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ جەھەننەمدە كاپىرلارغا جاي يوقمىدۇ؟»⁽¹⁾.

2 - كۆپرى تەكەببۇر

كۆپرى تەكەببۇر - ئىسلام ئەھكاملرىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلىپ تۇرۇپ، چوڭلۇق قىلغانلىقتىن ئۇنىڭغا بويسۇنماسلىق دېمەكتۇر. بۇ خىلدىكى كۆپرى ئىبلىسنىڭ كاپىرلىقىغا ئوخشاش كۆپىدۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: «وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ» يەنى «ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى»⁽²⁾.

دېمەك، ئىبلىسنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ كاپىر بولۇپ كەتكەنلىكى بۇ ئايەتتە ئېنىق بايان قىلىنغان. ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغان مۇتەكەببۇرلارنىڭ ئاقىۋىتى ئىبلىسنىڭ ئاقىۋىتى بىلەن بىردۇر.

3 - كۆپرى شەك

كۆپرى شەك — ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرى بولغان ئالتە ئىماننىڭ قايسىبىرىگە شەك كەلتۈرۈش دېمەكتۇر. ئۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: «وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنَّ رُؤُودَ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ

(1) ئەنكەبۇت سۇرىسى 68 - ئايەت

(2) بەقەرە سۇرىسى 34 - ئايەت

خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا. قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ
 مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا ﴿﴾ يەنى ﴿﴾ (كاپىر ئادەم مۇنداق دېدى) قىيامەت
 بولمايدۇ دەپ ئويلايمەن، ئەگەر مەن رەببىمگە قايتۇرۇلغاندىمۇ، ئەلۋەتتە
 بۇ باغدىن ياخشىراق جايىنى تاپمەن. ئۇنىڭغا (مۇئىمىن) بۇرادىرى
 مۇنازىرلەشكەن ھالدا، سېنى (ئەسلىدە) تۇپراقتىن، ئاندىن ئابىمەندىن
 يارىتىپ، ئاندىن سېنى راۋۇرۇس ئىنسان قىلغان زاتنى ئىنكار قىلامسەن؟
 دېدى ﴿﴾⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتە، قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا شەك كەلتۈرگەن كىشى ئاللاھ
 تائالانى ئىنكار قىلغانلىق سۈپىتىدە كۆرسىتىلگەن. ئاللاھ تائالانى ئىنكار
 قىلغان كىشىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقى شەكسىز دۇر.

4 - كۇپرى ئېتىراز

كۇپرى ئېتىراز — ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئەمەللەرگە قارشىلىق
 بىلدۈرۈش ۋە ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈش دېمەكتۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ مۇنۇ
 ئايەتلىرى بۇنى ئىپادىلەيدۇ: ﴿قَالَ مَا مَنَّكَ إِلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا
 خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾ يەنى ﴿سېنى سەجدە قىلىشقا
 بۇيرۇغان چېغىمدا نېمىشقا سەجدە قىلمىدىڭ؟ دېدى. ئىبلىس: «مەن
 ئۇنىڭدىن ئارتۇقمەن. مېنى ئوتتىن، ئۇنى لايدىن ياراتتىڭ» دېدى ﴿﴾⁽²⁾،
 ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنزِرُوا مُعْرِضُونَ﴾ يەنى (ياپىرلار ئاگاھلاندىرۇلغان
 نەرسىلەردىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەر دۇر)⁽³⁾

بۇ ئايەتلەردە، ئىسلام دەۋىتىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەرنىڭ شەكسىز

(1) كەھف سۇرىسى 36 - 37 - ئايەتلەر

(2) ئەئراق سۇرىسى 12 - ئايەت

(3) ئەھقاق سۇرىسى 3 - ئايەت

«كاپرلار» ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

5 - كۇپرى نىفاق

كۇپرى نىفاق — تىلىدا ئۆزىنى مۇسۇلمان دەپ قويۇپ، دىلىدا ئىشەنمەسلىك دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: ﴿مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالِيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ﴾ يەنى (كىشىلەر ئارىسىدا ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەندۇق دېگۈچىلەر بار، ئەمەلىيەتتە ئۇلار ئىشەنمەيدۇ)⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتە، مۇناپىقلار ئىبغىزلىرى ئارقىلىق ئۆزلىرىنى «مۇسۇلمان» دەپ قانچىلىك دەۋا قىلىسمۇ، ئەمەلىيەتتە، ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانلاردىن ئەمەس، بەلكى كۇففارلاردىن ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنىڭ ھۆكىمى

ئېتىقادتىكى كۇپرىلىقنى سادىر قىلغان ئادەم ئىسلام ۋە ئىماندىن چىقىپ كېتىش ئارقىلىق كاپىر بولىدۇ.

ئەمەلدىكى كۇپرىلىقنىڭ تۈرلىرى

1 - كۇپرى نېمەت

كۇپرى نېمەت — ئاللاھ تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىنى تونۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا شۈكۈر ئادا قىلماستىن كۇپرانى نېمەت قىلىپ تۈز كورلۇق قىلىش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ، وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾ يەنى (ئۆز ۋاقتىدا رەببىڭلار: «ئەگەر شۈكۈر قىلساڭلار، تېخىمۇ ئاشۇرۇپ بېرىمەن، ئەگەر تۈز كورلۇق قىلساڭلار، مېنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە، بەكمۇ قاتتىقتۇر» دەپ

(1) بەقەرە سۈرىسى 8 - ئايەت

جاكارلىدى (1).

2 - كۇپرى مەئسىيەت

كۇپرى مەئسىيەت — ئىسلام شەرىئىتىدە كۇپرىلىق بىلەن سۇپەتلەنگەن ھەرقانداق گۇناھ - مەسىيەتلەر ۋە يامان ئىشلار دېمەكتۇر. ئۇلاردىن:

(1) مۇسۇلماننى ناھەق ئۆلتۈرۈش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى: {مۇسۇلماننى ھاقارەتلەش ئېغىر گۇناھتۇر، ئۇنى ناھەق ئۆلتۈرۈش كۇپرىلىقتۇر} (2).

(2) ھاراق ئىچىش، ئوغرىلىق قىلىش ۋە زىنا قىلىش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى: {زىنا قىلغۇچى مۇئمىنلىك ھالىتىدە زىنا قىلمايدۇ، ئوغرى مۇئمىنلىك ھالىتىدە ئوغرىلىق قىلمايدۇ ۋە ھاراق ئىچكۈچى مۇئمىنلىك ھالىتىدە ھاراق ئىچمەيدۇ} (3).

(3) ناماز، روزا، زاكات قاتارلىق پەرز ئەمەللەرنى تەرك ئېتىش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باشتا بايان قىلىنغان مۇنۇ سۆزى: {كاپىرلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرق نامازدۇر. نامازنى تەرك قىلغان كىشى كاپىر بولغان بولىدۇ} (4).

3 - كۇپرى ھۆكۈم

كۇپرى ھۆكۈم - ئىسلام شەرىئەت قانۇنىنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلىپ تۇرۇپ، باشقا قانۇنلارنى دەستۇر قىلىپ، ئۇلار بىلەن ئىش كۆرۈش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: ﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ يەنى ﴿كىمكى، ئاللاھ چۈشۈرگەن

(1) ئىبراھىم سۇرىسى 7 - ئايەت

(2) بۇخارى رىۋايىتى

(3) مۇسلىم رىۋايىتى

(4) ئەھمەت رىۋايىتى

(ھۆكۈملەر) بويىچە ھۆكۈم قىلمايدىكەن، مۇنداقلا كاپرلارنىڭ ئۆزىدۇر⁽¹⁾.

ئەمما ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتىنى «بۇ ئەسىرگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ» دېگەن ئېتىقاد بىلەن ياكى يەرلىك قانۇنلارنى ئۇنىڭ بىلەن باراۋەر ياكى ئۇنىڭدىن ئەۋزەل سانغانلىقتىن ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەرنىڭ بۇ كۈپرىلىقى ئېتىقادىي كۈپرىنىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ ئۇلارنى ئىماندىن چىقىرىپ تاشلايدۇ. شۇڭا بۇنى سادىر قىلغۇچىلار كاپىر بولىدۇ⁽²⁾.

ئەمەلدىكى كۈپرىلىقنىڭ ھۆكۈمى

ئەمەلدىكى كۈپرىلىقنى سادىر قىلغان كىشى ئىسلامدىن ياكى ئىماندىن چىقىپ كەتمەيدۇ، نەتىجىدە، كاپىر بولمايدۇ. بىراق ئۇنى سادىر قىلغۇچى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

يۇقىرىدا كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك، نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى بەكمۇ ئېغىردۇر. شۇڭا ئۇنىڭغا كۈپرى ئىسمى بېرىلگەن. ئۇنىڭ كۈپرى ئىسمىنى ئالغانلىقى ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ ئېغىرلىقىغا يېتەرلىك دەلىلدۇر. نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھالى ئىنتايىن خەتەرلىكتۇر. بۇنداق بولمىسا ئىدى، ئۇلار كاپىرلىق بىلەن سۈپەتلەنمىگەن بولاتتى.

نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھىنىڭ بۇنچىلىك ئېغىر ۋە چوڭ بولۇشىنىڭ يەنە بىر سىرى شۇكى، نامازنى تەرك ئېتىش كائىناتنىڭ قانۇنىيىتى بىلەن زىتلاشقانلىقتۇر. چۈنكى كائىناتتىكى ھەر قانداق بىر مەۋجۇدات ئاللاھ تائالانى ئۆز تىلى بىلەن مەدھىيەلەيدۇ ۋە ئۇلۇغلايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ توغرىدا قۇرئان كەرىمنىڭ ئىسرا سۈرىسى 44 - ئايىتىدە

(1) مائىدە سۈرىسى 44 - ئايەت

(2) دۇكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ «ئىسلامدا ئىبادەت» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

مۇنداق دەيدۇ: «وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَمْ تُفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ»
يەنى (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ئاللاھنى پاك دەپ
مەدھىيەلەيدۇ. ئەمما سىلەر ئۇلارنىڭ مەدھىيەسىنى سەزمەيسىلەر(1).

(1) م. شەۋكەت ئىلياننىڭ «مجموع الصلوات في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

ئىككىنچى بۆلۈم

نامازنىڭ شەرتلىرى

نامازنىڭ شەرتلىرى

- 1 - پاكىزلىق (بەدەننىڭ، كىيىمنىڭ ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جايىنىڭ پاك-پاكىز بولۇشى).
- 2 - تاھارەت (غۇسلى بىلەن تەيەممۈمنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالدىمۇ).
- 3 - ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى
- 4 - ئەۋرەت جايلارنى يۆگەش
- 5 - قىبلىگە يۈزلىنىش
- 6 - نىيەت

نامازنىڭ بىرىنچى شەرتى بولغان پاكىزلىقنىڭ بايانى

پاكىزلىقنىڭ تۈرلىرى

پاكىزلىق - تاشقى پاكىزلىق ۋە ئىچكى پاكىزلىقتىن ئىبارەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ.

تاشقى پاكىزلىق دېگەنمىز — بەدەننىڭ، كىيىمنىڭ ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جايىنىڭ قانداقلا بىر نىجاسەتتىن (پاسكىنىلىقتىن) پاك بولۇشى دېمەكتۇر.

ئىچكى پاكىزلىق دېگەنمىز — نەپسنىڭ ۋە قەلبىنىڭ يامان غەرەز ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن پاك بولۇشى دېمەكتۇر.

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ھەر ئىككى پاكىزلىققا چاقىرىدۇ. نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن ھەر ئىككى پاكىزلىق شەرتتۇر.

تاشقى پاكىزلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى

ئىسلام دىنىنىڭ پاكىزلىققا ئەھمىيەت بېرىپ، مۇسۇلمانلارنى تازىلىققا ۋە پاكىزلىققا بۇيرۇشىدا، ئىنساننىڭ تەن ساقلىقىغا ۋە روھىغا ئىنتايىن پايدىلىق بولغان نۇرغۇنلىغان ئالىي مەقسەتلەر غايە قىلىنغان. قىسقىسى، بەدەننى سۇ بىلەن يۇيۇپ ئۇنىڭدىكى كىرلارنى يوقىتىشتا — تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ ئىسپاتلىغىنىدەك — بەدەننىڭ يېپىلىپ قالغان تۆشۈكچىلىرى ئېچىلىپ ئىنساننىڭ ئىچكى قىسمىدىن مىكروبلار ۋە زىيانلىق تەرلەرنىڭ چىقىپ كېتىشىگە، نەپەس ئېلىشنىڭ ئوڭايلىشىشىغا، بەدەننىڭ راھەتلىنىشىگە ئالاھىدە پايدىلىق بولغان ئىجابىي نەتىجىلەر بار. سۇ بىلەن پاكلىنىش بەدەندىكى يېقىمىسىز

ھىدلارنى يوقىتىدۇ. پائالىيەتچانلىقنى ئاشۇرىدۇ. ئىبادەت ۋە دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئىنساننىڭ ھىممىتىنى، جوشقۇنلىقىنى ئاشۇرىدۇ.

شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى پاكىزلىققا بۇيرۇپ، ئۇلارغا تازىلىقنى، پاكىزلىقنى پەرز قىلدى ۋە كۆپلىگەن ئىبادەتلەر ئۈچۈن پاكىزلىقنى شەرت قىلدى. چۈنكى ئىبادەتلەر ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدا ئادا قىلىدىغان بەندىچىلىك بۇرچى ھەم كەمتەرلىكنىڭ ۋە ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئۇنۋانىدۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە يېگانە ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا ئىبادەت بىلەن مۇراجىئەت قىلماقچى بولغان كىشىنىڭ ئىبادەتنى ئەڭ كامىل دەرىجىدە ئادا قىلىپ، بەندىچىلىك بۇرچىنى تولۇق ئادا قىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەڭ پاكىز ھالەتكە كېلىشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

مەلۇمكى، ناۋادا ئىنساننىڭ بەدىنى ياكى كىيىمى پاسكىنا، كىر بولسا، باشقىلارنىڭ كۆڭلى ئۇنىڭدىن يىرگىنىدۇ، كۆزلىرى ئۇنىڭدىن تېزلا باشقا تەرەپكە بۇرۇلىدۇ. ئادەتتە، باشلىقلاردىن بىرەرسى بىلەن ياكى رەئىس جۇمھۇر بىلەن يۈز كۆرۈشمەكچى بولغان ئادەم، ئۇنىڭ نەپىتىنى قوزغاپ قويماسلىق، ئۇنىڭ نەزىرىدە يېقىملىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئەڭ چىرايلىق، ئەڭ پاكىز ۋە ئەڭ يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ بارىدۇ. بەدىنىدىكى كىرلارنى ۋە يېقىمسىز ھىدلارنى پاك پاكىزە تازىلايدۇ. ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئارىسىدا بولىدىغان مۇناسىۋەتلەرگە شۇنچىلىك ئەھمىيەت بېرىلگەن يەردە، پادىشاھلارنىڭ پادىشاھى، كاتتىلارنىڭ كاتتىسى ۋە كائىناتنىڭ يېگانە ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ ھوزۇرىغا تەلۈمۈمەكچى بولغان كىشىنىڭ تەييارلىقى قانداق بولۇشى كېرەك؟

شۇڭا ئاللاھ تائالا ئىنساننىڭ ناماز ئادا قىلىۋاتقان ۋاقتىدا، كىرلاردىن ۋە يېقىمسىز ھىدلاردىن تازىلانغان ھالدا پاك - پاكىز

تۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدىن ئۆتۈشى ۋە ئۇنىڭ رەھىمىتىگە ھەمدە رازىلىقىغا ئېرىشىشى ئۈچۈن پاكىزلىقنى پەرز قىلدى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! سىلەر ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭلاردا يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۈتۈڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار)⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى ئۇلار ناماز ئوقۇماقچى بولغانلىرىدا پاكلىنىشقا بۇيرۇشتا ئۇلارنى مۇشەققەتكە تەكلىپ قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇلارغا نېمىتىنى تاماملاپ بېرىشنى مەقسەت قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ، يۇقىرىقى ئايەتكە ئۇلاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَأْيُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ﴾ يەنى (ئاللاھ سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ. لېكىن ئۇ سىلەرنى پاك قىلىشنى ۋە سىلەرگە نېمىتىنى تولۇقلاپ بېرىشنى خالايدۇ)⁽²⁾.

ئىچكى پاكىزلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى

ئىنساننىڭ تاشقى ئەزالىرىنىڭ پاك بولغىنىنىڭ سىرتىدا، ئۇنىڭ قەلبى بىلەن نەپسىدىن ئىبارەت ئىچكى دۇنياسىنىڭمۇ تەكەببۇرلۇق، كۆرۈلمەسلىك، دۈشمەنلىك ۋە باشقا سەلبىي ئەخلاقىلاردىن، ناچار ئىللەتلەردىن پاك بولغان ھالدا، بىر پۈتۈن پاكىزلىق ئىچىدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا يۈزلىنىشى ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ نېمىتىگە ۋە رەھىمىتىگە ئېرىشىشى ئۈچۈن ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ئىچكى

(1) مائىدە سۇرىسى 6 - ئايەت.

(2) مائىدە سۇرىسى 6 - ئايەت.

ۋە تاشقى پاكىزلىقلارغا ئەمىر قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئىپادىلەپ: «پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمدۇر»⁽¹⁾ دېگەن.

بۇ ھەدىستە كۆزدە تۇتۇلغان پاكىزلىق ماددىي ۋە مەنىۋى ھەر قانداق پاكىزلىق بولۇپ، مۇسۇلمان كىشى ھەمىشە ۋە ھەممىلا جايدا قەلبىنى ھەم نەپسىنى يامان خىيال ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن، ئەزالىرىنى گۇناھ - مەسىيەتلەردىن تەۋبە ۋە پۇشايماننىڭ سۈيى بىلەن يۇيۇپ، پاكلاپ تۇرۇشى ئارقىلىقلا ئىماننىڭ بۇ پارچىسىنى تولۇقلىيالايدۇ. نەتىجىدە ئىمانى كامىل بولغان بولىدۇ ۋە قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلىرىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولىدۇ. تاشقى پاكىزلىق ئەمەل - ئىبادەتلەر ئۈچۈنلا پەرز بولغان بولسا، ئىچكى پاكىزلىق نامازدىلا ئەمەس، بەلكى ئىماننىڭ تاكامۇللىشىشى ئۈچۈن ھەر زامان تەلەپ قىلىنىدىغان مۇھىم پەرزلەردىن بىرىدۇر.

پاكلىنىشقا بولىدىغان سۇلارنىڭ بايىنى

پاكلىغۇچى ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇ ئىكەنلىكىدە شەك يوق. ھەر قانداق كىر سۇ بىلەن پاكلىنىدۇ. سۇ پەقەت ئەسلىدىكى ئۆز تەبىئىتىنى يوقىتىپ قويۇشى بىلەنلا پاكىزلىقنى يوقاتقان بولىدۇ. سۇنىڭ پاكلىغۇچى ماددا بولغانلىقىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ بىزلەرگە ئاتا قىلغان كاتتا نېمەتلىرىدىن بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىنى بايان قىلغان سۆزىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا﴾ يەنى (يۇلتۇتتىن پاك سۇنى چۈشۈرۈپ بەردۇق)⁽²⁾.

تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ۋە كىيىملەرنى يۇيۇپ پاكلاشقا، شۇنداقلا ئىچىشكە بولىدىغان سۇلار

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) فۇرقان سۈرىسى 48 - ئايەت.

تۆۋەندىكى 8 خىل سۇدۇر:

- 1 - يامغۇر سۈيى
- 2 - دېڭىز، دەريا، ئېرىق، ئۆستەڭ سۇلىرى
- 3 - قۇدۇق سۈيى
- 4 - بۇلاق سۈيى
- 5 - قار ۋە مۇزدىن ئېرىگەن سۇ
- 6 - كۆل سۈيى
- 7 - تۇرۇبىدىن كەلگەن سۇ
- 8 - زەمزم سۈيى

يۇقىرىقى 8 خىل سۇنىڭ رەڭگى ياكى تەمى ياكى ھىدى ئۆزگەرمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن، بۇ سۇلارنى پۈتۈن پاكلىنىش ئىشلىرى ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ. ئەگەر سۇنىڭ تەمى ياكى رەڭگى ياكى ھىدى ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى تەبىئىتىدىن ئۆزگىرىپ كەتكەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنى قوللىنىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ الْمَاءَ لَا يَنْجَسُهُ شَيْءٌ، إِلَّا مَا غَلَبَ عَلَيْهِ رِيحٌ وَطَعْمٌ وَلَوْنٌ﴾ يەنى «سۇنى ئۆزىگە رەڭگىنى ياكى تەمىنى ياكى ھىدىنى (پۇرىقىنى) ئۆزگەرتىۋەتمىگىچە ھېچقانداق نەرسە پاسكىنا قىلالمايدۇ»⁽¹⁾.

ئەمما سۈت ۋە زەپەرگە ئوخشاش پاك نەرسىلەر ئارىلىشىپ قېلىش تۈپەيلى مەزكۇر ئۈچ خىل سۈپىتىدىن بىرەرسى ئۆزگىرىپ قالغان سۇنى ئىشلىتىش جائىزدۇر. ئەمما ئارىلاشقان نەرسە سۇنىڭ تەبىئىتىنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتىۋەتكەن ياكى سۇنىڭ ھەجىمىدىن كۆپ بولغاندا، مۇنداق سۇنى ئىشلىتىش جائىز بولمايدۇ.

شۇنداقلا، ئاقمايدىغان سۇلاردىن قانداقلا بىر سۇغا پاسكىنا نەرسە چۈشۈپ كەتكەن ياكى بىراۋ سىيىپ قويغان بولسا، مۇنداق سۇنى تاھارەت

(1) ئىبنى ماجە رىۋايىتى، ئىمام ئەھمەد «سەھىھ» دەپ باھا بەرگەن ھەدىس.

ۋە باشقا پاكلىنىشلار ئۈچۈن قوللىنىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿لَا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ ثُمَّ يَغْتَسِلُ مِنْهُ﴾ يەنى «ھېچبىر ئىنسان تۇرغۇن سۇغا سىيمىسۇن ۋە ئۇنداق سۇدا يۇيۇنمىسۇن»⁽¹⁾.

شۇنىڭدەك، پاسكىنا قول تىقىلغان مىقدارى ئاز سۇنۇمۇ پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئىچىشكە تېخىمۇ بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار كېچىدە ئورنىدىن تۇرغىنىدا، قولىنى ئۈچ قېتىم يۇيۇپ پاكىزلىماستىن قاچىغا تىقىمىسۇن. چۈنكى ئۇيقۇدا قولىنىڭ نەلەردە بولغىنىنى بىلمەيدۇ»⁽²⁾. ئەمما دەريا ۋە ئېرىق - ئۆستەڭلەردىكى ئېقىن سۇغا چۈشۈپ كەتكەن نىجاسەتنىڭ سۇنىڭ تەمىگە ياكى ھىد - پۇرىقىغا ياكى رەڭگىگە تەسىر كۆرسىتىلمىگەن بولۇشى شەرتى بىلەن مۇنداق سۇدا تاھارەت ئېلىش، غۇسلى قىلىش ۋە ئۇنى جىمى پاكلىنىشلارغا ئىشلىتىش جائىزدۇر.

شۇنداقلا بىر تەرىپىنى ھەرىكەتلەندۈرۈش بىلەن يەنە بىر تەرىپى مىدىرلىمايدىغان كۆپ مىقداردىكى تۇرغۇن سۇنىڭ بىر تەرىپىگە نىجاسەت چۈشۈپ كەتكەن بولسىمۇ، يەنە بىر تەرىپىدىن تاھارەت ئېلىش ۋە غۇسلى قىلىش جائىزدۇر. چۈنكى ئادەتتە مۇنداق كۆپ مىقداردىكى سۇنىڭ بىر تەرىپىگە چۈشكەن نىجاسەتنىڭ تەسىرى سۇنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە يېتىپ بارمايدۇ.

شۇنىڭدەك، چۈشۈن، پاشا، ھەرىگە ئوخشاش قېنى ئاقمايدىغان ھاشارەتلەر، يىلان چۈشۈپ ئۆلگەن ۋە بېلىق، پاقا، راققا ئوخشاش سۇ

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ھايۋانلىرى ئۆلگەن سۇ پاكىتۇر⁽¹⁾.

تۇرغۇن سۇنىڭ ھۆكۈمى

مىقدارى ئاز بولۇپ⁽²⁾، ئۇنىڭدىن ھايۋانلار ئىچىپ قويغان تۇرغۇن سۇنىڭ ھۆكۈمى تۆۋەندىكىدەك تۆت تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - ئات ۋە باشقا گۆشى يېيىلىدىغان ھايۋانلار ئىچىپ قويغان سۇ پاكىتۇر. ئۇنى (تاھارەت ئېلىپ ياكى غۇسلى قىلىپ) پاكلىنىش ۋە (كېيىملەرنى يۇيۇپ) پاكلاش ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ.

2 - ئىت ياكى چوشقا ياكى يىرتقۇچلار ئىچىپ قويغان سۇ نىجىستۇر. ئۇنى ھېچقانداق بىر ئىش ئۈچۈن قوللىنىشقا قەتئىي بولمايدۇ.

3 - مۈشۈك ياكى قويۇپ بېرىپ بېقىلغان توخۇ ياكى گۆش يەيدىغان ئۇچارلىقلار ئىچىپ قويغان سۇ پاكىتۇر. بىراق باشقا سۇ بولغان يەردە، بۇنى ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر.

4 - ئېشەك ياكى خېچىر ئىچىپ قويغان سۇ پاكىزلىقى شۈبھىلىك سۇ بولۇپ، باشقا سۇ تېپىلمىغان شارائىتلاردا، بۇ سۇنى تاھارەتكە قوللىنىشقا بولىدۇ. بىراق بۇ سۇ بىلەن ئالغان تاھارەتنىڭ ئۈستىگە تەيەممۇم قىلىپ

(1) مراقي الفلاح 2 - بەت، قدوري 2 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت.

(2) ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، سۇ مىقدارىنىڭ ئاز ياكى كۆپلىكى مۇنداق ئۆلچىلىدۇ: كۆلنىڭ ئەتراپىنىڭ ئومۇمىي مۇساپىسى 44 گەز (تەخمىنەن 200 مېتىر)دىن كەم بولسا، مۇنداق سۇ «مىقدارى ئاز سۇ» دېيىلىدۇ. بۇنداق مىقدارى ئاز سۇغا چۈشكەن نىجاسەتنىڭ ئەسرى كۆرۈلسۇن ياكى كۆرۈلمىسۇن، ئۇ پاسكىنا سۇدۇر.

ئەمما كۆلنىڭ مۇساپىسى يۇقىرىقى ئۆلچەمدىن ئارتۇق بولغاندا، ئۇنىڭغا چۈشكەن نىجاسەتنىڭ ئەسرى كۆرۈلمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن ئۇنى ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

بەزى ئۆلىمالار «مىقدارى ئاز سۇ» نى «ئۇۋۇچلاپ سۇ ئالسا تېگى كۆرۈنىدىغان سۇ» دەپ تونۇشتۇرغان. بۇنىڭ مەنىسى، بىر جايدا ئاقمايدىغان سۇ بولسا، ئۇنىڭدىن ئۇۋۇچلاپ ئالسا ئۇنىڭ تېگى كۆرۈنمىسە، ئۇ «مىقدارى كۆپ سۇ» دەپ قارىلىدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن، مۇنداق سۇنى تاھارەت ياكى غۇسلىغا ئىشلەتسە بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭدىن ئۇۋۇچلاپ سۇ ئالغاندا سۇنىڭ تېگى كۆرۈنمىسە مۇنداق سۇ «مىقدارى ئاز سۇ» دەپ قارىلىدۇ. نەتىجىدە ئۇنى پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

ناماز ئوقۇش لازىم كېلىدۇ⁽¹⁾.

ئىستىنجا ۋە ئىستىبرا

ئىستىنجا — تەرەت قىلىدىغان ئورگانلارنى پاكلاش دېمەكتۇر.

ئىستىنجا قىلىشنىڭ ھۆكۈمى

ئىستىنجانىڭ ھۆكۈمى ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى تەرەت قىلىش ئورگانىدىن چىققان نجاسەتلەر بۇ ئىككى ئورگاندىن بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەگمىگەن ھالەتتە ئىستىنجا قىلىش سۈننەتتۇر.

2 - ئىككى ئورگاندىن چىققان نجاسەتلەر بىر تەڭگە مىقدارىدا بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەككەن بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن يۇيۇپ ئىستىنجا قىلىش ئارقىلىق ئۇنى پاكلاش ۋاجىپتۇر.

3 - بەدەنگە تېگىپ كەتكەن نجاسەت بىر تەڭگە مىقدارىدىن كۆپرەك بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىش پەرز بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا سول قول ئىشلىتىلىدۇ⁽²⁾.

ئۇخلىغانلىق ياكى يەل چىقارغانلىق تۈپەيلى تاھارىتى سۇنغان كىشى ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش لازىم ئەمەسلىكىدە پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئىستىنجا پەقەت ئىككى تەرەت ئورگانىنى تازىلاش ئۈچۈنلا بۇيرۇلغان⁽³⁾.

بۇنىڭغا ئاساسەن ئېيتالايمىزكى، ئىنساننىڭ ئىككى تەرەت قىلىش ئورگانىدىن چىققان يەلدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە ئۈچۈن ئىستىنجا

(1) الهداية 1 - توم، 78 - بەت، مراقى الفلاح 2 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت، فتح القدير 1 - توم 55 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 3 - بەت، تبیین الحقائق 1 - توم 76 - بەت، مراقى الفلاح 7 - بەت.

(3) الفقه الإسلامى وأدلته 1 - توم 194 - بەت.

قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ئورگاندىن يەلدىن باشقا بىر نەرسە چىقماستىن باشقا سەۋەبلەر بىلەن تاھارىتى بۇزۇلغان كىشىنىڭ ئىستىنجا قىلىشى لازىم كەلمەيدۇ.

ئىستىنجا قىلىشقا جايىز بولىدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىش ئۈچۈن جايىز بولىدىغان ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇدۇر. سۇدىن ياخشى پاكلىنىش ماددىسى يوق. سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، چالما، تاش، رەخت پارچىسى، قەغەز ۋە ئامالسىز قالغاندا ياغاچ ۋە ئوتۇن قاتارلىق ماددىلارنىڭ قايسىبىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا ئەۋرەت جايلىرىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىشكە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش ھارامدۇر⁽¹⁾.

ئىستىنجا قىلىشقا جايىز بولمايدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىشقا جايىز بولمايدىغان ماددىلار: پىششىق قىش، كۆمۈر، تۆمۈر، ئەينەك، ھاك، ئىنسان ياكى ھايۋانلار يەيدىغان تائاملار. بۇلارنىڭ قايسىبىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولمايدۇ⁽²⁾.

شۇنداقلا، ئەرەبچە (ھەتتا باشقا تىلدا بولسىمۇ ئەرەب ھەرپى بىلەن) يېزىلغان كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ۋاراقلىرىنى تازىلىق ئۈچۈن قوللىنىشقا بولمايدۇ.

ئەمما ئەرەبچە ئەمەس، بەلكى لاتىن، رۇس، خىتايچە يېزىلغان، دىنىي بولمىغان كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنى تازىلىق ئۈچۈن قوللىنىشقا

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت.

(2) مراقي الفلاح 9 - بەت.

بولدۇ.

ئىستېرا

ئىستېرا — تاھارەت ئېلىشتىن ئاۋۋال جىنسىي ئورگاندىن كەلگەن سۈيۈدۈكنىڭ قالدۇقلىرىدىن تولۇق پاكلىنىش دېمەكتۇر. قايسى ئۇسۇل بىلەن بولمىسۇن سۈيۈدۈك تۇرۇپسىدىن سېزىپ كېلىدىغان سۈيۈدۈك قالدۇقلىرىدىن تولۇق پاكلىنىش پەرزدۇر. سۈيۈدۈك تۇرۇپسىدىن سېزىپ كەلگەن سۈيۈدۈك قالدۇقلىرىدىن تولۇق خالاس بولماي تۇرۇپ تاھارەتكە باشلاشقا بولمايدۇ⁽¹⁾.

چۈنكى سۈيۈدۈك تامچىلىرىدىن پاكلىنىش تاھارەتنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتى بولغىنىدەك، قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىشنىڭ بىر قالدۇقىدۇر. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئىككى قەبرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، «بۇ ئىككىسى ئازابلىنىۋاتىدۇ، چۈنكى بۇلارنىڭ ئازابلىنىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە (كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە) چوڭ گۇناھلاردىن ئەمەس، (ئەمما ئاللاھنىڭ نەزىرىدە چوڭ ئىدى)، بۇلارنىڭ بىرى سۈيۈدۈكىدىن پاكلىنالمىتتى، يەنە بىرى، كىشىلەر ئارىسىدا گەپ توشۇپ يۈرەتتى» دېدى⁽²⁾.

ھاجەتخانغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى

ھاجەتخانغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ھاجەتخانغا كىرىشتىن ئاۋۋال: ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ «ئەئۇزۇ بىللاھى مەنەششەيتانەر رەجىم (قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىرىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن)»⁽³⁾ دېيىش، ئاندىن ھاجەتخانغا

(1) مراقى الفلاح - 7 - بەت.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، ئەللامە ئەلبانى «سەھىھ» دەپ باھالىغان.

كېرىشتە: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخُبَائِثِ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ ئەركەك - چىشى شەيتانلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن پاناھ تىلەيمەن»⁽¹⁾ دېگەن دۇئانى ئوقۇش.

2 - ھاجەتخانغا كېرىشتە پۇتقا ئاياغ كىيىپ، شىمنىڭ پۇشقىقىنى تۈرۈۋېتىپ كىرىش ۋە يېنىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرى ياكى قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى يېزىلغان نەرسىلەر بولسا ئېلىۋېتىپ كىرىش.

3 - ھاجەتخانغا ئىمكان قەدەر سول پۇت بىلەن كىرىش.

4 - ھاجەتخاندا سول قولىنى ئىشلىتىش.

5 - ئارىدا توساق بولمىغان جايلاردا قىبلە تەرەپكە ئالدىنى ياكى كەينىنى قىلىپ تۇرۇپ ھاجەت قىلماسلىق.

6 - سۇغا، يول ئۈستىگە، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ ئاستىغا ۋە شامالنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ھاجەت قىلماسلىق.

7 - ئۆزۈرسىز ئۆرە تۇرۇپ تەرەت قىلماسلىق.

8 - ھاجەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىككى قولىنى سويۇنلاپ پاكىز يۇيۇش.

9 - ھاجەتخاندىن چىقىشتا ئىمكان قەدەر ئوڭ پۇت بىلەن چىقىش.

10 - ھاجەتخاندىن چىقىشتا: ﴿عَفْرَانِكَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي آذَهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى كەچۈرگەيسەن، مەندىن زىيان - زەخمەتنى يوق قىلغان ۋە مېنى سالامەت قىلغان ئاللاھقا مەدھىيە ئېيتىمەن»⁽²⁾ دېگەن دۇئانى ئوقۇش⁽³⁾.

يۇقىرىقىلار ھاجەتخانغا كىرىش ۋە چىقىشنىڭ ئەدەبلىرى بولۇپ، شۇ

(1) ((بۇخارى رىۋايىتى

(2) بۇخارى رىۋايىتى

(3) الدر المختار 1 - توم، 316 - 317 - بەتلەر.

بويىچە ئىش كۆرۈش سۈننەت ۋە ئەدەپتۇر. ئەمما بۇلارغا رىئايە قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولمايدۇ.

نجاسەت ۋە ئۇنىڭدىن پاكلىنىش ئۇسۇلى

نجاسەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

نجاسەت (پاسكىنلىق) ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، ئېغىر نىجاسەت، يەنە بىرى، يېنىك نىجاسەتتۇر.

ئېغىر نىجاسەتلەر: قان، ھارام بولغان مالنىڭ گۆشى ۋە تېرىسى، گۆشى يېيىلمەيدىغان ھايۋانلارنىڭ سۈيدۈكى، ئىتنىڭ، چوشقىنىڭ ۋە يىرتقۇچلارنىڭ تەرتى ۋە شالوكلىرى، توخۇ، ئۆردەك، غاز قاتارلىقلارنىڭ مايىقلىرى ۋە ئىنساننىڭ بەدىنىدىن چىقىشى بىلەن تاھارەتنى بۇزىدىغان نەرسىلەر، مەسىلەن: كىچىك - چوڭ تەرەت، قان، يىرىك، مەزى (جىنسى ھەۋەسى قوزغالغاندا ئېتىلماي چىقىدىغان، سېپىرمغا ئوخشاپ كېتىدىغان سۇ)، ۋەدى (گاھىدا كىچىك تەرەتتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئاق سۇ) قاتارلىقلار. يېنىك نىجاسەتلەر: ئات ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش گۆشى يېيىلىدىغان ھايۋانلارنىڭ مايىقلىرى، سۈيدۈكلىرى، ئۇچارلىقلارنىڭ مايىقلىرى قاتارلىقلاردۇر⁽¹⁾.

نجاسەتلەردىن كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارى

ئېغىر نىجاسەتلەردىن بىر تەڭگە مىقدارى (3.17 گرام)غا، يېنىك نىجاسەتلەردىن كىيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىگە يەتمىگەن كەچۈرۈم قىلىنىدۇ.

بۇ ئورۇندىكى كەچۈرۈم قىلىنىشنىڭ مەنىسى: ناماز ئوقۇغان كىشى بەدەننى ياكى كىيىمدىكى نىجاسەتنى كۆرمىگەنلىكتىن ئۇنىڭ بىلەن

(1) مغني المحتاج 1 - توم 79 - بەت.

ناماز ئوقۇغان بولسا، بۇ نجاسەت ئېغىر نجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى بىر تەڭگە مىقدارىغا يەتمىگەن بولسا، ياكى يېنىك نجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى ئەڭ كۆپ بولغاندا كىيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىدىن ئاز بولغان بولسا، ئۇ كىشىنىڭ بۇ نجاسەتلەر بىلەن ئوقۇغان نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ، نجاسەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى كېرەك ئەمەس دېگەنلىكتۇر. ئەگەر ناماز ئوقۇغان كىشى يۇقىرىقى مىقداردىن ئاز نجاسەت بولسىمۇ، ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇپ، ئۆزۈرسىز ھالدا ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس. نجاسەتلەردىن پاكتىلىپ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ⁽¹⁾.

نجاسەتلەردىن پاكتىلىش ۋە كىيىملەرنى پاكتاش ئۇسۇلى

1 - قان، يىرىك ۋە چوڭ تەرەتكە ئوخشاش كۆرگىلى بولىدىغان نجاسەتلەر بىلەن نجىس بولغان نەرسىلەر نجاسەتنىڭ ئۆزىنى سۇ بىلەن يۇيۇپ يوقىتىش ئارقىلىق پاكتىلىنىدۇ. يۇيۇلغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ ئەسرىنىڭ قېلىشى ئۇنىڭ پاكتىلىقىغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ. مەسىلەن: قانغا بويالغان كىيىمنى يۇيۇپ تازىلىغاندىن كېيىن، قاننىڭ ئەسرىدىن قالغان سېرىق رەڭ كىيىمدىن يوقالمىغان بولسىمۇ، ئۇ كىيىم نجىس دېيىلمەيدۇ، بەلكى پاكتۇر.

2 - سۈيۈككە ئوخشاش قۇرۇپ قالسا كۆرگىلى بولمايدىغان نجاسەتلەر بىلەن نجىس بولغان نەرسىلەر ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇيۇش ۋە ھەر قېتىم يوغاندا ئۇنى سىقىش بىلەن پاكتىلىنىدۇ.

3 - قانداقلا بىر نجاسەت بىلەن نجىس بولغان زېمىندىن

(1) فتح القدیر 1 - توم 140 - 146 - بەتلەر، الدر المختار 1 - توم 295 - بەت، وحاشية ابن عابدين 1 - توم 309 - بەت.

نجاسەتنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش بىلەن بۇ زېمىن پاك بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق ئۇ جايدا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ.

زېمىننى تازىلاش ئۇسۇلى مۇنداق: زېمىندىكى نجاسەت ئەگەر يېنىك نجاسەتتىن بولسا، ئۇنىڭغا سۇ تۆكۈش بىلەن ئۇنىڭ ئەسىرى يوقالغىچە تازىلىنىدۇ. ئەگەر ئېغىر نجاسەتتىن بولسا، مەزكۇر نجاسەت زېمىندىن كولاپ ئېلىپ تاشلىنىدۇ ۋە ئورنىغا ئۈچ قېتىم سۇ چېچىپ تازىلىنىدۇ.

4 - قانداقلا بىر نجاسەت بولمىسۇن، ئۇ ئۆز ئەسلىدىن ئۆزگىرىشى بىلەن پاك بولغان بولىدۇ. مەسىلەن: ھايۋانلارنىڭ سۈيدۈكلىرىنىڭ قۇرۇپ تۇزغا ئايلىنغىغا، ھايۋانلار ۋە ئىنسانلارنىڭ چوڭ تەرەتلىرىنىڭ كۆيدۈرۈلۈشى بىلەن كۈلگە ئايلىنغىغا ئوخشاش. تۇز بىلەن كۈل پاك ماددىلاردۇر.

5 - ئىت ۋە چوشقىنىڭ نجاسەتلىرى بىر قېتىم تۇپراق بىلەن ئالتە قېتىم سۇ بىلەن جەمئىي يەتتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق پاكلىنىدۇ. بۇ مەسىلە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بىلەن سابىت بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىرىڭلارنىڭ قاچىسىنى ئىت يالاپ قويغان بولسا، ئۇنى يەتتە قېتىم يۇيۇڭلار. ئاۋۋالقى قېتىمنى تۇپراق بىلەن يۇيۇڭلار»⁽¹⁾.

چۈنكى تۇپراق تەركىبىدە مىكروبلارنى ئۆلتۈرۈش كۈچىگە ئىگە ماددا بار بولغانلىقتىن، قاچىنى تۇپراق بىلەن بىر قېتىم سۈرتۈش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىتنىڭ شالۋىكىدىن يۇققان مىكروبلار ئۆلىدۇ. سۇ بىلەن يەنە ئالتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق قاچىدا مىكروبنىڭ ئەسىرى قالمىغان بولىدۇ. پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىسىدىكى ھېكمەت، تېخى ئەمدىلا تىببىي مۇتەخەسسسلرى تەرىپىدىن بايقالغان.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىسلام ئالىملىرى چوشقىنىمۇ ئىتتىنك ھۆكۈمگە كىرگۈزگەن. چۈنكى چوشقا مىكروبلارنى يېتىشتۈرۈشتە ئىتتىن پاسكىندۇر. ھەر ئىككىسىنىڭ شالۇكىدا مىكروپىلار كۆپ ئورۇن تۇتىدۇ.

6. ئانىسىنىڭ سۈتى بىلەنلا غىزالىنىدىغان، تېخى تاماق يىگۈچى بولمىغان ئوغۇل بۇۋاقتىڭ سۈيدۈكى يۇقۇپ قالغان كىيىمنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن كىيىم پاك بولىدۇ. ئەمما قىز بۇۋاقتىڭ سۈيدۈكى يۇقۇپ قالغان كىيىم سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاك بولىدۇ. ئەمما ھەر ئىككىسىنىڭ چوڭ تەرتى تېگىپ قالغان نەرسىلەر پەقەت سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاكلىنىدۇ.

ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئوغۇل بۇۋاقتىڭ سۈيدۈكى تەككەن نەرسە ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن، قىز بۇۋاقتىڭ سۈيدۈكى تېگىپ كەتكەن نەرسە يۇيۇش بىلەن پاكلىنىدۇ»⁽¹⁾.

نامازنىڭ ئىككىنچى شەرتى بولغان تاھارەتنىڭ بايانى

تاھارەتنىڭ تۈرلىرى

تاھارەت ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ.

1 - ناماز ئوقۇش، تىلاۋەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىش ۋە قۇرئاننى تۇتۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش پەرزدۇر.

2 - كەئىبنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش ۋاساجىتتۇر.

3 - تاھارەت بىلەن يېتىش ئۈچۈن، غەيۋت، يالغان سۆز ۋە بارلىق خاتالىقلاردىن، مېيىتىنى يۇغان ۋە كۆتۈرگەندىن كېيىن تاھارەت ئېلىش

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 89 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 30 - بەت، الفقه الإسلامى وادلتە 1 - توم 153 - 162 - بەتلەر.

مۇستەھەبتۇر.

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

- 1 - يۈزنىڭ چاچ ئۈنگەن يېرىدىن باشلاپ زاتاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئىككى قۇلاقنىڭ يۇمشاقلىرىغىچە بولغان جايلىرىنى يۇيۇش.
- 2 - ئىككى قولىنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.
- 3 - ئىككى پۇتىنى ئوشۇقلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.
- 4 - باشنىڭ تۆتىن بىرىگە مەسھى قىلىش (ھۆل قول بىلەن سىلاش)⁽¹⁾.

تاھارەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكى ھەققىدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ
وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار!
سىلەر ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭلاردا يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى
جەينىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار،
پۇتۈڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار)⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشنىڭ
شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿لَا تَقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طَهْرٍ﴾

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت.

(2) مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت.

يەنى «تاھارەتسىز ئوقۇلغان ناماز قوبۇل بولمايدۇ»⁽¹⁾.

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

- 1 - تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىپ كۆڭلىگە پۈتۈش.
- 2 - تاھارەتنى «بىسمىلاھ» بىلەن باشلاش.
- 3 - ئىككى قولنى بىلەكلىرىگىچە يۇيۇش.
- 4 - چىشلارنى مېسۋاك بىلەن، مېسۋاك بولمىسا بارماق بىلەن تازىلاش.
- 5 - ئېغىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقاش.
- 6 - بۇرۇنغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ تازىلاش.
- 7 - بارماقلارنىڭ ئارىسىنى سۇ بىلەن سىلاپ يۇيۇش.
- 8 - ھەر ئەزانى ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش.
- 9 - ئىككى قۇلاقنى سۇ بىلەن سىلاش.
- 10 - تاھارەتنى تەرتىپ بىلەن ئېلىش.
- 11 - ئەزالارنى يۇيۇشتا ئوڭ تەرەپتىن باشلاش.
- 12 - گەردەننى سۇ بىلەن سىلاش.
- 13 - ساقلى بار كىشىنىڭ ساقلىنىڭ ئارىلىرىنى ھۆل قول بىلەن سىلىشى.
- 14 - ھەر ئەزانى يۇيۇشتا ئۈۋۈلەپ پاكىز يۇيۇش.
- 15 - باشنىڭ ھەممىنى بىر قېتىم سۇ بىلەن سىلاش.
- 16 - تاھارەتتە يۇيۇلىدىغان ئەزالارنى يۇيۇشتا ئارقا - ئارقىدىن يۇيۇش.
- 17 - روزا تۇتمىغان ۋاقىتلاردا ئېغىز بىلەن بۇرۇنغا سۇ ئېلىشتا

(1) مۇئەللىم رىۋايىتى.

ئاشۇرۇپ ئېلىش، ئەمما روزا تۇتقان ۋاقتلاردا سۇنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن سۇنى ئېغىز بىلەن بۇرۇنغا دىققەت بىلەن ئېلىش⁽¹⁾.

تاھارەتتىكى مەكرۇھلار

تاھارەت ئېلىشتا مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

- 1 - سۇنى ھەددىدىن ئارتۇق ئىسراپ قىلىش.
- 2 - سۇنى نورمالدىن ئاز قوللىنىش.
- 3 - سۇ بىلەن يۈزگە ئۇرۇش.
- 4 - تاھارەت ئېلىۋاتقاندا دۇنيالىق سۆزلەرنى دېيىشىش.
- 5 - تاھارەت ئېلىۋاتقاندا ئۆزۈرسىز باشقىلاردىن تاھارەتكە ياردەم تىلەش.
- 6 - بىر قېتىم قىلىدىغان مەسھنى يېڭى سۇ بىلەن بىر قېتىمدىن ئارتۇق قىلىش⁽²⁾.

تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى ۋە قائىدە - تەرتىپلىرى

- 1 - تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىپ كۆڭلىمىزگە كەلتۈرۈمىز.
- 2 - ئىبرىق ياكى چۆگۈن بىلەن تاھارەت ئالغاندا، ئىمكانىيەت بولسا، ئىگىزرەك جايدا قىلىشقا قاراپ ئولتۇرۇمىز.
- 3 - «بىسىمىلاھىر رەھمانىر رەھىم» دەيمىز.
- 4 - قوللىمىزنى ئۈچ قېتىم پاكىز يويىمىز. قوللارنى يوغاندا

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت.

بارماقلىرىمىزنىڭ ئارىسىنى ئارىلاپ پاكىز يويىمىز.

5 - ئوڭ قولىمىز بىلەن ئېغىزىمىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقايمىز. مېسۇڭ بولسا ئۇنىڭ بىلەن، مېسۇڭ بولمىسا بارمىقىمىز بىلەن چىشلىرىمىزنى تازىلايمىز.

6 - بۇرنىمىزغا ئۈچ قېتىم ئوڭ قولىمىز بىلەن سۇ ئېلىپ، سول قولىمىز بىلەن تازىلايمىز.

7 - يۈزىمىزنى پىشانىمىزنىڭ چاچ ئۈنۈپ توختىغان يېرىدىن زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئوڭ قۇلاقنىڭ يۇمشىقىدىن سول قۇلاقنىڭ يۇمشىقىغىچە ھەممىنى تولۇق ۋە پاكىز ئۈچ قېتىم يۇيىمىز. (ساقلىق بار كىشى ساقلىقنىڭ ئارىلىرىنى سۇ بىلەن سىلاپ چىقىدۇ.

8 - ئاۋۋال سول قولىمىز بىلەن ئوڭ قولىمىزنى، كېيىن ئوڭ قولىمىز بىلەن سول قولىمىزنى جەينەكلىرى بىلەن قۇشۇپ يويىمىز.

9 - ئوڭ قولىمىزنىڭ ئالدىنى قايتا ھۆل قىلىپ، بېشىمىزنىڭ تۆتىن بىرىنى باكى ھەممىسىنى سىلايمىز.

10 - ئىككى قولىمىزنىڭ بىگىز ياكى كىچىك بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىمىزنىڭ ئىچىنى، باش بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىمىزنىڭ تېشىنى، قالغان ئۈچ بارماق بىلەن گەردەنى سىلايمىز.

11 - ئاۋۋال ئوڭ، ئاندىن سول پۇتىمىزنى ئوشقى بىلەن قوشۇپ يويىمىز.

تاھارەتتىن كېيىنكى دۇئا

تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇش سۈننەتتۇر:

1 - ﴿أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾
يەنى «يالغۇز بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقلىقىغا، ئۇنىڭ شېرىكى

يوقلىقىغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن»⁽¹⁾.

2 - ﴿اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! مېنى تەۋبە قىلغۇچىلاردىن ۋە گۇناھ_مەسىيەتلەردىن پاك بولغۇچىلاردىن قىلغىن»⁽²⁾.

يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە تاھارەت ئالغان كىشى تاھارەتنىڭ پەرزلىرى، سۈننەتلىرى، ئەدەبلىرى ۋە پۈتۈن قائىدە - تەرتىپلىرىنى تولۇق ئورۇندىغان بولىدۇ.

مىسۋاك ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى

مىسۋاك - «سالۋادورا پېرسكا» دەپ ئاتىلىدىغان «ئىراك» دەريخىنىڭ ياش نوتىسىدىن كېسىپ ئېلىنىدىغان ھۆل ياغاچنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ياغاچتىن بىر غېرىچ مىقدارىدا كېسىپ، ئۇنىڭ ئۇچىنى 1 ياكى 2 سانتىمېتىر ئۇچلاپ سۇغا چىلاپ يۇمشىتىش ئارقىلىق قوللىنىلىدۇ. مىسۋاك سۇدا يۇمشىغاندىن كېيىن خۇددى چىش چوتكىسىدەك پۇرشلىق ھالغا كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەۋسىيە قىلغان مىسۋاك دەل بۇ دەرەخنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ دەرەخ شەرقىي ئافرىقىدىن ھىندىستانغىچە بولغان مەملىكەتلەردە يېتىشىدۇ.

«تولۇق ۋە توغرا سۆزلەشنىڭ بىردىنبىر ۋاسىتىسى بولغان چىشلارنى ئاسراش ئىنسان ئۈچۈن بەكمۇ ئەھمىيەتلىكتۇر. ئېغىزدا چىشلار تولۇق بولمىغاندا پسخولوگىيەلىك سەلبىياتلار كۆرىلىدۇ. چىشلارنىڭ ئەڭ چوڭ دۈشمىنى چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا تاماقنىڭ قالدۇقلىرىدىن توپلانغان باكتېرىيەلەر دۇر. ئېغىز، چىش ۋە چىشلارنىڭ ئەتراپىدىكى

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

گۆشلەرنى باكتېرىيەلەردىن ساقلاش ئۈچۈن چىش چوتكىسىنى قوللىنىش ئەھمىيەتلىكتۇر. بىراق چىش چوتكىسى بىلەن ئىشلىتىلدىغان چىش پاستىلىرى (ياگولار) نورمالدىن ئارتۇق تەملىك بولغاچقا، ئۇ، ئېغىز تەمىنى بۇزىدۇ. ئەمما مىسۋاك ئۆزىنىڭ نورمال پۇرقى ۋە ياخشى تەمى بىلەن ئالاھىدە خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولغاچقا، ئېغىزنىڭ تەمىنى بۇزمايدۇ. شۇڭا چىش چوتكىسىدىن مىسۋاكنىڭ ئەھمىيىتى كۆپتۇر. بۇنىڭ تېخىمۇ چوڭ ئالاھىدىلىكى، مىسۋاكنى ئادەتتىكى چىش چوتكىسىغا سېلىشتۇرغاندا، مىسۋاكنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئارتۇقچىلىقلىرىنى كۆرىمىز:

1 - مىسۋاك دېيىلگەن بۇ ياغاچنىڭ تەركىبىدە باكتېرىيەلەرنى ئۆزلىكىدىن ئۆلتۈرىدىغان ماددىلار بار.

2 - بۇ ياغاچنىڭ ھىدى تۈكۈرۈكنى كۆپەيتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغىنى ئۈچۈن ئېغىزنىڭ ھۆللىكىنى ساقلاپ قالىدۇ. نەتىجىدە ئېغىز قۇرۇپ قالمىغاچقا پۇرمايدۇ.

3 - بۇ ياغاچ ئادەتتىكى چىش چوتكىسىدىن يۇمشاق ۋە نورمال تەملىك بولغىنىنىڭ ئۈستىگە، ئېغىزنىڭ تەمىنى بوزىدىغان ياكى قۇرتىدىغان ماددىلاردىن خالىيدۇر»⁽¹⁾.

4 - بۇ ياغاچتا چىشنى ئاقارتىدىغان ماددىلار بولغانلىقتىن، چىشنى ئاقارتىدۇ ۋە سارغىيىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

تاھارەتتە شەكلىنىپ قېلىش

تاھارەتنىڭ بار ياكى يوقلىقىدىن شەكلىنىپ قالغان كىشى قايتا تاھارەت ئالىدۇ. تاھارەتتە يۇيۇلىدىغان ئەزالارنىڭ بەزىسىنى يۇيۇپ - يۇمىغانلىقىدىن شەكلەنگەن كىشى، ئەگەر بۇ تۇنجى قېتىملىق ھادىسە

(1) «ibadetin getirdikleri» ناملىق ئەسەردىن. تۈركچە.

بولسا، شەكلەنگەن ئەزالارنى قايتا يۇيىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ھەمىشە مۇشۇنداق شەكللىنىدىغان ئادىتى بولسا، بۇ شەك ئىتبارغا ئېلىنمايدۇ. تاھارەتنى دۇرۇستۇر.

بىراۋ تاھارەت ئالغىنى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭ بۇزۇلغان ياكى بۇزۇلمىغانلىقىدىن شەكلەنسە تاھارەت بار ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر تاھارەتنىڭ بۇزۇلغانلىقى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭدىن كېيىن تاھارەت ئالغان ياكى ئالمىغانلىقىدا شەكللىنىپ قالسا، ئۇنىڭ تاھارەتنى يوق ھېسابلىنىدۇ.

تاھارەتنىڭ ھېكمىتى

تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىشنىڭ ھېكمەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنى ھېچقاچان ھېكمەتسىز ۋە مەنسىز ئىشلارغا بۇيرىغان ئەمەس. تاھارەت ھەققىدە ئاجىزانە ئەقىلىمىز بىلەن ئىدراك قىلالىغان بەزى ھېكمەتلەرنى سۆزلەپ ئۆتكۈم كېلىدۇ. ئۇلار:

1 - مەلۇمكى، تاھارەت ئالغاندا يۇيۇلىدىغان ئەزالار ئادەتتە چاڭ - توزانلارغا ۋە كىرلىنىشلەرگە ئۇچراپ تۇرىدىغان ئوچۇق ئەزالاردۇر. شۇبھىسىزكى، بۇ ئەزالارنى تاھارەت ئارقىلىق يۇيۇپ پاكىزلەش ئىنساننىڭ پاكىزلىقىنى تاماملايدۇ. نەتىجىدە قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولۇشىغا ۋەسىلە بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا پاكىتۇر. ئۇ پاكىزلىقنى ياقىتۇرىدۇ ۋە پاكىزلىق بىلەن قىلىنغان ئەمەللەرنىلا قوبۇل قىلىدۇ.

2 - تاھارەت ئېلىش ئىنساندىكى ھارغىنلىق، ھورۇنلۇق ۋە بوشاڭلىقلارنى يېڭىپ تاشلاپ، ئۇنى پائالىيەتچانلىققا يېتەكلەيدۇ. ئىنسان تەبىئىتىدە پاكىزلىق تەرەپتىن تەن بىلەن روھنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاللاھدە باغلىنىش بار. تەن كىرلەشكەن ۋاقىتتا روھمۇ چۈشكۈنلىشىدۇ. تەن پاكىز بولغان ۋاقىتتا روھمۇ جانلىنىدۇ. ئادەتتە چارچىغان ياكى ئويقۇسى كەلگەن ئادەم يۈزىنى يوسا، ئۇنىڭ ھارغىنلىقى ۋە ئويقۇسى يوقىلىپ،

ئۇنىڭ ھەرىكەتچانلىقى ۋە جوشقۇنلىقى ئاشىدۇ. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئويغاق ۋە نورمال ھالەتلەردە يۈز، قول ۋە پۇتلارنى يۇيۇشنىڭ ئىنسانغا بېرىدىغان ئىجابىي تەسىرى تېخىمۇ چوڭ بولىدۇ.

3 - تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق كىشىنىڭ كىچىك گۇناھلىرى بىرگە يۇيۇلۇپ پاكلىنىدۇ. چۈنكى ئىنسان گۇناھ قىلسا، كۆزى بىلەن كۆرۈپ، قولى بىلەن تۇتۇپ، پۇتى بىلەن مېڭىپ، كاللىسى بىلەن ئويلاپ قىلىدۇ. شۇڭا بۇ ئەزالارنى سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىق، بۇ ئەزالارنىڭ ئىشلىگەن گۇناھلىرى يۇيۇلۇپ پاك بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «سىلەردىن قانداقلا بىر كىشى تاھارەتنى تولۇق ئېلىپ بولغاندىن كېيىن: ﴿أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ﴾ يەنى: <يالغۇز بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقلىقىغا، ئۇنىڭ شېرىكى يوقلىقىغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن> دەيدىكەن، ئۇنىڭغا سەككىز جەننەتنىڭ ئىشىكى ئېچىلىدۇ. ئۇ (ئاخىرەتتە) جەننەتكە ئۆزى خالىغان ئىشىكتىن كىرەلەيدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىس بىرىنچىدىن، پاك تاھارەت ئۈستىدە تۇرۇپ شاھادەت كەلىمىسىنى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتىنى ئىپادىلەش، ئىككىنچىدىن، تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق گۇناھلارنىڭمۇ يۇيۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى جەننەتكە ساللاھىيەتلىك بولۇش گۇناھلارنىڭ يۇيۇلۇپ يوققا چىقىشىنى تەقەززا قىلىدۇ.

تاھارەتنىڭ پايدىلىرى

تاھارەتنىڭ گۈزەللىكىگە بولغان پايدىسى

تاھارەت ئېلىش ئىنساننىڭ گۈزەللىكى ۋە پاكىزلىقى ئۈچۈن ئىنتايىن

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

پايدىلىق بىر پائالىيەتتۇر.

ئىككى قول

ئىككى قول ھەمىشە ئىنسان ئۈچۈن ئىشلەپ تۇرىدۇ. ئۇ گاھىدا پاسكىنا ۋە كىر نەرسىلەرنى تۇتۇشقا مەجبۇر بولىدۇ. تاھارەتتە ئىككى قولنى يۇيۇش ئارقىلىق قوللار ئۆز گۈزەللىكىگە قايتىدۇ. باشقىلار بىلەن كۆرۈشكەندىمۇ قوللار پاكىز، گۈزەل بولغاچقا قارشى تەرەپنى راھەتسىز قىلمايدۇ. ئادەتتە ئىككى قول ئوچۇق تۇرغاچقا پاكىز، گۈزەل تۇرسا، كىشىنىڭ بەدىنى ۋە باشقا ئەزالىرىنىڭمۇ گۈزەل ۋە پاكىز ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.

ئېغىز

ئېغىزدا، بولۇپمۇ چىشلارنىڭ ئارىسىدا تاماقنىڭ بەزى قالدۇقلىرى ساقلىنىپ قالغانلىقتىن، ئۇلار ئېغىزدا يېقىمىسىز ھىدلارنى پەيدا قىلىپ باشقىلارغا ئازار بېرىدۇ. ئۆزىنىڭمۇ پاكىزلىقىغا سەلبىي تەسىر بېرىدۇ. ئېغىزنى تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق ئۈچ قېتىم پاكىز يۇغاندىن كېيىن، پاكىز سۇ بىلەن ئېغىزنىڭ يېقىمىسىز ھىدلىرى يوقىلىپ پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

بۇرۇن

بۇرۇن نەپەس ئەزالىرىمىزدىن بولۇپ، ئۇ ھەر كۈنى سىرتتىن كىرگەن مىليونلارچە مىكروبلارنى ۋە چاڭ - توزانلارنى ساقلاپ قالىدۇ. نەتىجىدە، سىرتقا يېقىمىسىز ھىدلارنى چىقىرىدۇ. ئەڭ يامان بولغىنى بۇرۇندا ساقلىنىپ قالغان مىكروبلار نەپەس يولى ئارقىلىق گاھىدا ئۆپكەگە بېرىپ يېتىدۇ ۋە ئۆپكەدە كېسەل پەيدا بولۇشقا سەۋەب بولىدۇ. ئىلاھىي ھېكمەت بۇرۇن ئىچىدىكى قىللارنى (تۈكلەرنى) سىرتتىن كىرىپ كەلگەن مىكروبلارنىڭ ئۆپكەگە ئۆتۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن توساق قىلىپ ياراتقان

بولۇپ، بۇرۇن تازىلانماستىن تۇرۇۋەرگەندە، ئۇنىڭدىكى مىكروبلار ۋە چاڭ - توزانلار نەپەس يولى ئارقىلىق ئۆپكىگە بېرىپ يېتىدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق بۇرۇنغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ تازىلاش بىلەن ئۇنىڭدىكى مىكروبلار، چاڭ - توزانلار ۋە يېقىمسىز ھىدلار ھەممىسى چىقىپ كېتىپ، پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

يۈز

يۈز ئوچۇق تۇرىدىغان ئورگان بولغانلىقتىن، ئۇ گايىدا تۇپراق ۋە چاڭ - توزانلار بىلەن، گايىدا تەرلەش بىلەن كىرىلىدۇ. كىشىلەرنىڭ گۈزەللىكى ۋە پاكىزلىقى يۈزىدىن ئىسپاتلىنىدۇ. باشقا ئەزالىرى پاكىز بولسىمۇ، يۈزى كىر ۋە پاسكىنا بولغان بىر ئادەمگە كىشىلەرمۇ ياخشى باھا بەرمەيدۇ. نەتىجىدە، ئۇ كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىدىن قالدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق يۈزنى يۇغاندا يۈز گۈزەللىكىنى ۋە پاكىزلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەلبىي تەسىرلەردىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

باش

باش گايىدا تەرلەيدۇ، گايىدا چاڭ - توزانلاردا كىرىلىدۇ. تاھارەتتە ئۇنى پاكىز سۇ بىلەن سىلىغاندا، باشتىكى چاڭ - توزان ۋە تەر يوقىلىپ، چاچمۇ پارلاق ھالىتىگە كېلىدۇ. ھەر تاھارەتتە باشنى يۇيۇش كىشىلەرگە ئېغىر كەلمىسۇن دېگەن مەقسەت بىلەن ئىسلام دىنى ئۇنى پەقەت ھۆل قول بىلەن سىلاشقا بۇيرۇش بىلەن كۇپايە قىلغان.

قۇلاق

قۇلاقلارمۇ ئوچۇق ئەزا بولغاچقا، ئومۇم چاڭ - توزانلار بىلەن كىرىلىدۇ. قۇلاقلارنىڭ ئىچىدىكى ۋە سىرتىدىكى كىرلەر ئىنساننىڭ گۈزەللىكىگە ۋە پاكىزلىقىغا ئەلبەتتە زىيانلىقتۇر. تاھارەت ئالغاندا قۇلاقلارنى بارماقلارنىڭ

ئۆچلىرى بىلەن سىلاپ تازىلاش ئارقىلىق قۇلاق تازىلىقى ۋە گۈزەللىكى ئەسلىگە كېلىدۇ.

ئىككى پۇت

ئىككى پۇت گامىدا تەرلەيدۇ. تەرلىگەندىن كېيىن يېقىمسىز ھىدلارنى سىرتقا پۇرتىدۇ. پۇتلىرى تەرلەيدىغان كىشىلەر باشقىلارنى راھەتسىزلەندۈمەي قويمايدۇ. ئۆزىمۇ ئاممىۋىي سورۇنلاردا ئولتۇرغىنىدا راھەت ھېس قىلالمايدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پۇتلارنى پاكىز يۇغاندا، پۇتلاردىكى يېقىمسىز ھىدلار يوقىلىپ پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

بەزىلەر مۇنداق دېيىشى مۇمكىن: بىز يۇقىرىقى ئەزالارنى تاھارەت ئالمىساقمۇ، تازىلىق ئۈچۈن ھەمىشە يۇيۇپ پاكىز تۇتمىزغۇ؟

بۇنىڭ جاۋابى مۇنداق: گۈزەللىك، تەن ساقلىقى ۋە پاكىز يۈرۈش ئۈچۈن تازىلىق قىلىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىش بولغانلىقتىن، كىشىلەر ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىشلارنى خالىسا قىلىدۇ، خالىسا قىلمايدۇ. خۇسۇسەن كۆڭۈل خالىمىغان، ياكى چارچىغان ياكى سەپەر ئۈستىدە بولغان ياكى مەجەزى بولمىغان ھاللاردا، كىشىلەر بۇ تازىلىقلارنى مۇنتىزىم ھالدا قىلالمايدۇ. ئەمما بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان كىشىلەر تاھارەتنى قانداق شارائىتلاردا بولمىسۇن، مۇتلەق ئالىدۇ. ناماز ئوقۇش، قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقا ئىبادەتلەر ئۈچۈن كۆڭلى خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن، مەجەزى بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئۆيىدە بولسۇن ياكى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن، چارچىغان بولسۇن ياكى ئۇنداق بولمىسۇن ھەرقانداق ھاللاردا تاھارەت ئېلىشنى تەرك قىلمايدۇ. چۈنكى ناماز، قۇرئان ئوقۇش ۋە بەزى ئىبادەتلەر ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش شەرتتۇر. مۇسۇلمان كىشى تاھارەتتىكى بۇ تازىلىقلارنى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بولغىنى ئۈچۈن قىلىدۇ. تاھارەتنىڭ گۈزەللىك ۋە تەن ساقلىقى ئۈچۈن بولغان پايدىلىرى

بولسا، ئىبادەتنىڭ بۇ دۇنيالىق مۇكاپاتىدۇر.

يەنە بىر تەرەپتىن: كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان كىشى، كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز ئۈچۈن بەش قېتىم تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقا ئىبادەتلەر، گاھىدا نەپلى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن يەنە تاھارەت ئالىدۇ. يەنە بەزى تەقۋا كىشىلەر تاھارەت بىلەن يېتىش ئۈچۈنمۇ تاھارەت ئالىدۇ. دېمەك، مۇسۇلمان كىشى بىر كۈندە بەش پەرزنى ئادا قىلىش يۈزىسىدىن بەش قېتىم، ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرقانچە قېتىم تاھارەت ئېلىپ تازىلىق قىلىدۇ. قايسى بىر مەدەنىيەتلىك پاكىز كىشى بىر كۈندە بۇنچىلىك كۆپ تازىلىق قىلالايدۇ؟!

ئۇلارنى قىلالايدۇ دەپ پەرەز قىلغاندىمۇ، ئۇلار تازىلىقلىرىنى ئىسلام دىنىدىكى تاھارەتكە ئوخشاش بەلگىلىك ۋاقتلاردا مۇنتىزىم قىلالامدۇ؟!... مۇمكىن ئەمەس. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئىلغارلىقى ۋە ئەۋزەللىكىدۇر⁽¹⁾.

تاھارەتنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىسى

تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىشنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلاردىن بىر قىسمى تۆۋەندە بايان قىلىنىدۇ:

ئىككى قول

مىكروبلار دۇنيادىكى ھەر قانداق نەرسىدە كەڭ ئۇچراپ تۇرىدۇ. باشقىلار بىلەن كۆرىشىش، يېيىش - ئىچىش، تۇتۇش ۋە ئېلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى قولنىڭ ۋاستىسى بىلەن بولغاننىڭ سىرتىدا، يېمەكلىكلەرنى تەييارلاش، كۆز، ئېغىز، بۇرۇن ۋە باشقا ئەزالارنى ئۇۋۇلاش ۋە سۈرتۈش ئۈچۈنمۇ يەنە قول ئىشلىتىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن

(1) ibadetin getirdikleri ناملىق ئەسەردىن، تۈركچە.

ساقلىقنى ساقلاش مۇتخەسسسلرى قولى مىكروبلار بىلەن ئەڭ كۆپ ئارىلىشىدىغان ئورگان دەپ قارايدۇ ۋە قولى ھەمىشە يۇيۇپ تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. تەرەققى قىلغان ھازىرقى مېدىتسىنا ئىلمىنىڭ ۋاستىسى بىلەن، ئىسلام دىنىنىڭ قوللارنى ئېغىز - بۇرۇنغا كۆتۈرۈشتىن بۇرۇن پاكىز يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقى بىلەن قوللىنىلىدىغان سۇنىڭ پاكىز، رەڭگى، تەمى ۋە پۇرىقى ئۆزگەرمىگەن بولۇشىنى شەرت قىلغانلىقىنىڭ سىرى ۋە ھېكمىتى مەيدانغا چىقماقتا.

ئېغىز

ئېغىز - تۈكرۈكلەرنى، چىشلارنى ۋە تىلنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئورگاندۇر. ئېغىز پاكىز تۇتۇلمىغاندا، ئېغىزدا پەيدا بولغان مىكروبلار يېمەك - ئىچمەك ۋە تۈكرۈكلەر بىلەن بىرلىكتە ئاشقازانغا بېرىپ، ئۇنىڭ ھەزىم قىلىشتىكى نورماللىقىنى بوزىدۇ. ئاشقازان كېسىلىگە دوچار بولغان ئاغرىقلارغا دوختۇرلارنىڭ ئېغىزلىرىنى پاكىز تۇتۇش ۋە چىشلىرىنى تازىلاپ تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلىۋاتقانلىقى ۋە ئېغىزنى پۈتۈن بۆلۈملىرى بىلەن پاكىز تۇتۇشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىكىنىڭ ئاشقازان ياللۇغى كېسەللىكلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىدىغانلىقى توغرىلىق ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرغانلىقىمۇ بۇ سەۋەبتىن ئىدى. بۇنىڭ بىلەن، ئىسلام دىنىنىڭ مۇسۇلمانلارنى تاھارەتتە ئېغىزنى چايقاشقا بۇيرىغىنىنىڭ سىرتىدا، ھەر تاماقتىن كېيىن ئېغىز - چىشلارنى پاكىز يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقىنىڭ ھېكمىتى ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

بۇرۇن

بۇرۇن — پۇراش ۋە نەپەس ئېلىپ، چىقىرىش ۋە زىپىسىنى ئۆتەيدىغان بىر ئورگاندۇر. ھاۋا مىكروبولۇق چاڭ - توزانلارنى بۇرۇن ئارقىلىق ئۆپكىگە تارتىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنى بۇ مىكروبلاردىن ساقلاش ئۈچۈن، بۇرۇننىڭ ئىچىدە تۈكلەرنى ياراتقان. بۇ تۈكلەرنىڭ ۋەزىپىسى

بۇرۇنغا كىرگەن مىكروبلارنى ئۆپكىگە ياكى قان قانالىرىنىڭ بىرەرسىگە كىرىپ كېتىشتىن توسۇشتۇر. ئىلىم - پەن مۇتەخەسسسلرى بۇرۇنغا ھاۋا ئارقىلىق سىرتتىن كىرىپ توختاپ قالغان نەرسىلەرنى مېكروسكوپ بىلەن كۆرۈپ تەتقىق قىلغاندىن كېيىن، ئىسلام دىنىنىڭ بۇرۇننى ھەركۈنى بەش قېتىم يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقىنىڭ ھېكمەتلىرى مەيدانغا چىققان.

يۈز

يۈزنى يۇيۇش تېرىنى كۈچلەندۈرىدۇ، باشتىكى ئېغىرلىق ۋە چارچاشلارنى يەڭگىلەتتىدۇ. تۇرۇپ قالغان قانلارنىڭ ھەرىكەتلىنىشىگە ياردەمچى بولىدۇ. چۈنكى يۈز يۇيۇلغاندىن كېيىن، ئادەم ۋۇجۇدىدىكى ئورگانلار قايتىدىن پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ. تۇرۇپ قالغان قانلار ھەرىكەتلىنىپ، قان قانالىرى پائالىيەتكە ئۆتىدۇ. يۈزدىكى تەرلەرنى ۋە تېرە يۈزىدىكى تۆشۈكچىلەردە ساقلىنىپ قالغان كىرلەرنى سۇ بىلەن تازىلاش ئارقىلىق يۈزنىڭ تېرىسى سىلىقلىشىدۇ. مۇندىن باشقا، يۈزنى يۇيۇش ئويۇقنى قاچۇرىدۇ. ئادەمنى تېتىك، جوشقۇن ۋە روھلۇق ھالغا كەلتۈرىدۇ. ھارغىنلىقنى چىقىرىدۇ. ساقلىق ساقلاش مۇتەخەسسسلرىنىڭ يېڭى تەۋسىيەلىرىدە، يۈزنى ۋە يۈزدىكى پۈتۈن ئورگانلارنى، خۇسۇسەن كۆزلەرنى سۇ بىلەن تازىلاپ تۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشنىڭ زۆرۈرلىكى تەكىتلەنمەكتە.

باش

تاھارەت ئالغاندا باشنى ھۆل قول بىلەن سىلاشنىڭ چوڭ پايدىسى بار. مېڭە ھەمىشە نۇرغۇنلىغان ئوي - پىكىرلەر بىلەن چارچايدۇ، ئاجىزلىشىدۇ، گامھدا قان ھۇجۇملىرىغا ئۇچرايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئاز سۇ بىلەن باشنى سىلاش ئارقىلىق مېڭە راھەتلىنىدۇ ۋە ئۆز پائالىيىتىنى

داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ياخشى بىر ۋەزىيەتكە ئۆتدۇ.

قۇلاقلار

قۇلاقلارنىڭ ئىچى ۋە سىرتىنى، بويۇننىڭ ئىككى تەرىپىنى سۇ بىلەن سىلاش بۇ جايلاردىكى كىرلەرنى يوقاتقاننىڭ سىرتىدا، زۇكامنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ياردەمچى بولىدۇ. مۇندىن باشقا مېڭىگە كەتكەن تومۇرلارغا مەسھنىڭ كۆپ پايدىسى باردۇر.

پۇت

پۇتلارنى يۇيۇش ئارقىلىق پۇتلار ۋە بارماقلار پاكىز بولغىنىنىڭ سىرتىدا، بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرە مىكروبلارنىڭ ئۇۋۇسى بولۇشتىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ. چۈنكى بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرە مىكروبلار ئەڭ تېز ئورۇن تۇتىدىغان بىر جايدۇر. ئىلمىي تەتقىقاتلاردا، «تېتنوز» دەپ ئاتالغان ھالاك قىلغۇچى ئاغرىقنىڭ مىكروبلارنى بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرنىڭ تارقىتىدىغانلىقى ئىسپاتلانغان. مۇندىن باشقا، ئاخشاملىرى پۇتلارنى يۇيۇپ يېتىش ئۇيغۇننىڭ ساغلام بولۇشىغا پايدىلىقتۇر⁽¹⁾.

تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار

تاھارەت تۆۋەندىكىلەرنىڭ بىرەرسى بىلەن بوزۇلىدۇ:

- 1 - ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى ئورگىنىدىن سۈيۈدۈك، چوڭ تەرەت، يەل، سېپىرما، ۋەدى، مەزى قاتارلىقلارنىڭ چىقىشى.
- 2 - بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن قان، يىرىك ۋە سېرىق سۇنىڭ

(1) «ibadetin getirdikleri» ناملىق ئەسەردىن، تۈركچە.

ئېقىشى.

3 - ئېغىز توشقىچە قۇسۇش.

4 - ئېغىزدىن قان چىقىشى (ئەمما تۈكۈرۈكتىن ئاز بولسا ياكى تۈكۈرۈكنىڭ رەڭگى قىزىلماسا زىيىنى يوق).

5 - ھوشىدىن كېتىش.

6 - مەست بولۇش.

7 - جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش، ھەتتا ئەر - ئاياللارنىڭ جىنسىي ئورگانلىرىنىڭ ئارىدا توساق بولماستىن بىر - بىرىگە تېگىشى بىلەنمۇ تاھارەت بۇزۇلىدۇ.

8 - ئۇخلاش. (ئەمما نامازدا ئۆرە تۇرغاندا ئېگىلمەستىن، ئولتۇرغاندا بىر يەرگە يۆلەنمەستىن مۈگدەش تاھارەتنى بۇزمايدۇ).

9 - نامازدا قاققاھلاپ كۈلۈش. چۈنكى نامازدا تۇرۇپ قاققاھلاپ كۈلۈش نامازنى بۇزۇپلا قالماستىن، تاھارەتنىمۇ بۇزىدۇ⁽¹⁾.

ئايانغا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىش مەسلىسى

ئايانغا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىش — تاھارەت ئالغاندا پۇتلارنى يۇيۇشنىڭ ئورنىغا تاھارەت بىلەن كىيىلگەن ئايان كىيىملەردىن ئۆتۈك، پىما، مەسە، تۈپلى، ئوشۇقنى يېپىپ تۇرىدىغان بېتىنكە، قېلىنراق پايپاق قاتارلىقلارنىڭ ئۈستىنى ھۆللەنگەن قول بىلەن سىلاش دېگەنلىكتۇر.

ئايانغا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتى تۆۋەندىكىچە:

(1) ئاياننىڭ ئوشۇقنى يېپىپ تۇرىدىغان، پايپاقنىڭ قېلىنراق بولۇشى.

(2) ئايان ياكى پايپاق تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن كېيىلگەن

(1) نور الإيضاح و نجات الأرواح 6 - بەت.

بولۇشى.

(3) ئاياغ ياكى پايپاقنىڭ ھەر قانداق بىر پاسكىنىلىقتىن پاكىز بولۇشى.

(4) مەسھى قىلغۇچىنىڭ جۇنۇپ بولماسلىقى، يەنى غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشىنىڭ مەسھى قىلىشى جائىز ئەمەس. غۇسلى قىلىپ ئايىغىنى ياكى پايپىقىنى پاكىزلىق ئۈستىگە كىيگەن بولسا، ئاندىن ئۇنىڭغا مەسھى قىلسا بولىدۇ.

(5) مەسھنىڭ مۇددىتىگە رىئايە قىلىش.

پايپاققا مەسھى قىلىشتا ئۆلىمالارنىڭ ئىختىلاپى

مالىكىي مەزھىپىنىڭ پېشىۋاسى ئىمام مالىك پايپاققا مەسھى قىلىشنى جائىز ئەمەس دەپ قارىغان، ئەمما خۇرۇم بىلەن چەملەنگەن پايپاق بىر تەرەپتىن ئۆتۈككە ئوخشاپ قالغانلىقتىن بۇ ھەقتە ئۇنىڭدىن ئىككى خىل قاراش رىئايەت قىلىنغان، بىر رىئايەتتە جائىز بولىدۇ دېگەن.⁽¹⁾

ھەنەفىي مەزھەپتە: تەن كۆرۈنمەيدىغان، قېلىن پايپاق بولسا جائىز بولىدۇ دېگەن قاراش بويىچە پەتىۋا بېرىلدى، بۇ ئىمام ئەبۇ يۈسۈف ۋە مۇھەممەدنىڭ قارىشى، ئىمام ئەبۇ ھەنىفە چەملىك ياكى خۇرۇم پايپاق بولمىسا جائىز بولمايدۇ، دېگەن بولسىمۇ، ئاخىرقى ھاياتىدا كېسەل بولۇپ قالغاندا چەمسىز پايپىقىغا مەسھى قىلغان ۋە يوقلاپ كەلگەنلەرگە: «بۇرۇن مەن كىشىلەرنى توسقان ئىشنى قىلدىم» دېگەن، بۇنىڭغا ئاساسەن ئالىملار ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ئىككى شاگىرتىنىڭ رەيىگە قايتقان دەپ قارىغان.⁽²⁾

شافىئىي مەزھىپىنىڭ پېشىۋاسى ئىمام شافىئى قاتارلىق بىر قىسىم ئالىملار پايپاققا مەسھى قىلىشنىڭ جائىز بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭدا يول

(1) بىدائەتۇل مۇجتەھىد

(2) ھەلەبىي

يۈرگىلى بولىدىغان دەرىجىدە قېلىن بولۇشىنى شەرت قىلغان.⁽¹⁾

ھازىرقى سەلەفىي مەزھەپتىكىلەر قانداق پايپاق بولسا، ئىسمى پايپاقلا بولىدىكەن، ئۇنىڭغا مەسھى قىلىشقا بولىدۇ دەپ قارماقتا. بۇلارغا كۆرە، پايپاقلارغا مەسھى قىلىشتا پايپاقلار نېپىز ياكى قېلىن دەپ ئايرىلمايدۇ.

ئىختىلاپنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى

بۇ ئىختىلاپ ئاساسەن بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسنىڭ سەھىھ ياكى ئەمەسلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ساھابىلەر دەۋرىدىكى پايپاقنىڭ ھازىرقى زاماندىكى قايسى تۈرلۈك پايپاققا توغرا كېلىدىغانلىقى ۋە پايپاقنى ئۆتۈككە قىياس قىلىشقا بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقى توغرىسىدىكى تالاش - تارتىشتىن كېلىپ چىققان.⁽²⁾

قېلىن پايپاقلارغا مەسھى قىلىشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى

قېلىن پايپاقلارغا مەسھى قىلىشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى پايپىقىغا مەسھى قىلغان»⁽³⁾ دەپ كەلگەن. بۇ ھەدىسنى بۇرۇنقىلاردىن ئىمام تىرمىزىي، كېيىنكىلەردىن شەيخ ئالبانى قاتارلىق بەزى ھەدىس ئالىملىرى سەھىھ دەپ قارىغان. ئەمما ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل، سۇفىيان ئەسسەۋرى، ئابدۇراھمان ئىبنى مەھدى، ئەلى ئىبنى ئەلمەدىنى، يەھيا ئىبنى مەئىن، ئىمام مۇسلىم، ئىمام بەيھەقىي، ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىمام نەۋەۋىي قاتارلىق

(1) ئەلمەجمۇئى

(2) بىدائىتۇل مۇجتەھىد

(3) نەسائىدىن باشقا بەش كىتابتا رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس

كاتتا ھەدىسشۇناسلار بۇ ھەدىسنى ئاجىز دەپ باھالىغان.

ئىمام نەۋەۋىگە كۆرە، يۇقىرىقى كاتتا ھەدىسشۇناسلارنىڭ بىرى يالغۇز ھالەتتە ئاجىز دەپ باھالىغان بولسا ئۇنىڭ باھاسى ئىمام تىرمىزىنىڭ: «ھەسەن ھەدىس» دېگەن باھاسىدىن ئالدىن ئورۇندا تۇراتتى، بۇنىڭغا ھەدىس ساھەسىدىكىلەر ئىتتىپاق، «سەھىھ» دېگەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭدىكى پايپاق سۆزىدىن چەملىك ياكى يول يۈرگىلى بولىدىغان قېلىن پايپاق كۆزدە تۇتىلىدۇ دېيىشكە بولىدۇ، ئىمام مالىكتىنمۇ مۇشۇنداق مەنە بەرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.⁽¹⁾

يەنە ھەزرىتى ئەلى، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد، ئەلبەرائى ئىبنى ئازىب، ئەنەس ئىبنى مالىك، ئەبۇ ئۇمامە، قاتارلىق كۆپلىگەن ساھابىلەرنىڭ پايپاقلارغا مەسھى قىلغانلىقى مەلۇم.⁽²⁾

ھازىرقى پايپاقلارغا كەلسەك، ساھابىلەر زامانىدىكى پايپاقلار ھازىرقى زامانىمىزدىكى قېلىنراق پايپاقلارغا توغرا كېلىدۇ، پۇتلارنىڭ تېرىسى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان يازلىق نىلۇڭ ياكى نېپىز يىپەك پايپاقلارغا توغرا كەلمەيدۇ، شۇڭا ئۇنداق پايپاقلارغا باشقا ئۆزۈر بولمىسا مەسھى قىلىشقا بولمايدۇ، پايپاق قېلىنراق بولۇپ، پۇتنى يۇيۇشتا قىش كۈنلىرىدە ياكى سەپەر ئۈستىدە ھاۋانىڭ ياكى سۇنىڭ سوغۇقلىقىدىن قىيىنلىپ قالىدىغان ئەھۋال بولسا، ئۇنىڭغا مەسھى قىلسا بولىدۇ، بولمىسا نورمال شارائىتتا جائىز بولمايدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدىكى تاھارەت ئايىتىدە: «پۇتۇڭلارنى ئوشۇقىغىچە يۇيۇڭلار» دەپ بۇيرىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ تاھارەت ئېلىشنى ئۈگەتكەن ھەدىسلەردە پۇتنى ئوشۇقىغىچە يۇيۇپ كۆرسەتكەن، ئۆزى تاھارەت ئالغاندىمۇ پۇتنى يۇغان، ساھابە كىراملارمۇ نورمال شارائىتتا پۇتنى يۇغان، ھەتتا سەپەر

(1) ئەلمەجمۇئى

(2) ئەددىرابە، نەيلۇل ئەۋتار، ئىرۋاۋۇل غەلىيل

ئۈستىدە پۇتىنى چالا يۇغان ياكى يۇماي پۇتىغا مەسھى قىلغانلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى ئۈچ قېتىم: «ئارقىسى يۇيۇلمىغان پۇتلارغا جەھەننەم ئازابىدىن ۋاي»⁽¹⁾ دەپ تەكرارلاپ ئاگاھلاندۇرغان.

يەنە پۇتىنى يۇيۇپ تاھارەت ئېلىپ كۆرسەتكەندىن كېيىن مۇنداق دېگەن: «كىمكى بۇنىڭدىن ئارتۇق ياكى كەم قىلىدىكەن، ئۇ توغرا قىلمىغان بولىدۇ ۋە ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ.»⁽²⁾

ئۇنداق بولىدىكەن يۇيۇشنىڭ پەرزلىكى ئەسلى ھۆكۈم، مەسھى قىلىش بولسا قىيىنچىلىق تۈپەيلىدىن بېرىلگەن رۇخسەتتۇر، رۇخسەت دېگەن قىيىنلىش ئەھۋاللىرىغا قارىتا بېرىلگەن كەڭچىلىك، شۇڭا نورمال ئەھۋالدا بۇلۇپمۇ يازنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىدە، سۇ كەڭرى يەرلەردە رۇخسەتكە ئېسىلىۋېلىشقا بولمايدۇ، ھاۋا ئىسسىق چاغلاردا باشقا ئۆزىسى بولمىسا پۇتىنى يۇماي پايپاققا مەسھى قىلسا جائىز بولمايدۇ. چۈنكى ئەسلىدىكى ھۆكۈم يۇيۇش، ئۇنىڭدىن پەقەتلا سۇنىڭ سوغۇقلىقى ياكى ھاۋانىڭ سوغۇقلىقى دېگەندەك قىيىنغۇچى سەۋەبلەر تېپىلغاندىلا ئۇنىڭ بەدىلى بولغان مەسھىگە يۆتكىلىمىز، بەلكى تېخى ئىسسىق كۈنلەردە پۇتىنى يۇماي سېسىق پۇرۇتۇش باشقىلارغا ئازار بېرىش جەھەتتىن مەكرۇھ بولۇشى كېرەك، پۇتى ياكى پايپىقى پۇرىغان بولسا خۇددى خام سامساق يېگەن ئادەمدەكلا مەسجىدكە كىرىپ ناماز ئوقۇشى مەنئى قىلىنىشى كېرەك.⁽³⁾

ھەر قانداق پايپاققا مەسھى قىلىشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى

ھەر قانداق پايپاققا مەسھى قىلىشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

پايپاققا مەسھى قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشەنچلىك

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

(2) ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائىي قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان، ئىبنى خۇزەيمە سەھىھ دەپ رىۋايەت قىلغان

(3) دوكتور ئابدۇلئەزىز رەھمەتۇللا نىڭ بۇ ماۋزۇدىكى ماقالىسىدىن پايدىلىنىلدى.

ھەدىسىلىرى بىلەن سابىت بولغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ، ساھابىلەر، تابىئىنلار ۋە مۇجتەھىد ئۆلىمالار قىلغان بىر ئىش. مۇغىرە ئىبنى شۇئبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياغقا گاھىدا پايپاققا مەسھى قىلاتتى.»⁽¹⁾

پايپاققا مەسھى قىلىشنىڭ جائىزلىقى 13 ساھابىدىن رىۋايەت قىلىنىپ كېلىنگەن ۋە 15 كە يېقىن فىقھىشۇناس ئالىم جائىز سانغان كۈچلۈك مەسىلىدۇر. ھازىرقى زاماننىڭ كاتتا ئۆلىمالىرىدىن ئىبنى باز، ئىبنى جىبرىن، مۇھەممەد ئىبنى مۇنەججىد سالىھ ئىبنى فەۋزان، يۈسۈپ ئەل قەرداۋىي قاتارلىق ئۆلىمالار بۇنى قوللايدۇ.

ئىسلام دىنى كىشىلەرگە ھەر ئىشتا ئوڭايلىق يارىتىپ بېرىشنى مەقسەت قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا بەندىلىرىگە ناھايىتى مېھرىباندۇر. خۇسۇسەن ھازىرقى زاماندا كىشىلەر تېخىمۇ كۆپ ئوڭايلىقلارغا مۇھتاج. شۇڭا مەيلى ئىبادەتتە، مەيلى باشقا مەسىلىلەردە بولسۇن، گۇناھلا بولمىسا ئوڭاي بولغاننى قىلىش ياخشى. بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى ئىشتىن بىرىنى تاللاشقا توغرا كەلگەندە گۇناھلا بولمىسا ئوڭاي بولغاننى تاللايتتى»⁽²⁾ دەپ كەلگەن.

شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دېگەن: «پايپاققا مەسھى قىلىش مۇتلەق جائىزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياغقىمۇ ۋە پايپاققىمۇ مەسھى قىلغان. بۇ ھەقتە ھەدىس كەلمىگەن تەقدىردىمۇ، قىياس ئۇنىڭ جائىزلىقىنى تەقەززا قىلىدۇ. پايپاقنىڭ تېرىدىن تىكىلگەن ياكى رەختتىن ۋە ياكى يۈڭدىن توقۇلغان بولۇشىنىڭ پەرقى يوق.»⁽³⁾

ئىمام كاسانى مۇنداق دېگەن: «ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ پېشىۋاسى

(1) ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى، ئىبنى ماجە، ئىبنى ھىبان، بەيھەقى، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ئەبۇ شەيبە قاتارلىق ھەدىشۇناسلار ھەدىس توپلاملىرىدا رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس

(2) ئەللامە ئالبانى «سەھىھ» دېگەن ھەدىس

(3) ئەللامە يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ شۇ ماۋزۇدىكى ماقالىسىدىن ئېلىندى.

ئىمام ئەزەم ئاستى چەمسىز پايپاقلارغا مەسھى قىلىشنى جائىز كۆرمەيتتى. ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئىمام ئەبۇ يۈسۈپ بىلەن ئىمام مۇھەممەد ۋە زۇپەرلەر پايپاققا مەسھى قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا چىڭ تۇراتتى. ئىمام ئەزەم ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئۆز رەيىدىن يېنىپ شاگىرتلىرىنىڭ رەيىگە قايتقان. «سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ كاتتا ئۆلىمالىرىدىن مۇھەممەد ئىبنى سالىھ ئەل ئۇسەيمىن فىقھىشۇناسلارنىڭ ئاياغقا مەسھى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئوشۇقلارنى يېپىپ تۇرىدىغان بولۇشى، يىرتىق بولماسلىقى شەرت دېگەنگە ئوخشىغان سۆزلىرىگە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېگەن: «فىقھىشۇناسلار قويغان بۇ شەرتلەرنىڭ قۇرئان ياكى سۈننەتتىن دەلىلى يوق. سۈننەتتە پايپاقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ جائىزلىقى شەرتسىز كەلگەن ئىكەن، بىزمۇ ئۇنى شەرتسىز قوبۇل قىلىمىز. مۇتلەق كەلگەن شەرتتە ئەھكاملىرىغا شەرتلەرنى قويۇش ئۈچۈن قۇرئان ياكى سۈننەتتىن دەلىل بولۇشى كېرەك. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، يىرتىق ئاياغلارغىمۇ مەسھى قىلىش جائىزدۇر.»

مەسھى قىلىش ئۇسۇلى

ئاياغقا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىشتا، قوللارنى ھۆل قىلىپ، ئوڭ قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن ئوڭ پۇتنىڭ، سول قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن سول پۇتنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ پۇتلارنىڭ ئايرىلىدىغان بېغىشلىرىغىچە بىر قېتىم سىلىنىدۇ.

مەسھنىڭ مۇددىتى

مەسھنىڭ مۇددىتى يولۇچىلار ئۈچۈن ئۈچ كېچە - كۈندۈز، مۇقىملار ئۈچۈن بىر كېچە - كۈندۈزدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، يولۇچىلار ئاياغ كىيىملىرىنى تاھارەت ئۈستىگە كىيگەندىن كېيىن، شۇ تاھارەتنى بۇزۇلغان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز (72 سائەت)، مۇقىملار بىر كېچە كۈندۈز (24 سائەت) ئاياغ كىيىملىرىنى ياكى پايپاقلارنى يەشمەستىن،

ئۈستىگە مەسھى قىلىدۇ.

مەسھنى بۇزىدىغان ئامىللار

مەسھنى بۇزىدىغان ئامىللار: (1) تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار مەسھنىمۇ بۇزىدۇ. بۇ ۋاقىتتا تاھارەت ئېلىپ، ئاياغ كىيىمنىڭ ياكى پايپاقنىڭ ئۈستىگە قايتا مەسھى قىلىنىدۇ؛ (2) پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى ئىككىلىسىنىڭ ئاياغلاردىن ياكى پايپاقلاردىن چىقىپ كېتىشى ياكى چىقىرىلىشى؛ (3) مەسھى مۇددىتىنىڭ تۈگىشى؛ (4) ئاياغ ياكى پايپاقلارنىڭ ئىچىدە پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى ئىككىلىسى سۇ ئۆتۈپ كەتكەنلىكتىن ھۆل بولۇپ كېتىشى.

يۇقىرىقى 2 - 3 - 4 - ھاللاردا پۇتلار تاھارەت ئارقىلىق يۇيۇلغاندىن كېيىن ئاياغ كىيىمى ياكى پايپاق قايتا كىيىلىدۇ.

تېڭىقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش مەسلىسى

يارا، سۇنۇق ۋە چىقىقلارنىڭ ئۈستىگە تېڭىلغان تېڭىقلارنى يېشىپ، ئۇنىڭ ئاستىنى يۇيۇش ياكى ھۆل قىلىش زىيانلىق بولغان ھاللاردا، تېڭىقنىڭ ئۈستىنى ھۆللەنگەن قول بىلەن بىر قېتىم سىلاش يۇيۇشنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. ئاز دېگەندە 3 بارماق بىلەن بىر قېتىم سىلاش شەرتتۇر. تېڭىقلارنىڭ ئۈستىگە قىلىنغان مەسھنىڭ مۇددىتى يوقتۇر. يەنى تېڭىلغان ئورگان ساقايغانغا قەدەر باشتا قىلغان بىر قېتىملىق مەسھى يېتەرلىكتۇر. تېڭىقلارغا مەسھى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ تاھارەتلىك بولغان ھالدا تېڭىلغان بولۇشى شەرت ئەمەس. شۇنداقلا، تېڭىقنى ئالماشتۇرۇش بىلەنمۇ، مەسھنى يېڭىلاش لازىم كەلمەيدۇ.

ئۆزۈرلۈك كىشىلەر قانداق قىلىشى كېرەك

توختىماستىن بۇرنى قانايدىغان ياكى تەرتىنى توختىمايدىغان ياكى كۆزىدىن يا قۇلىقىدىن سېرىق سۇ ئېقىپ تۇرىدىغان كىشىلەر ئۆزۈرلۈك

كشىلەر دېيىلىدۇ. بۇنداق كىشىلەرنى بۇ ئۆزۈرلەر ئىبادەتتىن چەكلىمەيدۇ. بەلكى بۇ ھالەتلەردىمۇ تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيالايدۇ. پەقەت ئۇلار، بىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئالغان تاھارەت بىلەن يەنە بىر ۋاخ نامازنى ئوقۇيالمىدۇ. بەلكى ھەربىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئايرىم تاھارەت ئېلىشى لازىم⁽¹⁾.

ئۆزۈر قوبۇل قىلىشنىڭ شەرتى

ئىسلام شەرىئىتىدە ئۆزۈرنى قوبۇل قىلىشنىڭ شەرتى — ئۆزۈرلۈك ھالەتنىڭ بىر نامازنىڭ ۋاقتى تۈگىگەنگە قەدەر داۋام قىلىشى ۋە تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇپ بولغىچىلىك ئۆزۈرنىڭ ئۈزۈلۈپ قالماستىقىدۇر. ئۆزۈرنىڭ قوبۇل قىلىنىشى دېگەنلىك — ئۆزۈرلۈك كىشىنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالىتى داۋام قىلىۋاتقان ۋاقىتتا، تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇشى ۋە باشقا ئىبادەتلەرنى قىلىشنىڭ دۇرۇس بولۇشى دېمەكتۇر⁽²⁾.

ئاياللارغا خاس ھالەتلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەھكاملىرى

ئاياللاردا ئۆزلىرىگە خاس ئۈچ ھالەت بار بولۇپ، ئۇلار:

- (1) ئايلىق ھالىتى (ھەيزدارلىق ھالىتى).
- (2) تۇغۇتلۇق ھالىتى (نىفاسلىق ھالىتى).
- (3) ئۆزۈرلۈك ھالىتى (مۇستەھازىلىك ھالىتى).

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالىتى

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالىتى - ئايلىق ئادەتنىڭ قېنىنى كۆرۈش يېشىدىكى ئاياللارنىڭ، كېسەللىكتىن ئەمەس، بەلكى نورمالدىكى ئايلىق ئادىتى بويىچە بالا ياتقۇلىرىدىن ئايلىق قېنىنىڭ كېلىشى دېگەنلىك بولۇپ، ئەرەب تىلىدا

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

«ھەيز» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئايلىق ئادەتنىڭ مۇددىتى

ئاياللاردىكى ئايلىق ئادەت مۇددىتىنىڭ ئېزى ئۈچ كۈن، كۆپى 10 كۈن، نورمال مۇددىتى بەش كۈن بىلەن يەتتە كۈن ئارىسىدا بولىدۇ⁽¹⁾.

ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىتى

ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىتى — تۇغۇتتىن كېيىن، تۇغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلاغىچىلىك بولغان مەزگىل دېگەنلىك بولۇپ، ئەرەب تىلىدا «نەفاس» دەپ ئاتىلىدۇ.

تۇغۇتلۇق ھالىتىنىڭ مۇددىتى

ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىتى تۇغۇتنىڭ قېنىنىڭ تۈگىشى بىلەن تاماملىنىدۇ. قاننىڭ تۈگەش مۇددىتىنىڭ ئېزى بىر قانچە مىنۇت، كۆپى 40 كۈندۇر. قىرىق كۈندىن ئېشىپ كەتكەن ئۆزۈرلۈك ھالىتى ھېسابلىنىدۇ⁽²⁾.

ئاياللار ئۈچۈن ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھالەتلىرىدە مەنى قىلىنغان ئىشلار

ئايلىق ئادەتنىڭ ۋە تۇغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلاغىچى مۇددەت ئىچىدىكى ئاياللار ئۈچۈن مەنى قىلىنغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

- 1 - ناماز ئوقۇش.
- 2 - روزا تۇتۇش.
- 3 - قورئاننى تۇتۇش ۋە ئوقۇش. (ئەگەر قاپچۇقى بىلەن تۇتسا بولىدۇ،

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت.

شۇنىڭدەك، ئۆگىنىش ياكى ئۆگىنىش ئۈچۈن ئوقۇسا بولىدۇ.

4 - مەسجىدكە كىرىش.

5 - تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش.

6 - ئېتىكاپ قىلىش.

7 - كەئىبنى تاۋاپ قىلىش.

8 - جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش.

ئاياللار قانلىرىدىن پاكلانغاندىن كېيىنلا غۇسلى قىلىشى ۋاجىپتۇر⁽¹⁾.

ئاياللار يۇقىرىقى ھاللار سەۋەبلىك ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. ئەمما تۇنالمىغان رامزان روزىسىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە، ئايلىق ئادىتىمىز كەلگەن ۋاقىتلاردا روزا تۇتمايتتۇق، ناماز ئوقۇمايتتۇق، پاكلانغاندىن كېيىن روزىنىڭ قازاسىنى تۇتۇشقا بۇيرىلاتتۇق، ئەمما نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلمايتتۇق»⁽²⁾.

ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھالەتلىرىدىكى ئاياللارغا يېقىنچىلىق قىلىش

مەسىلىسى

ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھالەتلىرىدىكى ئاياللارنىڭ قېنى توختاپ، تولۇق پاكلانمىغىچە، ئۇلارغا جىنسىي تەرەپتىن يېقىنلىشىش قەتئىي ھارامدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَظْهَرْنَ فَإِذَا تَظَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ يەنى (ئۇلار سەندىن ھەيز توغرىلىق سورايدۇ، ئېيتقىنكى، ھەيز زىيانلىقتۇر. شۇڭا ھەيز مەزگىلىدە بولغان ئاياللاردىن يىراق تۇرۇڭلار. ھەيزدىن پاك بولغىچە

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار. پاك بولغاندا ئۇلارغا ئاللاھ بۇيرىغان جايدىن يېقىنچىلىق قىلىڭلار. (شۇنى بىلىڭلاركى) ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبە قىلغانلارنى دوست تۇتىدۇ، پاك بولغانلارنىمۇ دوست تۇتىدۇ⁽¹⁾.

بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى، تۇغۇتلۇق ھالىتىدىكى ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى ئايالنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەتتىن مەنئى قىلىنىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە، تۇغۇتلۇق ۋە ھەيزدارلىق ھەر ئىككى ھالەتتە، ئۇلارنىڭ بالا ياتقۇلىرىدىن كەلگەن قاندۇر. قان توختىمىغان مۇددەت ئىچىدە، ئۇلار جىنسىي مۇناسىۋەتتىن چەكلىنىدۇ.

ھەيزنىڭ قېنى نورمالدىكى ئادىتىدىن بۇرۇن توختىغان ئايال غۇسلى قىلمىغىچە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن مەنئى قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ قېنى ھەر ئايدىكى نورمال ئادىتى بويىچە توختىغان بولسا، ئۇنىڭ غۇسلى قىلماستىن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشى جائىزدۇر.

ئەمما ھامىلىدار ئاياللار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش مۇتلەق جائىزدۇر. لېكىن ھامىلىدار ئايال تۇغۇتقا يېقىنلاشقان ئايلاردا، ئۇلارغا جىنسىي تەرەپتىن يېقىنلاشمىغان ياخشىدۇر⁽²⁾.

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالىتى

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالىتى - ئايلىق ئادەت كۆرۈش مۇددىتى ئىچىدىكى ئاياللارنىڭ ئۈچ كۈندىن ئاز ياكى ئون كۈندىن كۆپ، تۇغۇتلۇق مۇددىتى ئىچىدىكىلەردىن قىرىق كۈندىن كۆپ، قىزلاردىن توققۇز ياشقا تولۇشتىن بۇرۇن ۋە چوڭ ئاياللاردىن ئادەت كۆرۈش يېشىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، بالا ياتقۇلىرىدىن قان كېلىشى ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك

(1) بىقەرە سۇرىسى 222 - ئايەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

ھالىتى دېيىلىدۇ.

ئاياللار ئۆزۈرلۈك ھالەتلىرىدە، ئىبادەتلەرنى قىلالايدۇ. ھەتتا قان توختىماي ئېقىپ تۇرسىمۇ، ھەربىر ناماز ئۈچۈن ئالاھىدە تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. نامازنىڭ ۋاقتى چىقىشى بىلەن ئۇلارنىڭ تاھارەتنى سۇنغان بولىدۇ. ئاتىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «فاتىمە ئىسىملىك بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، «يارەسۈلەللاھ! مەن قېنىم توختىمايدىغان بىر ئايالەن، بۇسەۋەبلىك نامازنى تەرك ئېتىشىم كېرەكمۇ؟» دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا «سىزدىكى ھەيزنىڭ قېنى ئەمەس، ئۇ پەقەت تەرگە ئوخشاش سۇ، ئايلىق ئادىتىڭىز كەلگەندە، نامازنى توختۇتۇڭ، ئادىتىڭىز تۈگىگەندىن كېيىن، غۇسلى قىلىپ پاكلىنىپ نامازغا باشلاڭ» دېدى»⁽¹⁾.

ئاياللار ئۆزۈرلۈك ھالەتلىرىدەمۇ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولالايدۇ⁽²⁾.

ئاياللار ھەيزدار ياكى ئۆزۈرلۈك ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيدۇ؟

ئاياللار ئايلىق ئادىتىنىڭ قېنى بىلەن ئۆزۈرلۈك ھالەتنىڭ قېنىنى ئايرىيالايدۇ. چۈنكى ئايلىق ئادەتنىڭ قېنى قارامتۇل، قويۇقراق كېلىدۇ، ئەمما ئۆزۈرلۈك ۋاقتىدا كەلگەن قان قېقىزىل، سۇيۇقراق كېلىدۇ. ئاياللار بۇنىڭغا قاراپ ئۆزىنىڭ ئادەت كۆرگەن ياكى باشقا بىرەر كېسەللىك تۈپەيلى ئۆزۈرلۈك بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىدۇ ۋە شۇنىڭغا قاراپ ئىش كۆرىدۇ.

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنى قىلىنغان ئىشلار

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنى قىلىنغان ئىشلار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - ناماز ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

لَهُ ﴿ يەنى «تاھارتسىز ناماز ئوقۇلمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

2 - قۇرئاننى تۇتۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ يەنى (قۇرئاننى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ) دەيدۇ⁽²⁾.

چۈنكى قۇرئاننى ئۇلۇغلاش پەرزدۇر. ئۇنى تاھارەتسىز تۇتۇش ئۇنىڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىق بولىدۇ. ئەمما قۇرئان كەرىمنى قاپچۇقى بىلەن تۇتۇشقا ۋە يادىسىغا ئوقۇشقا بولىدۇ. شۇنىڭدەك، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ قۇرئان كەرىمنى ئۆگىنىش ياكى يادلاش ئۈچۈن تاھارەتسىز تۇتۇشى ۋە ئوقۇشى جائىزدۇر⁽³⁾.

3 - كەئىبنى تاۋاپ قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كەئىبنى تاۋاپ قىلىشۇ نامازدۇر. تاۋاپ ئەسناسىدا سۆزنى ئاز قىلىڭلار»⁽⁴⁾.

ئەمما كەئىبنى تاۋاپ قىلىشتا تاھارەت شەرت ئەمەس، بەلكى ۋاجىپتۇر. شۇڭا كەئىبنى تاھارەتسىز تاۋاپ قىلىش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. ئەمما قىلغان تاۋاپ دۇرۇستۇر⁽⁵⁾.

جۈنۇپ كىشى ئۈچۈن مەئى قىلىنغان ئىشلار

جۈنۇپ (غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشى) ئۈچۈن، تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەئى قىلىنغان يۇقىرىقى ئۈچ ئىش بىلەن بىرلىكتە، تۆۋەندىكى ئىككى ئىش مەئى قىلىنىدۇ:

4 - قۇئاننى يادىسىغا بولسىمۇ ئوقۇش. جۈنۇپ كىشىنىڭ بىرەر ئايەتتىنمۇ يادىسىغا ياكى قازاپ ئوقۇشى قەتئىي مەئى قىلىنىدۇ. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

(1) ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە نەسائىيلار رىۋايىتى.

(2) ۋاقىئە سۇرىسى 79 - ئايەت.

(3) الفقه الإسلامى وأدلته 1 - توم 295 - بەت.

(4) ئىمام ئەھمەد، نەسائىي، تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(5) الدر المختار 1 - توم 160 - 165، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

مۇنداق دېگەن: ﴿لَا تَقْرَأُ الْحَائِضُ، وَلَا الْجُنُبُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ﴾ يەنى «ھەيز ۋە نىفاستىكى ئاياللار، جۈنۇپ كىشىلەر قۇرئاندىن ھېچنەرسە ئوقۇمىسۇن»⁽¹⁾. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈنۇبلىقتىن باشقا ھەر قانداق ۋاقىتتا بىزگە قۇرئان ئوقۇپ بېرەتتى»⁽²⁾.

ئەمما جۈنۇبلىقى ئېسىدە يوق ئىختىيارسىز قۇرئان ئوقۇپ سالىسا گۇناھ بولمايدۇ. شۇنداقلا، جۈنۇپ كىشىنىڭ تائام يېيىش ياكى بىرەر ئىشنى باشلاش ئالدىدا ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ دېيىشى، ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىش نىيىتى بىلەن ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ دېيىشى، قاتناشقا ئولتۇرغاندا زىكرى نىيىتى بىلەن: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ نى ئوقۇشى، مۇسبەتتە ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ دېيىشى، «ئايەتۈلكۇرسى» نى، «فاتىھە» ۋە «ئىخلاس» سۈرىلىرىنى زىكرى مەقسىتى بىلەن ئوقۇشى ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھىپىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن جائىزدۇر. چۈنكى ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممىلا ۋاقىتتا ئاللاھ تائالاغا زىكرى ئېيتاتتى» دەپ كەلگەن. يۇقىرىقى ئەھكاملار ھەيزدار ۋە تۇغۇتلىق ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ⁽³⁾.

5 - مەسجىدكە كىرىش ۋە ئۇنىڭدا ئېتىكاپ قىلىش. جۈنۇپ كىشىنىڭ قايسىبىر سەۋەب بىلەن بولمىسۇن، مەسجىدكە كىرىشى ۋە ئۇنىڭدا ئولتۇرۇشى قەتئىي مەنئى قىلىندۇ. ئەمما ئولتۇرماستىن ئۆتۈپ كېتىشكە بولىدۇ⁽⁴⁾.

ئۇمۇم سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدنىڭ مۇنارىغا چىقىپ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن «جۈنۇپ ۋە

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس، سىبىل السلام 1 - توم 88 - بەت.

(3) الفقه الإسلامى وأدلته 1 - توم 384 - بەت، تحفة الفقهاء 30 - بەت.

(4) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت، الدر المختار 1 - توم 158 - 161 - بەتلەر.

ھەيزدارلارنىڭ مەسجىدكە كىرىشى مەنئى قىلىندى» دەپ نىدا قىلغان ئىدى»⁽¹⁾.

غۇسلنىڭ بايىنى

غۇسلى - پۈتۈن بەدەننى پاكىز يۇيۇش ئارقىلىق ئومۇمىي چوڭ تازىلىق قىلىش دېمەكتۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر تۆۋەندىكىچە:

1 - جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش (گەرچە سىپىرما چىقىمىغان تەقدىردىمۇ، ئەر - ئايال ھەر ئىككىسى ئۈچۈن غۇسلى قىلىش پەرزدۇر).

2 - قايسىبىر سەۋەب بىلەن سىپىرمىنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى.

3 - ئۇيقۇدا قانداقلا بىر كەيپىيات بىلەن بولمىسۇن، سىپىرمىنىڭ چىقىشى.

4 - تۇغۇت ۋە ئايلىق ئادەتنىڭ قانلىرىنىڭ توختىشى.

5 - مەسلىكتىن، ھۇشسىزلىقتىن ئەسلىگە كەلگەن كىشىنىڭ ئۆزىدە سىپىرما جىنسىدىن بىر ھۆللۈكنى بايقىشى.

يۇقىرىقىلار غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردۇر⁽²⁾.

غۇسلنىڭ تۈرلىرى

غۇسلى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى: پەرز بولغان غۇسلى، يەنە بىرى، سۈننەت بولغان غۇسلىدۇر.

پەرز بولغان غۇسلى

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردىن كېيىن غۇسلى

(1) بەيھەقىي ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى، «سەھىپ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) مراقي الفلاح 6 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

قىلىش پەرزىدۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

(1) «مەزى» نىڭ چىقىشى. «مەزى» - چوڭ ئەر - ئاياللاردىن چىقىدىغان سېرىقراق، سۇيۇق سۇدۇر. ئۇ، جىنسىي ھەۋەس قوزغالغاندا، ئېتىلماستىن چىقىدۇ. مەزى پەقەت تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدۇ. مەزى «تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى سۇ بىلەن يۇيۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(2) «ۋەدى» نىڭ چىقىشى. «ۋەدى» - سۇيىدۇكتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئېقىش، قويۇقراق سۇدۇر. «ۋەدى» ئېغىر نەرسە كۆتۈرگەندە، ئىنجىقلىغاندا چىقىدۇ. «ۋەدى» مۇ خۇددى «مەزى»غا ئوخشاشلا تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلىنى كېرەك قىلمايدۇ. «ۋەدى» تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى سۇ بىلەن يۇيۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(3) جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەنلىكىنى چۈشىدە كۆرگەن بولسىمۇ، بەدەننى ياكى كىيىمنى ھۆل بولمىغان ياكى سېپىرىمنىڭ ئەسىرى تېپىلمىغان بولسا غۇسلى قىلىش لازىم كەلمەيدۇ⁽¹⁾.

غۇسلىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

غۇسلى قىلىش پەرز بولغان ھاللاردا غۇسلى قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى توغرىلۇق ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! سىلەر ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭلاردا يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت.

يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. ئەگەر جۇنۇپ بولغان بولساڭلار (غۇسلى قىلىپ) پاكلىنىڭلار⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتە، ئاللاھ ئائىلانىڭ مۇسۇلمانلارنى، ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشقا، ئەگەر جۇنۇپ بولسا غۇسلى قىلىشقا بۇيرىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

سۈننەت بولغان غۇسلى

تۆۋەندىكى تۆت ئىش ئۈچۈن غۇسلى قىلىش سۈننەتتۇر.

1 - جۈمە نامىزىغا بېرىش ئۈچۈن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمەگە تاھارەت بىلەن بېرىش ياخشى بولغاندەك، يۇيۇنۇپ بېرىش ئەڭ ئەۋزەلدۇر»⁽²⁾.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆت ئىش ئۈچۈن غۇسلى قىلاتتى: جىناپەتتىن پاكلىنىش ئۈچۈن، جۈمەگە بېرىش ئۈچۈن، قان ئالدۇرغاندىن كېيىن ۋە مېيىتنى يۇغاندىن كېيىن»⁽³⁾. سۈننەت بولغان يۇيۇنۇشنىڭ ۋاقتى: جۈمە كۈنى ئەتىگەندىن جۈمەنىڭ ۋاقتىغىچە بولىدۇ.

2 - ھېيت نامازلىرىغا بېرىش ئۈچۈن. ھېيت نامازلىرىمۇ جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلار بولغانلىقتىن، بۇ نامازلارغىمۇ يۇيۇنۇپ بېرىش سۈننەتتۇر. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمە، ئەرەفات، روزا ھېيت ۋە قۇربان ھېيت كۈنلىرىدە يۇيۇناتتى»⁽⁴⁾.

3 - ئېھرام باغلاش ئۈچۈن. زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن

(1) مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) بۇخارى، مۇسلىم ۋە باشقىلار رىۋايىتى.

(3) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(4) ئىمام ئەھمەد ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى، بۇ ھەدىس «ئاجىز» دەپ باھالانغان.

رېۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېھرام باغلىغان ۋاقتىدا يۇيۇنغان ئىدى»⁽¹⁾.

4 - ھەج قىلغان كىشىنىڭ ئەرەپاتتا، كۈن كۈن پېتىش تەرەپكە قايرىلغاندىن كېيىن، غۇسلى قىلىشى سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەرەپاتتا يۇيۇنغانلىقىنى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رېۋايەت قىلغان بولۇپ، ئىبنى ماجە ھەدىس توپلىمىدا رېۋايەت قىلغان ۋە ئىمام شافئىيۇمۇ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئەينى ۋەقەلىكىنى رېۋايەت قىلىپ قەيت قىلغان⁽²⁾.

غۇسلىنىڭ پەرزلىرى

غۇسلىنىڭ پەرزى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - ئېغزغا سۇ ئېلىپ تولۇق چايقاش.
- 2 - بۇرنىغا سۇ ئېلىپ تازىلاش.
- 3 - پۈتۈن بەدەننىڭ ھەممە يېرىگە سۇ تەككۈزۈش ۋە پاكىز يۇيۇش⁽³⁾.

غۇسلىنىڭ سۈننەتلىرى

غۇسلىنىڭ سۈننەتلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىش (كۆڭۈلگە پۈكۈش).
- 2 - بىسىمللاھىر رەھمانىر رەھىم دېيىش.
- 3 - ئىككى قولنى بېغىشىغىچە يۇيۇش.
- 4 - بەدەندە سىپىرما ياكى باشقا نىجاسەت بولسا ئۇنى يۇيۇپ

(1) ترمىزى رېۋايىتى، بۇ ھەدىس «سەھىھ» دەپ باھالانغان.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت، فتح القدير 1 - توم 44 - بەت، الدر المختار 1 - توم 156 - 157 - بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 23 - بەت.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت.

تازىلاش.

5 - جىنسىي ئەزانى يۇيۇش.

6 - نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئېلىش.

7 - پۈتۈن بەدەننى ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇيۇش.

غۇسلى قىلىشنىڭ ئەدەبلىرى بىلەن مەكرۇھلىرى تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى بىلەن مەكرۇھلىرىنىڭ ئەينىسى بولۇپ، پەقەت غۇسلىدا قىلىنغان قاراش تەرغىب قىلىنمايدۇ، چۈنكى يۇيۇنغان كىشى ئادەتتە يالىڭاچ بولىدۇ. بۇنداق ھالەتتە قىلىنغان ئالدىنى قىلىش ياخشى ئەمەس⁽¹⁾.

غۇسلى قىلىشنىڭ قائىدىسى

غۇسلى قىلىش تۆۋەندىكى تەرتىپ بويىچە ئورۇندىلىدۇ.

1 - ئاۋۋال غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىپ، «بىسىمىللاھىر رەھمانىررەھىم»

دەيىمىز.

2 - ئىككى قولىمىزنى پاكىز يۇيۇپ بولۇپ جىنسىي ئەزانى يويىمىز،

ئاندىن بەدەندە سىپىرما ياكى باشقا نىجاسەتلەر بولسا، ئۇنى تازىلايمىز.

3 - يۇقىرىقىلارنى ئورۇندىغاندىن كېيىن، نامازغا تاھارەت ئالغاندەك

تاھارەت ئالىمىز. ئەگەر يۇيۇنغان يەر سۇ توپلاشقان يەر بولسا، ئىككى

پۇتىمىزنى يۇمايمىز.

4 - تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاۋۋال بېشىمىزغا ئاندىن ئوڭ

ۋە سول مۇرىلىرىمىزگە ئەڭ ئاز ئۈچ قېتىم سۇ قويۇپ، ھەر قېتىم سۇ

قۇيغاندا بەدەننىڭ پۈتۈن ئەزالىرىنى ئۇۋۇلاپ يويىمىز. بەدەندە يىڭىننىڭ

ئۈچى چاغلىق قورۇق يەر قالماسلىقى شەرت. بۇنىڭ بىلەن غۇسلىنى

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت.

تاماملانغان بولمىز.

ئاقىدىغان سۇ ياكى چوڭ كۆلگە شۇڭغۇش غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. مۇلاھىزە: غۇسلى قىلغاندا، ئەرلەرنىڭ چاچلىرىنىڭ ھەممە يەرلىرىگە سۇنى يەتكۈزۈشى شەرتتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ ئۆرەلگەن چاچلىرىنى يېشىشى شەرت ئەمەس. پەقەت چاچنىڭ ئاستىغا سۇ يەتكۈزۈشى يېتەرلىكتۇر. ئۆرەلگەن چاچنى ھۆل قىلمىسىمۇ بولىدۇ. غۇسلىنى مۇشۇ تەرىقىدە قىلغان ئادەم غۇسلىنىڭ پەرز، سۈننەت ۋە ئەدەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئورۇندىغان بولىدۇ.

غۇسلىنىڭ ھېكمىتى

غۇسلىنىڭ ھېكمەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ ئېيتىشىچە، غۇسلى قىلىشنى لازىم قىلىدىغان ئىشلاردىن كېيىن، بېغىشلارنىڭ بوشاشقانلىقى نەتىجىسىدە مەيدانغا كەلگەن ھارغىنلىق ۋە ماغدۇرسىزلىقنى يوقىتىپ ئورگانلارنى جانلاندۇرۇشتا غۇسلىنىڭ پايدىسى كۆپتۇر. غۇسلى ئومۇمىي بىر تېتىكىلىكنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئارقىلىق بەدەننى ۋە روھنى راھەتلەندۈرىدۇ. ئىنسان بۇنىڭ نەتىجىسىدە مەيلى دۇنيالىق بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتلىك بولسۇن ئۆزىگە تېگىشلىك بولغان ۋەزىپىسىنى تولۇق ۋە كامىل ئادا قىلىش ئىقتىدارىغا ئېرىشىدۇ. روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتتىن ئۆزىنى راھەتلىك ھېس قىلغان كىشىنىڭ پائالىيەتچانلىقى ئاشىدۇ. پائالىيەتچان كىشى ئەلۋەتتە، ئەمەل - ئىبادەتلەرنى كامىل، دۇنيالىق ئىشلىرىنى تولۇق ئورۇندايدۇ.

بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى ئىبادەتلەرنى ئورۇنداش ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى غۇسلىنى كېرەك قىلغان ئىشلاردىن كېيىن غۇسلى

قىلىشنى پەرز قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنىڭ ھېكمىتى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

غۇسلنىڭ پايدىلىرى

غۇسلى قىلىش — بەدەننىڭ كىرلىرىنى يوقىتىپ، ئىنساننى پاكىز قىلغاننىڭ سىرتىدا، بەدەننىڭ ۋە مېڭىنىڭ ھالسىزلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ. تېرىنى سىلىقلاشتۇرىدۇ. قان ئايلىنىشىنى ئوڭايلاشتۇرىدۇ. ئىنساننىڭ ئىشتىھاسىنى ئاچىدۇ. ئۇيقۇنى ياخشىلايدۇ. مۇندىن باشقا، بەدەن سۇ بىلەن بۇيۇلغاندىن كېيىن، ئادەمنىڭ پائالىيەتچانلىقى بىردىن ئاشىدۇ.

ئاياللارنىڭ تۇغۇنلۇق ۋە ئايلىق ئادەت كۆرۈش ھالەتلىرىدىن كېيىنكى يۇيۇنىشى، ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى ھالەتلىرى ئىچىدە يوقىتىپ قويغان جىسمانىي قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ، پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ ۋە ئۇلارنى يېقىمسىز ھىدلاردىن پاكلاپ چىقىدۇ.

غۇسلنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىسى

تىببىي مۇتىخەسسسلەرنىڭ ئىسپاتلىشى بويىچە: مىكروب ۋە باكتېرىيەلەر كۆپىنچە ئىنساننىڭ تېرىسىدە ئورۇنلىشىش ئارقىلىق تەدرىجىي ھالدا، بەدەننىڭ ئىچ قىسمىغا ئۆتىدۇ. شۇبھىسىزكى، بەدەننى يۇيۇش ئارقىلىق تېرىنى تازىلاپ تۇرۇش مىكروبلار ۋە باكتېرىيەلەردىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى قالدۇرۇلۇش. چۈنكى تېرە كىرلاردىن قۇتۇلماي تۇرۇپ مىكروبلارنى بەدەننىڭ ئىچىگە كېرىشتىن توسالمايدۇ. تېرە يەنە مۇندىن باشقا بەدەن ئۈچۈن مۇھىم خىزمەتلەرنى ئۆتەيدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ئۆزىدىكى مىليونلارچە بەزىلەردىن تەرلەرنى سىرتقا چىقىرىشىدۇ. تەرلەر مايلىق ۋە تۇزلۇق ماددىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقتىن، بەدەننى ھەمىشە يۇيۇپ پاكىزلاپ تۇرغاندا، تەردىن چىققان مايلىق تۇزلار بىلەن تېرە كىرلەنگەندىن كېيىن، تېرىدىكى تەر چىقىدىغان تۆشۈكچىلەر ئېتىلىپ قېلىش ھادىسىسى يۈز بېرىدۇ. كېسەللىك شۇندىن باشلىنىدۇ. چۈنكى يېمەك

- ئىچمەكلەر ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرگەن مېكروبلارنى پەقەت تەر بىلەنلا سىرتقا چىقارغىلى بولىدۇ. ئەگەر بەدەندىكى تۆشۈكچىلەر ئېتىلىپ قالسا، بەدەندىكى مېكروبلار سىرتقا چىقالمىغانلىقتىن ئادەمنى راھەتسىز قىلىدۇ ۋە كېسەللىككە سەۋەب بولىدۇ. زۇكام تەككەن ئادەممۇ شۇ سەۋەبتىن تەرلىنىشكە موھتاج بولىدۇ. مۇندىن باشقا، تېرىنىڭ كىرلىنىشى ئاستا - ئاستا زەھەرلىنىشنى كەلتۈرۈپ چىقارغانلىقى ئۈچۈن ئاشقازان راھەتسىزلىكلىرى مەيدانغا كېلىدۇ. شۈبھىسىزكى، تېرە ۋە تىرىناقلىرىنىڭ تازىلىقى تەن ساقلىقى ئۈچۈن تولمۇ مۇھىمدۇر.

تەيەممۇمنىڭ بايىنى

تەيەممۇم — سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىشقا ياكى غۇسلى قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، قوللارنى پاكىز تۇپراققا ئۇرۇپ مەلۇم ئەزالارنى سىلاش ئارقىلىق پاكىزلىق ھۆكۈمىگە كىرىش دېمەكتۇر.

تەيەممۇمنى كېرەك قىلىدىغان سەۋىلەر

تۆۋەندىكى ھاللاردا تاھارەت ياكى غۇسلى قىلىشنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلىنىدۇ:

- 1 - تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن يېتەرلىك سۇ تېپىلمىسا؛
- 2 - سۇ تېپىلغاندىمۇ؛
- 1 - سۇ بار جايدا ھالاكەت بولسا؛
- 2 - سۇ ئەڭ ئاز دېگەندە بىر مىل (1848مېتىر) يىراقلىقتا بولسا؛
- 3 - سۇ قوللىنىش بىلەن كېسەل بولۇش ياكى كېسەلنىڭ ئېغىرلىشىشى ياكى ساقىيىشىنىڭ كېچىكىشىدىن قورقۇلسا؛
- 4 - مەۋجۇد سۇ تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن قوللىنىلسا ئۆزىنىڭ

ياكى هايوانلارنىڭ سۇسىز قېلىشىدىن قورقۇلسا؛

5 - تاھارەت ئالاي دېسە، جىنازا ۋە ھېيت نامازلىرىغا ئۈلگۈرەلمەسلىكىدىن ئەنسىرىسە؛ (چۈنكى بۇ نامازلارغا ئۈلگۈرەلمىسە قايتا ئوقۇيالمىدۇ. ئەمما جۈمە نامىزىغا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى جۈمە نامىزىنى قايتا ئوقۇشقا ئىمكانىيەت تېپىلىدۇ. شۇنىڭدەك، مېيىتنىڭ ئېگىلىرى ئۈچۈن تەيەممۇم قىلىش جائىز بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈش ھوقۇقى بار.

يۇقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىگە دۇچ كەلگەندە، تەيەممۇم قىلىش تاھارەت بىلەن غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. تەيەممۇم بىلەن تاھارەتسىز قىلىشقا بولمايدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىشقا بولىدۇ⁽¹⁾.

تەيەممۇمنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

يۇقىرىقى ھاللارنىڭ بىرىدە تاھارەت ۋە يا غۇسلىنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! سىلەر مەست بولساڭلار، نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگەنگە قەدەر، جۇنۇپ بولساڭلار - يول ئۈستىدە بولغانلار (بۇنىڭدىن) مۇستەسنا - غۇسلى قىلمىغىچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار. ئەگەر كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولساڭلار، ياكى ھاجەت قىلساڭلار، ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار (مۇشۇنداق ئەھۋال ئۈستىدە) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئەپۈ

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 46 - 49 - بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 23 - بەت.

قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر»⁽¹⁾.

تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى

تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

- 1 - تەيەممۇم قىلىشنى نىيەت قىلىش (يەنى كۆڭلىگە پۈكۈش).
- 2 - تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن ھەقىقىي ئۆزۈرنىڭ تېپىلىشى.
- 3 - تەيەممۇمنى تۇپراق جىنىسىدىن بولغان پاكىز ماددىلار بىلەن قىلىش.
- 4 - تەيەممۇم قىلغاندا قول بىلەن يۈزنى تولۇق سىلاش.
- 5 - تەيەممۇم قىلغاندا سىلايدىغان ئورگانلارنى بارماقلارنىڭ ھەممىسى ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ بارماق بىلەن سىلاش.
- 6 - ئالغان بىلەن يەرگە ئىككى قېتىم ئۇرۇش.
- 7 - ھەيزدار ياكى نىفاسدار بولماسلىق. چۈنكى بۇ ھالەتتىكى ئاياللاردىن ئىبادەتلەر ساقىتتۇر.
- 8 - قوللاردا ياكى يۈزدە ماي، شام ۋە باشقىلارغا ئوخشاش ئۇنىڭغا تۇپراقنى تەككۈزۈشكە توسقۇن بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ بولماسلىقى⁽²⁾.

تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى

تەيەممۇمنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن يۈزنى سىلاش.
- 2 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن ئىككى قولنى جەپنە كىلىرىگىچە

(1) نىسائى سۇرىسى 43 - ئايەت.

(2) بدائع الصنائع 1 - توم 52 - بەت، الدر المختار 1 - توم 313 - 328 - بەتلەر، مراقي الفلاح 19 - بەت.

سىلاش⁽¹⁾.

تەيەممۇم قىلىشنىڭ قائىدىسى

1 - تەيەممۇم قىلىشنى كۆڭلىمىزگە پۈكىمىز.

2 - «بىسىلاھ» نى تولۇق ئوقۇيمىز.

3 - ئىككى قولىمىزنىڭ ئالدىقىنى پاكىز تۇپراق ياكى تۇپراق جىنىسىدىن بولغان پاكىز نەرسىلەرگە سۈرتىمىز. بۇ سۈرتۈشتە، ئالدىقىلارنى ئاۋۋال ئالدىغا، ئاندىن كەينىگە ماڭدۇرىمىز. ئاندىن ئالدىقىلارنى سىلكىۋېتىپ، ئۇلار بىلەن يۈزىمىزنىڭ ھەممە يېرىنى سىلايمىز.

4 - ئىككى قولىمىزنىڭ ئالدىقىنى يەنە تۇپراققا ئۇرۇپ، يۇقىرىقىدەك سۈرتكەندىن كېيىن قوللىرىمىزنى بارماقلىرىمىزنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ، جەينەكلىرىمىزگە قەدەر سىلايمىز. قوللاردا ياكى يۈزدە سىلانمىغان ئازراقمۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر. بۇنىڭ بىلەن تەيەممۇمنى تاماملىغان بولىمىز.

5 - ئالدىقىلىرىمىز بىلەن يۈزىمىزنىڭ ھەممە يېرىنى سىلايمىز.

6 - ئالدىقىلىرىمىزنى يەنە تۇپراققا ئۇرۇپ، يوقىرىقىدەك سۈرتكەندىن كېيىن قوللىرىمىزنى بارماقلىرىمىزنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ، جەينەكلىرىمىزگە قەدەر سىلايمىز. قوللاردا ياكى يۈزدە سىلانمىغان ئازراقمۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر.

تەيەممۇم قىلىشقا بولىدىغان ماددىلار

تەيەممۇمنى تۇپراق بىلەن قىلغانغا ئوخشاش زېمىن جىنىسىدىن بولغان تاش، قۇمغا ئوخشاش پاكىز ماددىلار بىلەن قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئەمما ئوتۇن، كۆمۈر، ھاك ۋە كۆيدۈرۈش بىلەن كۈلگە ئايلىنىدىغان ياكى

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 8 - بەت.

ئېرىدىغان ماددىلار بىلەن تەيەممۇم قىلىش جائىز ئەمەس.

تاھارەت ۋە غۇسلى بىلەن قىلىندىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى تەيەممۇم بىلەنمۇ قىلىشقا بولىدۇ. بىراق تەيەممۇم بىلەن تاھارەت ئىككىسى بىر ۋاقىتتا توپلانمايدۇ. شۇنىڭدەك بەدىننىڭ كۆپ قىسمى ياكى يېرىمى يارىلانغان كىشى تاھارەتنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلسا بولىدۇ. ئەگەر بەدىننىڭ كۆپ قىسمى ساق بولسا، يارىنىڭ ئۈستىگىلا مەسھى قىلىدۇ ۋە تاھارەت ئالىدۇ⁽¹⁾.

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - تاھارەتنى بۇزىدىغان ھەرقانداق ئامىللار.

2 - سۇنىڭ تېپىلىشى.

3 - سۇنى قوللىنىشقا توسالغۇ بولغان ئۆزۈرنىڭ يوقىلىشى.

يۇقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىدە تەيەممۇم بۇزۇلىدۇ⁽²⁾.

تەيەممۇمنىڭ ھېكمىتى

ئىبادەتكە لايىق بولۇش ئۈچۈن سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا تەيەممۇم قىلىش ئارقىلىق پاكىزلىق ھۆكۈمىگە كىرىشنىڭ پەرز قىلىنغانلىقى، ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرۇلمىغانلىقىنىڭ بىر ئىپادىسى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى قىيىنچىلىقلاردىن ئازات قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىنى داۋام قىلدۇرۇشلىرى ئۈچۈن ئوڭايلىق تۇغدۇرۇپ بەرگەنلىكىنىڭ بىر ئىپادىسىدۇر. يەنە ئاللاھ تائالانىڭ،

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 8 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 334 - 336 - بەتلەر.

يۇقىرىقى شارائىتلار ئاستىدا، باشقا نەرسىلەر بىلەن تەيەممۇم قىلىشقا بۇيرۇماستىن، بەلكى تۇپراق ۋە تۇپراق جىنىسىدىكى نەرسىلەر بىلەن تەيەممۇم قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى، ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرگە ئوڭايلىقنى تەشەببۇس قىلىدىغان، ئىلغار بىر دىن ئىكەنلىكىنى قايتا ئىسپاتلىماقتا. چۈنكى تۇپراق ھەرقانداق جايدا كەڭ تېپىلىدىغان بىر ماددا.

نامازنىڭ ئۈچىنچى شەرتى : ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى

ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ ناماز، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ بەلگىلىك بەش ۋاقتىغا بەلگىلەنگەن. بۇ ۋاقتلار تۆۋەندىكىچە:

1 - بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى

بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى: ئىككىنچى تاڭنىڭ ئاقىرىشى بىلەن باشلىنىپ، كۈن چىققانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. بىرىنچى تاڭ ئاقارغان ۋاقتىدا بامدات نامىزىنى ئوقۇش جائىز ئەمەستۇر. بىرىنچى تاڭدىكى ئاقلق بىر ئازدىن كېيىن يوقىلىدۇ. ئۇ، كېيىننىڭ ئاخىرىدا، ئاسماندا ئۇزۇنسىغا كۆرۈنگەن ئاقلق بولۇپ، ئۇ سۈبھى كازىب (يالغان تاڭ) دېيىلىدۇ. ئىككىنچى تاڭ بولسا، ئاسماندا توغرىسىغا كۆرۈنگەن ئاقلق بولۇپ، ئۇ سۈبھى سادىق (ھەقىقىي تاڭ) دېيىلىدۇ. بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى سۈبھى سادىقتىن باشلىنىپ، كۈن چىقىش ئالدىدا ئاخىرلىشىدۇ. كۈن چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلگەن كىشى نامىزىنى داۋام قىلىدۇ ۋە بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ. شۇنىڭدەك، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلگەن كىشى ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى كۈن چىقىشتىن ئاۋۋال

بامدات نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۆلگۈرسە، بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. كىمكى كۈن پېتىشتىن ئاۋۋال ئەسىر نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۆلگۈرسە، ئۇ ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ»⁽¹⁾.

2 - پىشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى

پىشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى: كۈن كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەندىن باشلاپ، ھەر نەرسىنىڭ سايىسى ئۆزىنىڭ بىر ياكى ئىككى ھەسسسىگە قەدەر ئۇزارغان ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ. (ئالدىنقىسى ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىككىنچىسى ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرەدۇر).

3 - ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى: پىشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ، كۈن پاتقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

4 - شام نامىزىنىڭ ۋاقتى

شام نامىزىنىڭ ۋاقتى: كۈن پاتقاندىن باشلىنىپ، كۈن پاتقان يەردىكى قىزىللىق (ياكى ئاقلىق) يوقالغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. (ئالدىنقىسى ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىككىنچىسى ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرەدۇر. ئالدىنقىسىغا ئەمەل قىلىنىدۇ).

5 - خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى: شام نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ،

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىككىنچى تاڭ ئاقارغانغا (بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغا) قەدەر داۋام قىلىدۇ.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەندىن كېيىن باشلىنىپ، بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ.

ئەڭ پەزىلەتلىك ۋاقتلار

1 - ئەرلەر ئۈچۈن بامدات نامىزىنى، تاڭ يورغان ۋاقتتا ئوقۇش مۇستەھەپ (يەنى تەكىتسىز سۈننەت) تۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بامدات نامىزىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ ئوقۇڭلار، ساۋابى كۆپ بولىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

ئەمما ئاياللار ئۈچۈن، بامدات نامىزىنى قاراڭغۇلۇقتا (نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ تاڭ ئاقىرىشتىن ئىلگىرى) ئوقۇش مۇستەھەپ بولغىنىدەك، باشقا نامازلارنى ئەرلەر مەسجىدىن تارقىغان ۋاقتىغىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر.⁽²⁾

ئىسسىق بەلۋاغقا جايلاشقان مەملىكەتلەرنىڭ ياز كۈنلىرىدە، پىشىن نامىزىنى سايدا يۈرۈشكە بولىدىغان سۈرۈنلۈك چۈشكچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پىشىننى يازدا ھاۋا سالقىندىغىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇڭلار، ھەقىقەتەن قاتتىق ئىسسىق جەھەننەمنىڭ ئوتىدۇر» دەپ كۆرسەتكەن⁽³⁾.

ئەمما قىش، كۈز ۋە باھار پەسىللىرىدە پىشىن نامىزىنى كېچىكتۈرۈمەستىن ئاۋۋالقى ۋاقتلىرىدا ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. پەقەت ھاۋا بۇلۇنلۇق كۈنلەردىلا، ئاۋۋالقى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش

(1) تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) «تحفة الفقهاء» ناملىق ئەسەر 34 - بەت.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

مۇستەھەبتۇر (1).

3 - نەپلە نامازلارنى ئوقۇشقا ئىمكانىيەت يارىتىش ئۈچۈن، ئەسىر نامىزىنى قىش، ياز، كۈز ۋە باھار ھەممە پەسىلدە ھاۋا ئوچۇق بولغان كۈنلەردە كۈن سارغىيىپ، ئۇنىڭ كۆزنى چىرماشتۇرىدىغان شولسى تېخى يوقىلىپ بولمىغان ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر (2).

چۈنكى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، شامغىچە باشقا ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ. ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇغاندا، ئۇنىڭ ئالدىدا نەپلى نامازلارنى ئوقۇۋېلىش ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىلغان بولىدۇ. شۇڭا ئەسىر نامىزىنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەپ دېيىلگەن.

4 - شام نامىزىنى ھەر قانداق پەسىلدە مۇتلەق كېچىكتۈرمەستىن، ئەزان ئوقۇلغاندىن كېيىنلا ئوقۇش مۇستەھەبتۇر (3).

5 - خۇپتەن نامىزىنى ئاسمان بۇلۇتسىز كۈنلەردە، كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقىتلىرىغا قەدەر كېچىكتۈرۈش مۇستەھەبتۇر. ئەمما بۇلۇتلۇق كۈنلەردە، ئەزاندىن كېيىنلا ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. كېچە نامازلىرىنى ئوقۇشقا ئادەتلەنگەن كىشىنىڭ ئويغىنالىشىغا ئىشەنچسى بولسا، ۋىتىر نامىزىنى كېچىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر كېچىكتۈرۈشى مۇستەھەبتۇر (4).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچە ئويغىنالىشىغا ئىشەنچ قىلالمىغان كىشى ۋىتىر نامىزىنى ئاۋۋالقى ۋاقتىدا ئوقۇسۇن. ئەگەر كېچىدە تۇرالىشىغا ئىشەنچ قىلالسا، ئۇنى ئاخىرقى ۋاقتىدا (يەنى بامداتنىڭ ۋاقتى كىرىشتىن ئاۋۋال) ئوقۇسۇن، بۇنداق قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتىدىكى ناماز پەرىشتىلەر ھازىر بولىدىغان نامازدۇر. شۇڭا بۇ

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت.

(2) «اللباب شرح الكتاب» ناملىق ئەسەر 35 - بەت.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت.

(4) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت.

ئەۋزەلدۇر»⁽¹⁾.

ناماز ۋاقتلىرىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ يەنى (شۈبھىسىزكى، ناماز مۇئمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى)⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق، كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن كۈننىڭ مەلۇم ۋاقتلىرىغا بەلگىلەنگەن پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزى ۋە ئەمەلىيىتى ئارقىلىق بۇ ۋاقتلارنى مۇسۇلمانلارغا ئېنىق بايان قىلىپ بەرگەن.

ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ. وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ﴾ يەنى (سىلەر ئاخشامدا (شام ۋە خۇپتەن ۋاقتلىرىدا)، ئەتىگەندە، كەچ ۋە پېشىن ۋاقتلىرىدا ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار (يەنى ناماز ئوقۇڭلار)كى، ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا ھەمدۇسانا ئاللاھقا خاستۇر)⁽³⁾.

ئىمام بەغەۋىي مۇنداق دېگەن: «بۇ ئايەت، ناماز ۋاقتلىرىنى بەلگىلىگەن ئەڭ ئېنىق ئايەتتۇر. بۇ ئايەتتىكى ﴿ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار﴾ دېگەنلىك ئاللاھ تائالا ئۈچۈن ناماز ئوقۇڭلار دېگەنلىكتۇر. ﴿ئاخشامدا﴾ دېگەنلىك شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنى ئوقۇڭلار، ﴿ئەتىگەندە﴾ دېگەنلىك بامدات نامىزىنى ئوقۇڭلار، ﴿كەچ﴾ دېگەنلىك كەچتە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇڭلار ۋە ﴿پېشىن ۋاقتىدا﴾ دېگەنلىك پېشىن نامىزىنى ئوقۇڭلار دېگەنلىكتۇر».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ۋاقتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِذَا صَلَّيْتُمُ الْفَجْرَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ قَرْنُ الشَّمْسِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ إِذَا صَلَّيْتُمُ الظُّهْرَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ يَحْضُرَ الْعَصْرُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْعَصْرَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) نىسا سۈرىسى 103 - ئايەت.

(3) رۇم سۈرىسى 16 - 17 - ئايەت.

تَصَفَّرَ الشَّمْسُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمْ الْمَغْرِبَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ يَسْقُطَ الشَّفَقُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمْ الْعِشَاءَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ ﴿ يەنى «بامدات نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (ئىككىنچى تاڭدىن) كۈن چىققان ۋاقتىغىچە، ئاندىن پىشىن نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (كۈن كۈن پېتىشقا ئېگىلىگەندىن) ئەسىر نامىزنىڭ ۋاقتىغىچە، ئەسىر نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (پىشىننىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلاپ) كۈن سارغايغان ۋاقتىغىچە، شام نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (كۈن پاتقاندىن باشلاپ) ئاسماندىكى قىزىللىق يوقالغان ۋاقتىغىچە، خۇپتەن نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (شامنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلاپ) كېچىنىڭ يېرىمىغىچە داۋام قىلىدۇ»⁽¹⁾.

كۈن چىقىشتىن ياكى پېتىشتىن بۇرۇن بامدات ياكى ئەسىر نامىزنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەتنى ئوقۇۋېلىشقا ئۈلگۈرەلگەن كىشىنىڭ نامىزىنىڭ ئادا تاپىدىغانلىقى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى، كۈن چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلسە، بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. كىمكى، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەسىر نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلسە، ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ»⁽²⁾.

كۈن چىقىش ياكى پېتىشتىن ئاۋۋال نامازنىڭ بىرىنچى سەجدىسىگە ئۈلگۈرەلگەن كىشى بىر رەكئەتكە ئۈلگۈرگەن بولىدۇ. نامازنىڭ بىر رەكئەتكە ئۈلگۈرگەن ئادەم شۇ نامازنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ناماز ۋاقتلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ھېكمىتى

كېچە ۋە كۈندۈز ئۈچۈن پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ نامازنىڭ يۇقىرىقى

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

بەش ۋاقتقا بەلگىلەنگەنلىكىنىڭ ھېكمەتلىرى:

1 - ئاللاھ تائالا بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى خالىق ۋە مەخلۇق مۇناسىۋىتىنىڭ ھەمىشە داۋام قىلىپ تۇرىشى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ناماز ئاللاھ تائالا بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ ۋە يېقىنلىقىنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك ئىپادىسىدۇر. بۇ نامازلارنىڭ ھەممىسىنى بىرلا ۋاقتتا ئادا قىلىشقا بۇيرۇلغان بولسا ئىدى، ئىنسانلارنىڭ دۇنيالىق ئىشلىرىغا توسقۇن بولۇش ئېھتىمالى بۇلار ئىدى. چۈنكى ئىنساننىڭ ئېھتىياجلىرى ۋە دۇنيالىق مەشغۇلاتلىرى كۆپتۇر. بۇمۇ، ئىسلام دىنىدا تارچىلىق ۋە قىيىنچىلىقلارنىڭ يوقلىقىغا بىر دەلىلدۇر.

2 - ئىنسانلارنىڭ كېچە - كۈندۈز ۋاقتلىرىدا سادىر قىلغان گۇناھلىرىنىڭ بۇ بەش ۋاخ ناماز بىلەن يۇيۇلۇپ تۇرىشى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ناماز گۇناھلارنى يۇيۇدۇ.

3 - ئىنساننىڭ غەپلەت ئىچىدە قېلىپ ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ناماز ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ.

4 - ئىنساننىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجلىرىنى ئاللاھ تائالادىن تىلەش ۋە ھاياتلىق مۇساپىسىدە بېشىغا كەلگەنلەرگە ناماز بىلەن سەبەر - تاقەت ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ئىدى.

5 - ئىنساننىڭ نامازغا تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكىز بولۇشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن ساغلام بولۇشى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى مۇسۇلمان ئادەم بەش ۋاخ ناماز ئۈچۈن نورمالدا بەش قېتىم تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق بىر كۈندە بەش قېتىم تازىلىققا ئەھمىيەت بەرگەن بولىدۇ. كېسەللىكلەر كۆپىنچە تازىلىققا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن بولىدۇ.

6 - ئىنسانلار نامازلارنى سايسىدا گۇناھ - يامان ئىشلاردىن ساقلىنىپ قالالايدۇ. ھەر كۈنى بەش قېتىم ناماز ئوقۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالغا

ئەھدىسىنى يېڭىلاپ تۇرغان ئادەم (ئەگەر نامازلىرىنى قوبۇل بولۇش تەرىقىسىدە، ئىخلاس بىلەن ئوقۇيدىغان بولسا) بۇ بەش ۋاخ سايسىدا ئەلۋەتتە گۇناھلاردىن يىراق بولۇش پۇرسىتىگە ئېرىشەلەيدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالانىڭ ئىلاھى ھېكمىتى، كېچە ۋە كۈندۈز ئۈچۈن بۇيرۇلغان نامازلارنى يۇقىرىقى بەش ۋاقتقا بەلگىلىگەن.

ناماز ۋاقتلىرى ھەققىدە ئىجتىھاد قىلىش

ھاۋانىڭ بۇلۇتلۇق بولۇشى ياكى قاراڭغۇ ئۆيدە مەھبۇس بولۇپ قېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش شارائىتلاردا باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ يوللىرى كېسىلگەن، يېنىدا ۋاقتنى بىلىدىغان بىرەر كىشىنىڭ بولمىغانلىقى، ياكى ۋاقتنى بەلگىلەيدىغان سائەتنىڭ بولمىغانلىقى ۋە ئەزانىڭ ئاڭلانماسلىقى سەۋەبىدىن نامازنىڭ ۋاقتىنى بىلمىگەن كىشى ئىجتىھاد قىلىدۇ (يەنى ئۆز قانائىتىگە تايىنىپ ۋاقتنى بەلگىلەيدۇ). ئەگەر مۇنداق كىشى بىر ئاز سەبىر قىلىپ كۈتۈپ باققاندىمۇ، ناماز ۋاقتىنى بىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىشتىن پۈتۈنلەي ئۈمىدسىز بولسا، ئۇنىڭ ئۆز ئىجتىھادى بىلەن ۋاقت بەلگىلەپ ناماز ئوقۇشى ۋاسىجىتتۇر.

ئەگەر كىشى، ۋاقتىنىڭ كىرگەن ياكى كىرمىگەنلىكى توغرىسىدا ئىككىلىنىپ قالسا، ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىگە ئېنىق قانائەت ھاسىل قىلغىچىلىك نامىزنى كېچىكتۈرىدۇ. ئېنىق قانائەت ھاسىل بولغاندا نامىزنى ئوقۇيدۇ. پەقەت بۇنداق شارائىتتا نامازنى كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. بۇنىڭدىكى سەۋەب ناماز ۋاقتىغا كۈچلۈكرەك قانائەت ھاسىل قىلىش ئۈچۈندۇر. ئەگەر ئۇ كىشى ناماز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ

كېتىشىدىن ئەنسىرىسە نامىزنى كېچىكتۈرمەسلىكى لازىم⁽¹⁾.

ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقتلار

ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقتلار بەش بولۇپ، قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنىسى قىلىنغان ۋاقت ئۈچ ۋە نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنىسى قىلىنغان ۋاقت ئىككىدۇر.

1 - قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنىسى قىلىنغان ۋاقتلار:

(1) كۈن چىقىۋاتقاندا، ئۇ نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر.

(2) كۈن قىيام بولغان (يەنى كۈن ئاسماننىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا كەلگەن ۋاقت) تىن، كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەنگە قەدەر.

(3) كۈن سارغايغان ۋاقىتتىن، كۈن پاتقانغا قەدەر.

يۇقىرىقى ئۈچ ۋاقىتتا، مەيلى پەرز بولسۇن، مەيلى ۋساجب بولسۇن، مەيلى سۈننەت بولسۇن، مەيلى نەپلە بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن، مەيلى جىنازا نامىزى بولسۇن قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش مەنىسى قىلىنىدۇ. بۇ ماۋزۇدىكى «مەنىسى» نامازنىڭ ئادا تاپماسلىقىنى تەقەززا قىلىدۇ.

ئەمما ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى ئوقۇش، شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش ۋە شۇ ۋاقىتتا ئوقۇلغان سەجدە ئايىتىنىڭ تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش جائىزدۇر. بىراق مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈشتىن مەنىسى قىلغان. شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى مەكرۇھ بولغان شۇ ۋاقىتتا بولسىمۇ ئوقۇۋالمىغاندا، ئۇ قازا بولۇپ كېتىدۇ. تىلاۋەت

(1) الفقه الإسلامى وادلتہ 1 - توم 518 - بەت، المغنى المحتاج 1 - توم 127 - بەت.

سەجدىسىمۇ سەجدە ئايىتى ئوقۇلغان شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ۋاجىپ بولۇپ، گەردەنگە يۈكلەنگەنلىكى ئۈچۈن، گەرچە بۇ ۋاقىت ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولغان ۋاقىت بولسىمۇ، تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش جائىزدۇر.

ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى مۇنۇ ئۈچ ۋاقىتتا ناماز ئوقۇشمىزنى ۋە ئۆلۈكلىرىمىزنى يەرلىشىمىزنى مەنى قىلغان: كۈن چىققان ۋاقىتتىن ئۇ تولۇق كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر. كۈن قىيام بولغاندىن كۈن پېتىش تەرەپكە ئىگىلگەنگە قەدەر. كۈن سارغايغان ۋاقىتتىن، كۈن پاتقانغا قەدەر»⁽¹⁾.

2 - نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنى قىلىنغان ۋاقىتلار:

(1) بامدات نامىزىدىن كېيىن، كۈن نەپلە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر.

(2) ئەسىر نامىزىدىن كېيىن، كۈن پاتقانغا قەدەر.

بۇ ئىككى ۋاقىتتا قانداقلا بىر نەپلە ناماز ئوقۇش مەنى قىلىنىدۇ. بىراق ئوقۇسا مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ۋاقىتتا قازا نامازلارنى ئوقۇش، قازا بولغان تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋە جىنازا نامىزى ئوقۇش مەكرۇھسىز جائىزدۇر. لېكىن ئەسىر نامىزىدىن كېيىن قازا ناماز ئوقۇشنىڭ شەرتى كۈن سارغىيشتىن بۇرۇن ئوقۇلىشىدۇر. كۈن سارغايغاندىن كېيىن، — گەرچە شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بولمىغان بولسىمۇ — قازا ياكى نەپلە ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ.

شۇنىڭدەك، كۈن سارغايغان ياكى پېتىۋاتقان ۋاقىتتا، شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. شۇنداقلا، بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇيالمىغان كىشى ئۇنى پەرزىدىن كېيىن ئوقۇسا بولىدۇ. بىراق ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ، شافىئىي مەزھىپىگە كۆرە

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ⁽¹⁾.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بەش ۋاقتتا ناماز ئوقۇماسلىقىنىڭ سەۋەبى

ئاۋۋالقى ئۈچ ۋاقتتا ناماز ئوقۇشنىڭ مەنىسى قىلىنغانلىقىنىڭ سەۋەبى ۋە ھېكمىتى شۇكى، كۈنگە چوقۇنىدىغان كاپىرلارغا ئوخشاپ قالماستىن ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى كاپىرلار بۇ ۋاقتلاردا كۈنگە چوقۇنىدۇ. ئەمىر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كۈن چىققاندا شەيتاننىڭ ئىككى مۇڭگۈزى ئارىسىدىن چىقىدۇ. بۇ ۋاقتتا، كاپىرلار كۈنگە چوقۇنىدۇ. كۈن ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەن ۋاقتتا دوزاقنىڭ ئوتى يېقىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئىشىكلىرى تاقىلىدۇ. كۈن پاتقاندا يەنە شەيتاننىڭ ئىككى مۇڭگۈزى ئارىسىغا پاتىدۇ. بۇ ۋاقتتا كاپىرلار يەنە كۈنگە چوقۇنىدۇ»⁽²⁾.

ئەمما بامدات نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلى ناماز ئوقۇشنىڭ مەنىسى قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتى: ۋاقتتىكى بىر سەۋەبتىن ئەمەس، بەلكى بۇ ۋاقتلارنىڭ ھۆكۈم تەرەپتىن شۇ ۋاقتنىڭ پەرزلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇش ۋاقتى بولغانلىقى سەۋەبىدىندۇر. چۈنكى شۇ ۋاقتنىڭ پەرزىنى ئادا قىلىش نەپلى نامازلاردىن ئەۋزەلدۇر⁽³⁾.

ئەزاننىڭ بايىنى

ئەزان ناماز ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئېلان قىلىش دېمەكتۇر.

ئەزان ئوقۇشنىڭ ھۆكۈمى

بەش ۋاخ ناماز بىلەن جۈمە نامىزىنى ئەرلەرنىڭ جامائەت بولۇپ

(1) تحفة الفقهاء - 37 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت، الدر المختار 1 - توم 343 - 349 - بەتلەر.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) اللباب شرح الكتاب 51 - بەت.

ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان ئەزاننىڭ تېكىستى. ئەمما بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى ئۈچۈن ﴿حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ﴾ يەنى (ناماز ئارقىلىق نىجات تېپىشقا ئالدىراشلىق) دېگەن جۈملىدىن كېيىن ۋە ئاخىرقى ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ يەنى (ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر) دېگەن جۈملىدىن ئاۋۋال ﴿الصَّلَاةَ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ، الصَّلَاةَ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ﴾ يەنى (ناماز ئۇيقۇدىن ياخشى) دېگەن جۈملىلەر ئوقۇلىدۇ.

ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى

ئەزاننىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

- (1) ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى.
- (2) ئەزاننىڭ ئەرەب تىلىدا ئوقۇلۇشى.
- (3) ئەزاننىڭ ئۈنلۈك ئوقۇلىشى.
- (4) ئەزان تېكىستلىرىنىڭ ھەممىسى بىر مۇئەزرىن تەرىپىدىن ئوقۇلۇشى.
- (5) مۇئەزرىننىڭ مۇسۇلمان، ئەر، ئاقىل، بالغ بولۇشى.
- (6) ئەزاندە ئوقۇلىدىغان تېكىستلەرنىڭ تەرتىپلىرىگە رىئايە قىلىش ۋە ئارقا - ئارقىدىن ئوقۇش.

ئەزان ئوقۇلۇۋاتقاندا نېمە قىلىش كېرەك؟

ئەزاننى ئاڭلىغان كىشىنىڭ مۇئەزرىننىڭ ئېيتقانلىرىنى قايتىلىشى يەنى مۇئەزرىن ئېيتقان ئەزان تېكىستىنىڭ ھەممىسىنى مۇئەزرىن ئوقۇغانغا ئوخشاش شەكىلدە قايتىلاپ ئوقۇشى، پەقەت ﴿حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ﴾ دېگەندە، ﴿لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ﴾ يەنى (ئاللاھنىڭ ياردىمىسىز ھېچ ئىش قىلالمايمىز)، دەپ ئىككى قېتىم قايتىلىشى مۇستەھەپتۇر.

ئەزاندەن كېيىن قايسى دۇئا ئوقۇلىدۇ؟

﴿اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ،

وَأَبَعْتُهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتُهُ ﴿ يەنى «ئى مۇشۇ ئۇلۇغ چاقىرىقنىڭ ۋە ئوقۇلىدىغان نامازنىڭ ئىگىسى ئاللاھ! پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش پەزىلىنى بەرگىن ۋە ئۇنى سەن ۋەدە قىلغان ئالىي ماقامغا ئېرىشتۈرگىن»⁽¹⁾.

ئەزاننىڭ بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام دىنىنىڭ پەرز نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇشنى بۇيرۇغانلىقىنىڭ ھېكمەتلىرى كۆپتۇر. ئۇلاردىن:

1 - ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تېرىكى ۋە مۇسۇلمانلىقنىڭ ئونۋانى بولغان، شەھادەت كەلىمىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بۇ ئەزاننىڭ كۈنلۈك بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقىتلىرى ئۈچۈن ئوقۇشقا بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى: بۇ كەلىمىلەر ئارقىلىق كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىكىنى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. زادى يەر يۈزىدە ئىسلام دىنى يوقالمايدىكەن، ناماز قەتئى يوقالمايدۇ. ناماز يوقالمىغان ئىكەن، ئەزان قەتئى يوقالمايدۇ. ئەزان يوقالمىغان ئىكەن، ئىسلام دىنىنىڭ شۇئارى تا قىيامەتكىچە شۇنداق جار ئاڭلىق ئېلان قىلىنىپ، غەپلەتتىكىلەرنى ئويغىتىپ، ئاخىرىغىچە داۋام قىلىدۇ.

2 - ئەزان تېكىستلىرى ئىچىدە كىشىلەرنى ﴿حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ﴾ «ھەييە ئەلەسسالاھ» يەنى (نامازغا كېلىڭلار) دەپ چاقىرىشتىن بۇرۇن، ئەزاننىڭ بېشىدىلا ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ «ئاللاھۇ ئەكبەر» يەنى (ئاللاھ ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر) دەپ ئېلان قىلىنىدۇ. بۇنىڭ مەنىسى: ئاللاھ ھەممىدىن ئۇلۇغ بولغان ئىكەن، بۇ دۇنيانىڭ باقاسىز مەنپەئەتلىرى ۋە تۈگمەس مەشغۇلاتلىرىنى ۋاقىتلىق تاشلاپ نامازنى ئادا قىلىشقا كېلىڭلار، دېيىش

(1) بۇخارى رىۋايىتى

ئارقىلىق كىشىلەرگە ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنىڭ مۇھىملىقىنى قايتا ئېلان قىلغانلىقتۇر.

3 - ئەزان غەپلەتتىكى ۋە ئۇيقۇدىكى كىشىلەرنى ئويغىتىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى تەپەككۈر قىلىشى ۋە ناماز ئوقۇشى ئۈچۈن يېتەكچى بولىدۇ.

4 - ئىسلام دىنىدىكى ئەزان ھېچقانداق بىر دىندا بولمىغان ۋە ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە بىر ئېلاندىر. بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ بىر ئىكەنلىكى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ مەڭگۈلۈك دىنى ئىكەنلىكىنى تا قىيامەتكىچە جاكارلايدىغان بىر دىن بىر شۇئاردۇر.

تەكبىر ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى

تەكبىر - ئەزاندىن كېيىن، پەرز نامازلارنى ئوقۇش ئالدىدا، نامازنىڭ باشلىنىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان ھالدا ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاش دېمەكتۇر.

تەكبىر ئېيتىشنىڭ ھۆكۈمى

تەكبىرنىڭ ھۆكۈمى ئەزاندىن ھۆكۈمگە ئوخشاشتۇر. يەنى پەرز نامازلار ئۈچۈن، مەيلى ئادا بولسۇن، مەيلى قازا بولسۇن، مەيلى يول ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى ئۆز يۇرتىدا بولسۇن پۈتۈن ھاللاردا ئەزلەرنىڭ تەكبىر ئوقۇشى سۈننەتتۇر. تەكبىرنىڭ ئەزانغا ئوخشامايدىغان تەرەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) ئەزان پەرز نامازلارنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ. تەكبىر بولسا، جامائەت بىلەن ئوقۇلسۇن ياكى يالغۇز ئوقۇلسۇن پۈتۈن پەرز نامازلار ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ.

(2) تەكبىر، ئۇنىڭ ھەرپلىرى بىلىنىدىغان رەۋىشتە تېز ئوقۇلىدۇ.

تەكبر ئېيتقان كىشى ئىككى سۆزنى بىرلا نەپەس بىلەن بىرلەشتۈرگەن ھالدا، كېيىنكى سۆزنى بىر ئاۋاز بىلەن ئوقۇيدۇ.

(3) تەكبرنى، ئەزاننىڭ ئەكسىچە، مۇنارىدا ۋە مۇنارىغا ئوخشاش ئېگىز جايدا ياكى مېكروفوندا ئوقۇش شەرت ئەمەس.

تەكبرنىڭ تېكىستى

تەكبرنىڭ تېكىستى تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ:

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ئەشھەدۇ ئەنلا ئىلاھە ئىللەللاھ.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ئەشھەدۇ ئەنلا ئىلاھە ئىللەللاھ.

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ھەييە ئەلەلفەلاھ.

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ھەييە ئەلەلفەلاھ.

قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ قەد قامەتسسالاھ،

قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ قەد قامەتسسالاھ،

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لا ئىلاھە ئىللەللاھ.

نامازنىڭ تۆتىنچى شەرتى: ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ بايىنى

ئەۋرەت - ئىنساننىڭ ئېچىلىپ قالسا ئەيب بولىدىغان ۋە ئۇنىڭغا قاراشتىن ھايا قىلىنىدىغان ئورگانلىرى دېمەكتۇر. شەرىئەت ئىستىلاھىدا: نامازدا يۆرگەشكە تېگىشلىك بولغان ۋە ئۇنىڭغا قاراش ھارام بولغان ئەزالارنىڭ ھەممىسى ئەۋرەت دېيىلىدۇ. ناماز ئوقۇغاندا، ئەۋرەت ئەزالارنى يۆرگەش نامازنىڭ قوبۇل بولۇشىنىڭ شەرتلىرىدىن بېرىدۇر.

ئەۋرەت ۋە ئۇنىڭ چەك_چېگرىسى

ئەۋرەت - ئىنساننىڭ ئېچىلىپ قالسا ئەيب بولىدىغان ۋە ئۇنىڭغا قاراشتىن ھايا قىلىنىدىغان ئورگانلىرى دېمەكتۇر. ناماز ئوقۇغاندا، ئەۋرەت ئەزالارنى يۆگەش نامازنىڭ قوبۇل بولۇشىنىڭ شەرتلىرىدىن بېرىدۇر.

ئەرنىڭ ئەۋرەت جايلارنىڭ چەك_چېگرىسى

ئەرنىڭ ئەۋرەت سانلىدىغان ئەزاسى كىندىكى بىلەن ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىدىكى جايلاردۇر. بۇنىڭدىن باشقا ئەزالىرى ئەۋرەت ئەمەس. ئەرلەرنىڭ مەيلى نامازدا، مەيلى ئادەتتىكى ۋاقتلاردا ئەۋرەت سانالغان ئەزالارنى يېپىپ يۈرىشى پەرزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەرنىڭ كىندىكى بىلەن ئىككى تىزىنىڭ ئارىلىقى ئەۋرەتتۇر»⁽¹⁾.

ئايالنىڭ ئەۋرەت جايلارنىڭ چەك_چېگرىسى

ئايالنىڭ ئەۋرەتتى 3 خىل بولىدۇ: بىرىنچىسى، ئايالنىڭ يات ئەر ۋە مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار ئالدىدا ئەۋرەت سانلىدىغان جايلىرى، ئىككىنچىسى، ئايالنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى ئۈچىنچىسى، ئايالنىڭ مۇسۇلمان ئايال جىنسلىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان

(1) داراقۇنتى، بەيھەقىي رىۋايىتى

جايليردۇر. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

ئايالنىڭ يات ئەرلەر ۋە مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار ئالدىدا ئەۋرەت سانلىدىغان جايلىرى

ئايالنىڭ يات ئەرلەر، مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار ۋە مۇسۇلمانلاردىن بولغان دىيانەت ۋە ئەخلاقىتىن نېسىۋىسى بولمىغان ئاياللار ئالدىدا يۈزى، ئىككى ئالىقنى ۋە ئىككى پۇنىدىن باشقا پۈتۈن بەدىنى ئەۋرەتتۇر.

چۈنكى مۇسۇلمان يات ئەرنىڭ، مۇسۇلمان ئەمەس ئەر ياكى ئايالنىڭ مۇسۇلمان ئايالنىڭ ئەۋرەت سانلىدىغان جايلىرىنى كۆرىشى توغرا ئەمەس. ھەتتا دىيانەت ۋە ئەخلاقىتىن نېسىۋە ئالالمىغان بەزى مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ دىندار ئايالنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى كۆرىشى توغرا ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئەرلەرگە سۈپەتلەپ بېرىشى ياكى ھازىرقى پەن-تېخنىكا ئەسرىدە ئۇنىڭ يات ئەرلەر ئۈچۈن ئەۋرەت سانالغان جايلىرىنى رەسىمگە تارتىۋېلىپ، يامان نىيەتلىك ئادەملەرگە تارقىتىش ئېھتىمالى كۆپ. شۇ سەۋەبتىن مۇسۇلمان ئايال ئۆزىنىڭ ئىپپەت، نومۇسىنى قوغداش يۈزىسىدىن مۇنداق ئەخلاقسىز ئاياللارغا ئەۋرەت جايلىرىنى ئاچماسلىقى لازىم.

ئەمما ئايالنىڭ زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن ياكى دوختۇرغا كۆرۈنۈش ئۈچۈن بەزى جايلىرىنى ئېچىشى رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار قاتارىدىن سانلىدۇ. چۈنكى ئىسلام قانۇنىدا: «زۆرۈرىيەت مەنىسى قىلىنغان ئىشلارغا يول قويىدۇ» دەيدىغان پىرىنسىپ بار.

ئايالنىڭ مەرەملىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى

ئايالنىڭ مەرەملىرى (نىكاھى باغلانمايدىغان تۇغقانلىرى) ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى ئۇنىڭ قورسىقى، دۈمبىسى، ئىككى ئۇياتلىق

ئورگىنى، ئىككى تىزى بولۇپ، بۇلاردىن باشقا جايلىرى ئەۋرەت سانالمىدۇ. ئۇلارغا بىلەكلەرنى، پۇتلەرنى، كۆكسىنى، بوپۇنلىرىنى ۋە چېچىنى ئاچسا گۇناھ بولمايدۇ»⁽¹⁾). ئايالنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدىكى ئەۋرەت جايلىرى نۇر سۈرىسىنىڭ مۇنۇ ئايەتلىرىدە ئېنىق بايان قىلىنغان: «وَقُلْ لِمُؤْمِنَاتٍ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (يەنى) (مۇئمىن ئاياللارغا ئېيتقىنىكى، ئۇلار كۆزلىرىنى نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قاراشتىن ساقلىسۇن، نومۇسىنى ۋە ئىپپىتىنى قوغدىسۇن، كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارا قىلمىسۇن، ياغلىقلىرىنى ياقىلىرى بىلەن قوشۇپ تاڭسۇن، زىننەتلىرىنى ئەللىرىدىن، ئاتلىرىدىن، يا قېيىن ئاتلىرىدىن، يا ئوغۇللىرىدىن، يا ئەللىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ئۆز قېرىنداشلىرىدىن، يا قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ھەمىشەلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا دىنداش ئاياللاردىن، يا قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن، يا خوتۇنلارغا

(1) دوكتور يۈسۈپ ئەل قەداۋىنىڭ نۇقتىدىن. دوكتور يۈسۈپ قەداۋى - 1926-يىلى مىسىرنىڭ غەربىيە رايونىدا دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، قەدىمىي ئىلىم يۇرتى ئەزەردە ئوقۇپ يېتىشكەن ئىسلاھاتچى ئالىم. مىسىردىكى «ئەل ئىخۋانۇل مۇسلىمۇن» جامائىتىنىڭ غوللۇق ئەزالىرىدىن بىرى بولغانلىقى سەۋەبلىك 1954-1949- ۋە 1961-يىللىرى ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ ئۈچ قېتىم تۈرمىگە ئېلىنغان. 1961-يىلى قاتار دۆلىتىگە بېرىپ، شۇ جاينىڭ نوپۇسغا تۈتكەن ۋە ئۇ جايدا ئىسلام ئېنىستىتوتىنىڭ مۇدىرى بولۇپ ئىشلىگەن، 1977-يىلى قاتار ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى بولغان. ئۆزىنىڭ مول بىلىمى ۋە ئىسلام دۇنياسى دۇچ كېلىۋاتقان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش چارىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتىكى تالانتى بىلەن «ئىسلام تەرەققىيات بانكىسى»، «پادىشاھ فەيسەل مۇكاپاتى»، «مىلايشىيا ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتى» ۋە بۇرۇنقى سۇلتانى تەرىپىدىن مۇكاپاتلارغا نائىل بولغان. ھازىر ئۇ «دۇنيا ئىسلام ئۇلىمالار ئىتتىپاقى» نىڭ رەئىسى، «ياۋروپا تەتقىقات ۋە پەتىۋا كېڭىشى» نىڭ رەئىسى، «مىسىر ئىسلام تەتقىقات ئاكادېمىيىسىنىڭ ئەزاسى، «ئىسلام دۇنيا ئىتتىپاقى» تەركىبىدىكى «ئىسلام فىقھى ئاكادېمىيىسىنىڭ ئەزاسى، «قاتار ئىسلام بانكىسى» نىڭ كۆزىتىش كومىتېتى ئەزاسى، «ئافرىقا ئىسلامىي دەۋەت تەشكىلاتى» نىڭ ئەزاسى، كۇۋەيت دۆلىتى «زاكات ئىشلىرى كومىتېتى» نىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، «ئىسلام ئونلاين» تور بېكەتىنىڭ مۇدىرى قاتارلىق خىزمەتلەرنى ئىشلىمەكتە.

ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەردىن، يا ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى ئوقۇمايدىغان بالىلاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن، زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياغلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن، ئى مۇئىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار ئاللاھقا تەۋبە قىلىڭلار! (1)

ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئايال ئۆزىنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا نورمالدا ئۆي ئىچىدە ئېچىپ يۈرسە ئەيىبكە بۇيرۇلمايدىغان جايلىرىنى ئېچىپ يۈرسە بولىدۇ. (2)

ئايالنىڭ دىنداش ئايال جىنسىلىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى

ئايالنىڭ مۇسۇلمان يات ئاياللار ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى ئۆزىنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرىنىڭ ئۆزىدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كەلگەن ئىسلامىي ئادەت مۇشۇ بولۇپ، مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئىش ئورۇنلىرىدا، ئۆي ئىچىدە ۋە مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئارىسىدا بېشىنى، بويۇنلىرىنى، پۇت ۋە قوللىرىنى، شۇنداقلا ئېچىپ يۈرسە ئادەتتە ئەيىب سانالمايدىغان جايلىرىنى ئوچۇق قويۇپ يۈرىشى جائىزدۇر. (3)

مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ھەمىشە كەڭ، ئازادە ۋە ئۇزۇن كىيىملەرنى كىيىشى، يۈزى، ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىغا ئوخشىغا ئادەتتە ئوچۇق تۇرىدىغان ئەزالىرىدىن باشقا جايلىرىنى يېپىپ يۈرۈشى ئىسلامىي گۈزەل ئەخلاقنىڭ جۈملىسىدىن سانىلىدۇ.

ئەمما تېخى ئادەت كۆرۈش يېشىغا يەتمىگەن نارىسىدە قىزلارنىڭ نامازدا بولسۇن، ياكى ناماز سىرتىدىكى نورمال ۋاقىتلاردا بولسۇن، بەزى ئەۋرەت ئەزالىرى ئېچىلىپ قالسىمۇ، ئۇلارغا گۇناھ بولمايدۇ ۋە ئوقۇغان

(1) نۇر سۇرىسى 31-ئايەت.

(2) دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىنىنىڭ پەتىۋالىرىدىن.

(3) سەئۇدى ئەرەبىستانى پەتىۋا كۆمىتېتىنىڭ پەتىۋاسىدىن.

نامازلىرىمۇ بۇزۇلمايدۇ.

ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ ھېكمىتى

1 - ئىنسانلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ھايا قىلىنىدىغان ئەۋرەت جايلارنىڭ، ئىنسانلارنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا ئېچىلىپ تورۇشىدىن ھايا قىلىش.

2 - ئادەتتىكى چاغلاردا ئەۋرەت جايلارنى ئېچىشقا بولمىغان يەردە، ئۇنى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا (يەنى نامازدا) تۇرغاندا يۈگەش تېخىمۇ زۆرۈردۇر.

3 - ئىنساننىڭ زىننىتى گۈزەل ۋە تولۇق كىيىملىرى بىلەن بولىدۇ. ئىنسانلار ئادەتتە بىرەر باشلىق ياكى رەئىس بىلەن كۆرۈشمەكچى بولسا، ئەڭ گۈزەل ۋە مۇكەممەل كىيىملىرىنى كىيىشىپ بارىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ ئۇنىڭ بىلەن مەنئى مۇلاقاتتا بولماقچى بولغان كىشى قانداق زىننەتلىنىشى كېرەك!؟

4 - ئىنساننىڭ ئەۋرەت جايلارنى يېپىپ، ئېسىل، گۈزەل كىيىملەر بىلەن زىننەتلىنىشى، ئۇنى باشقا مەخلۇقاتلاردىن ئايرىپ تۇرىدىغان بىر ئېسىل خىسلەتتۇر.

5 - نامازدا بولسۇن ۋە باشقا ۋاقىتلاردا بولسۇن، ئەر - ئايال ھەر قانداق كىشىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەۋرەت جايلارنى يۈرگۈشى، پىنتە - پاساتلاردىن ۋە يامان نىيەتلىك كۆزلەردىن ساقلىنىشىنىڭ بىر كاپالىتىدۇر.

ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ ئەدەپلىرى

ئىنساننىڭ تاشقى ئەۋرەتلىرىنى يېپىشى پەرز بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئىچكى ئەۋرەتلىرىنى يەنى: قەلبىدىكى باشقىلار كۆرۈپ قالسا ئۇيات بولىدىغان ناچارلىقلارنى يېپىشى ئەلۋەتتە پەرزدۇر. قەلبتىكى ناچارلىقلارنى

يېپىش دېگەنلىك — ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا بېرىشتا تاشقى ئەزالارنى پاكلاپ، ئەۋرەتلەرنى ياپقانىنىڭ سىرتىدا، قەلبتىكى گۇناھلارنىڭ كىرلىرىنى تەۋبە ۋە پۇشايماننىڭ سۈيى بىلەن يۇيۇش بىلەن بىرگە، ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا كۆرۈنۈپ قېلىشىدىن ھايا قىلىنىدىغان كۆرەلمەسىلىك، تەكەببۇرلۇق، دۈشمەنلىك، ئاداۋەت، ئاچكۆزلۈك قاتارلىق ناچار ئىللەتلەردىن خالىي بولۇش دېگەنلىكتۇر. خۇسۇسەن، نامازغا تۇرغاندا، قەلبتىكى بۇ ناچار ئىللەتلەر بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا كېلىشتىن ھايا قىلغانلىق يۈزىسىدىن گۇناھلارغا تەۋبە قىلىپ، قەلبنى پاكلاپ تۇرۇش تېخىمۇ زۆرۈردۇر. چۈنكى كىشىلەر قەلبىدىكى ناچار ئىللەتلەرنى باشقىلارنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن ھايا قىلىدۇ ۋە مۇمكىن قەدەر كىشىلەرگە ئاشكارا قىلماسلىققا تىرىشىدۇ، قەلبلەردىكىلەرنى ئەينەن بىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھ تائالادىن ھايا قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالادىن ھايا قىلىش باشقىلاردىن ھايا قىلىشتىن ئەلۋەتتە زۆرۈر ئەمەسمۇ؟!

نامازنىڭ بەشىنچى شەرتى : قىبلىگە يۈزلىنىش

قىبلىگە يۈزلىنىش - نامازدا يۈزنى ۋە پۈتۈن ۋۇجۇدىنى مەسجىدى ھەرەمدىكى كەئبە تەرەپكە قارىتىش دېمەكتۇر.

كەئبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان كىشىلەرنىڭ يۈزنى ۋە كۆكسىنى كەئبىگە قارىتىپ تۇرىشى، كەئبىنىڭ ئۆزىنى كۆرەلمەيدىغان ۋە يىراقلاردىكى كىشىلەرنىڭ كەئبىنىڭ تەرەپىگە يۈزلىنىپ تۇرىشى نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا ناماز ئوقۇغاندا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ شەرت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: ﴿قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوْكُمْ شَطْرَهُ﴾ يەنى (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەمگە قاراتقىن. قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى

مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار! (1).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق بىر نامازنى قىلىشقا قاراپ ئوقۇيتتى ۋە باشقىلارنىمۇ قىلىشقا قاراپ ئوقۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «ناماز ئوقۇماقچى بولساڭ، ئاۋۋال تاھارەت ئالغىن، ئاندىن قىلىشقا قاراپ تەكبىر ئېيت» (2).

پەرزنىڭ تۆۋەندىكى ۋاجىپ، سۈننەت ۋە نەپلە نامازلارنى ئات-ئۇلاغ ۋە زامانىۋى قاتناش قۇراللىرى ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ يۈزلىنىشىگە قاراپ ئوقۇسا بولىدۇ. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە بولغىنىدا نەپلە ۋە ۋىتىر نامازلارنى ئۇلاغ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئۇلاغ كېتىۋاتقان تەرەپكە قاراپ ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇيتتى» (3).

ئەمما پەرز نامازلارنى قىلىشقا قاراپ ئوقۇش شەرت. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەر ئۈستىدە پەرز نامازلارنى ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئۇلاغدىن چۈشۈپ قىلىشقا قاراپ تۇرۇپ ئوقۇيتتى» (4).

قىلىشقا قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟

كېسەللىك، ئۇرۇش مەيدانىدا بولغانلىق، دۈشمەندىن ئېھتىيات قىلغانلىق، قاتناش قوراللىرىنىڭ ئۈستىدە بولغانلىق سەۋەبلەردىن قىلىشقا قاراپ ناماز ئوقۇشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا، پىيادە بولسۇن ياكى قاتناش قوراللىرىدا بولسۇن، شۇ ۋاقىتتىكى شارائىتقا قاراپ، ئىمكان قەدەر قىلىشقا، ئىمكانىيەت بولمىسا قايسىبىر تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇسا

(1) بەقەرە سۈرىسى 144 - ئايەت.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) بۇخارى ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

بولۇپ بىردۇ⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ. فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا﴾ يەنى (نامازلارنى، بولۇپمۇ ئەسىر نامىزنى داۋاملاشتۇرۇڭلار. ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئىتائەتمەنلىك ۋە ئەيىمىنىش بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، (نامازلىرىڭلارنى) پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ ئادا قىلىڭلار)⁽²⁾.

يۇقىرىقى شارائىتلار سەۋەبىدىن قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيىتى بولمىغان كىشىلەرنىڭ قايسىبىر تەرەپكە بولمىسۇن ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇشى قىبلىنىڭ ئورنىدا بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾ يەنى (مەشرىقمۇ، مەغربىمۇ ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە بۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر)⁽³⁾.

قىبلىنى تاپالمىغان چاغدا قانداق قىلىش كېرەك؟

سەپەر ئۈستىدە قاراڭغۇلۇق ياكى ھاۋانىڭ بۇلۇتلۇق بولغانلىقى سەۋەبى بىلەن قىبلە تەرىپىنى بىلەلمىگەن كىشى قىبلىنى سوراپ بىلىشكە ئادەم تاپالمىغان ياكى كومپاسقا ئوخشاش تەرەپلەرنى كۆرسەتكۈچ سايمانلىرىمۇ بولمىغان شارائىتتا، قىبلىنى تېپىش ئۈچۈن ئىزدىنىپ ئۆز قانائىتىگە كۆرە قىبلە تەرەپنى بەلگىلەپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ بۇ ۋاقىتتىكى نامىزى دۇرۇس بولىدۇ. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ «قىبلە» دەپ ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرىپى قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلانغان

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 17 - بەت.

(2) بەقەرە سۇرىسى 139 - ئايەت.

(3) بەقەرە سۇرىسى 115 - ئايەت.

ھالدىمۇ، ئۇنىڭ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇستۇر. ئۇنى قايتا ئوقۇمايدۇ.

ئەمما ئۇ كىشى، ئۆز قانائىتىگە كۆرە قىبلە دەپ بەلگىلەپ ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان ئەسنادا، قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان بۇ تەرەپنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلىنىپ، ھەقىقىي قىبلە ئۇ كىشىگە ئايان بولغان شارائىتتا، ئۇ نامىزىنى بۇزماستىن، نامازدا تۇرۇپ، «قىبلە» دەپ بىلىنگەن تەرەپكە چۆرۈلدى. ئەگەر قىبلەنى تېپىش ئۈچۈن ئىزدەنمەستىن، قايسىبىر تەرەپنى «قىبلە» دەپ گۇمان قىلىپ ناماز ئوقۇغان بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرەپنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى بىلىنسە، ئۇنىڭ نامىزى باتىلدى. قايتا ئادا قىلىشقا توغرا كېلىدۇ⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ — مەككىدىكى ئادىتى بويىچە — ئون يەتتە ئاي پەلەستىندىكى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇيدۇ. يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى «ئۇ بىزگە ئەگىشىدۇ، چۈنكى ئۇ بىزنىڭ قىبلىمىزگە قاراپ ناماز ئوقۇيدۇ» دەپ ئەيىبلەشكە باشلىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى پەرىشان بولىدۇ. كېچىلىرى سىرتقا چىقىپ ئۇپۇققا قاراپ، قىبلە ھەققىدە ئاللاھ تائالادىن بىرەر ۋەھىي كۈتىدۇ. شۇنداق قىلىپ ناماز ۋاقتى كىرگەندىن كېيىن مەدىنىدىكى بەنى سەلىمە مەسجىدىدە پىشىن نامازدىن ئىككى رەكئەت ئوقۇلۇپ بولغان ۋاقتتا، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنى نامازدا تۇرغان ھالىتىدە كەئبە تەرەپكە يۈزلەندۈرىدۇ ۋە ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزىدۇ: ﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ يەنى (بىز سېنىڭ (كەئبە قىبلەڭ بولۇشنى تىلەپ) قايتا - قايتا ئاسمانغا قارىۋاتقانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. سېنى چوقۇم

(1) نور الإيضاح و نجات الأرواح 18 - بەت.

سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز. (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن⁽¹⁾.

قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرى

ناماز ئوقۇغاندا، كۆكسىنى ۋە يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قاراتقان كىشى، ئەلۋەتتە قەلبىنىمۇ، دۇنياۋىي غەرەزلەردىن، نەپسىي ھەۋەسلەردىن ئازات قىلغان ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇجۇرىغا يۈزلەندۈرۈشى ۋە ئەقلىنى، پىكىرىنى شۇنداقلا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئۆزى مۇناجات قىلماقچى بولغان ئىگىسى ئاللاھ تائالاغا بېغىشلىشى قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرىدىندۇر.

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرلىرىدىن:

1 - پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشىۋاسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىنى بەرپا قىلىش ۋە قەلبلەردە ئۇنىڭ يادىنى داۋام قىلدۇرۇش.

2 - ناماز ئوقۇغان كىشى يۈزىنى كەئبە تەرەپكە قارىتىش بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى كەئبە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. نەتىجىدە، قەلب ئاللاھ تائالادىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇپ، نامازنىڭ ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئۆز رولىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى يۈز بىلەن بەدەن مۇئەييەن بىر تەرەپكە يۈزلەنمەستىن، ئۆز ھالىغا قويۇپ بېرىلىدىغان بولسا، ئىنساننىڭ بارچە ئورگانلىرى خالىغانچە ھەرىكەت قىلىشى، جۈملىدىن كۆز ھەر تەرەپكە قارىشى بىلەن قەلبمۇ شۇلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ كېتىپ، نامازنىڭ دۇرۇس يوسۇنىدا ئادا قىلىنىشىغا ئەلۋەتتە سەلبىي تەسىر بېرىدۇ. شۇڭا قىبلىگە يۈزلىنىش پەرز قىلىنغان بولۇشى مۇمكىن.

3 - نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىش بىلەن ئىنساننىڭ قەلبى ئارام تاپىدۇ

(1) بەقەر سۈرىسى 144 - ئايەت.

ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ. چۈنكى يەر شارىدىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار نامازدا شۇ كەئبە تەرەپكە يۈزلىنىدۇ. بۇ ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە ئۆزىنىڭ يالغۇز ئەمەسلىكىنى ۋە بۇ ئىبادەتتە پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئورتاق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.

4 - قىبلىگە قاراش ئارقىلىق دىنلى، ئەقىلى ۋە پۈتۈن ئەزالارنى ئاللاھقا قۇلچىلىق ئادا قىلىشتىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغۋار مەقسەتكە قارىتىش بىلەن ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى بولغان ئىخلاسىنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ.

5 - قىبلىگە يۈزلىنىش مۇسۇلمانلارنى گەرچە ئۇلار مۇساپە جەھەتتىن بىر - بىرىدىن يىراقتا بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ دىلى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئورتاق مەقسەتتە بىر ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.

نامازدا نېمە ئۈچۈن كەئبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرىمىز؟

نامازدا كەئبە تەرەپكە يۈزلىنىش ۋە ھەج، ئۆمرە ئادا قىلغاندا، كەئبىنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ تاۋاپ قىلىشتىكى مەقسەت — دىن دۈشمەنلىرىنىڭ ئويلىغىنىدەك — كەئبىگە چوقۇنۇش يۈزىدىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ﴿ (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن﴾ دەپ بۇيرىغان ئەمرىگە بىنائەن، ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش يۈزىدىن كەئبە تەرەپكە قارايمىز ۋە ھەج، ئۆمرىنى كەئبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىش بىلەن قىلىمىز. ئىبادەت پەقەت بىر ئاللاھقا قىلىنىدۇ. كەئبە ئاللاھ ئەمەس، ياكى ئۇنىڭ تۇرىدىغان جايىمۇ ئەمەس. چۈنكى ئاللاھ تائالا جاي ۋە تەرەپلەرگە مەخسۇس بولۇشتىن ئۈستۈندۇر، ئەلۋەتتە. ئاللاھ مۇسۇلمانلارنىڭ يۈزىنى بىر يەرگە مەركەزلەشتۈرۈش، ئىبادەتنىڭ پەقەت بىر ئاللاھقا قىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ۋە ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى كەئبىگە يۈزلىنىشكە بۇيرىغان. بۇ ھەرگىزمۇ

كەئىبگە ئىبادەت قىلىڭلار دېگەنلىك ئەمەس. شۇڭا كۆپ ئايەتلەردە ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا: ﴿فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ﴾ يەنى [دىنىڭنى خالسى قىلغان ھالدا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغىن] دەپ ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئىبادەتنى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگە قىلىشقا قايتا - قايتا بۇيرىغان، ئاندىن نامازغا ئوخشاش بەزى ئىبادەتلەر ئۈچۈن كەئىبە تەرەپكە يۈزلىنىشنى شەرت قىلغان. ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿قَوْلٌ وَجْهَكَ لِشَطْرِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ يەنى (نامازدا)، يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن] دېگەن سۆزىدىن مەسجىدى ھەرەمگە ئىبادەت قىلغىن، دېگەن مەنە چىقمايدۇ. بۇ ئايەت پەقەت نامازدا قىلىشقا قاراشنىڭ لازىملىقىنى ئىپادىلەيدۇ، بەس. شۇنداقلا، ھاجىلار ۋە ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ، كەئىبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىشىمۇ كەئىبگە چوقۇنغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنداش يۈزىسىدىن ئىدى. چۈنكى كەئىبنى تاۋاپ قىلىش ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ پەرزلىرىدىن بىرىدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا ھەج توغرىسىدا: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾ يەنى (قادر بۇلالىغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن بەيتۇللاھنى ھەج قىلىشى پەرز قىلىندى) دېيىش ئارقىلىق ھەجدىن ئىبارەت بۇ ئىبادەتنىڭ كەئىبگە چوقۇنۇش ياكى ئۇنى ئۇلۇغلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پەقەت ئاللاھ تائالا ئۈچۈنلا قىلىندىغانلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

كەئىبە پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشۋاسى ئىبراھىم ۋە ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالاملار ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن بىنا قىلغان بىر ئىبادەت ئۆيىدۇر. ئۇ، چوقۇنۇشقا ئەمەس، پەقەت ھۆرمەتكىلا لايىقتۇر. ئادەتتىكى مەسجىدلەرنىڭ ھۆرمىتى ئۇ مەسجىدلەرگە كىرگەندە ئىككى رەكئەت «تەھىيە تۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇش ئارقىلىق ئىپادىلەنسە، كەئىبىنىڭ ھۆرمىتى مەسجىدى ھەرەمگە كىرگەن كىشىنىڭ كەئىبىنىڭ ئەتراپىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىشى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇ، مەسجىدى ھەرەمگە تاۋاپ

قىلىش نىيىتى بىلەن كىرگەن كىشى ئۈچۈندۇر. ئەمما قۇرئان ئوقۇش، ۋەز - نەسبەت ئاڭلاش ۋە ياكى قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن مەسجىدى ھەرەمگە كىرگەن كىشىنىڭ ئىككى رەكئەت «تەھىيەتۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشى سۈننەتتۇر. ناماز ئوقۇش ئۈچۈن قايسىبىر مەسجىدكە كىرگەن ئادەمنىڭ شۇ نامازنى ئادا قىلىشى ئۇنى «تەھىيەتۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشتىن بەھاجەت قىلىدۇ.

نامازنىڭ ئالتىنچى شەرتى: نىيەتنىڭ بايانى

نىيەت - قەلبتىكى مەقسەت دېمەكتۇر.

نامازنىڭ نىيىتى - ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنى كۆڭۈلگە پۈتۈش دېمەكتۇر. نىيەتنىڭ ئورنى قەلب بولغاچقا، ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ قايسى نامازنى ئوقۇماقچى بولغانلىقىنى كۆڭلىگە پۈتۈشى شەرتتۇر. نىيەتنى تىل بىلەن سۆزلەش شەرت ئەمەس. ناماز ۋە باشقا ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلادىن ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءً وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ يەنى (ئۇلار دىننى ئاللاھقا خاس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا پەقەت ئاللاھقا قۇلچىلىق قىلىشقا، نامازنى مۇكەممەل ئادا قىلىشقا، زاكاتنى بېرىشكە بۇيرۇلغان ئىدى. ئەنە شۇ توغرا دىندۇر⁽¹⁾).

ئىبادەتنى ئاللاھقا خالىس قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىخلاس - قەلبتە شۇنلا نىيەت قىلىش بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمەللەرنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ

(1) بەيىننە سۇرىسى 5 - ئايەت.

امرى مانوى ﴿ يەنى «ئەمەللەر پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر. ھەركىم ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ»⁽¹⁾.

ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسنى ئوچۇقلاپ، بۇ ھەدىس ئىمان، ناماز، زاكات، روزا، ھەج ۋە باشقا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ ئاللاھ تائالا دەرگاھىدا قوبۇل بولۇش پىرىنسىپىنى ئوچۇقلىغان ئالاھىدە ھەدىستۇر، دەيدۇ.

نىيەت ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ئىبادەتلەردە نىيەتنىڭ شەرتلىكى تا قىيامەتكىچە كۈچكە ئىگىدۇر. چۈنكى نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇنى ئورۇنداش ھېچكىمگە قىيىن كەلمەيدۇ. شۇڭا نىيەت ئىشىدا ئۆزۈر قوبۇل قىلىنمايدۇ.

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

ئۈچىنچى بۆلۈم

نامازنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرى

- بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى
- نامازنىڭ پەرزلىرى
- نامازنىڭ ۋاجىپلىرى
- نامازنىڭ سۈننەتلىرى
- نامازنىڭ ئەدەپلىرى
- ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرى
- نامازنىڭ مەكرۇھلىرى
- نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار
- نامازغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
- سەجدە سەھۋى ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- تىلاۋەت سەجدىسى ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- نامازلارنى جەمئى قىلىش مەسىلىسى
- كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىندا ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى

بەش ۋاخ نامازدىكى رەكئەتلەرنىڭ بايانى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى ئىككى رەكئەت، پىشىن نامىزى تۆت رەكئەت، ئەسىر نامىزى تۆت رەكئەت، شام نامىزى ئۈچ رەكئەت، خۇپتەن نامىزى تۆت رەكئەت، ۋىتىر نامىزى ئۈچ رەكئەتتۇر.

يوقىرىقىلار كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بەش ۋاخ ناماز مۇشۇلاردۇر. بۇلارنى بارلىق شەرتلىرىگە، پەرزلىرىگە، ۋاجىپلىرىغا ۋە جىمى قاندى - تەرتىپلىرىگە تولۇق رىئايە قىلغان ھالدا، كامىل ئادا قىلغان كىشى ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

ئەمما ئىنسان ئەقىل، ئىرادە ۋە بىلىم جەھەتتە قانچىلىك يېتىشكەن بولسىمۇ، بەربىر كەمچىلىكلەردىن، خاتالىقلاردىن ۋە نۇقسانلاردىن خالىي بولالمايدۇ. بۇ سەۋەبتىن ھېچكىم نامازلىرىنى ئاللاھ تائالا تەلەپ قىلغان رەۋىشتە تولۇق ئادا قىلدىم دەپ ئېيتالمايدۇ. شۇڭا بەش ۋاخ نامازنى سۈننەتلىرى بىلەن قوشۇپ ئوقۇشقا زور ئېھتىياجلىقمىز. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرز دە سادىر قىلىنغان كەمچىلىكلەرنى تولۇقلايدۇ ۋە ئايرىم ساۋابقا ئېرىشتۈرىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىككى مەقسەتنى كۆزلىگەنلىكتىن بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنى تەكىتلىك سۈننەت قىلىپ بېكىتكەن بولۇشى مۇمكىن.

رەكئەت دېگەن نېمە؟

رەكئەت — نامازغا كىرگەندىن باشلاپ، قىيام، قىرائەت، رۇكۇ ۋە ئىككى سەجدىنى تاماملىغۇچىلىك بولغان ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسى

رەكئەت دېيىلىدۇ. يەنى ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ نامازغا باشلاپ ئۆرە تۇرۇشىمىز، بۇ ئارىدا، قۇرئاندىن ئايەتلەرنى ئوقۇشىمىز، ئاندىن رۇكۇغا ئىگىلىشىمىز، ئاندىن رۇكۇدىن تۇرۇپ، ئىككى قېتىم سەجدە قىلىشىمىز ھەممىسى بولۇپ بىر رەكئەت ھېسابلىنىدۇ.

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىپى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىپى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى: ئاۋۋال ئىككى رەكئەت سۈننەت، كېيىن ئىككى رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

پىشىن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز، ئەڭ ئاخىرىدا ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

ئەسىر نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

شام نامىزى: ئاۋۋال ئۈچ رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

خۇپتەن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننەت، ئاندىن تۆت رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت، ئەڭ ئاخىرىدا ئۈچ رەكئەت ۋىتىر نامىزى ئوقۇلىدۇ.

بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى

بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى تولۇق ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى زور، پايدىسى چوڭ، پەزىلىتى كۆپ ۋە ساۋابى ئارتۇقتۇر. بۇلارنىڭ قىسقىچە بايانى تۆۋەندىكىچە:

1 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا

ئەمەلىي رەۋىشتە ئەگەشكەنلىكتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاياتىدا بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئۆزۈرسىز ھېچ تەرك ئەتمىگەن. شۇڭا بۇ سۈننەتلەر تەكىتلىك سۈننەت دەپ تونۇلغان. دۇنيادا ھېچقانداق مۇسۇلمان بۇ سۈننەتلەرنى تولۇق ئوقۇشتىن بەھاجەت بولالمايدۇ. چۈنكى ئۇلار پەرز نامازلارنى قانچىلىك تولۇق ۋە كامىل ئادا قىلالىدىم دېگەندىمۇ ھەرگىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك ئادا قىلالمايدۇ. بۇ سۈننەتلەردىن بەھاجەت بولۇش مۇمكىن بولىدىغان بولسا ئىدى، ئالدى بىلەن ئاۋۋالقى ۋە ئاخىرقى پۈتۈن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنغان، چوڭ - كىچىك بارلىق گۇناھ ۋە كەمچىلىكلەردىن پاك بولغان، مەسۇم زات — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بەھاجەت بولغان بولار ئىدى. لېكىن ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بۇ سۈننەتلەرنى داۋام قىلدۇرغان.

2 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش جەننەتتە قەسىرگە ئىگە بولۇشنىڭ كاپالىتىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىگە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «كىمكى، كۈندە ئون ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇيدىكەن، بۇلار بىلەن ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر قەسىر بىنا قىلىنىدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىستىكى ئون ئىككى رەكئەت سۈننەت كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ تەكىتلىك سۈننەتلىرىدۇر. چۈنكى بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت، پىشىننىڭ ئالتە رەكئەت، شامنىڭ ئىككى رەكئەت ۋە خۇپتەننىڭ ئىككى رەكئەت سۈننەتنىڭ ھەممىنى قوشقاندا ئون ئىككى رەكئەت بولىدۇ.

3 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ يەنى (كىمكى بەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ) دەيدۇ⁽¹⁾.

بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدىسىدا ئاللاھ تائالادىن رىئايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ اللَّهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالْتَوَافِلِ حَتَّىٰ أَحِبَّهُ فَإِذَا أَحَبَّهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطِيْتَهُ وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لِأُعِيذَنَّهُ﴾ يەنى «ئاللاھ مۇنداق دېدى، كىمكى مېنىڭ يېقىن بەندەمگە دۈشمەن بولىدىكەن، مەن ئۇنىڭغا ئۇرۇش ئاچمەن. بەندەمنىڭ ماڭا مەن پەرز قىلغان ئىشلاردىن باشقا ئەمەللەر بىلەن يېقىنلىشىشى مېنى سۆيۈندۈرىدۇ. بەندەم نەپلە (ئىختىيارىي) ئىبادەتلەر بىلەن ماڭا يېقىنلىشىشقا داۋام قىلىدىكەن، ئۇ مېنىڭ مۇھەببىتىمگە ئېرىشىدۇ - دە، مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن. مەن ئۇنى ياخشى كۆرگىنىمدە، مەن ئۇنىڭ ئاڭلايدىغان قۇلىقى، كۆرىدىغان كۆزى، تۇتىدىغان قولى ۋە ماڭىدىغان پۇتىغا ئايلىنىمەن. بۇ ۋاقىتتا ئۇ نېمە سورىسا بېرىمەن، پاناھ تىلىسە ھېمايەمگە ئالىمەن»⁽²⁾.

4 - بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلىش مۇسۇلماننىڭ ئەمەللىرىنىڭ زاپىسىدۇر. بۇ خۇددى بانكىدا زاپاس پۇل قويۇپ ساقلىغانغا ئوخشاشتۇر. بانكىدا پۇل قويغان ئادەم ئۇنىڭغا ھاجىتى چۈشكەندە دەرھال ئۇنى ئېلىپ خەجلىيەلەيدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، مۇسۇلمان كىشى پەرز ئەمەللىرىنى ئادا قىلغاننىڭ سىرتىدا، ئىختىيارىي ئەمەللەرنى كۆپ قىلسا، ئۇنى ئاخىرەت ئۈچۈن زاپاس ساقلىغان بولىدۇ - دە، مال

(1) نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

- دۇنيا ۋە پەرزەنتلەر ئەسقاتمايدىغان قىيامەت كۈنىدە بۇ ئەمەللەرنىڭ پايدىسىنى چوقۇم كۆرىدۇ.

5 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرزنى ئادا قىلىشتىكى نۇقتىلارنى تولۇقلايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **إِنَّ أَوَّلَ مَا أَفْتُرَضَ عَلَى النَّاسِ مِنْ دِينِهِمُ الصَّلَاةُ وَأَخْرُ مَا يَبْقَى الصَّلَاةُ وَأَوَّلُ مَا يَحْسَبُ بِهِ الصَّلَاةُ وَيَقُولُ اللَّهُ أَنْظِرُوا فِي صَلَاةِ عَبْدِي، فَإِنْ كَانَتْ تَامَةً كَتَبْتُ تَامَةً، وَإِنْ كَانَتْ نَاقِصَةً يَقُولُ أَنْظِرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَإِنْ وَجَدَ لَهُ تَطَوُّعٌ تَمَّتِ الْفَرِيضَةُ مِنَ التَّطَوُّعِ** ﴿يەنى «ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر. ئاللاھ > بەندەمنىڭ نامىزغا قاراڭلار، دەيدۇ. ئەگەر ئۇ كىشىنىڭ نامىزى تولۇق بولغان بولسا، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى تولۇق بولغان بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامىزى كەمچىل (ناقىس) بولسا، ئاللاھ > قاراڭلار بۇ بەندەمنىڭ نەپلە (پەرزدىن تاشقىرى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئوقۇغان) نامىزى بارمىكەن، دەيدۇ. ئەگەر نەپلە ئىبادەتلىرى بولغان بولسا، شۇ نەپلە ئىبادەت بىلەن پەرزنىڭ نۇقتىلىرى تولۇقلىنىدۇ»⁽¹⁾.

6 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلماسلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ۋە ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن يۈز ئۆرۈگەنلىك بولۇپ قېلىش قورقۇنچىسى بار. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: **﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾** يەنى (سىلەر ئۈچۈن رەسۇلۇللاھ تولىمۇ ياخشى ئۆلگەندۇر) دەيدۇ⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە دىندا ئۈلگە بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) ئەھزاب سۈرىسى 21 - ئايەت.

بارلىق ئىش - ئىزلىرىنى ئۆزىمىزگە ئۈلگە قىلىپ، ئۇنىڭغا ھەقىقىي رەۋىشتە ئەگىشىشىمىز بىزنىڭ مۇسۇلمانلىقىمىزنىڭ تەقەززاسىدۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ تائالا بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ يولىغا ئەگىشىشكە بۇيرىغان. ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ يەنى (پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، ئۇ چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار، ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر)⁽¹⁾.

نامازنىڭ پەرزلىرى

نامازنىڭ پەرزلىرى ئالتە بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

- 1 - تەكبىر تەھرىمى (نامازنى باشلاش تەكبىرى)
- 2 - قىيام (نامازدا ئۆرە تۇرۇش).
- 3 - قىرائەت (نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن ئوقۇش)
- 4 - رۇكۇ (قولنى تىزغا قويۇپ يەرگە ئىگىلىش)
- 5 - سەجدە (نامازدا باشنى يەرگە قويۇش)
- 6 - قەئدە ئاخىر (نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش)

نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى: تەكبىر تەھرىمى

تەكبىر - ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاش دېگەنلىك بولۇپ، {اللَّهُ أَكْبَرُ} (ئاللاھۇ ئەكبەر) دېگەن جۈملىدە ئىپادىسىنى تاپىدۇ. تەكبىر تەھرىمى نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى بولۇپ، ئۇنىڭسىز ناماز بولمايدۇ. تەكبىرنى {اللَّهُ أَكْبَرُ} دەپ ئەرەب تىلى بىلەن ئېيتىش شەرت. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ تەكبىرنى ئۆزى ئىشىتكىچىلىك ئاۋازدا ئېيتىشى يېتەرلىكتۇر.

(1) ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت.

ئەمما ئىمام بولغان كىشىنىڭ جامائەت ئىشتىكىچىلىك ئۈنلۈك ئاۋازدا ئېيتىشى مۇستەھەبتۇر. تىلسىز كىشىلەردىن تەكبىر ساقىتتۇر، يەنى ئۇلارنىڭ تەكبىرسىز ئوقۇغان نامازلىرى دۇرۇس بولىدۇ.

نامازدا تەكبىر تەھرىمىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ﴾ يەنى «رەببىڭنى ئۇلۇغلا»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلاشتا: ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ تەكبىر ئېيتاتتى»⁽²⁾.

ئۇ مۇنداق دېگەن: ﴿مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ، وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ﴾ يەنى «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، ئۇنىڭ باشلىنىشى تەكبىردۇر»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ﴾ يەنى «نامازغا تۇرغىنىڭدا ئاۋۋال تەكبىر ئېيت»⁽⁴⁾.

ئىمامنىڭ ئېيتقان تەكبىرى جامائەت ئۈچۈن كۇپايە ئەمەس. شوڭا جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇغان كىشىلەرنىڭ ئىمام تەكبىر ئېيتقاندىن كېيىن ئىچىدە تەكبىر ئېيتىشى لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىمام ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ تەكبىر ئېيتقاندا سىلەرمۇ ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ تەكبىر ئېيتىڭلار»⁽⁵⁾ دېگەن.

تەكبىردە قولنى كۆتۈرۈش مەسلىسى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى قولنى گاھىدا تەكبىر بىلەن بىرگە،

(1) مۇددەسىر سۇرىسى 4 - ئايەت.

(2) مۇسلىم ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(3) تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) ئەھمەد ۋە بەيھەقى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

گاھدا تەكبىردىن كېيىن ۋە گاھدا تەكبىردىن بۇرۇن كۆتۈرەتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىردە ئىككى قولىنى ئىككى مۇرىسىگە قەدەر، بەزىدە ئىككى قۇلقىنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر كۆتۈرەتتى»⁽²⁾.

ئىككى قولىنى كۆتۈرۈش ۋاقتى توغرۇلۇق فىقھىشۇناس ئالىملار ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، ئىككى قول تەكبىردىن ئاۋۋال كۆتۈرۈلىدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىشتا، ئاللاھ تائالادىن باشقا بىرىنىڭ چوڭلىقىنى رەت قىلىش ۋە پۈتۈن دۇنيالىق نەرسىلەرنى ئارقىسىدا تاشلاپ پەقەت ئاللاھقىلا يۈزلىنىش ئۆزىپادىسىنى تاپىدۇ.

مالىكى مەزھىپىگە كۆرە، ئىككى قول تەكبىر بىلەن بىرلىكتە كۆتۈرۈلىدۇ.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنەبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ئىككى قولىنى كۆتۈرۈش ۋاقتى تەكبىر ئېيتىشتىن باشلاپ تەكبىر تۈگىگەنگە قەدەردۇر. تەكبىرنىڭ تۈگىشى بىلەن ئىككى قول چۈشۈرۈلىدۇ.

ھەنەفىي، شافىئىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، تەكبىردە ئىككى قولىنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىش سۈننەتتۇر. ئەمما ھەنەبەلىي مەزھىپىگە كۆرە، بارماقلىرىنى ئاچماستىن ئۆزۈنسىغا سوزۇش سۈننەتتۇر⁽³⁾.

نامازغا باشلاش تەكبىردىن باشقا تەكبىرلەردە ئىككى قولى

كۆتۈرۈش مەسلىسى

1 - «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلاش تەكبىرىدىلا قولىنى كۆتۈرەتتى، باشقا تەكبىرلەردە بۇنى قايتىلمىمايتتى»⁽⁴⁾.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر

(1) بۇخارى، نەسائىي ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) بۇخارى، نەسائىي ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(3) الفقه الإسلامىي وادلتە 1 - توم 684 - 685 - بەتلەر.

(4) ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىسنى «ئۇيۇدۇرما ھەدىس» دەپ باھالىغان «نيل الأوطار» 2 - توم 176 - بەت.

ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئەبۇ بەكرى بىلەن ئۆمەرنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇدۇم،
ئۇلار بىرىنچى تەكبىردىن باشقا تەكبىرلەردە قوللىرىنى كۆتۈرمەيتتى»⁽¹⁾.

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرى بۇ ھەدىسلەرنى دەلىل قىلىپ
نامازغا باشلاش تەكبىردىن باشقا تەكبىرلەردە قولنى كۆتۈرۈش يوق،
دەيدۇ. چۈنكى بۇ مەزھەپلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازغا
كىرىش تەكبىردىن باشقا تەكبىرلەردىمۇ قولنى كۆتۈرگەنلىكى ھەققىدىكى
«سەھىھ» ھەدىسلەر يېتىپ كەلمىگەن ياكى كەلگەندىمۇ ئىشەنچلىك يول
بىلەن كەلمىگەن بولۇشى ئېھتىمال.

2 - «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلىغىنىدا ئىككى قولنى
ئىككى مۇرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرەتتى، ئاندىن تەكبىر ئېيتاتتى، رۇكۇ
قىلماقچى بولغىنىدا يەنە ئىككى قولنى خۇددى ئاۋۋالقىدەك شەكىلدە
كۆتۈرەتتى، رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگىنىدىمۇ ئىككى قولنى شۇنداق
كۆتۈرەتتى»⁽²⁾.

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىدە، نامازغا باشلاش، رۇكۇغا بېرىش
ۋە رۇكۇدىن تۇرۇشتا ئېيتىلىدىغان تەكبىرلەرنىڭ ھەممىسىدە قولنى
كۆتۈرۈش سۈننەتتۇر. بۇلار يۇقىرىقى ھەدىستىن باشقا، 21 ساھابىدىن
ئوخشاش ئىبارە بىلەن رىۋايەت قىلىنغان مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنى دەلىل
قىلىپ كەلتۈرىدۇ»⁽³⁾.

شافىئىي مەزھەپىدە، يەنە ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ
ئىككىنچى رەكئەتتىكى ئولتۇرۇشتىن تۇرۇشتىكى تەكبىردىمۇ ئىككى
قولنى كۆتۈرۈش مۇستەھەبتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن
رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلىغىنىدا

(1) دار قۇتتى ۋە بەيھەقىي رىۋايىتى، «ئاجىز» دەپ باھالانغان ھەدىس، نصب الرأية 1 - توم 394 - بەت.
(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس، «نيل الأوطار» - توم 179 - 182 - بەتلەر.
(3) النظم المتناثر من الحديث المتواتر 85 - بەتتىن.

تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، رۇكۇغا بېرىشتىمۇ ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېگەندىمۇ ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى تۇرۇشتا يەنە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىسلارغا ئاساسلانغاندا، نامازدىكى تەكبىرلەردە مۇنۇ 4 ئورۇندا قولىنى كۆتۈرۈش سۈننەتتۇر:

1_ نامازغا باشلاش تەكبىرىدە.

2_ رۇكۇغا بېرىش تەكبىرىدە.

3_ رۇكۇدىن تۇرۇشتىكى تەكبىرىدە.

4 - تۆت رەكئەتلىك نامازلاردا ئىككىنچى رەكئەتتىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇشتىكى تەكبىرىدە.

بۇ ئىختىلاپلار پەقەت شۇنداق قىلىشنىڭ ئەۋزەل ياكى ئەمەسلىكى ھەققىدىكى ئىختىلاپلار بولۇپ، قىلغانلار قىلمىغانلارنى ۋە قىلمىغانلار قىلغانلارنى ئەيىبلەشكە بولمايدۇ. چۈنكى تەرك ئەتكەن ئىش ناۋادا سۈننەت بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ، سۈننەتنى تەرك ئېتىش ئەمەل - ئىبادەتنىڭ ئادا تېپىشىغا ياكى سۈپىتىگە تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. ئەمما ئەۋزەلنى قىلىشنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىدە شەك يوق.

ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرغىنىدا ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇراتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇۋاتقان بىر ئادەمنىڭ يېنىدىن

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

تۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ سول قولىنى ئوڭ قولىنىڭ ئۈستىدە قويغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى ۋە ئۇنىڭ ئوڭ قولىنى تارتىپ ئېلىپ سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويدى»⁽¹⁾.

ئىككى قولى كىندىك ئاستىدا ياكى كۆكسىدە تۇتۇش

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «نامازدا تۇرغاندا ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇرۇش سۈننەتتۇر»⁽²⁾.

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرى بۇ ھەدىسقا ئاساسەن، نامازدا ئىككى قولى كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش سۈننەت، دەپ قارار قىلغان.

ئەمما شافىئىي مەزھەپىدە ئىككى قولى كۆكسىنىڭ ئاستى ۋە كىندىكنىڭ ئۈستىدىكى ئورۇننىڭ سول تەرىپىدە تۇتۇش مۇستەھەبتۇر. چۈنكى بۇ ئورۇن يۈرەك جايلاشقا ئورۇن بولغانلىقتىن، ئىككى قولى ئەڭ ھۆرمەتلىك جايدا تۇتقان بولىمىز، دەيدۇ. بۇلارنىڭ رەيىنى ۋائىل ئىبنى ھۇجر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىس كۈچلەندۈرىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا تۇرغىنىدا ئىككى قولىنى كۆكسىدە تۇتقىنىنى كۆرگەن ئىدىم»⁽³⁾.

نامازدا مەيلى ئىككى قولىمىزنى كىندىك ئاستىدا تۇتايلى، مەيلى كۆكسىمىزدە تۇتايلى، مۇھىم بولغىنى ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرۈشتۇر. بەلكى بىزلەرگە نىسبەتەن، ئىككى قولىمىزنى كىندىكىمىز ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش ئەڭ ئالىي ئېھتىرامنى ئىپادىلىشى مۇمكىن. شۇڭا بىزدە بىراۋغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۇرغاننى «قول باغلاپ تۇردى» دەيدۇ. قول

(1) ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(2) ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، ئىمام نەۋەۋىي بۇ ھەدىسنى «غەرىب ھەدىس» دەپ باھالىغان، ئەلبانى «صفە صلاۋە النبی» ناملىق ئەسىرىدە «ئاجىز» دەپ باھالىغان.

(3) ئىمام مۇسلىم، ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

باغلاپ تۇرۇش — ئىككى قولنى كىندىك ئاستىدا تۇتۇپ، باشنى ساڭگىلىتىپ تۇرۇش دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ، نامازدا ئەڭ ئوبرازلىق ھالدا ئىپادىسىنى تاپىدۇ.

سانا ئوقۇش

بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ئوخشاش بولمىغان كۆپلىگەن دۇئالار بىلەن باشلايتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ھەتتا: «تەكبىر ۋە ھەمدۇسانا ئېيتىمىغىچە ۋە قۇرئاندىن قولاي بولغىنىنى ئوقۇمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن ئىدى⁽¹⁾.

بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە تۆۋەندىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى، بەزىدە بىر قىسمىنى ۋە بەزىدە بىر - ئىككىسىنى ئوقۇيتتى:

1. ﴿اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ حَظَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّى الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالطَّلْحِ وَالْبَرَدِ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! مېنى خاتالىقلاردىن خۇددى مەشرىق بىلەن مەغرەپنىڭ ئارىسىنى يىراق قىلغاندەك يىراق قىلغىن. ئى ئاللاھ! خۇددى ئاق كىيىم پاسكىنىلىقتىن تازىلىنىپ پاكلانغاندەك مېنى خاتالىقلىرىمدىن پاكلىغىن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى سۇ بىلەن، قار بىلەن ۋە مۇز بىلەن تازىلاپ يوق قىلغىن»⁽²⁾.

2. ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ﴾ يەنى «ئى رەببىمىز! بىز سېنى جىمى نۇقسانلاردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز. پۈتۈن ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر. نامىڭ ئۇلۇغ، شەنىڭ ئۈستۈندۈر ۋە سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر»⁽³⁾.

3 - ﴿وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفاً وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ. ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي فَاعْزِمْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا. إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ. لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ. وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا. لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ. لَبَّيْكَ، وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ. وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ. أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ. تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ﴿ يەنى «مەن توغرا دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا ئاسمانلار بىلەن زېمىننى ياراتقان ئاللاھقا يۈزلەندىم. مەن ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەردىن ئەمەسمەن. مېنىڭ نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھ ئۈچۈندۇر. ئاللاھنىڭ شېرىكى يوقتۇر. مەن مۇشۇنداق ئېتىقاد قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن. ئى ئى ئاللاھ! سەن يەككە - يېگانە پادىشاھسەن، سەندىن ئۆزگە ھەقىقىي ئىلاھ يوق. سەن مېنىڭ رەببىم، مەن سېنىڭ بەندەڭمەن، مەن گۇناھلىرىم ئارقىلىق ئۆزۈمگە زۇلۇم قىلدىم ۋە گۇناھلىرىمغا تەۋبە قىلدىم، تەۋبەمنى قوبۇل قىلىپ جىمى گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. چۈنكى گۇناھلارنى سەندىن باشقا مەغپىرەت قىلغۇچى يوق. ئى ئاللاھ! مېنى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ئىگە قىلغىن، گۈزەل ئەخلاقلارغا سەندىن باشقا ھېچكىم ئىگە قىلالمايدۇ، ناچارلىقلارنى مېنىڭدىن يىراق قىلغىن، ھەقىقەتەن سەندىن باشقا ھېچكىم مېنى ناچارلىقلاردىن يىراق قىلالمايدۇ. سېنىڭ ئەمرىڭگە خوش دەپ كەلدىم، سائادەت ۋە پۈتۈن ياخشىلىقلار سېنىڭ قولۇڭدىدۇر، يامانلىق ساڭا لايىق ئەمەس. مەن سېنىڭ مۈلكۈڭمەن ۋە سەن تەرەپكە قايتمەن. سەن تولىمۇ مۇبارەك ۋە ئۇلۇغ ئىگەمسەن، گۇناھلىرىم ئۈچۈن ساڭا تەۋبە قىلىمەن ۋە سەندىن مەغپىرەت تىلەيمەن» بۇ دۇئالارنى پەرز، نەپلە ۋە ھەر قانداق نامازدا ئوقۇيتتى (1).

4 - بەزىدە يۇقىرىقى دۇئانىڭ ﴿ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴾ دېگەن بېرىگچە

(1) مۇسلىم ، ئەبۇداۋۇد، نەسائىي، ئىبنى ھىببان ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

ئوقۇيتتى ۋە ئۇنىڭغا: ﴿اللَّهُمَّ اهْدِنِي لَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ وَأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ، لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَفَنِي سَيِّئَ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ لَا يَقِي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! مېنى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ۋە ئەڭ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا يېتەكلىگىن. ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ۋە ئەڭ ياخشى ئىشلارغا سەندىن باشقا ھېچكىم ئىگە قىلالمايدۇ، مېنى ناچار ئەخلاق ۋە يامان ئىشلاردىن ساقلىغىن، ھەقىقەتەن سەندىن باشقا ھېچكىم مېنى يامان ئەخلاقلار ۋە يامان ئىشلاردىن ساقلىيالمىدۇ» دېگەنلەرنى قوشاتتى (1).

5 - ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ يەنى «ئاللاھنى ھەممىدىن چوڭ دەپ ئۇلۇغلايمەن، قانچىلىك كۆپ ھەمدۇسانا ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھنىڭ پاكىزلىقىنى ئەتگەن ۋە ئاخشام ھەمىشە سۆزلەيمەن.»

بىر ئادەم نامازغا باشلىغىنىدا بۇ دۇئانى ئوقۇغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ھەيران قالدىمكى، بۇ دۇئاغا ئاسماننىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلىپ كەتتى» دېگەن (2).

6 - ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ﴾ يەنى «رەببىمىز! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇسانا ئېيتىمەن» بىر ئادەم نامازغا باشلىغىنىدا بۇ دۇئانى ئوقۇغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ دۇئانى ئاسمانغا كۆتۈرۈش شەرىپىنى تالىشىپ 12 پەرىشتىنىڭ ئالدىراۋانغانلىقىنى كۆردۈم» دېگەن (3).
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھجۇد نامىزىنى تۆۋەندىكى دۇئالار بىلەن باشلايتتى:

7 - ﴿اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ. فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ. عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ. أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ. اهْدِنِي لِمَا

(1) نەسائىي، دار قۇتئى رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

اِخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿ يەنى «ئى ئاللاھ! ئى جىبرىلىنىڭ، مىكائىلىنىڭ، ئىسرافىلىنىڭ رەببى، ئاسمان ۋە زېمىننىڭ باراقتۇچىسى، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھ! بەندىلىرىڭ ئىختىلاپلاشقان ئىشلار ئۈستىدە ھۆكۈم قىلغۇچىسەن، ئۆز پەزىلىڭ بىلەن مېنى ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ئىشلارنىڭ ئىچىدە ھەقىقەتكە باشلىغىن. ھەقىقەتەن سەن خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايسەن»⁽¹⁾.

8 - بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىر ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ نى 10 قېتىم، ھەمدۇسانا ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ نى 10 قېتىم، تەسبىھ ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ﴾ نى 10 قېتىم، تەھلىل ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ﴾ نى 10 قېتىم، ئىستىغفار ﴿أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ﴾ نى 10 قېتىم ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن: ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي وَعَافِنِي﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! مېنى مەغپىرەت قىلغىن، توغرا يولغا باشلىغىن، رىزىقلاندۇرغىن ۋە مېنى سالامەت قىلغىن» دېگەن دۇئانى 10 قېتىم ئوقۇيتتى. يەنە: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الضَّيْقِ يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ قىيامەت كۈنىنىڭ تارچىلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن» دېگەن دۇئانى 10 قېتىم ئوقۇيتتى⁽²⁾.

9 - ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبْرُوتِ وَالْكَرِيَاءِ وَالْعَظْمَةِ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ چوڭلۇق، ئۇلۇغلۇق، كۈچ - قۇۋۋەت ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر»⁽³⁾.

نامازنىڭ ئىككىنچى پەرزى: قىيام

بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ يەنى

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، ئالدىنقىسى «سەھىھ»، كېيىنكىسى «ھەسەن» سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن ھەدىس.

(3) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار»⁽¹⁾ دېگەن ئەمىرگە ئاساسەن، ھەرقانداق نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيتتى. نامازدا ئۆرە تۇرۇش كەيپىيىتى، قولىنى سوزسا تىزغا يەتمەيدىغان شەكىلدە ئۆرە تۇرۇشتۇر.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا قىيامدا تۇرغىنىدا، بېشىنى ساڭگىلىتىپ (تۆۋەن قىلىپ، سەجدە قىلىدىغان) يەرگە قاراپ تۇراتتى»⁽²⁾. ئەمما سەپەر ئۈستىدە نەبىپلە ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئۇلاغ ئۈستىدە ئىما - ئىشارەت بىلەن ئولتۇرۇپ ئوقۇيتتى.

نامازدا قىيامدا تۇرۇشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ يەنى (نامازلارنى، بولۇپمۇ ئەسىر نامازىنى داۋاملاشتۇرۇڭلار. ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئىتائەتمەنلىك ۋە ئەيىمىنىش بىلەن تۇرۇڭلار)⁽³⁾.

ئىمران ئىبنى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇنىڭ پۇتىدا باۋاسىر ئاغرىقى بولغانلىقى سەۋەبلىك نامازنى قانداق ئوقۇشى توغرىلىق سورىغىنىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ﴿صَلِّ قَائِمًا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فِقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلِّ جَنْبٍ﴾ يەنى «نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغىن، ئەگەر ئۆرە تۇرۇشقا كۈچۈك يەتمىسە ئولتۇرۇپ ئوقۇغىن، ئولتۇرۇشقىمۇ كۈچۈك يەتمىسە يېتىپ ئوقۇغىن»⁽⁴⁾ دەپ تەلىم بەرگەن. بۇنىڭغا بىنائەن، ئىسلام ئۆلىمالىرى پەرز نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە ئىتتىپاقلاشقان.

ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ھەر قانداق پەرز ياكى ۋاجىپ نامازلارنى،

(1) بەقەرە سۇرىسى 238 - ئايەت.

(2) بەيھەقى رىۋايىتى.

(3) بەقەرە سۇرىسى 238 - ئايەت.

(4) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

سۈننەت نامازلاردىن بامداتنىڭ سۈننىتىنى (ئالاھىدە مۇھىم سۈننەت بولغانلىقى ئۈچۈن) ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش پەرزدۇر.

نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش مەسلىسى

نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا كۈچى يېتىدىغان ئادەمنىڭمۇ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىزدۇر. پەقەت ساۋاب جەھەتتە ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان بىلەن ئولتۇرۇپ ئوقۇغان پەرقلىق بولۇپ، ئۆرە تۇرۇشقا كۈچى يېتىدىغان تۇرۇپ ئولتۇرۇپ ئوقۇغان كىشىنىڭ ئېرىشىدىغان ساۋابى كەمرەك بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئادەم ئۇنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان ئادەم ئېرىشكەن ساۋابىنىڭ يېرىمىغا ئېرىشىدۇ»⁽¹⁾ دېگەن. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزى كېچىلىرى ئۆرە تۇرۇپ ئۇزۇن - ئۇزۇن ناماز ئوقۇيتتى. بەزى كېچىلىرى ئولتۇرۇپ ئۇزۇن - ئۇزۇن ناماز ئوقۇيتتى. ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇغىنىدا رۇكۇنى ئۆرە تۇرۇپ قىلاتتى، ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇغىنىدا رۇكۇنى ئولتۇرۇپ قىلاتتى»⁽²⁾.

ئۆرە تۇرۇشقا ماجالى يوق كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش مەسلىسى

پەرز نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا ماجالى يوق كېسەلنىڭ ئۇنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىزدۇر. شۇنداقلا ئۈگەرچە ئولتۇرۇپ ئوقۇسىمۇ، خۇددى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان نامازلىرىغا ئوخشاش تولۇق ساۋابقا ئېرىشىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنى ئۇلارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرىغان ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بەندە كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغانلىق ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ قالغانلىق سەۋەبتىن ئىبادەتلەرنى بەلگىلەنگەن بويىچە تولۇق ئادا قىلالمىسىمۇ، ئۇنىڭغا تېنى ساق، سەپەردە بولمىغان چاغلىرىدا قىلغان ئىبادەتلىرىنىڭ

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

(2) مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ساۋابى يېزىلىدۇ»⁽¹⁾ دەپ كۆرسەتكەن. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى كېسىلىدە نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئىدى»⁽²⁾.

نامازنىڭ ئۈچىنچى پەرزى: قىرائەت

قىرائەت يەنى نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن ئوقۇش ھەرقانداق سۈننەت، نەپلە، ۋاجىپ نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە، ئىككى رەكئەتلىك پەرز نامازلارنىڭ ھەممە رەكئەتىدە ۋە ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئەتىدە پەرزدۇر. ناماز ئوقۇغۇچى مەيلى ئىمام بولسۇن ياكى ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇسۇن يۇقىرىقى نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە قۇرئاندىن خالىغان سۈرە ياكى ئايەتلەرنى ئوقۇشى ئوخشاشلا پەرزدۇر.

قىرائەتنىڭ ئەڭ ئاز مىقدارى، قىسقا ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەت ياكى ئۇزۇن ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەتكە تەڭ كېلىدىغان بىر ئايەت ئوقۇشتۇر. بۇنىڭدىن ئاز قۇرئان ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولمايدۇ. كۆپ ئوقۇشنىڭ چېكى يوقتۇر.

ئەمما ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىلەردىن قىرائەت ساقىت بولىدۇ. چۈنكى ئىمامنىڭ ئوقۇغىنى ئۇلار ئۈچۈن كۇپايدۇر⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا قىرائەتكە باشلاشتىن ئاۋۋال ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ﴾ يەنى «ئاللاھقا سىغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ شەررىدىن، ئازدۇرۇشىدىن ۋە يامان ئىشقا كۈشكۈرتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن» دەيتتى⁽⁴⁾.

بەزىدە مۇنداق دەيتتى: ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ﴾ يەنى «دۇئالارنى ئاڭلاپ ۋە ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

(2) ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(3) رد المحتار 1 - توم 415 - بەت.

(4) ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە، ھاكىم رىۋايىتى، ئىبنى ھىببان ۋە ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

ئاللاھقا سىغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىدىن، ئازدۇرۇشىدىن ۋە يامان ئىشقا كۆشكۈرتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن»⁽¹⁾.

«ئاندىن ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نى مەخپى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، «ئەئۇزۇ» بىرىنچى رەكئەتتە ئېيتىلىدۇ. قالغان رەكئەتلەردە «بىسىملاھ» لا ئېيتىلىدۇ. ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ھەر بىر رەكئەتتە قىرائەتتىن ئاۋۋال «ئەئۇزۇ» نى مەخپى ئېيتىش سۈننەتتۇر⁽³⁾.

نامازدا قىرائەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَأَقْرُؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾ يەنى (قۇرئاندىن سىلەرگە ئوڭاي بولغاننى ئوقۇڭلار)⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازغا تۇرغىنىڭدا ئاۋۋال تەكبىر ئېيتقىن، ئاندىن قۇرئاندىن ساڭا ئوڭاي بولغاننى ئوقۇغىن»⁽⁵⁾.

ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، نامازدا پەرز بولغان قىرائەت مۇتلەق قىرائەت قىلىش بولۇپ، قۇرئاننىڭ قايسىبىر سۈرىسىنى ياكى قايسىبىر ئايەتلىرىنى ئوقۇش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ.

ئەمما ئىمامغا ئىقتىدا قىلغانلارنىڭ قۇرئان ئوقۇماسلىقىنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ يەنى (ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان

(1) ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «ھەسەن» سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن) ھەدىس.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) الفقه الإسلامى وأدلته 1 - توم 695 - بەت.

(4) مۇززەمىل سۇرىسى 20 - ئايەت.

(5) فەتھۇلبارى.

ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار⁽¹⁾.

بۇئايەت، قۇرئان ئوقۇلغاندا مەيلى نامازدا بولسۇن، مەيلى ناماز سىرتىدا بولسۇن، ھەر قانداق ۋاقىتتا ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاش ۋە بىر نەرسە ئوقۇماستىن جىم تۇرۇشنىڭ پەرزلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش مەسلىسى

«فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمىغان كىشىنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس»⁽²⁾.

«كىمكى ناماز ئوقۇپ ئۇنىڭدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمايدىكەن، ئۇنىڭ نامىزى ناقىستۇر»⁽³⁾. بۇ ھەدىسلەرگە بىنائەن، ھەنەفىي مەزھىپىدىن باشقا مەزھىپلەردە، نامازدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش پەرز دۇر. ئەمما ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش پەرز ئەمەس، بەلكى ۋاجىبتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿فَأَقْرُؤْ مَا تَيَسَّرَ مِنْ الْقُرْآنِ﴾⁽⁴⁾ يەنى (قۇرئاندىن سىلەرگە ئوڭاي بولغاننى ئوقۇڭلار) دېگەن سۆزى قۇرئان كەرىمدىن قايسىبىر سۈرە ۋە قانداقلا ئايەتلەرنى ئوقۇش بىلەن پەرز ئادا تاپىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ھەنەفىي مەزھىپىدە يۇقىرىقى ھەدىسلەردىكى «دۇرۇس ئەمەس» ۋە «ناقىستۇر» دېگەن ئىبارىلەر نامازنىڭ ئادا بولمايدىغانلىقىنى ئەمەس، بەلكى ئەڭ ئەۋزەل شەكىلدە ئادا تاپمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇيالمايدىغان كىشىنىڭ مەسلىسى

ئىمام خەتتابىي مۇنداق دېگەن: «ئەسلىدە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇماستىن ناماز ئادا تاپمايدۇ. ئەگەر بىراۋ فاتىھە سۈرىسىنى بىلمىسە

(1) ئەئران سۈرىسى 204 - ئايەت.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋنە رىۋايىتى.

(4) مۇزەھمىل سۈرىسى 20 - ئايەت

ياكى توغرا ئوقۇيالمسا، قۇرئان كەرىمنىڭ باشقا سۈرلىرىدىن بىرەر سۈرىدىن يەتتە ئايەت مىقدارىدا ئوقۇسا كۇپايە قىلىدۇ.

ئەگەر ئۇ تىلى كەلمىگەنلىك ياكى ياشىنىپ قالغانلىق ياكى ئۇنتۇغاقلىقى سەۋەبى بىلەن قۇرئان كەرىمدىن ھېچ نەرسە ئۈگىنەلمىسە، «سۇبھانەللاھ»، «ئەلھەمدۇ لىللاھ» ۋە «ئاللاھۇ ئەكبەر» قاتارلىقلارنى ئوقۇسا كۇپايدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئاندىن قالسا ئەڭ ئەۋزەل زىكىر «سۇبھانەللاھ»، «ئەلھەمدۇ لىللاھ»، «لائىلاھە ئىللەللاھۇ ئەللاھۇ ئەكبەر» دۇر». ئۇ يەنە بىر ئادەمگە ناماز ئوقۇشنى ئۈگىتىپ مۇنداق دېگەن: «قۇرئان ئوقۇيالىساڭ ئوقۇغىن. ئەگەر ئوقۇيالىساڭ ئاللاھقا تەسبىھ، تەھلىل ۋە تەكبىر ئېيتقىن»⁽¹⁾.

ئامىن دېيىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئامىن» (ئامىن) دېگەندە سىلەر مۇ «ئامىن» دەڭلار. بىراۋنىڭ «ئامىن» دېگىنى پەرىشتىلەرنىڭ «ئامىن» دېگىنىگە ئودۇل كېلىپلا قالسا، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽²⁾.

ئامىن - ئىجابەت قىلغىن دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئامىننى مەخپى ياكى ئاشكارا دېيىش مەسىلىسى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، جاراڭلىق ئاۋازدا «ئامىن» دەيتتى»⁽³⁾.

بۇھەدىسكە كۆرە، شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەپلىرىدە «ئامىن» نى

(1) ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى رىۋايىتى

(2) بۇخارى، مۇسلىم، نەسائىي ۋە دارىمى رىۋايىتى.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

ئاشكارا ئېيتىش سۈننەتتۇر.

ئەمما ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەپلىرىدە «ئامىن» نى مەخپى ئېيتىش سۈننەتتۇر. بۇلارنىڭ دەلىلى ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: «ئىمام تۆتىنچى مەخپى ئېيتىدۇ، ئۇلار: ئەئۇزۇ، بىسىمىللاھ، ئامىن ۋە ھەمدۇسانا (رەببەنا ۋەلەكەل ھەمدۇ)دۇر»⁽¹⁾.

ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ يەنە بىر دەلىلى شۇكى: «ئامىن» دېگەن دۇئادۇر. دۇئانى ئاشكارا قىلغاندىن مەخپى قىلىش ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئانى مەخپى قىلىش توغرىسىدىكى ھەدىسلىرى سابتتۇر.

فاتىھەدىن كېيىنكى قىرائەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن بەزىدە ئۇزۇن سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى، بەزىدە، خۇسۇسەن سەپەر ئۈستىدە بولغان، مېجەزى ياخشى بولالمىغان ۋاقىتلاردا، مەسجىدتە كىچىك بالا يىغلىغاندا قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى بامدات نامىزىدا ئەڭ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن ساھابىلەر - يارەسۇلەللاھ! سىز بەك قىسقا سۈرە ئوقۇدىڭىزغۇ؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام — بىر كىچىك بالىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلاپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئانىسى مەسجىدتە بىز بىلەن بىرگە نامازغا تۇرغان بولسا، ئانىسى تېزىرەك بالىسىغا بارسۇن دەپ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدۇم — دېدى»⁽²⁾.

بامدات نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىدە قىرائەتنى

(1) ئىبنى ئەبۇ شەيبە رىۋايىتى، فتح القدير 1 - توم 204 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

بەكمۇ قىسقا ئوقۇيتتى»، ھەتتا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا «فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇدىمۇ قانداق؟ دەپ قالاتتىم» دېگەن⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىگە ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ نى، كېيىنكى رەكئىتىگە ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

ئەمما بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدە ناھايىتى ئۇزۇن سۈرلەرنى ئوقۇيتتى. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدە «تۇۋالۇ مۇفەسسەل» ئۇزۇن مۇپەسسەل سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

تۇۋالۇ مۇفەسسەل سۈرلەر: ﴿ق﴾ (50 - سۈرە)، ﴿الذاريات﴾ (51 - سۈرە)، ﴿الطور﴾ (52 - سۈرە)، ﴿النجم﴾ (53 - سۈرە)، ﴿القمر﴾ (54 - سۈرە)، ﴿الرحمن﴾ (55 - سۈرە)، ﴿الواقعة﴾ (56 - سۈرە) قاتارلىق يەتتە سۈرىدۇر.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامداتنىڭ پەرزىنىڭ ھەر ئىككى رەكئىتىگە ﴿النجم﴾ سۈرىسى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.
«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامداتنىڭ پەرزىدە، ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽⁵⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرىنچى رەكئەتكە ئۇزۇن سۈرە ئوقۇيتتى، ئىككىنچى رەكئەتكە بولسا ئاۋۋالقىسىدىن قىسقىراق سۈرە ئوقۇيتتى»⁽⁶⁾.
مۇلاھىزە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىرىنچى رەكئەتكە ئۇزۇن،

(1) ئاۋۋالقىسى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس، كېيىنكىسى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان، «سەھىھ» ئىكەنلىكىدە بىرلىككە كېلىنمەن ھەدىس.

(2) مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(3) نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(4) ئەھمەد، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

(5) مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(6) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

كېيىنكى رەكئەتكە قىسقىراق سۈرە ئوقۇشى بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگىلا خاس بولماستىن، بەلكى باشقا پەرز نامازلارنىمۇ شۇنداق قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنداق قىلىشتا كىشىلەرنىڭ جامائەتكە بېتىشىۋېلىشىنى كۆزدە تۇتقان بولۇشى ئېھتىمال.

پىشىن نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسى بىلەن بىرگە ئىككى سۈرە ئوقۇيتتى. ئالدىنقى رەكئەتتە ئىككىنچى رەكئەتتىكىسىدىن ئۇزۇن سۈرە ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىرىگە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا 30 ئايەت مىقدارىدا قۇرئان ئوقۇيتتى. مەسىلەن: ﴿الْم. تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (32 - سۈرە، 30 ئايەتلىك سۈرە)گە ئوخشاش»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە پىشىننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە ﴿وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ﴾، ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾، ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى﴾ ۋە بۇلارغا ئوخشاش سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە، فاتىھە سۈرىسىنىلا ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

ئىمام مۇسلىم بىلەن ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىرىدە، فاتىھەدىن كېيىن 15 ئايەت مىقدارىدا سۈرە ئوقۇيتتى» دەپ كەلگەن. ئەللامە ئالبانى مۇنداق قىلىشنى «سۈننەت»

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى رىۋايىتى، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

دەپ قارايدۇ ۋە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باشچىلىقىدىكى بىر توپ ساھابە شۇنداق قىلىشقا ئىتتىپاقلاشقانلىقىنى سۆزلەيدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە فاتىھەدىن كېيىن سۈرە ئوقۇش خاتا ئەمەس، بەلكى ياخشىدۇر.

ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىراۋغا تەلىم بېرىپ، ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشقا بۇيرىغان»⁽¹⁾.

ئەسىر نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىر نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا، 15 ئايەت مىقدارىدىكى سۈرىلەرنى يەنى پىشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە ئوقۇغان سۈرىلەرنىڭ يېرىمىغا تەڭ كېلىدىغان سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى»، «ئەسىر نامىزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە، ئالدىنقى ئىككى رەكئەتكە ئوقۇغان سۈرىلەردىن قىسقراق، ھەتتا ئۇنىڭ يېرىمىغا تەڭ كېلىدىغان سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پىشىن ۋە ئەسىر نامازلىرىدا ئوقۇغان قىرائىتى ئۇنىڭ ساقلىنىڭ تىترىگىنىدىن بىلىنەتتى»⁽³⁾.

شام نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شام نامىزىنىڭ پەرزىدە، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى»، «ھەتتا ساھابىلەر پەيغەمبەر

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) بۇخارى ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ئەلەيھىسسالام بىلەن شام نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ سىرتقا چىقىندى،
ئوقىيالىرى قويۇلغان جايلارنى ئېنىق كۆرەلەيتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە شام نامىزىنىڭ ئىككىنچى
رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، ﴿وَالَّذِينَ وَالزَّيْتُونَ﴾ نى ئوقۇغان»⁽²⁾.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئۇزۇن ۋە ئوتتۇراھال سۈرلەرنى
ئوقۇيتتى. «بەزىدە ﴿الطور﴾ (52 - سۈرە) نى ئوقۇيتتى»، «بەزىدە ﴿المرسلات﴾
(77 - سۈرە) نى ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

ئەمما كۆپىنچە «شام نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىدە: ﴿قُلْ يَا
أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ بىلەن ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

خۇپتەن نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەن نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى
رەكئىتىدە، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، (ئۇزۇنمۇ ئەمەس، بەك قىسقىمۇ
ئەمەس) ئوتتۇراھال سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽⁵⁾.

«بەزىدە: ﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾ نى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش سۈرلەرنى
ئوقۇيتتى»⁽⁶⁾.

«بەزىدە: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ نى ئوقۇيتتى ۋە ئۇنىڭدىكى سەجدە
ئايىتىگە كەلگەندە تىلاۋەت سەجدىسى قىلاتتى»⁽⁷⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەننىڭ پەرزىدە ئىمامنىڭ ئۇزۇن سۈرە

(1) نەسائىي ۋە ئەھمە رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) ھەر ئىككى ھەدىسنى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(4) نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(5) نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(6) ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «ھەسەن» (سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن) ھەدىس.

(7) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئوقۇشنى مەنى قىلغان. «بىر كۈنى مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جامائەتكە خۇپتەن نامىزىدا ئىمام بولۇپ، ئۇزۇن سۈرە ئوقۇغاندا، جامائەت ئىچىدىن بىر ياش نامازدىن ئايرىلىپ چىقىپ كېتىدۇ. نامازدىن كېيىن جامائەت مۇئازغا ئەھۋالدىن خەۋەر بەرگەندە، مۇئاز ئاچچىقلىنىپ «ئۇ مۇناپىقتۇر» دەيدۇ. ھېلىقى ياش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالنى بايان قىلغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئازنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا: «كىشىلەرنى ئۆزۈڭگە جەلب قىلىشنى خالامسەن ئەي مۇئاز؟ ئۇنداق بولسا، كىشىلەرگە ئىمام بولغىنىڭدا ﴿وَالشَّمْسُ وَضَحَاهَا﴾، ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾، ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾، ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى﴾ قاتارلىق سۈرلەرنى ئوقۇغىن. سېنىڭ ئارقاڭدا ياشنىپ قالغان، ئاجىز ۋە ئىشى ئالدىراش كىشىلەرمۇ تۇرىدۇ. «دەيدۇ»⁽¹⁾.

ۋىتىر نامىزىنىڭ قىرائىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپىنچە، «ۋىتىر نامىزىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾، ئۈچىنچى رەكئىتىدە ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.
 «بەزىدە ئۇنىڭغا: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ بىلەن ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ نى قوشۇپ ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

«بەزىدە ۋىتىرنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا 100 ئايەت ئوقۇيتتى»، «ئەمما ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى رەكئەتلەردە ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) نەسائىي ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) ترمىزى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

الأَرْضِ زِلْزَالَهَا﴾ بىلەن ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

تەھەججۇد نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامىزىدا قىرائەتنى بەزىدە ئاشكارا، بەزىدە مەخپى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

شۇنىڭدەك قىرائەتتە بەزىدە قىسقا سۈرلەرنى، بەزىدە ئۇزۇن سۈرلەرنى، بەزىدە بەكمۇ ئۇزۇن سۈرلەرنى ئوقۇيتتى. ھەتتا ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدا بىر كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئوقۇۋىدىم. قىرائەتنى بەكمۇ ئۇزۇن ئوقۇغانلىقىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆرە تۇرغان پېتى تەرك ئېتىپ ئولتۇرۇپ بېلىشتەك يامان خىيالغىمۇ كەلگەن ئىدىم»⁽³⁾.

ھۇزەيفە ئىبنى يەمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ تەھەججۇد نامىزى ئوقۇۋىدىم. ﴿البقرة﴾ (2 - سۈرە) نى باشلىدى. 100 - ئايەتكە كەلگەندە رۇكۇغا بېرىشى مۇمكىن دەپ تەخمىن قىلىۋىدىم. ئوقۇشقا داۋام قىلىۋەردى، بەلكى بۇ سۈرنى ئىككى رەكئەتكە ئوقۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. ئەمما ﴿ال عمران﴾ (3 - سۈرە) نى باشلىدى، ئاندىن ﴿النساء﴾ (4 - سۈرە) نى باشلىدى. ئوقۇشتا تەسبىھ ئايەتلىرىگە كەلگەندە تەسبىھ ئېيتتى، سوئال ئايەتلىرىگە كەلگەندە، سوئال قويدى، پاناھ تىلەش ئايەتلىرىگە كەلگەندە «ئەئۇزۇ» نى ئېيتىپ پاناھ تىلىدى..»⁽⁴⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كېچىسى تەھەججۇدتا ئۆزى كېسەل

(1) ئالدىنقىسى نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس، كېيىنكىسى ئەھمەد، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان «ھەسەن» ھەدىس.

(2) نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) مۇسلىم ۋە نەسائىي رىۋايىتى.

تۇرۇپ يەتتە ئۇزۇن سۈرۈنى ئوقۇغان»⁽¹⁾.

ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى شۇنداق ئۇزۇن قىرائەت قىلغىنى بىلەن باشقىلارنى ئۇنداق ئاشۇرۇۋېتىشتىن مەنئى قىلغان. ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرگە: «قۇرئاننى بىر ئايدا بىر قېتىم تامام قىلغىن» دېگەندە، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر: «مېنىڭ ئۇنىڭدىن كۆپ ئوقۇشقا تاقىتىم يېتىدۇ» دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: «20 كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن» دەيدۇ. ئۇ: «مېنىڭ ئۇنىڭدىن كۆپ ئوقۇشقا تاقىتىم يېتىدۇ» دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: «7 كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن. ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلما» دەيدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىر كېچىلىك تەھەججۇد نامىزىدا 200 ئايەت ئوقۇيدىكەن، ئۇ ئىتائەتمەن مۇخلىسلار قاتارىدىن يېزىلىدۇ»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر كېچىسى ﴿الإسراء﴾ (17 - سۈرە) بىلەن ﴿الزمر﴾ (39 - سۈرە) نى ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

جۈمە نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە جۈمە نامىزىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە فاتىھەدىن كېيىن، ﴿الجمعة﴾ (62 - سۈرە) نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە ﴿المنافقون﴾ (63 - سۈرە) نى ئوقۇيتتى»، بەزىدە ئۇنىڭ ئورنىغا ﴿الغاشية﴾ (88 - سۈرە) نى ئوقۇيتتى»، بەزىدە بىرىنچى رەكئەتتە: ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ نى،

(1) ئەبۇ يەئلا رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن، زەھەبىي مۇۋاپىق كەلگەن ھەدىس.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) دارىمى ۋە ھاكىم رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن، زەھەبىي مۇۋاپىق كەلگەن ھەدىس.

(4) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

ئىككىنچى رەكئەتتە: «هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ» نى ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ھېيت نامازلىرىنىڭ بىرىنچى رەكئەتتە، فاتھە سۈرىسىدىن كېيىن، «سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» نى، ئىككىنچى رەكئەتتە: «هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ» نى ئوقۇيتتى»، «بەزىدە ئىككى رەكئەتتە: «ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ» بىلەن «افْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» نى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

بەش ۋاخ نامازنىڭ قىرائىتى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئوقۇش مەسىلىسى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىدە، شام نامىزىنىڭ ئۈچ رەكئەت پەرزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئەتتى ۋە خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئەتتە قىرائەتنى ئاشكارا ۋە ئۈنلۈك ئوقۇيتتى. ئەمما پىشىن، ئەسىر نامازلىرىدا، شامنىڭ ئۈچىنچى رەكئەتتە ۋە خۇپتەننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەتتە قىرائەتنى مەخپى ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

شۇنداقلا «جۈمە، ھېيت، ئىستىسقا، كۈسۈف نامازلىرىدىمۇ قىرائەتنى ئۈنلۈك ئاشكارا ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

نامازنىڭ تۆتىنچى پەرزى: رۇكۇ

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتتىن پارىغ بولغىنىدا، بىر ئاز تۇراتتى»، «ئاندىن ئىككى قولىنى خۇددى نامازغا باشلاش تەكبىرىدىكىدەك

(1) بىرىنچى ۋە ئىككىنچى ھەدىس مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس، ئۈچىنچى ھەدىس مۇسلىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(2) ھەر ئىككى ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم بىلەن ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

(3) ئەبۇ داۋۇد «سەھىھ» ھەدىسلەر توپلىمى 758 - بەت.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

كۆتۈرەتتى»، «تەكبىر ئېيتاتتى»، «رۇكۇغا باراتتى»⁽¹⁾.

رۇكۇ — باش بىلەن دۈمبىنى قوللار تىزلارغا ئازادە يەتكۈچىلىك ئىگىش دېگەنلىك بولۇپ، رۇكۇدا بويۇن بىلەن دۈمبە تەكشى ھالدا باراۋەر بولۇشى شەرتتۇر. رۇكۇدا باشنى كۆتۈرۈۋېلىش ياكى ساڭگىلىتىۋېلىشقا بولمايدۇ، ئىككى قولىنىڭ بارماقلىرى ئېچىلغان ھالدا تىزلارنى تۇتۇپ تۇرىدۇ. رۇكۇدا ئەرلەر جەينەكلىرىنى قۇرسىقىغا تەككۈزمەيدۇ. ئەمما ئاياللار جەينەكلىرىنى قۇرسىقىغا چاپلاپ تۇرىدۇ⁽²⁾.

نامازدا رۇكۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ يەنى ئىمان ئېيتقانلار! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن رۇكۇ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار، رەيبىڭلارغىلا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى قىلىڭلار⁽³⁾. بۇ ئايەتكە بىنائەن، ئىسلام ئۆلىمالىرى نامازدا رۇكۇ قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە بىردەك ئىتتىپاقلاشقان.

رۇكۇنىڭ كەيپىيىتى

ئەبۇ ھۇمەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇدىكى ئەھۋالىنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇغا بارغىنىدا، ئىككى قولىنىڭ بارماقلىرىنى ئاچقان ھالدا تىزلىرىغا قوياتتى، ئاندىن بېشىنى ئىگىز - پەس قىلماستىن دۈمبىسىنى بويىنى بىلەن رۇس قىلاتتى»⁽⁴⁾. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ قىلغىنىدا ئىككى ئالدىقىنى ئىككى

(1) ئالدىنقى ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە ھاكم رىۋايەت قىلغان، قالغانلىرىنى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(2) فتح القدیر 1 - توم 193 - بەت.

(3) ھەج سۇرىسى 77 - ئايەت.

(4) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

تېزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى»، «باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى»، «ئىككى قولىنى ئىككى تېزىنىڭ ئۈستىگە قويغىنىدا، خۇددى ئىككى تېزىنى قاماللاپ تۇتقاندەك تۇراتتى»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى نۇقسانلىق بىلەن ئوقۇغان بىرىگە تەلىم بېرىپ: «رۇكۇ قىلغىنىڭدا، ئىككى ئاللىقىنى ئىككى تېزىنىڭ ئۈستىگە قويغىن، ئاندىن بارماقلىرىڭنىڭ ئارىسىنى ئاچقىن، ئاندىن ھەربىر ئورگان ئۆز ئورنىغا چۈشۈپ بولغانغا قەدەر تۇرغىن»⁽²⁾ دېگەن.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۇرغىنىدا، بىلەكلىرىنى يان تەرەپلىرىدىن يىراق تۇتاتتى»، «رۇكۇدا دۈمبىسىنى تۈپتۈز تۇتاتتى»، «ھەتتا دۈمبىسىگە سۇ تۆكسىمۇ ئورنىدىلا تۇرۇپ قالغۇدەك تۈز تۇتاتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا بېشىنى دۈمبىسىدىن تۆۋەنمۇ ئەمەس، يۇقىرىمۇ ئەمەس»، «بەلكى ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا تۇتاتتى»⁽⁴⁾.

رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىشنىڭ پەرزلىكى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىڭلار، جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەرنىڭ مېنىڭ كەينىمدە تۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدە قىلغىنىڭلارنى كۆرۈپ تۇرىمەن»⁽⁵⁾.

بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرىدىن بىرى بولۇپ، نامازغا خاستۇر. ئۇنىڭ ناماز سىرتىدا ئارقىسىدىكىلەرنى كۆرەلەيدىغانلىقى

(1) بىرىنچىسى بىلەن تۆتىنچىسىنى بۇخارى ۋە ئەبۇداۋۇد، ئۈچىنچىسىنى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(2) ئالدىنقىسىنى ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ئەبۇداۋۇد «سەھىھ» ھەدىسلەر توپلىمىدا قەيىت قىلغان، كېيىنكىسىنى ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھىبانلار «سەھىھ» ھەدىسلەر توپلاملىرىدا قەيىت قىلغان.

(3) ئالدىنقىسىنى تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋە ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» دېگەن، كېيىنكىسىنى بۇخارى ۋە بەيھەقىي، ئاخىرقىسىنى تەبەرائىي ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايەت قىلغان.

(4) ئالدىنقىسىنى بۇخارى ۋە ئەبۇ داۋۇد، كېيىنكىسىنى مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان.

(5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

توغرۇلۇق دەلىل يوق⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ بىر ئادەمنىڭ رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمىغان، سەجدىلەرنى خۇددى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلغانلىقىنى كۆرۈپ «بۇ ئادەم ئەگەر مۇشۇ ھالىتى بىلەن ئۆلسە مۇھەممەدنىڭ ئۈمىتى بولمىغان ھالەتتە ئۆلىدۇ. رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمايدىغان، سەجدىلەرنى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلىدىغان كىشى بىر ياكى ئىككى تال خورمىنى ئالدىراپ يېيىش بىلەن ئاچلىقىنى قاندۇرىمىغان كىشىگە ئوخشاشتۇر» دېگەن⁽²⁾.

رۇكۇدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۆۋەندىكى ھەر تۈرلۈك دۇئا ۋە زىكىرلەردىن ھەر قېتىمدا خالىغانلىرىنى ئېيتاتتى:

1 - ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق ئېيتاتتى.

2 - ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽⁴⁾.

3 - ﴿سُبْحَانَ قُدُّوسٍ رَبِّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ﴾⁽⁵⁾.

4 - ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي﴾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

بۇ دۇئانى رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىدە كۆپ ئېيتاتتى ۋە قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾ يەنى «رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدۇسانا ئېيتقىن ۋە ئۈنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن. ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك

(1) ئەللامە ئەلبانى.

(2) بەيھەقى، تەبەرائى رىۋايەت قىلغان، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(3) ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(4) ئەبۇ داۋۇد، دارقۇتنى، ئەھمەد، تەبەرائى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(5) مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

قوبۇل قىلغۇچىدۇر» دېگەن ئايەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئىش كۆرەتتى (1).

5 - ﴿اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ. وَبِكَ آمَنْتُ. وَلَكَ أَسْلَمْتُ. خَشَعَ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي. وَمُجِّي وَعَظْمِي وَعَصِي﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا رۇكۇ قىلدىم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم، ساڭا بويسۇندۇم، قۇلىقىم، كۆزۈم، مېڭەم، سۆڭەكلىرىم، بارچە سەزگۈ ئەزالىرىم ساڭا ھۆرمەت بىلدۈرمەكتە» (2).

6 - ﴿اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ أَنْتَ رَبِّي خَشَعَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَدَمِي وَحَنِي وَعَظْمِي وَعَصِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! سەن ئۈچۈن رۇكۇ قىلدىم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم، ساڭا بويسۇندۇم، ساڭا تەۋەككۈل قىلدىم، سەن مېنىڭ رەببىمەن، قولىقىم، كۆزۈم، قېنىم، گۆشۈم، سۆڭىكىم ۋە بارچە سەزگۈ ئەزالىرىم ئالەملەرنىڭ رەببى ئاللاھقا ھۆرمەت بىلدۈرمەكتە» (3).

7 - ﴿سُبْحَانَ ذِي الْجَبْرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ﴾ يەنى «پاك ئاللاھ كۈچ - قۇۋۋەت، پادىشاھلىق، چوڭلۇق ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر» (4).

رۇكۇ قىلىش مىقدارى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇ قىلىشى، رۇكۇدىن كېيىنكى تۇرۇشى، سەجدىلىرى ۋە ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئولتۇرۇشى ئۇزۇنلۇقتا بىر - بىرىگە ئاساسەن ئوخشاپ كېتەتتى» (5).

رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇماسلىق

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشتىن

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) نەسائى رىۋايىتى.

(4) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

توسقان»، ئۇ مۇنداق دەيتتى: «بىلىڭلاركى، مەن رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشتىن مەنئى قىلىندىم. رۇكۇدا ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاڭلار، ئەمما سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىشقا تىرىشىڭلار، سەجدىلەردە قىلىنغان دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر»⁽¹⁾.

رۇكۇدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئومۇرتقىسىنى رۇكۇدىن كۆتۈرگەن ھالدا: ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ يەنى «ئاللاھ ئۇنىڭغا ھەمدۇسانا ئېيتقاننى ئاڭلىغۇچىدۇر» دەيتتى. نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىرىگە ئاگاھلاندىرۇش بېرىپ مۇنداق دېگەن: «تەكبىر ئېيتىپ ئاندىن رۇكۇ قىلمىغىچە ۋە رۇكۇدىن تۈزلەنگىچىلىك ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېمىگىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگىنىدە ھەربىر ئورگان ئۆز جايىغا بېرىپ بولغانغا قەدەر ئۆرە تۈپتۈز تۇراتتى»⁽³⁾.

ئۇ مۇنداق دەيتتى: «ئىمام ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىش ئۈچۈن تۇرىدۇ. ئىمام: ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېگەندە، سىلەر: ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ دەڭلار. ھەقىقەتەن كىمنىڭ سۆزى پەرىشتىلەرنىڭ سۆزىگە ئۇدۇل كېلىدىكەن، ئۇنىڭ ئۆتكەن بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽⁴⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن تۇرۇشتا تەكبىر ئېيتقىنىدا، ئىككى قولىنى خۇددى نامازغا كىرىش تەكبىرىدە كۆتۈرگەن شەكىلدە كۆتۈرەتتى»⁽⁵⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن ئۆرە بولۇپ تۇرۇپ تۆۋەندىكىلەردىن

(1) مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەتلىرى.

(2) ئالدىنقىسى بۇخارى بىلەن مۇسلىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

بەزىدە ئۇنى، بەزىدە بۇنى (خالغانلىرىنى) ئېيتاتتى:

1 - ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ يەنى «رەببىم! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇسانا

ئېيتىمەن» دەيتتى⁽¹⁾.

2 - ﴿رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ﴾⁽²⁾.

3 - بەزىدە يۇقىرىقى ئىككىسىگە: ﴿اللَّهُمَّ﴾ دېگەن سۆزنى قوشۇپ

ئېيتاتتى⁽³⁾.

4 - ﴿اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَاوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا بَيْنَهُمَا

وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ﴾ يەنى «رەببىمىز! ساڭا ئاسمانلار، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەر تولغىچە ۋە سەن ياراتقان ھەمدە يارىتىدىغان جىمى مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇسانا ئېيتىمەن»⁽⁴⁾.

5 - ﴿أَهْلُ النَّبَاةِ وَالْمَجْدِ. اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا

يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەمدۇسانا ئېيتىشقا ۋە ئۇلۇغلاشقا ھەقلىقتۇر. ئى ئاللاھ! سەن توسقانى بەرگۈچى يوق ۋە سەن بەرگەننى توسىۋالغۇچى يوق. سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ»⁽⁵⁾.

6 - ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ﴾ يەنى «رەببىمىز!

ساڭا ئەڭ ئېسىل مەدھىيەلەرنى ئېيتىمەن»⁽⁶⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھجۇد نامىزىدا مۇنۇ سانانى تەكرارلايتتى:

7 - ﴿لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ﴾ يەنى «رەببىمگە مەدھىيە ئېيتىمەن،

رەببىمگە مەدھىيە ئېيتىمەن» بۇنى شۇنچە كۆپ تەكرارلايتتىكى، رۇكۇدىن

(1) بۇخارى ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى، ئەھمەد رىۋايىتى.

(4) مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) مۇسلىم رىۋايىتى.

(6) بۇخارى رىۋايىتى.

تۇرغاندىكى بۇ قىيامنىڭ مىقدارى قىيامنىڭ قىيامغا يېقىن بولغان رۇكۇنىڭ مىقدارىغا يېقىنلىشىپ قالاتتى. قىيامنىڭ قىيامدا بەقەرە سۈرىسىنى ئوقۇغان ئىدى⁽¹⁾.

نامازنىڭ بەشىنچى پەرزى: سەجدە

سەجدە — پىشانىنى يەرگە قويۇش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدىكى خارلىقىنى، ئاجىزلىقىنى ۋە كەمتەرلىكىنى ئىزھار قىلىش دېمەكتۇر. پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملار سەجدىنىڭ يەتتە ئەزانى يەرگە تەكشى قويۇش بىلەن تولۇق ئادا تاپىدىغانلىقىغا ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئەزالار: پىشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۈتتىن ئىبارەت. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بىلەن سابىت بولغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿أَمْرٌ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ: عَلَى الْجَبْهَةِ - وَأَشَارَ يَدَيْهِ عَلَى أَنْفِهِ - وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ﴾ يەنى «مەن يەتتە چوڭ ئەزا بىلەن سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. (قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ دەيدۇ) ئۇلار: پىشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۈتتۇر»⁽²⁾.

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشتا، ئەرلەر سول پۈتتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرىدۇ ۋە ئوڭ پۈتتىنى تىكلەپ ئىككى پۈتتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ، بارماقلىرىنىڭ ئاستىنى يەرگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئەمما ئاياللار ئىككى پۈتتىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ

(1) نەسائى ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئولتۇرىدۇ. ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئالدىرىماي ئولتۇرۇش ۋاجىپتۇر⁽¹⁾.

نامازدا سەجدىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن رۇكۇ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار، رەببىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى قىلىڭلار)⁽²⁾. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىر ئادەمگە مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: «... ئاندىن سەجدە قىلغىنكى، سەجدىنى ۋۇجۇدۇڭ ئارام تاپقىدەك ۋاقىت ئالدىرىماستىن قىلغىن، ئاندىن سەجدىدىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرغىنكى، پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ ئارام تاپقىدەك ۋاقىت ئولتۇرغىن، ھەممە نامازلىرىڭدا شۇنداق قىلغىن»⁽³⁾. بۇ ئايەت ۋە ھەدىسكە بىنائەن، ئىسلام ئۆلىمالىرى نامازدا رۇكۇ قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە بىردەك ئىتتىپاقلاشقان.

سەجدىنىڭ كەيپىيىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە بېرىشتا تەكبىر ئېيتاتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېمىگىچە، ئاندىن ئۆرە تۈپتۈز تۇرمىغىچە، ئاندىن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارمىغىچە ۋە سەجدىدە بوغۇملىرى ئورنىغا چۈشۈپ ئارام ئالغىچىلىك ئالدىرىماي تۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»⁽⁴⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە بېرىشتا بەزىدە ئىككى قولنى

(1) رد المحتار 1 - توم 432 - بەت.

(2) ھەج سۇرىسى 77 - ئايەت.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

(4) ئالدىنقى بۇخارى ۋە مۇسلىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھى» دېگەن ھەدىس.

كۆتۈرەتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە، ئىككى ئاللىقىغا تايىناتتى، ئىككى ئاللىقىنى يەرگە يېيىپ»، «بارماقلىرىنى يىغقان ھالدا»، «قىبلىگە قارىتاتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە ئىككى قولىنى ئىككى مۇرىسىنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتاتتى»، بەزىدە «ئىككى قولىنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتاتتى»، «بۇرنى بىلەن پىشانىسىنى يەرگە تولۇق تەككۈزەتتى»، «ئىككى قولىنى ئىككى بېقىندىن يىراق تۇتاتتى»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە: «ئىككى تىزى بىلەن ئىككى پۇتىنى يەرگە تولۇق تەككۈزەتتى»، «پۇتلىرىنىڭ ئالدى تەرىپىنى بارماقلىرى بىلەن بىرگە قىبلىگە قارىتاتتى»، «ئىككى پۇتىنى تىكلەپ تۇراتتى»⁽⁴⁾.

ئۇ يەنە مۇنداق دەيتتى: «ئىنسان سەجدە قىلغاندا، يەتتە ئورگان ئۇنىڭ بىلەن بىرگە سەجدە قىلىدۇ. ئۇلار: يۈز، ئىككى ئاللىقان، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۇتتۇر»⁽⁵⁾.

سەجدىنى ئالدىرىماي قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ھەتتا بۇ ئىككىسىنى تولۇق ئادا قىلمىغۇچىلارنى ئاچلىقتىن بىر ياكى ئىككى خورمىنى ئالدىراپ يېگەن بولسىمۇ ئاچلىقى قامدالمىغان كىشىگە ئوخشاتقان ۋە مۇنداق دېگەن: «ئوغرىلارنىڭ ئەڭ يامىنى ئۆزىنىڭ نامىزىنى (رۇكۇ

(1) نەسائى. دارقۇتنى رىۋايىتى.

(2) ئالدىنقىسىنى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان. ھاكىم «سەھىھ» دېگەن. ئىككىنچىسىنى ئىبنى خۇزەيمە ۋە بەيھەقى رىۋايەت قىلغان. ھاكىم «سەھىھ» دېگەن. ئاخىرقىسىنى بەيھەقى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) بىرىنچىسى بىلەن ئۈچىنچىسىنى ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋە تىرمىزى «سەھىھ» دېگەن. ئىككىنچىسىنى ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس. تۆتىنچىسىنى ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان ۋە «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

(4) بىرىنچىسى بىلەن ئۈچىنچىسىنى بەيھەقى، ئىككىنچىسىنى بۇخارى بىلەن ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

(5) مۇسلىم رىۋايىتى.

ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلماسلىق بىلەن ئوغرىلايدىغان كىشىدۇر»⁽¹⁾.
ئۇ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئۇمۇرتقىسىنى تۈز
تۇتالمىغان كىشىنىڭ نامىزىغا نەزەر سالمايدۇ»⁽²⁾.

سەجدىدە ئوقۇلىدىغان زىكر ۋە دۇئالار

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدە قىلغىنىدا، تۆۋەندىكى كۆپلىگەن
ھەرتولۇك دۇئا ۋە زىكرلەردىن تاللاپ بەزىدە ئۇنى، بەزىدە بۇنى
ئوقۇيتتى:

1. ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بەزىدە ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ نى ئۈچ
قېتىمدىن كۆپرەك ئېيتاتتى» (بۇھەدىسلەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ
رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنىڭ مىقدارىنى ئوخشاش قىلىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

2. ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽⁴⁾.

3 - ﴿سُبْحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ﴾⁽⁵⁾.

4 - ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي﴾ پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ناھايىتى كۆپ ئوقۇيتتى⁽⁶⁾.

5 - ﴿اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَأَنْتَ رَبِّي، سَجَدَ وَجْهِي

(1) تەبەرائى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان. ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(2) ئەھمەد. تەبەرائى رىۋايىتى.

(3) ئەھمەد. ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى.

(4) ئەھمەد. تەبەرائى، ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

(5) مۇسلىم رىۋايىتى.

(6) بۇخارى ۋە مۇسلىم.

لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿(1)﴾.

6 - ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي كُلَّهَا دِقَّةً وَجِلَّةً، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَلَائِيَّتَهُ وَسِرَّهُ﴾ (2).

7 - ﴿سَجَدَ لَكَ سُودَائِي وَخِيَالِي، وَأَمَنَ بِكَ فُؤَادِي أَبُوءُ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، هَذِي يَدِي وَمَا جَنَيْتُ عَلَى نَفْسِي﴾ (3).

په يغه مېر ته له يهه سالام ته هه ججود ناما ز لربدا مونو دونا لارنى
تو قويتى:

8 - ﴿سُبْحَانَ ذِي الْجَبْرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ﴾ يه نى «پاك
تاللاه كوچ - قوؤوهت، پادشاهلىق، چوخلوق وه كاتنلىق ئىگس دوردور» (4).

9 - ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ﴾ (5).

10 - ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ﴾ (6).

11 - ﴿اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي لِسَانِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي
نُورًا، وَمِنْ قُوَّتِي نُورًا، وَمِنْ تَحْتِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ شِمَالِي نُورًا، وَمِنْ
بَيْنِ يَدَيَّ نُورًا، وَمِنْ خَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي نَفْسِي نُورًا، وَأَعْظِمْ لِي نُورًا﴾ يه نى
«ئى تاللاه! دىلمنى ئاق قىلغىن، كوزومنى نورلوق قىلغىن، قولقىمنى
نورلوق قىلغىن، ئوكڭ وه سول تهرىپىمنى نورلوق قىلغىن، ئوستى وه ئاستى
تهرىپىمنى نورلوق قىلغىن، ئالدى وه ئارقا تهرىپىمنى نورلوق قىلغىن، مېنى
نورلوق قىلغىن وه ماڭا ئاتا قىلغىن نوروڭنى كاتتا قىلغىن» (7).

12. ﴿اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمَعَاذِكَ مِنْ عِقَابِكَ، وَأَعُوذُ
بِكَ مِنْكَ. لَا أَحْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ﴾ يه نى «ئى

(1) مۇسلىم رىۋايىتى

(2) مۇسلىم رىۋايىتى

(3) بەرزاز رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن.

(4) ئەبۇ داۋۇد، نەسائى رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(5) مۇسلىم رىۋايىتى

(6) نەسائى رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن.

(7) مۇسلىم رىۋايىتى

ئاللاھ! سېنىڭ رازىلىقىڭغا سىغىنىپ غەزىبىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، سېنىڭ ئاپىيىتىڭگە سىغىنىپ ئازابىڭدىن پاناھ تىلەيمەن. ساڭا سىغىنىپ سەندىن پاناھ تىلەيمەن. سېنى سەن ئۆزۈڭنى مەدھىيەلىگەن رەۋىشتە مەدھىيەلەشتىن ئاجىزمەن»⁽¹⁾.

سەجدىدە قۇرئان ئوقۇماسلىق

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشنى مەنئى قىلاتتى. بۇ ئىككىسىدە دۇئانى كۆپ قىلىشقا بۇيرۇيتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «بەندىنىڭ ئاللاھقا ئەڭ يېقىن بولىدىغان ۋاقتى دەل ئۇنىڭ سەجدە قىلىۋاتقان ۋاقتىدۇ. سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىڭلار»⁽²⁾.

سەجدىنى ئۇزۇن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىنى ئۇزۇن قىلىشتا رۇكۇغا يېتىشىپ قالاتتى. بەلكى بەزىدە بەزىبىر سەۋەپلەر تۈپەيلى سەجدىنى رۇكۇدىنمۇ ئۇزۇنراق قىلاتتى. ئابدۇللاھ ئىبنى شەدداد ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرىدىن ئىمام ھەسەن ياكى ئىمام ھۈسەين (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولغاي) نى كۆتۈرگىنىچە بىزگە پىشىن ياكى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بېرىشكە چىقىپ، مېھرابقا ئۆتتى، ئۇنى ئوڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ نامازغا باشلىدى. سەجدىنى شۇنداق ئۇزۇن قىلدىكى، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قاراپ سالدىم ۋە ھېلىقى كىچىك بالىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈمبىسىگە مىنىپ ئويناۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئاندىن ھامان سەجدىگە قايتتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ساھابىلەر «يا رەسۇلەللاھ! سەجدىلەرنىڭ بىرىنى بەكمۇ ئۇزۇن قىلىدىڭىزكى، بىز بىرەر ئىش يۈز بەرگەنمىدۇ ياكى ۋەھى كەلگەنمىدۇ، دەپ قالدۇق» دېۋىدى،

(1) مۇسلىم رىۋايىتى

(2) مۇسلىم رىۋايىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ «سىلەر گۇمان قىلغانلارنىڭ ھېچقايسىسى يۈزبەرمىدى. ئەمما بالام ئۈستۈمگە مېنىۋالغانىدى، ئۇنىڭ ئويۇنى تۈگىمەستىن تۇرۇپ كېتىشىنى ياقتۇرمدىم» دېدى⁽¹⁾.

بۇ ھەدىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزىدە سەجدىنى شۇنچىلىك ئۇزۇن قىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلىگەندەك، ئۇ زاتنىڭ ئىنتايىن مېھرى - شەپقەتلىك، خۇسۇسەن كىچىك بالىلارغا بەكمۇ مېھرىبان ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. كۆپىنچە دىندارلارنىڭ قوپاللىقى ۋە رەھىمسىزلىكىگە ھەيرانمەن. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل ئەخلاقىغا ئەگەشمەستىن، ئۇنىڭ ئىبادەتلىرىگىلا ئەگىشىشكە بۇيرۇلغانمۇ؟ ياق! گۈزەل ئەخلاق ئىماننىڭ ئالامىتى ۋە ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرىدۇر.

سەجدىدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېشىنى سەجدىدىن تەككىر ئېيتقان ھالدا كۆتۈرەتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «سەجدىنى بوغۇملىرى ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ ئازام تاپقىچىلىك ئالدىرماي قىلمىغىچە، ئاندىن تەككىر ئېيتىپ، سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ تولۇق ئورنىشىپ ئولتۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدىن تۇرۇشتا بەزىدە تەككىر بىلەن بىرگە ئىككى قولنى كۆتۈرەتتى»⁽³⁾.

ئاندىن «سول پۇتنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى ۋە ئوڭ پۇتنى تىكلەيتتى»، «ئوڭ پۇتنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى»⁽⁴⁾.

ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا

(1) نەسائى ۋە ئىبنى ئەسكەر رىۋايىتى. ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(2) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى. ھاكىم «سەھىھ» دېگەن.

(3) ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(4) ئالدىنقىسى بۇخارى، كېيىنكىسى نەسائى رىۋايەت قىلغان.

ھەربىر سۆڭەك ئۆز ئورنىغا تولۇق چۈشۈپ بولغىنىدىن خاتىرجەم بولغىچىلىك ئولتۇراتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «شۇنداق قىلمىغىچە ھېچبىرىڭلارنىڭ نامىزى تولۇقلانمايدۇ»⁽¹⁾.

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا زىكر ئېيتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا تۆۋەندىكى زىكىرلەرنى ئېيتاتتى:

1 - ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي﴾ يەنى «ئى رەببىم! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ئى رەببىم! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن»⁽²⁾.

2 - ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَأَجِرْنِي وَعَافِنِي وَأَرْزُقْنِي وَأَرْقِنِي﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھىم قىلغىن، مېنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلغىن، مېنى ياخشى ئىشلارغا مۇيەسسەر قىلغىن، ماڭا ساقلىق ۋە كەڭ رىزىق ئاتا قىلغىن، مەرتىۋەمنى يۇقىرى قىلغىن»⁽³⁾.

ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىر ئېيتىپ ئىككىنچى سەجدىگە باراتتى»⁽⁴⁾.
«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىر بىلەن بىرگە بەزىدە ئىككى قولنى كۆتۈرەتتى»⁽⁵⁾.

ئاندىن «سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرەتتى ۋە تەكبىر ئېيتاتتى»، «بەزىدە

(1) ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن بەيھەقىي. كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىسەر.

(2) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

(3) بۇخارى، مۇسلىم ۋە باشقىلار رىۋايىتى.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋنە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى»⁽¹⁾.

سەجدىدىن رەكئەتكە تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەرگە تايانغان ھالدا ئىككىنچى رەكئەتكە تۇراتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشتا ئىككى قولىغا تايىنىپ تۇراتتى»⁽³⁾.

بىرىنچى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشقا ئوخشاش «سول پۇتنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى»⁽⁴⁾. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئىتتىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇشتىن مەنى قىلغان ئىدى»⁽⁵⁾.

ئەبۇ ئۇبەيدە ۋە باشقىلار «ئىتتىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش» نى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېگەن: «ئىتتىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش — ئەرنىڭ ساغرىسىنى يەرگە چاپلاپ، ئىككى پۇتىنى تىكلەپ ۋە ئىككى قولىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرۇشىدۇر»

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھھۇدتا («تەتەھىياتۇ» نى ئوقۇشقا) ئولتۇرغىنىدا، ئوڭ ئالقىنىنى ئوڭ تىزىنىڭ ئۈستىگە، سول ئالقىنىنى سول

(1) ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن ھاكىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىسلەر.

(2) بۇخارى ۋە شافىئى رىۋايىتى.

(3) ئەبۇ ئىسھاق، بەيھەقى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(4) نەسائى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(5) ئەھمەد رىۋايىتى.

تېزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، بارماقلىرىنى يېيىپ ئولتۇراتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا سول قولىغا تايىنىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنى مۇنداق ئولتۇرۇشتىن مەنئى قىلغان ۋە «ئۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئولتۇرۇشىدۇر» دېگەن⁽²⁾.

تەشەھھۇد ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىن تەشەھھۇد (ئەتتەھىياتۇ) ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن تەشەھھۇد ئوقۇشنى ئۇنۇتسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلاتتى»⁽⁴⁾.

تەشەھھۇد ئوقۇغاندا كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى مىدىرلىتىش مەسلىسى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھھۇدتا ئولتۇرغىنىدا، سول قولىنىڭ ئاللىقىنى يايغان ھالدا، سول تېزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى، ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرىنى ئاچمايتتى، كۆرسەتكۈچ (بىگىز) بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلاتتى ۋە كۆزىنى ئۇنىڭغا تىكەتتى»⁽⁵⁾.

«كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلغىنىدا، باش بارمىقىنى ئوتتۇرا بارمىقىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى»⁽⁶⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئىككى تەشەھھۇدنىڭ ھەممىسىدە قىلاتتى»⁽⁷⁾.

ئۇ مۇنداق دەيتتى: «كۆرسەتكۈچ بارماق بىلەن قىلىنغان بۇ ئىشارەت

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بەيھەقى رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) بۇخارى، مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

(6) مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

(7) نەسائىي ۋە بەيھەقى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

شەيتانغا تۆمۈردىنمۇ قاتتىق زەربە ھېسابلىنىدۇ»⁽¹⁾.

20_ ئەسىرنىڭ ئاتاغلىق ھەدىشىسۇناس ئالىمى ئەللامە مۇھەممەد ناسرۇددىن ئەلبانىي «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيىتى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئەمما ئىشارەتتىن كېيىن بارماقنى چۈشۈرۈش ياكى (ھەنەفىي مەزھىپىدىكىگە ئوخشاش) ئەتتەھىياتۇدىكى ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئوڭ قولنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتۈرۈپ ﴿إِلَّا اللَّهُ﴾ (ئىللەللاھۇ)» دا چۈشۈرۈش توغرىلىق سۈننەتتىن ئاساس يوق»⁽²⁾.

نامازنىڭ ئالتىنچى پەرزى: قەئدە ئاخىر

قەئدە ئاخىر (نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش) دا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئولتۇرغاندەك ئولتۇرىلىدۇ. نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشنىڭ پەرز بولغان مىقدارى تەشەھۇدنىڭ مىقدارىدۇر (يەنى ئەتتەھىياتۇنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتۇر). ئۇنىڭدىن ئارتۇقى سۈننەتتۇر. ئەمما «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇش ۋاجىپتۇر.

تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنلا، قايسىبىر سەۋەب بىلەن نامازدىن چىقىشقا بولىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئىمام سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، تەشەھۇد مىقدارى (تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت) ئولتۇرغاندىن كېيىن، جامائەت سۆزلىسىمۇ ياكى بىر نەرسە بېسىمۇ ئۇنىڭ نامىزى تامام بولغان بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلغان⁽³⁾.

شۇنداقلا، جامائەت تەشەھۇد مىقدارى ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن،

(1) ئەھمەد ۋە بەرزاز رىۋايىتى.

(2) صفحە صلاة النبي 159 - بەت.

(3) ترمىزى رىۋايىتى.

ئىمامدىن بۇرۇن نامازدىن چىقىسىمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى تاماملانغان بولىدۇ⁽¹⁾.

تەشەھھۇد دېگەن نېمە؟

تەشەھھۇد — نامازدا تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇش دېمەكتۇر. تەھىيات (ئەتتەھىياتۇ) دۇئاسى ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىكى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقىتىنى جاكارلىغان شاھادەت كەلىمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن «تەشەھھۇد» (گۇۋاھلىق بېرىش) دەپ ئاتالغان.

قەئدە ئاخىرنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا تەلىم بېرىپ: ﴿صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصَلِّي﴾ يەنى «نامازنى مەن ئوقۇغاندەك ئوقۇڭلار» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾.

ۋائىل ئىبنى ھەجەردىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق ناماز ئوقۇيدىغانلىقىنى كۆرۈم بىلەن كۆرۈپ ئۆگىنىش ئۈچۈن مەدىنىگە كەلدىم ۋە كۆردۈمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا ئولتۇرغىنىدا سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇپ، سول قولىنى سول پۇتىسىنىڭ ئۈستىگە قويىدىكەن ۋە ئوڭ پۇتىنى تىكلەيدىكەن»⁽³⁾.

ئاخىرقى ئولتۇرۇشنىڭ كەيپىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدىمۇ خۇددى ئىككى رەكئەتتىن كېيىنكى بىرىنچى ئولتۇرۇشقا ئوخشاش ئولتۇراتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ئاخىرقى ئولتۇرۇشنىڭ ئالدىنقى ئولتۇرۇشتىن پەرقلىنىدىغان بىرلا يېرى شۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا «ئوڭ ساغرىسىنى ئوڭ پۇتىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، سول

(1) تحفة الفقهاء 47 - بەت.

(2) ئىبنى ھىببان رىۋايىتى.

(3) تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

ساغرىسىنى يەرگە چاپلاپ ئولتۇراتتى، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى، ئەمما سول پۇتىنى ئوڭ تەرىپىدىن چىقىراتتى، «بەزىدە ئوڭ پۇتىنى تىكلەستىن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى»⁽¹⁾.

تەشەھۇدنىڭ تېكىستى

تەشەھۇد ئوقۇش نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا ھەرتۈرلۈك تەشەھۇدلارنى ئۆگەتكەن بولۇپ، ئەڭ ئۈلگىلىك تەشەھۇد ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئۆگەتكەن تەشەھۇدتۇر.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمنى ئىككى ئالقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ ماڭا مۇنۇ تەشەھۇدنى خۇددى قۇرئان سۈرىلىرىنى ئۆگەتكەندەك ئۆگەتكەن ئىدى:

﴿الْحَيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَواتُ وَالطَّيِّبَاتُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾ يەنى «جىمى مەدھىيەلەر، بەش ۋاخ ناماز ۋە باشقا جىسمانىي ئىبادەتلەر، ياخشى ئەمەللەر ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھنىڭ سالامى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر! بىز (نامازغا ھازىر بولغان بارلىق جامائەت ۋە پەرىشتىلەر)گە ۋە ئاللاھنىڭ ياخشى بەندىلىرىگە ئاللاھنىڭ ئاپىيىتى ۋە ئامانلىقى بولغاي. ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىمدىن گۇۋاھلىق بېرىمەن»⁽²⁾.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر

(1) ئالدىنقىسى بۇخارى، ئەبۇ داۋۇد، كېيىنكىسى مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋنە رىۋايەت قىلغان.

(2) ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم ۋە باشقا بارلىق ھەدىسئۇناسلار رىۋايەت قىلغان ھەدىس.

ئەلەيھىسسالام ئارىمىزدا ھايات ۋاقتىدا بىز «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇغاندا، ﴿السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ سالامى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر!» دەيتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ﴿السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ سالامى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن!» دەيدىغان بولدۇق⁽¹⁾.

ئەللامە مۇھەممەد ناسىرۇددىن ئەلبانىي «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىدىن ئۆرنەكلەر» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئىبنى مەسئۇدنىڭ بۇ ھەدىسى ساھابىلەرنىڭمۇ شۇنداق قىلغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات چاغلاردا ساھابىلەرنىڭ ﴿السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ دېگەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بۇنى ﴿السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ گە ئۆزگەرتكەنلىكى ئەلۋەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن ئەمەلگە ئاشقان ئىش بولۇشى كېرەك.» ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) نىڭ ساھابىلەرگە ﴿السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ دەپ ئۆگەتتى» دېگەن «سەھىھ» ھەدىسىمۇ دېگەنلىرىمىزنى كۈچلەندۈرىدۇ⁽²⁾.

«ئەتتەھىياتۇ» دىن كىيىن دۇرۇد ئوقۇش

نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ ئەھمىيىتى ناھايىتى چوڭدۇر. بۇ ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سۈننەتتۇر⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتماستىنلا دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «بۇ كىشى ئالدىراپ كەتتى» دېگەن،

(1) ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ شەيبە رىۋايىتى.

(2) الفوائد 11 - توم 54 - بەت.

(3) الفقه الإسلامي وادلت 1 - توم 665 - بەت.

ئاندىن ئۇنىڭغا ۋە باشقىلارغا خىتاب قىلىپ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئالدى بىلەن ئاللاھقا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتسۇن، ئاندىن خالىغان دۇئاسىنى قىلسۇن»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «دۇئا قىلغىن ئىجابەت بولىدۇ، سورىغىن ئېرىشسەن» دېگەن⁽²⁾. دۇئا قىلغاندا، ئالدى بىلەن ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ زۆرۈرلىكى نامازدىكى دۇئالارغا خاس ئەمەس، بەلكى قانداقلا بىر ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئالارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

دۇئادىن ئاۋۋال تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «سىلەر نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا تەشەھھۇدنى ئوقۇپ بولغىنىڭلاردىن كېيىن، ئاللاھقا سىغىنىپ مۇنۇ تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەڭلار: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ دوزاخ ئازابىدىن، قەبرى ئازابىدىن، ھايات ۋە ماماتلىقنىڭ پىتىنىسىدىن، دەجىلىنىڭ پىتىنىسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. «ئاندىن ئۆزۈڭلار ئۈچۈن خالىغان دۇئالارنىڭلارنى قىلىڭلار»⁽³⁾.

سالام بېرىشتىن بۇرۇن دۇئا قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا كۆپلىگەن ھەرخىل دۇئالاردىن

(1) ئىمام ئەھمەد، ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى.

(2) ئىمام نەسائى رىۋايەت قىلغان «سەھەھ» ھەدىس.

(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

گاھ ئۇنى، گاھ بۇنى ئوقۇيتتى ۋە «ناماز ئوقۇغۇچىنى بۇ دۇئالاردىن خالىغانلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇيتتى»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالام بېرىشتىن ئاۋۋال ئوقۇغان دۇئالار تۆۋەندىكىلەر:

1 - ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْتَمِ وَالْمُغْرَمِ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ قەبرى ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن، دەججالتىڭ پىتىنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن، ساڭا سىغىنىپ ھايات ۋە ماماتلىقتىڭ پىتىنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ گۇناھكار بولۇشتىن ۋە قەرزدارلىقتىن پاناھ تىلەيمەن»⁽²⁾.

2 - ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ قىلغانلىرىمنىڭ ۋە قىلمىغانلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن»⁽³⁾.

3 - ﴿اللَّهُمَّ بَعْلَمَكَ الْغَيْبَ وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ أَحْيِي مَا عَمِلْتَ الْحَيَاةَ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْرًا لِي اللَّهُمَّ وَأَسْأَلُكَ حَشِيَّتَكَ فِي الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَأَسْأَلُكَ كَلِمَةَ الْحَقِّ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ وَأَسْأَلُكَ الْقُصْدَ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى وَأَسْأَلُكَ نَعِيمًا لَا يَنْفَدُ وَأَسْأَلُكَ فَرَّةً عَيْنٍ لَا تَنْقَطِعُ وَأَسْأَلُكَ الرِّضَاءَ بَعْدَ الْقَضَاءِ وَأَسْأَلُكَ بَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَأَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ وَالشُّوقَ إِلَى لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَرَاءٍ مُضْرَةٍ وَلَا فِتْنَةٍ مُضْلَةٍ اللَّهُمَّ زَيِّنَا بِرِزْقِكَ الْإِيمَانَ وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِينَ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! سېنىڭ غەيبىي ئىلمىڭ، چەكسىز قۇدرىتىڭگە سىغىنىپ ھاياتلىقىمىزنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولىدىغان بولسا ساڭا ھايات بېغىشلىشىڭنى، ۋاپاتىمىزنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولسا مېنى ۋاپات قىلدۇرۇشىڭنى تىلەيمەن. ئى

(1) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئىمام نەسائى رىۋايەت قىلغان «سەھەھ» ھەدىس.

ئاللاھ! سەندىن ئادەم بار - يوق ھەرقانداق جايدا سەندىن قورقۇدىغان تەقۋالىقنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! خوشاللىق ۋە ئاچچىقلانغان ھالىتىمدە ھەق سۆزنى ئېيتىشىمنى سەندىن سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن ئوتتۇراھال تۇرمۇشنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن تۈگىمەس نېمەت سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن ئۈزۈلمەس خۇرسەنلىك سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن قازا ۋە قەدەرگە رازى بولۇشۇمنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن ئۆلۈمدىن كېيىنمۇ باياشات تۇرمۇشقا مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىماستىن سېنىڭ جامالىڭغا قاراش لەززىتىنى ۋە ساڭا ئۇچرىشىش ئىشتىياقىنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! بىزنى ئىماننىڭ زىننىتى بىلەن بېزىگىن. ئى ئاللاھ! بىزنى توغرا يولدا يۈرگۈچى ۋە ئۇنىڭغا باشلىغۇچىلاردىن قىلغىن»⁽¹⁾.

4 - ﴿اللَّهُمَّ حَاسِبِي حِسَابًا يَسِيرًا﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! مېنىڭ ھېساب بېرىشىمنى ئاسان قىلغىن»⁽²⁾.

5 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاعْفِرْ لِي مِنْ عِنْدِكَ مَغْفِرَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! مەن ئۆزۈمگە كۆپ زۇلۇم قىلدىم، گۇناھلارنى پەقەت سەنلا مەغپىرەت قىلسەن، مەرھەمەت قىلىپ ماڭا كەڭ مەغپىرەت ۋە رەھىم قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسەن»⁽³⁾.

6 - «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ساھابىنىڭ تەشەھۇدتا: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا نَبِيَّ أَشْهَدُ أَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! مەن ھەقىقەتەن، سېنىڭ ھەممە ساڭا موھتاج بولغان، پەرزەنتكە

(1) ئىمام نەسائىي ۋە ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد ۋە ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ۋە ئانغا موھتاج بولمىغان، ھېچكىم ساڭا تەڭداش بولمايدىغان يەككە. يېگانە ئىلاھ ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىدىن گۇۋاھلىق بەرگەن ھالدا، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى سورايمەن. سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسىەن» دەپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «ئۇنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىندى» دېگەن سۆزنى ئىككى قېتىم تەكرارلىغان.⁽¹⁾

7 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَأَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ مَا سَأَلَكَ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَسْتَعِيدُكَ مِمَّا اسْتَعَاذَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَسْأَلُكَ مَا قَضَيْتَ لِي مِنْ أَمْرٍ أَنْ تَجْعَلَ عَافِيَتَهُ رِشْدًا﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! سەندىن مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن، ھازىرقى ۋە كېيىنكى ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى سورايمەن. ساڭا سىغىنىپ مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن، ھازىرقى ۋە كېيىنكى يامانلىقلارنىڭ ھەممىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن جەننەتنى ۋە جەننەتكە كىرىشىمگە مېنى لايىق قىلىدىغان سۆز ۋە ئەمەلنى سورايمەن. ساڭا سىغىنىپ دۇزاخ ئازابىدىن ۋە مېنىڭ دۇزاخقا كىرىشىمگە سەۋەب بولىدىغان سۆز ۋە ئەمەلدىن پاناھ تىلەيمەن. سەندىن ياخشىلىقتىن بەندەڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سورىغانلارنىڭ ھەممىسىنى سورايمەن. ساڭا سىغىنىپ يامانلىقتىن بەندەڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پاناھ تىلىگەنلەرنىڭ ھەممىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. سەندىن ماڭا تەقدىر قىلغان ئىشىڭدىن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى توغرا يولدا يۈرۈش قىلغىن»⁽²⁾.

8 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەشەھۇد بىلەن سالام ئارىلىقىدا

(1) ئىمام تىرمىزى ۋە ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد، ئىمام تىرمىزى، ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان، ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇقرەد» دە قەيت

قىلىدىغان دۇئالارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى مۇنۇ دۇئا ئىدى: ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَسْرَفْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! ئۆتكەن ۋە كېيىنكى، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغان بارلىق گۇناھلىرىمنى، ھەددىدىن ئاشقانلىرىمنى ۋە مەن بىلمەيدىغان خاتالىقلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. سەن ئەزەلدىن بار بولغان ۋە مەڭگۈگە قالدىغان زاتسەن، سەندىن ئۆزگە مەبۇد بەرھەق يوقتۇر»⁽¹⁾.

سالام بېرىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوڭ تەرىپىگە ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ دەپ سالام بەرگەندە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى، ئۇ سول تەرىپىگە ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ دەپ سالام بەرگەندە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ سول تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى»⁽²⁾. «بەزىدە بىرىنچى سالامدا ﴿وَبَرَكَاتُهُ﴾ نى قوشۇپ ئېيتاتتى»⁽³⁾.
 نامازدىن ئىككى تەرەپكە سالام بېرىش بىلەن چىقىش ھەنەفىي مەزھىپىدە ۋاجىبتۇر⁽⁴⁾. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، بېشى تەكبىر ۋە ئاخىرى سالامدۇر»⁽⁵⁾.

نامازنىڭ ۋاجىپلىرى

نامازنىڭ ۋاجىپلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 - نامازغا باشلىغاندا ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دېگەن تەكبىرنى

قىلغان ۋە ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم، ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىمام نەسائى رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) الفقه الإسلامى وادلتە 1 - توم 671 - بەت.

(5) ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىمام تىرمىزى ۋە ھاكىم رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

ئېيتىش.

2. پەرز نامازلارنىڭ 3 - ۋە 4 - رەكئەتلىرىدىن باشقا پۈتۈن نامازلاردا، فاتھە سۈرىسىدىن كېيىن، بىر سۈرە ئوقۇش ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇش.

3. سەجدىدە، بۇرۇن بىلەن پىشانىنى باراۋەر يەرگە تەككۈزۈش.

4. ئىككى سەجدىنى ئارقا - ئارقىدىن قىلىش.

5. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىن ئولتۇرۇش.

6. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشىدا «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇپلا كېچىكمەستىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇش.

7. نامازدىكى پائالىيەتلەرنىڭ تەرتىپلىرىگە رىئايە قىلىش ۋە ھەربىر پائالىيەتنى ئالدىرىماستىن قىلىش.

8. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ۋە نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇش.

9. ۋىتىر نامىزىدا تەكبىر ئېيتىش ۋە قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇش.

10. نامازنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا، ئىككى تەرەپكە سالام بېرىش.

11. جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن: بامدات، جۈمە، ھېيت، تەراۋىھ، ۋە ۋىتىر نامازلىرىنىڭ ھەربىر رەكئىتىدە؛ شام، خۇپتەن نامازلىرىنىڭ ئاۋۋالقى ئىككى رەكئىتىدە، مەيلى ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن ئىمامنىڭ قىرائەتنى ئاشكارا، ئاۋازلىق ئوقۇشى.

12. جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن پىشىن بىلەن ئەسىر

نامازلېرىدا ئىمامنىڭ قىرائەتنى مەخپى ئوقۇشى.

13 . قىرائەتتە فائىھە سۈرىسىنى باشقا سۈرىدىن ئاۋۋال ئوقۇش.

14 . ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ قىرائىتى مەخپى ئوقۇلىدىغان پىشىن، ئەسىر، ۋىتىر، بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى ۋە نەپلە نامازلاردا قىرائەتنى مەخپى ئوقۇشى، ئەمما بامداتنىڭ پەرزى، شام ۋە خۇپتەننىڭ پەرزلىرىگە ئوخشاش قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردا — مەيلى ئۇ ۋاقىتتا ئوقۇلغان ناماز بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن — قىرائەتنى مەخپى ئوقۇش ياكى ئاشكارا ئوقۇش ئىختىيارى بويىچە ئىش كۆرۈشى (ئەمما ئاشكارا ئوقۇش ئەۋزەلدۇر).

15 . ئىھتىياج تېپىلغاندا سەجدە سەھۋى قىلىش.

16 . جامائەتنىڭ نامازدا ئىمام قىرائەت قىلغاندا جامائەتنىڭ جىم تۇرۇپ قىرائەتكە قولاق سېلىشى.

17 . ھېيت نامازلېرىنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىش⁽¹⁾.

نامازنىڭ سۈننەتلىرى

نامازنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 . نامازغا باشلىغاندا، ۋىتىر نامىزىنىڭ قۇنۇتىنى ئوقۇشقا باشلىغاندا ۋە ھېيت نامازلېرىنىڭ تەكبىرلىرىنى ئېيتقاندا، ئەرلەرنىڭ قوللىرىنى قۇلاقلىرىنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر، ئاياللارنىڭ قوللىرىنى ئىككى مۇرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرۈشى.

2 . ھەر نامازنىڭ بىرىنچى رەكئىتىنىڭ باشلىنىشىدا مەخپى ھالدا،

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت.

سانا ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ﴾ (سۇبھانەكەللاھۇممه...) نى ئوقۇش.

3. فاتھە سۇرىسىدىن ئاۋۋال «ئەئۇزۇ» بىلەن «بىسمللاھ» نى تولۇق ئوقۇش.

4. فاتھە سۇرىسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، مەخپى ياكى ئاشكارا «ئامىن» دېيىش.

5. قىيامدا (ئۆرە) تۇرغاندا ئوڭ قولى سول قولىنىڭ ئۈستىدە تۇتۇش.

6. نامازدا ئۆرە تۇرغاندا، ئىككى پۇتنىڭ ئارىلىقىنى ئەڭ ئاز دېگەندە تۆت بارماق ئازادە سىغىۋەتكەن ئوچۇق تۇتۇش.

7. رۇكۇدىن تۇرغاندا، ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ (سەمئەللاھۇلىمەن ھەمىدەھ) ۋە ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ (رەببەنا ۋەلەكەلھەمدۇ) دېيىش.

8. رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە بېرىش، بىرىنچى سەجدىدىن تۇرۇش، ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش، يەنە سەجدىدىن تۇرۇش قاتارلىق يۆتكىلىشلەرنىڭ ھەممىسىدە، ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىش.

9. رۇكۇدا ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم) نى، سەجدىدە ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) نى ئەڭ ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىمدىن دېيىش.

10 - رۇكۇدا قوللارنىڭ بارماقلىرىنى ئاچقان ھالدا تىزلارنى تۇتۇپ، (ئەرلەر بېلىنى تۈز قىلىپ) تۇرۇش.

11 - سەجدىگە بېرىشتا ئاۋۋال تىزلارنى، ئاندىن قوللارنى، ئاندىن پىشانىنى يەرگە قويۇش، سەجدىدىن تۇرۇشتا بۇ تەرتىپنىڭ ئەكسىچە ئىش كۆرۈش.

12 - نامازدىكى ئولتۇرۇشتا، ئەرلەرنىڭ سول پۇتلىرىنى يانتۇرۇپ

ئۈستىگە ئولتۇرغان ۋە ئوڭ پۇتلىرىنى قىبلىگە قارىتىپ تىكلەنگەن، ئاياللارنىڭ سول ۋە ئوڭ پۇتلىرىنى ئوڭ تەرەپكە يانقۇزۇپ ئۈستىگە ئولتۇرغان ھالدا، قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىدە قويۇپ ئولتۇرۇشى.

13 - نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا، «ئەتتەھىياتو» دىن كېيىن «ئاللاھۇمما سەللى»، «ئاللاھۇمما بارىك» دۇرۇدلىرىنى ۋە «رەببەنا» دۇئاسىنى ئوقۇش.

14 - سالام بېرىشتە ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە، ئاندىن سول تەرەپكە باشنى سىلىق چۆرگەن ھالدا: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ» (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ) دېيىش⁽¹⁾.

15 - تەشەھۇدتا ئوڭ قولىنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلىپ ئولتۇرۇش⁽²⁾.

ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرى

بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

نامازنىڭ شەرتلىرىنى ھازىرلاپ بولغاندىن كېيىن، تاھارەت بىلەن پاكىز يەرگە بارىمىز. ئەگەر يەرنىڭ پاكىز بولماسلىقى ئېھتىمالى بولسا، جايىناماز ئىشلىتىمىز. جايىنامازنىڭ يۆنىلىشىنى قىبلىگە قارىتىپ سېلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېلىپ، قىبلىگە يۈزلەنگەن ھالدا تۈپتۈز ئۆرە تۇرۇپ ئىچىمىزدە «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىمىز ۋە «اللَّهُ أَكْبَرُ» (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قوللىرىنى ئىككى قۇلاقنىڭ

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت.

(2) صفة صلاة النبي 158 - بەت.

باراۋىرىدە كۆتۈرىمىز. ئالغانلارنى قىبلىگە قارىتىمىز.

ئاياللار تەكبىردە ئىككى قولىنى ئىككى مۇرىسىگىچە كۆتۈرىدۇ. ئالغانلىرىنى ئەرلەرگە ئوخشاش قىبلىگە قارىتىدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن ئوڭ قولىمىزنىڭ ئالدىقىنى سول قولىمىزنىڭ ئالدىقىنىڭ دۈمبىسىگە ئېلىپ، ئىككى قولىمىزنى كىندىكىمىزنىڭ ئاستىغا ياكى ئۇنىڭ ئۈستىگە ياكى كۆكسىمىزگە ياكى كۆكسىمىزنىڭ ئاستىغا⁽¹⁾ قويۇپ تۇرىمىز، كۆزلەر سەجدىغا قاراپ تۇرىدۇ، ئوڭ - سولغا ياكى يۇقىرى - تۆۋەنگە قاراشقا بولمايدۇ. شۇنداقلا كۆزلەرنى يۇمۇۋېلىشقىمۇ بولمايدۇ. ئىككى پۇتنىڭ ئارىلىقى ئاز دېگەندە تۆت بارماق سىغىۋەتكە كەڭلىكتە ئوچۇق قالدۇرىلىدۇ. تىزلارنى ئەگمەستىن تىك تۇتىمىز، باش گەۋدە ئوڭ - سولغا تەۋرەنمەستىن بىر ئاز ساڭگىلاپ تۇرىدۇ.

ئاياللار قول باغلاشتا، قوللىرىنى كۆكرەكلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرىدۇ. ئوڭ قوللىرى سول قوللىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇلىدۇ. كۆزلىرىنى سەجدىغا قارىتىپ، پۇتلىرىنى ھىم جۈپلەشتۈرىدۇ، تىزلىرى تىك تۇرىدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ قول باغلىغاندىن كېيىن، مۇنۇ سانانى ئوقۇيمىز:

﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ﴾
(سۇبھانەكەللاھۇممە ۋەبىھەمدىكە ۋە تەبارەكەسىمۇكە ۋەتەئەلە جەددۇكە ۋەلا ئىلاھە غەيرۇك)، ئاندىن ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (ئەئۇزۇ بىللاھى مەنشەيتانەر رەجىم)، ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ (بىسىمىللاھىر

(1) نامازدا قىيامدا تۇرغاندا ئىككى قولىنى مۇئەييەن بىر يەرگە قويۇشنى لازىم قىلىدىغان بىرەر دەلىل كەلمىگەن. ئۇ نامازنىڭ شەرتلىرىدىن بىرەر شەرتتۇمۇ ئەمەس ياكى بەزى ياكى ۋاجىبمۇ ئەمەس. بەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا قىيامدا تۇرغاندا قوللىرىنى گاھ كۆكسىدە، گاھ كۆكسىنىڭ ئاستىدا، گاھ كىندىكىنىڭ ئاستىدا قويۇپ، گاھ ئىككى يېنىغا قويۇپ بېرىپ تۇرغانلىقى ھەققىدە ھەدىسلەر كەلگەن. ساھابىلەردىن بەزىلىرى قوللىرىنى كىندىكىنىڭ ئۈستىدە قويسا، بەزىلىرى ئاستىدا قويۇپ تۇرىدىغانلىقىمۇ رىۋايەت قىلىنغان. ئىسلام فىقھىمۇناس ئالىملىرى يۇقىرىقىلارنىڭ قايسىسىنى قىلىشنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكىنى قارار قىلغان. (ئەزھەر پەتىۋا كومىتېتىنىڭ ئەزاسى ئەللامە ئەتىيە سەقەرنىڭ 1997-يىلى چىقارغان پەتىۋاسىدىن.)

رهمانەر رههيم) دهيمز.

ئاندىن فاتھە سۇرسىنى ئوقۇيمز.

فاتھە سۇرسى: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ
إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ ئوقۇلشى: «ئەلەمدۇ لىلاھى ره بىبل
ئالەمىن. ئەرره مانەر رههيم. مالكى يەۋمىددىين. ئىياكى ئەبۇدۇ
ۋە ئىياكى ئەستەئىن. ئەھدىنەس - سىراتەل مۇستەقىم، سىراتەللەزىنە
ئەنئەمتە ئەلەيھەم غەيرىل مەغزۇبى ئەلەيھەم ۋەلەددالىين» ئامىن!

فاتھە سۇرسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بىر سۇرە ياكى
ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمز، مەسلەن: مائۇن سۇرسى: ﴿أَرَأَيْتَ
الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ وَلَا يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمُسْكِينِ قَوْلٌ
لِّمَصْلِيٍّ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاوُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ﴾
ئوقۇلشى: «ئەرە ئەيتەللەزى يۈكەزىبۇ بىددىين. فەزالىكەللەزى يەدۇئۇل
يەتىم. ۋەلا يەھۇزۇزۇ ئەلا تەئامل مىسكىن. فەۋەيلۇن لىلمۇسەللىن.
ئەللەزىنە ھۇم ئەن سالاتھەم ساهۇون. ئەللەزىنە ھۇم يۇرائۇون. ۋە
يەمنەئۇنەل مائۇون».

ئۇنىڭدىن كېيىن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ
رۇكۇ قىلىمىز. رۇكۇدا ئىككى قولمىز بىلەن ئىككى تىزىمىزنى تۇتۇپ باش
بىلەن بەل قىسمىنى ئوخشاش تەكشىلىكتە تۈز ئىگىمىز.

ئاياللار يېرىم ئىگىلىدۇ. قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىدە تۈز تۇتىدۇ.

رۇكۇدا ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ﴾ (سۇبھانە ره بىبىھەل ئەزىم)
دهيمىز.

رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ (سەمئەللاھۇلمەن ھەمىدەھ)
دەپ تۇرىمىز. رۇكۇدىن تۇرۇپ ئۆرە تۈپتۈز بولغاندىن كېيىن ﴿رَبَّنَا وَلَكَ

الْحَمْدُ﴾ (رەببەنا ۋەلەكەل ھەمدۇ) دەيمىز ۋە بىر ئاز تۇرىمىز.

ئاندىن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارىمىز. سەجدە قىلىشتا ئاۋۋال تىزلىرىمىزنى، ئاندىن قوللىرىمىزنى، ئاندىن پىشانىمىزنى، ئەڭ ئاخىرىدا بۇرنىمىزنى يەرگە تەككۈزۈمىز. پىشانە ئىككى قولىنىڭ ئوتتۇرىسىغا توغرىلىنىدۇ. جەينەكلەر يەرگە تەگمەيدۇ، يوتىلار قۇرسىقىمىزغا تەككۈزۈلمەيدۇ. ئىككى پۈتمىزنى بىر - بىرىگە جۈپلەشتۈرۈپ تۇرىمىز. قول ۋە پۈت بارماقلىرىمىز قىبلىگە قارىتىلىدۇ. ئاياللار پۈتلىرىنى ئوڭ تەرەپكە يانتۇ قىلىپ ياتقۇزىدۇ. جەينەكلىرى يەرگە تەككۈزۈلىدۇ. تىزلىرىنى قورساقلىرىغا چاپلاپ تۇرىدۇ.

سەجدە ئەسناسىدا، ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) دەيمىز ۋە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ باشنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرىمىز. سەجدىدىن تۇرۇشتا ئاۋۋال يۈز، ئاندىن قوللار، ئاندىن تىزلار كۆتۈرىلىدۇ. ئىككى سەجدە ئوتتۇرىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ئەڭ ئاز دېگەندە «سۇبھانەللاھ» دېگۈچىلىك ۋاقىت ئولتۇرىمىز، (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئارىدا ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي﴾ (رەببىغفىرلىي، رەببىغفىرلىي) دەپ ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەيتتى). ئاندىن قايتا ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر بىلەن يەنە سەجدىگە بارىمىز. سەجدىدە يەنە ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) دەيمىز.

ئىككىنچى سەجدىدىن كېيىن يەنە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئۆرە تۇرىمىز ۋە ئىككىنچى رەكئەتكە باشلايمىز. ئىككىنچى رەكئەتتە «بىسىمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» نى ئوقۇيمىز. ئاندىن فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولۇپ، «ئامىين» دەيمىز. ئاندىن قۇرئاندىن خالىغان سۈرىدىن بىرنى ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمىز. مەسىلەن: كەۋسەر سۈرىسى ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثُرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ. إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾ ئوقۇلىشى: «ئىننا ئەئتەينا كەلكەۋسەر. فەسەللى لىرەببىكە ۋەنھەر. ئىننە

شانئەكە ھۇۋەل ئەبتەر».

ئاندىن خۇددى بىرىنچى رەكئەتتە قىلغىنىمىزغا ئوخشاش رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ بولۇپ، ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئولتۇرىمىز.

ئەرلەرنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

نامازدا ئولتۇرغاندا، ئەرلەر ئوڭ پۇتنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەرلەر ئوڭ پۇتنى تىك تۇتىدۇ، سول پۇتنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى قولىنى بارماقلىرىنى ئەركىن ئاچقان ھالدا ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويدۇ ۋە كۆزىنى قۇچىقىغا قارىتىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

ئاياللار ئىككى پۇتنى ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ ئولتۇرىدۇ. قوللىرىنى تىزىلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، كۆزلىرىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قارىتىدۇ.

ئولتۇرغاندا ئاۋۋال تەھىيات «ئەتتەھىياتۇ» دۇئاسى ئوقۇلىدۇ.

تەھىيات دۇئاسى

﴿الْتَحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾

ئوقۇلىشى: «ئەتتەھىياتۇ لىللاھى ۋەسسەلەۋاتۇ ۋەتتەھىياتۇ ئەسسالاھۇ ئەلەيكە، ئەيۋەھەننەبىيۇ ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ، ئەسسالاھۇئەلەينا ۋەئەلا ئىبادىللاھىس - سالىھىن. ئەشھەدۇ ئەن لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ ۋە

ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋە رەسۇلۇھۇ».

يەنى «جىمى مەدھىيەلەر، بەش ۋاخ ناماز ۋە باشقا جىسمانىي ئىبادەتلەر، ياخشى ئەمەللەر ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھنىڭ سالامى، رەھىمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر! بىز (نامازغا ھازىر بولغان بارلىق جامائەت ۋە پەرىشتىلەر) گە ۋە ئاللاھنىڭ ياخشى بەندىلىرىگىمۇ ئۇنىڭ ئاپىيىتى ۋە ئامانلىقى بولغاي. ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىمدىن گۇۋاھلىق بېرىمەن».

ئاندىن «ئاللاھۇمە سەللى ۋە «ئاللاھۇمە بارىك»، «رەببەنا» لار ئوقۇلىدۇ:

ئاللاھۇمە سەللى ئەلا دۇرۇتى

﴿اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ﴾

ئوقۇلىشى: «ئەللاھۇمە سەللى ئەلا مۇھەممەدەن ۋە ئەلا ئالى مۇھەممەدەن كەما سەللەيتە ئەلا ئىبراھىمە ۋە ئەلا ئالى ئىبراھىمە ئىننەكە ھەمىدۇن مەجىد». يەنى «ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت ئاتا قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت ئاتا قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن مەدھىيەگە لايىق ئۇلۇغ زاتسەن».

ئاللاھۇمە بارىك ئەلا دۇرۇتى

﴿اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ﴾ ئوقۇلىشى: «ئاللاھۇمە بارىك ئەلا مۇھەممەدەن ۋە ئەلا ئالى مۇھەممەدەن كەما بارەكتە ئەلا ئىبراھىمە ۋە ئەلا ئالى ئىبراھىمە ئىننەكە ھەمىدۇن مەجىد».

يەنى «ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ شەنىنى كۆتۈرگىنىڭدەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ شەنىنى يۇقىرى قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن مەدھىيەگە لايىق ئۇلۇغ زاتسەن».

رەببەنا دۇئاسى

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾.

ئوقۇلىشى: «رەببەنا ئاتنا فەددۇنيا ھەسەنەتەن ۋە فەل ئاخىرەتى ھەسەنەتەن ۋە قىنا ئەزابەنار». يەنى «ئى ئاللاھ! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن. بىزنى دۇزخ ئازابىدىن ساقلىغىن».

يۇقىرىقىلار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، باشنى ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ) دەيمىز، ئاندىن باشنى سول تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ) دەپ سالام بېرىمىز.

بۇنىڭ بىلەن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇپ بولغان بولىمىز.

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشىمۇ، خۇددى ئۇنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشىغا ئوخشاشتۇر. پەقەت نىيەت پەرقلىق بولىدۇ. چۈنكى سۈننەتكە سۈننەت، پەرزگە پەرز دەپ نىيەت قىلىش كېرەك. يەنە بىر پەرقى شۇكى، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇش ئالدىدا ئەرلەر ئۈچۈن تەكبىر ئېيتىش سۈننەتتۇر. (ئاياللارغا كېرەك ئەمەس). بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم» دەپ

نيەت قىلىندۇ.

پىشىن نامىزنىڭ ئوقۇلىشى

پىشىننىڭ ئاۋۋالقى سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال پىشىننىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇش ئۈچۈن نيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇپ ئولتۇرىمىز. ئولتۇرغاندا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەرنىمۇ ئاۋۋالقى ئىككى رەكئەتكە ئوخشاش شەكىلدە ئوقۇپ بولۇپ، ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى تولۇق ئوقۇيمىز. ئاندىن ئىككى تەرەپكە سالام بېرىپ نامازدىن چىقىمىز.

پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ھەر قانداق پەرز نامازغا باشلاشتىن بۇرۇن، ئەلەرنىڭ تەكبىر ئېيتىشى سۈننەتتۇر. تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن پىشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نيەت قىلىمىز ۋە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ نامازغا باشلايمىز. دەسلەپكى ئىككى رەكئەت خۇددى بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئوقۇلىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن ئولتۇرىمىز. ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز ۋە ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەردە پاتھە سۈرىسىدىن كېيىن سۈرە ئوقۇمايمىز. تۆتىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرۇپ «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى ئوقۇيمىز ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىمىز.

پىشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەت سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال پىشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نيەت

قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

ئەسىر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئەسىر نامىزىنىڭ تەكىتىسىز تۆت رەكئەت سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال ئەسىر نامىزىنىڭ تەكىتىسىز سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بۇ سۈننەتنى خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى تۆت رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن، ئۇنى خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

شام نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

شام نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، شام نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. شام نامىزىنىڭ پەرزى ئۈچ رەكئەت بولۇپ، ئۇ، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرىلىدۇ. بۇ ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇپ ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكئەتتە فاتھە سۈرىسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرۇپ، «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى ئوقۇپ

ئىككى تەرەپكە سالام بېرىمىز.

شام نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال شام نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلىمىز، ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى، خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇغانغا ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ۋىتىر نامىزى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇلىشى

ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇش ۋاجىپتۇر. ئۇ، خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر ئۈچ رەكئەتتۇر. ئادەتتە ۋىتىر نامىزى يالغۇز ئوقۇلىدۇ. رامزاندا تەراۋىھ نامىزىدىن كېيىن جامائەت بىلەن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر نامىزى رامزاندىن باشقا ۋاقىتلاردا جامائەت بولۇپ ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇپ، ئۈچىنچى

رەكەتتە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكەتتە بىسىمىلاھنى تولۇق ئوقۇپ، سۈرە فاتھە ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ بولۇپ، قوللارنى تۆۋەنكى ئىككى يانغا قويۇپ بەرگەن ھالدا، ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ قولىمىزنى قۇلاق ئىگىزلىكىدە يۇقىرى كۆتۈرىمىز. ئاندىن قوللارنى قايتىدىن كىندىك ئاستىغا قويۇپ تۇرۇپ، «قۇنۇت» دۇئاسىنى ئوقۇيمىز.

قۇنۇت دۇئاسى

﴿اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْحَمْدَ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنُحَلِّعُ مَنْ يَفْجُرُكَ. اللَّهُمَّ إِنَّا نَعْبُدُكَ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنُحْفِدُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنُخَشَى عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحِقٌ﴾

ئوقۇلىشى: «ئاللاھۇمما ئىننا نەستەئىنىۈكە ۋە نەستەغفىرۈكە ۋە نۇئىمىنۇ بىكە ۋە نەتەۋەككەلۇ ئەلەيكە ۋە نۇسنى ئەلەيكەل خەيرە، نەشكۈرۈكە ۋەلا نەكفۇرۈكە ۋە نەخلەئۇ مەن يەفجۇرۈكە. ئاللاھۇمما ئىيباكة نەئبۇدۇ ۋە لەكە نۇسەللى ۋە نەسجۇدۇ ۋە ئەلبىكە نەسئۇ ۋە نەھفدۇ نەرجۇ رەھمەتەكە ۋە نەخشا ئەزابەكە، ئىننا ئەزابەكە بىل كۇففارى مۇلھىق».

يەنى «ئى ئاللاھ! سەندىن ياردەم سورايمىز، سەندىن مەغپىرەت تىلەيمىز، ساڭا ئىشىنىمىز، ساڭا تەۋەككۈل قىلىمىز، سېنى ياخشى تەرىپلەر بىلەن مەدھىيەلەيمىز، ساڭا شۈكۈر قىلىمىز، ناشۇكۈرلۈك قىلمايمىز ۋە ساڭا ئاسىيلىق قىلغاندىن يۈز ئۆرۈيمىز. ئى ئاللاھ! ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز، سەن ئۈچۈنلا ناماز ئوقۇيمىز ۋە سەجدە قىلىمىز، سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشىمىز ۋە ئالدىرايمىز، رەھمەتتىڭنى ئۈمىد قىلىمىز ۋە ئازابىڭدىن قورقىمىز. ھەقىقەتەن سېنىڭ ئازابىڭ كۇففارلارغا يەتكۈچىدۇر».

بەش ۋاخ نامازدا قۇنۇت ئوقۇش مەسلىسى

ۋىتىر نامىزىدىن باشقا نامازلاردا قۇنۇت دۇئاسى ئوقۇش بەلگىلەنمىگەن.

پەقەت مۇسبەتلىك كۈنلەردە بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەر بىرىدە قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇش بەلگىلىنىدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات، پىشىن، ئەسىر، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىدا بىر ئاي تولۇق قۇنۇت ئوقۇغان، بۇ نامازلارنىڭ بىرىنچى رەكئىتىنىڭ ئاخىرىدا ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ (سەمئەللاھۇلىمەن ھەمىدەھ) دەپ ئۆرە تۇرغاندىن كېيىن، سەلىم قەبىلىسىنىڭ ھالاكىتى ئۈچۈن دۇئا قىلاتتى، جامائەت دۇئاغا «ئامىن» دەيتتى»⁽¹⁾.

بامدات نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇش مەسىلىسى

بامدات نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇش بەلگىلەنگەن ئەمەس، پەقەت يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك - مۇسبەتلىك كۈنلەردىلا قۇنۇت ئوقۇش بەلگىلىنىدۇ. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇمايتتى. پەقەت بىرەر قەۋمگە ياخشىلىق تىلىمەكچى بولسا، ياكى بىرەر قەۋمگە ھالاكەت تىلىمەكچى بولسا قۇنۇت ئوقۇيتتى»⁽²⁾ دېگەن. بۇ ھەدىسكە ئاساسەن، ھەنەفىي، ھەنبەلىي، سەۋرى مەزھەپلىرىگە كۆرە، بامدات نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇلمايدۇ. ئەمما شافىئىي مەزھەپىدە بامدات نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىكى رۇكۇدىن كېيىن قۇنۇت ئوقۇش سۈننەتتۇر⁽³⁾.

نامازدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئالار

﴿أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَمِنْكَ السَّلَامُ،

(1) ئىمام ئەبۇداۋۇد ۋە ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى. سەلىم قەبىلىسىنىڭ زەكۋان ئوغۇللىرى يالغاندىن ئىمان ئېيتقانلىقىنى دەۋا قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزلىرىگە دىننىڭ ئەھكاملىرى ئۆگىتىش ئۈچۈن ئالىملارنى ئەۋەتىشنى تەلەپ قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ 70 ساھابىنى ئۇلارغا مۇئەللىم قىلىپ ئەۋەتكەندە، ئۇلار بۇ ساھابىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈپ تاشلىغان. بۇ سەۋەبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قاتتىق بىشارام بولغان ۋە بىر ئاي قۇنۇت ئوقۇپ ئاللاھ تالادىن ئۇلارنىڭ ھالاكىتىنى تىلگەن.

(2) ئىمام ئىبنى ھىببان رىۋايىتى.

(3) فقھ السنن [فقھۇسۇننە] 1-توم، 217-بەت.

تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿ يەنى «ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سەن تىنچلىق بەرگۈچىسەن، تىنچلىق سەندىن كېلىدۇ. ئى ئۇلۇغلىق ۋە پەزىلى - كەرەم ئىگىسى ئاللاھ سەن ھەقىقەتەن كاتتىلارنىڭ كاتتىسى»⁽¹⁾

﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، اللَّهُ لَمَّا عَلَّمَهُ لَمْ يَكُن لِيَوْمَئِذٍ أُولِي بَصِيرَةٍ ﴾ يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. ئى ئاللاھ! سەن ئاتا قىلغاننى توسىۋالغۇچى يوق ۋە سەن توسقاننى بەرگۈچى يوق، سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ»⁽²⁾

﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا تَعْبُدُ إِلَّا إِلَهًا، لَهُ الْمَنُّ، وَلَهُ التَّعَمُّعُ، وَلَهُ الْفَضْلُ وَالْثَنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ﴾ يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇسانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. كۈچ - قۇۋۋەت پەقەت ئاللاھتىندۇر. بىز پەقەت ئاللاھقا ئىبادەت قىلىمىز، ئۇ نېمەت ۋە پەزىلى - كەرەم ئىگىسىدۇر، ئۇ ئەڭ ئېسىل ھەمدۇسانالارغا لايىقتۇر. ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. كاپىرلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، بىز ئىبادەتنى ئاللاھقا خاس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلىمىز»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە، «بۇنى ھەر نامازدىن كېيىن ئوقۇغان كىشىنىڭ دېڭىزنىڭ كۆيۈكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ مەغپىرەت

(1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
 (2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.
 (3) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

قىلىنىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

﴿اللَّهُمَّ أَعِنَّا عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! بىزگە سېنى ياد ئېتىش، ساڭا شۈكۈر قىلىش ۋە ياخشى ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن مەدەت بەرگىن».

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ، أَحْمَدُ لِلَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ ئوقۇلىشى: «سۈبھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، ئاللاھۇ ئەكبەر (33 قېتىمدىن)»⁽²⁾. يەنى «ئاللاھ پاكىتۇر، ھەمدۇسانا ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ ئەڭ بۈيۈكتۇر»

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ. اللَّهُ الصَّمَدُ. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ. وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾. يەنى «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، (ئى پەيغەمبەر! سەندىن سورىغانلارغا) ئېيتقىنكى، (سىلەر بىلمەكچى بولغان) ئۇ ئاللاھ يەككە - يېگانىدۇر. ئاللاھ ھېچكىمگە موھتاج ئەمەس، ئەكسىچە، ھەممە ئۇنىڭغا موھتاجدۇر. ئۇ بالىلىق بولغانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس. ھېچكىم ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ.»⁽³⁾

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ. مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ. وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ. وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ. وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾. يەنى «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. (ئى پەيغەمبەر! سەن) «مەخلۇقاتنىڭ يامانلىقىدىن، قاراڭغۇلۇققا تولغان كېچىنىڭ يامانلىقىدىن، چېگىكلەرگە دەم سالدىغان سېھىرگەرلەرنىڭ يامانلىقىدىن، ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى يامانلىقىدىن سۈبھىنىڭ رەببى

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(3) ئىخلاس سۈرىسى.

(بولغان ئاللاھ) گە سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن» دېگەن. ﴿⁽¹⁾

﴿بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. اِلٰهِ النَّاسِ. مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ. الَّذِي يُّوسِّسُ فِيْ صُدُوْرِ النَّاسِ. مِنْ الْخِئْتَةِ وَ النَّاسِ﴾ يەنى «ناھايتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، (ئى پەيغەمبەر! سەن) «ئىنسانلارنىڭ رەببى، ئىنسانلارنىڭ پادىشاھى، ئىنسانلارنىڭ ئىلاھى (بولغان ئاللاھ) غا سىغىنىپ، كىشىلەرنىڭ دىللىرىدا بەزىدە ۋە سۆھسە قىلىپ، بەزىدە يوشۇرۇنۇۋالدىغان جىن شەيتاننىڭ ۋە ئادىمىي شەيتاننىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن» دېگەن. ﴿⁽²⁾

يۇقىرىقى سۈرىلەر ھەر نامازدىن كېيىن بىر قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ. پەقەت بامدات بىلەن شام نامازلىرىدىن كېيىن 3 قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ. ﴿اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ لَّهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مَن ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهٗ اِلَّا بِاِذْنِهٖ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَّمَا خَلْفَهُمْ وَّلَا يَحِيطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖ اِلَّا بِمَا شَاءَ وَّسِعَ كُرْسِيُّهٗ السَّمٰوٰتِ وَّالْاَرْضِ وَّلَا يَـُٔوْدُهٗ حِفْظُهٗمَا وَّهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ﴾ يەنى (بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر؛ ئاللاھ ھەمىشە تىرىكتۇر. ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر؛ ئۇ مۇگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئويقۇ باسمايدۇ؛ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدۇر؛ ئاللاھنىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ ئۇنىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن؛ ئۇ بەندىلىرىنىڭ قىلغانلىرىنى ۋە قىلىدىغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ؛ ئۇنىڭ بىلدۈرگەنلىرىنىڭ سىرتىدا، ھېچكىم ئۇنىڭ ئىلمىدىن بىر نەرسە بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ كۈرسىسى ⁽³⁾ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلارنى كۆزىتىپ ساقلاش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلمەيدۇ. ئۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىكتۇر،

(1) قەلەق سۈرىسى.

(2) ناسى سۈرىسى.

(3) كۈرسى - ئورۇندۇق دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئۇنىڭ كەيپىيىتىنى ئاللاھ تائالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. (ئەتتەفسىرۇل مۇبەسسەر» بىرىنچى توم، 245-بەت.)

ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر»⁽¹⁾ ھەر نامازدىن كېيىن بىر قېتىم ئوقۇلىدۇ.

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْحَيْرَ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇسانالار ئۇنىڭغا خاستۇر. ئاللاھ ئۆلتۈرىدۇ، تىرىلدۈرىدۇ، ياخشىلىق ئۇنىڭ ئىلكىدىدۇر. ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر»⁽²⁾ بامدات ۋە شام نامازلىرىدىن كېيىن 10 قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ. باشقا نامازلاردىن كېيىن بىر قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ.

﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا طَيِّبًا، وَعَمَلًا مُتَقَبَّلًا﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! سەندىن مەنپەئەتلىك ئىلىم، ھالال رىزىق ۋە دەرگاھىڭدا قوبۇل بولىدىغان ئەمەلگە مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن»⁽³⁾.

يۇقىرىقى دۇئالارنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. بىراق بۇلارنى ئوقۇش نامازنىڭ شەرتلىرىدىن ئەمەس. بەلكى مۇستەھەبتۇر. دۇئالار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ئۆزىمىزنىڭ تىلەكلىرىنى ئاللاھ تائالادىن سورايمىز⁽⁴⁾.

نامازنىڭ مەكرۇھلىرى

ناماز ئوقۇۋاتقاندا تۆۋەندىكى ئىشلاردىن بىرەرسى سادىر بولسا ناماز مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپقان بولىدۇ.

1 - ۋاجىپ دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى قەستەن تەرك ئېتىش. مەسىلەن: فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇشنى تەرك ئېتىش ياكى ئۇنى باشقا سۈرىدىن كېيىن ئوقۇش ياكى مەخپى ئوقۇلىدىغان نامازلارنى ئۇنلۇك

(1) بەقەرە سۈرىسى 255 - ئايەت.

(2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

(3) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.

(4) ئىمام نەۋەۋىينىڭ «الاذكار» ناملىق ئەسىرىدىن.

ئوقۇغانغا ئوخشاش.

2 - سۈننەت دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى ھەممىسىنى تەرك ئېتىش. مەسىلەن: سانا ئوقۇشنى ياكى رۇكۇ ۋە سەجدىلەردىكى تەسبىھلەرنى تەرك ئەتكەنگە ئوخشاش.

3. نامازدا ئۆرە تۇرغاندا بىر يەرگە يۆلىنىۋېلىش، ئوڭ - سولغا تەۋرىنىش ۋە قەستەن بىر نەرسىنى پۇراش.

4 - نامازدا ئۆزۈرسىز بەدەشقا قۇرۇپ ئولتۇرۇش ۋە ئىنسان ياكى باشقا جانلىقلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش.

5 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى توخۇ دان چوقۇغاندەك ئالدىراپ قىلىش.

6 . نامازدا ئۆزۈرسىز كېرىلىش.

7 . بىراۋ سالام قىلسا، قول ياكى باش ئىشارىتى بىلەن قايتۇرۇش (ئەگەر سۆز بىلەن قايتۇرسا ناماز بۇزۇلىدۇ). ئەمما جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازدا ئىمام قىرائەتتە خاتالاشسا لوقما سېلىش جائىزدۇر.

8 . نامازدا كۆزنى يۇمۇۋېلىش ياكى ئوڭ - سولغا ياكى ئاسمانغا قاراش ۋە سالامدىن بۇرۇن باش - كۆزنى سۈرتۈش.

9 . رۇكۇ ۋە سەجدىلەردىكى تەسبىھلەرنى تەرك ئېتىش.

10 . باشقىلارنىڭ يېنىغا كىيىپ چىققىلى بولمايدىغان ناچار كىيىملەرنى كىيىپ نامازغا تۇرۇش.

11 . رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە ئۆتۈشتە تەكبىرلەرنى ئۆز ۋاقتىدا تەرتىپ بويىچە ئېيتماسلىق.

12 . نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان يەردىكى شېغىل ياكى باشقا نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىش بىلەن بىر قېتىمدىن ئارتۇق مەشغۇل بولۇش.

13 . پاكىزلىقى شۈبھىلىك جايلىرىدا، چىركاۋلاردا، بۇتخانىلاردا،

مۇنچىلاردا، يوللاردا ناماز ئوقۇش.

14 . پەرز نامازلاردا (باشقا سۈرلەرنىمۇ بىلىدىغان كىشىنىڭ) بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغان سۈرىسىنى ئىككىنچى رەكئەتتىمۇ قايتا ئوقۇشى ياكى قۇرئان كەرىمنىڭ تەرتىپىگە خىلاپلىق قىلىشى. مەسىلەن: بىرىنچى رەكئەتكە «ئىخلاس» سۈرىسىنى، ئىككىنچى رەكئەتكە «لەھەب» سۈرىسىنى ئوقۇغانغا ئوخشاش. تەرتىپ بۇنىڭ ئەكسىدۇر.

15 . جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازلاردا، ئالدىنقى سەپتە بوش ئورۇن بولسىمۇ، ئارقا سەپتە تۇرۇش.

16 . يېنىۋاتقان ئوتقا ياكى جانلىقلارنىڭ رەسىمىگە ياكى قەبرىگە قاراپ ناماز ئوقۇش.

17 . ئۆزۈرسىز ھالدا بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغان سۈرىنىڭ ئالدىدىكى سۈرىنى ئىككىنچى رەكئەتتە ئوقۇش.

18 - تەرتىپ قىستاپ قالغان ۋاقىتتا ناماز ئوقۇش.

19 - نامازدا تۇرۇپ بارماقلىرىنى قىرىسلىتىش، چۈشۈنلەرنى ئۈركۈتۈش بىلەن مەشغۇل بولۇش. ئەمما يىلان - چايان ۋە ھەر قانداق زىيانلىق ھاشارەتلەرنى نامازدا تۇرۇپ ئۆلتۈرۈش جائىزدۇر.

20 - ئىككىنچى رەكئەتتە بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغىنىدىن ئۇزۇن سۈرە ئوقۇش.

21 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئوقۇلىدىغان تەسبىھلەرنى قول بىلەن ساناش ۋە ھازىر بولغان تائامنى قويۇپ نامازغا تۇرۇش. چۈنكى مۇنداق قىلىش «خۇشۇئى» غا توسالغۇ بولىدۇ.

22 - سەجدىدە پىشانىنى يەرگە تەككۈزمەستىن سەللىنىڭ ياكى

دوپپا، قولاقچىلارنىڭ ئۈستىگە سەجدە قىلىش.

23 - نامازدا «خۇشۇي» ھاسىل قىلىشقا توسقۇن بولىدىغان ئىشلاردىن قايسىبىرىنى سادىر قىلىش مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار

1 - نامازدا قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن سۆزلەش (يەنى باشقىلارغا سۆز قىلىش ياكى نامازغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان سۆزلەرنى سۆزلەش ياكى باشقىلارغا سالام قىلىش ياكى باشقىلارنىڭ سالىمىنى سۆز بىلەن قايتۇرۇش ياكى قول ئېلىپ كۆرۈشۈش ياكى بىراۋنى چاقىرىش، ياكى ناماز سىرتىدىكى بىراۋنىڭ قىرائىتىگە لوقما سېلىش.

2 - نامازدا ئۆزىگە ئاڭلانغىدەك ئاۋازدا كۈلۈش. ئەمما نامازدا باشقىلار ئاڭلىغىدەك ئاۋازدا كۈلۈش بىلەن ناماز ۋە تاھارەت ھەر ئىككىلىسى بۇزۇلىدۇ.

3 - نامازدا ئاھ - ئۇھ، ۋاي - ۋۇي دېيىش.

4 - نامازدا دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئاۋازلىق ھالدا يىغلاش.

5 - نامازدا تۇرۇپ ھەرقانداق بىر سوئالغا ياكى چاقىرغۇچىغا سۆز بىلەن جاۋاب بېرىش.

6 - نامازدا كۆكسىنى قىبلە تەرەپتىن باشقا تەرەپكە چۆرۈش.

7 - نامازدا باشقىلارنىڭ قولىدىن بىر نەرسە ئېلىش.

8 - نامازدا قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن بىر نەرسە يېيىش ۋە ئىچىش، سېغىز (پوپۇرتاڭ) چايناش. ئەمما چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا قالغان تاماق قالدۇقلىرىدىن نوقۇت مىقدارىدىن كىچىك نەرسىنى يۇتۇپ سېلىش بىلەن

(1) الدر المختار 1 - توم 597 - 613 - بەتلەر، بدائع الصنائع 1 - توم 215 - 220 - بەتلەر، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 23 - 24 - بەتلەر.

ناماز بۇزۇلمايدۇ.

9 - ئۆزۈرسىز ھالدا گالنى قىرىش. ئەمما ئىختىيارسىز ياكى ئېھتىياج (ئىمامنىڭ خاتالىقىنى ئەسكەرتىش ياكى ئۆزىنىڭ نامازدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش) يۈزىسىدىن گالنى قىرىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

10 - نامازدا ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق بىر يەرلىرىنى قاشلاش ياكى سىلاش.

11 - ھەر قانداق بىر ئاغرىق ئۈچۈن ئاۋاز بىلەن ئاھ تارتىش.

12 - نامازدا قايسىبىر سەۋەپ بىلەن تاھارەتنىڭ بۇزۇلۇشى.

13 - نامازدا كىچىك ھەرىكەتلەرنى كۆپ قىلىش. ئەمما بىر قول بىلەن كىيىمنى تۈزەش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

14 - سەجدىدە ئىككى پۈتتىڭ بىراقلا يەردىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى.

15 - ئەرنىڭ يالغۇز يات ئايال بىلەن بىللە تۇرۇپ ياكى ئۇنىڭغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشى. ئەمما ئەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئايالىغا ياكى بىرگە نىكاھى باغلانمايدىغان ئايال تۇغقانلىرىدىن بىرەرسىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشى جائىزدۇر⁽¹⁾.

17 - قەستەن ھالدا بىرەر پائالىيەتنى ئىمامدىن بۇرۇن قىلىش.

(1) شافىئىي، مالكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، يات ئەرنىڭ يېنىدا ياكى ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان ئايالنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ، يېنىدىكى ئەرنىڭمۇ نامىزى بۇزۇلمايدۇ. ئەمما ھەنەفىي مەزھەپىگە كۆرە، بۇ ئايالنىڭ ئىككى يېنىدىكى ۋە ئارقىسىدىكى جەمى ئۈچ ئەرنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ.

بىراق ھازىرقى زامان ئۆلىمالىرىنىڭ كۆپ سانلىقى يۇقىرىقى ئۈچ مەزھەپنىڭ رەبى بويىچە ئىش كۆرمەكتە. ئىمام نەۋەۋىي مۇنداق دېگەن: «ئايال بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان ئەرنىڭ (مەيلى ئۇ ئىمام بولۇپ ئوقۇغان بولسۇن، مەيلى جامائەت سۈپىتىدە ئوقۇغان بولسۇن) نامىزى بۇزۇلمايدۇ، ئايالنىڭمۇ نامىزى بۇزۇلمايدۇ. شۇنداقلا ئايالنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان ئەرنىڭ نامىزىمۇ بۇزۇلمايدۇ.»

ئىمام نەۋەۋىي (631-876ھ / 1255-1300م) دەمەشىقنىڭ «نەۋا» دېگەن يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن، فىقھى. ھەدىس ئىلمىلىرىدە كۆپلىگەن قىممەتلىك ئەسەرلەرنى يازغان. ئۆز زامانىسىدا پۈتۈن ئۆلىمالارنىڭ ئۇستازى سانىلاتتى. «رىيادۇسسالھىن (ياخشىلارنىڭ باغچىسى)»، «قىرىق ھەدىسنىڭ شەرىھى» ناملىق ئەسەرلىرى ئاۋام خەلق ئەڭ كۆپ ئوقۇيدىغان ئەسەرلىرىدىن سانىلىدۇ.

مەسىلەن: ئىمامدىن بۇرۇن رۇكۇ ياكى سەجدىگە ئۆتكەنگە ئوخشاش. ئەمما سەھۋەنلىكتىن قىلىپ سېلىپ دەرھال قايتىپ ئىمامغا ئەگەشسە ناماز بۇزۇلمايدۇ.

18 - نامازدا كىشىلەر بىلەن سۆزلەشكەندەك دۇئا قىلىش.

19 - جاۋاب مەقسىتى بىلەن قۇرئاندىن بىرەر ئايەت ئوقۇش.

20. نامازدا ئەۋرەت جايلارنىڭ مەنىسى قىلىندىغان دەرىجىدە ئېچىلىپ قېلىشى.

21 - نامازدا ئايەتلەرنى مەنىسى بۇزۇلدىغان دەرىجىدە خاتا ئوقۇش.

22 - نامازدا ھوشنى يوقىتىپ قويۇش.

23 - ئاياللارنىڭ ناماز ئۈستىدە ئايلىق قېنىنى كۆرۈشى.

24 - نامازدا پەرز دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەر سىنى قەستەن تەرك ئېتىش. مەسىلەن: سەجدىنى ياكى رۇكۇنى تەرك ئەتكەنگە ئوخشاش.

25 - تەيەممۇم بىلەن نامازغا تۇرغان كىشىنىڭ تاھارەت ئالالمىغانلىقىدىكى توسقۇنلۇق يوقۇلىشى (يەنى سۇنىڭ تېپىلغانلىقىنى بىلىشى)، نامازدا تۇرۇپ سۇنى كۆرۈشى، ئاياغلىرىغا مەسھى قىلغان كىشىنىڭ مەسھى مۇددىتى تۇگۇشى، نامازدىكى كىشىنىڭ ناماز سىرتىدىكى بىر كىشىدىن بىرەر ئايەت ئۆگىنىشى، بامدات نامىزىنى ئوقۇۋاتقاندا كۈن چىقىپ قېلىشى، جۈمە نامىزىدا ئەسىر ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشى، ھېيت نامىزىدا پىشىن ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشى، ئىشارەت بىلەن نامازغا تۇرغان كىشىنىڭ ساقلىق ھالىتىگە كېلىپ قېلىشى، گەردىندە ئالتە ۋاخقا يەتمىگەن قازا ناماز بار كىشىنىڭ نامازدا بۇنى ئەسكە ئېلىشى، تېڭىق ئۈستىگە مەسھى قىلىپ ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ يارىسى ساقىيىپ تېڭىقنىڭ چۈشۈپ كېتىشى، ئۆزۈرلۈك كىشىنىڭ ئۆزىنى تۈگىشى قاتارلىق 12 مەسىلىدە ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى بويىچە ناماز بۇزۇلدى. ئەمما ئۇنىڭ

شاگىرتلىرىدىن ئىمام مۇھەممەد ۋە ئىمام ئەبۇ يۈسۈپلەرنىڭ رەيى بويىچە ناماز بۇزۇلمايدۇ⁽¹⁾.

نامازغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەر

نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر

1 - بىرەر زالىمنىڭ ياكى يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ھۇجۇمغا ئۇچراش، سۇغا چۆكۈپ كېتىش، بوغۇلۇپ قېلىش، ئوت ئىچىدە قېلىش تۈپەيلى ھالاكەتلىك ئەھۋالدا قېلىپ ياردەم تەلەپ قىلغانلارغا ياردەم بېرىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلسا، نامازنى دەرھال توختىتىش ۋاجىپتۇر.

2 - ئاتا - ئانىسىنىڭ بىرەرسى جىددىي ياردەمگە ئېھتىياج بولۇپ چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدا تۇرغان بولسىمۇ ئۇنى توختىتىش ۋاجىپتۇر. ئەمما ئادەتتىكى ئىشلار ئۈچۈن چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدىن باشقا نامازلارنى توختىتىشقا بولىدۇ.

3 - بالىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى ياكى بېشىغا بىرەر ھادىسە كېلىشىدىن قورققان ئاتا - ئانىسىمۇ نامازنى توختىتىشى ياكى كەينىگە سۈرۈشى ۋاجىپتۇر.

4 - يىرتقۇچلارنىڭ ماللارغا ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىنى ياكى بىرەر ئەمانىڭ قۇدۇققا ياكى تامدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئېنىق تەخمىن قىلغان كىشىنىڭ ئۇنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىشى ۋاجىپتۇر.

ئەمما ھالاكەت ئېھتىمالى كۈچلۈك بولمىسا، نامازنى توختىتىش ۋاجىپ ئەمەس، بەلكى جائىز بولىدۇ، يەنى خالىسا توختىتىدۇ، خالىسا توختاتمايدۇ.

نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر

1 - مال - مۈلكىنىڭ ئوغۇرلىنىشىدىن ئەنسىرىگەن كىشىنىڭ (گەرچە

(1) الدر المختار 1 - توم 584 - 593 ، رد المحتار 1 - توم 588 ، بدائع الصنائع 1 - توم 220 - 223 ، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 22 - 23 - بەتلەر.

مال باشقىلارنىڭ بولسىمۇ) نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

2 - ئوغرىدىن، قاراقچىدىن، كەلكۈندىن قورققان يولۇچىنىڭ ناماز ۋاقتىنى كەينىگە سۈرىشى جائىزدۇر.

3 - قازنى قايناپ تېشىپ كېتىشىدىن ياكى تاماقنىڭ كۆيۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەن ئايالنىڭ نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

4 - قېچىپ كېتىۋاتقان ھايۋاننى تۇتۇۋېلىپ ئىگىسىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىش جائىزدۇر.

5 - نامازدا تەرىتى قىستاپ قالغان كىشىنىڭ، يېڭىدىن تاھارەت ئېلىپ نامازنى قايتىدىن ئوقۇش ئۈچۈن ئۇنى توختىتىشى جائىزدۇر.

6 - نەپلى نامازلارنى ئاتا - ئانىسىدىن بىرەرسىنىڭ قانداقلا بىر ئىش ئۈچۈن چاقىرىشى بىلەن توختىتىش جائىزدۇر.

7 - ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ شەپسىنى ھېس قىلغان مۇساپىرنىڭ نامىزىنى توختىتىشى جائىزدۇر⁽¹⁾.

نامازدا شەكلىنىپ قېلىش

نامازنى قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى بىلەلمەي، ئىككىلىنىپ قالغان كىشى، ئەگەر بۇ ھالەت ئۇنىڭدا تۇنجى قېتىم ياكى قىسمەن يۈز بەرگەن بولسا، نامازنى قايتىدىن ئوقۇشى كېرەك. مۇبادا، بۇ ھالەت ئۇ كىشى ئۈچۈن كۆپ قېتىم يۈز بەرگەن ياكى ئۇ ھەمىشە شۇنداق ناماز رەكئەتلىرىدە خاتالىشىدىغان كىشى بولسا، ئۇ ۋاقىتتا كۆڭلىدە قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىغا ھۆكۈم قىلسا شۇ رەكئەت ھېسابقا ئېلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزىدا (قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقى توغرىلىق) شەك قىلىپ قالسا، توغرىسىنى ئېنىقلاپ شۇنىڭغا

(1) مراقي الفلاح 60 - بەت.

كۆرە نامىزنى تاماملىسۇن، ئاندىن سەجدە سەھۋى قىلسۇن»⁽¹⁾.

ئەگەر قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى كۆڭلىدىمۇ بەلگىلىمەسە، ئازنى ھېسابقا ئالدىمۇ. مەسىلەن: تۆت رەكئەتلىك نامازدا، بىر رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ، بۇنى بىلەلمەسە، ئوقۇغىنىنى بىر رەكئەت دەپ ھېسابلاپ، يەنە ئۈچ رەكئەت ئوقۇشى لازىم. ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئۈچ رەكئەتمۇ بىلەلمەسە، ئوقۇغىنىنى ئىككى رەكئەت دەپ ھېسابلاپ، يەنە ئىككى رەكئەت ئوقۇيدۇ. بۇ ھالەتتىكى كىشى پەرز ياكى ۋاجىپ بولغان ئولتۇرۇشنى (نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش پەرزى. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇش ۋاجىپتۇر) تاشلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ھەر رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرىدۇ ۋە ناماز ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزىدا ئۈچ رەكئەت ئوقۇدۇمۇ ياكى تۆت رەكئەتمۇ؟ دەپ شەكىلىنىپ قالسا، شەكىلى تاشلاپ ئازنى ھېسابقا ئالسۇن، ئاندىن سالامدىن ئاۋۋال سەجدە سەھۋى قىلسۇن»⁽²⁾.

شۈبھە ناماز ئارىلىقىدا ئەمەس، سالامغا ئولتۇرغاندىن ياكى سالامدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ قالسا، بۇنىڭغا ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. نامىزى دۇرۇستۇر. سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن سىرتتىن بىرسى ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقىنى ئېسىگە سالسا، ئۆزى تولۇق ئوقۇغانلىقىدا قانائەتلىك بولسا، ئۇ كىشىنىڭ سۆزىگە ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقىنى ئېسىگە سالغان كىشىلەر ئىككىدىن كۆپ بولسا، ئۇلارنىڭ سۆزىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك.

نامازنى كەم ئوقۇغانلىق ھەققىدە ئىمام بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىختىلاپ چىقىپ، ئىمام تولۇق ئوقۇغانلىقىغا ئىشەنچىسى كامىل بولسا، جامائەتنىڭ سۆزى نەزەرگە ئېلىنمايدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭمۇ ئىشەنچىسى كامىل بولمىسا جامائەتنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدۇ. جامائەت ئىچىدە ئىختىلاپ چىقسا ئىمام قۇشۇلغان تەرەپنىڭ سۆزى ھېساب بولىدۇ⁽¹⁾.

سەجدە سەھۋىنىڭ بايىنى

سەجدە سەھۋى - نامازدا سەھۋەنلىكتىن سادىر بولغان نۇقسانلارنى تولۇقلاش ئۈچۈن نامازنىڭ ئاخىرىدا قىلىنىدىغان ئىككى سەجدە، بىر ئولتۇرۇش ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىشتىن ئىبارەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ مَا يُسَلَّمُ﴾ يەنى «ھەرقانداق نۇقسان سالامدىن كېيىن ئىككى سەجدە قىلىش بىلەن تولۇقلىنىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾.

سەجدە سەھۋىنىڭ ھۆكىمى

سەجدە سەھۋە قىلىش ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە ۋاجىپ، شافىئىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە سۈننەت ۋە ھەنبەلىي مەزھىپىگە كۆرە ناماز بۇزۇلىدىغان دەرىجىدە خاتالىق ئۆتكۈزگەن كىشى ئۈچۈن ۋاجىپ، نامازنى بۇزمايدىغان دەرىجىدىكى خاتالىق ئۆتكۈزگەن كىشى ئۈچۈن مۇستەھەبتۇر.

سەجدە سەھۋىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر

سەجدە سەھۋى نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بىرەرسىنى ئۆز ئورنىدىن كېچىكتۈرۈپ قويۇش ياكى ۋاجىپلاردىن بىرەرسىنى سەھۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش ياكى كېچىكتۈرۈپ قويۇش تۈپەيلى قىلىنىدۇ. بۇنداق ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىبتۇر.

سەجدە سەھۋى پەقەت سەھۋەنلىكتىن نامازدا كەمچىلىك سادىر

(1) تحفة الفقهاء - 68 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

قىلغانلىق ئۈچۈنلا قىلىندۇ. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا ئۇنى قىلىش ۋاجىپتۇر. ئەگەر كىشى سەجدە سەھۋىدە خاتالىق سادىر قىلسا ئۇنىڭغا قايتا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك ئەمەس. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا بۇ سەجدىنى — ئۆزۈرسىز تۇرۇپ — قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئۇنىڭ نامىزى باتىل بولمايدۇ. بەلكى نامىزى دۇرۇستۇر. خۇددى ھەجدە ئىھرام باغلىغان كىشىگە ئىھرامدا مەنى قىلىنغان ئىشلارنى سادىر قىلىش بىلەن ھەج پائالىيىتىگە خىلاپلىق قىلغانلىق گۇناھىنى يۇيۇش ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش ۋاجىپ بولغاندەك، نامازدا ئۆتكۈزۈلگەن خاتالىقلارنى يۇيۇش ئۈچۈنمۇ سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. سەجدە سەھۋى بىلەن ناماز كەمچىلىكلەردىن تولۇقلىنىپ كامىل بولغان بولىدۇ.

پەرزنىڭ كېچىكتۈرۈلگەنلىكىگە ماسال

1 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ بولغان پەرز، ۋاجىپ ۋە سۈننەت نامازلىرىنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات» دۇئاسىدىن كېيىن، «سەللى ۋە بارىك» دۇرۇدلىرىدىن بىرەر جۈملە (مەسىلەن: ئاللاھۇمما سەللى ئەلا مۇھەممەدىن) ئوقۇلسا، ئۈچىنچى رەكئەتنىڭ پەرزى بولغان قىيام كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2 - نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش نامازنىڭ پەرزلىرىدىن سانىلىدۇ. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماي بەشىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتكەن كىشى فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرسا، پەرز بولغان بۇ ئولتۇرۇشنى كېچىكتۈرگەن بولىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. ئەگەر تۇرغان رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېسىگە كەلگەن بولسا، يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ ئوقۇيدۇ. ئارتۇق بولغان بۇ ئىككى رەكئەت نەپلە نامىزى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتىمۇ سەجدە

سەھۋى كېرەك بولىدۇ.

ۋاجىپنىڭ سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنغىغا مسال

- 1 - فاتھە سۈرىسى ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.
 - 2 - فاتھەدىن كېيىن بىر سۈرە ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.
 - 3 - ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇشنى ياكى ئۇنىڭ تەكبىرىنى تەرك ئېتىش.
 - 4 - قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائىتىنى (قۇرئان سۈرىلىرىنى) مەخپى ئوقۇش ياكى مەخپى ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئاشكارا ئوقۇش.
 - 5 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى تەرك ئېتىش.
 - 6 - نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ» ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.
 - 7 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى رەكئەتلىرىدە فاتھەدىن كېيىن سۈرە ئوقۇش.
 - 8 - نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن بىرەرسىنى ئارتۇق قىلىش. مەسىلەن: بىر رەكئەتتە بىر قېتىم رۇكۇ قىلىشنىڭ ئورنىغا ئىككى قېتىم رۇكۇ قىلغانغا ئوخشاش.
 - 9 - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ بولغان ھامان تىلاۋەت سەجدىسى قىلماسلىق.
 - 10 - ھېيت نامازلىرىنىڭ تەكبىرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ياكى بەزىسىنى تەرك ئېتىش.
- يۇقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىنى سادىر قىلغان كىشى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىپتۇر.

ۋاجىپنىڭ سەھۋەنلىكتىن كېچىكتۈرۈلگىنىگە مسال

- 1 - فاتھە سۈرىسىنى باشقا سۈرىدىن كېيىن ئوقۇش. بۇ ۋاقىتتا

فاتھەنى سۈرىدىن بۇرۇن ئوقۇشتىن ئىبارەت ۋاجىپ كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇش نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىندۇر. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشنى ئولتۇرماستىن، ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن ياكى رۇكۇدىن بۇرۇن ئولتۇرسا، بۇ ئولتۇرۇش يەنى (ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنلا ئولتۇرۇش) كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ. بۇ سەھۋەتتىن، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەگەر تۇرغان ھامان بىر نەرسە ئوقۇماستىنلا ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرىۋالغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا سەجدە سەھۋىگە كېرەك قالمايدۇ⁽¹⁾.

سەجدىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەھۋەنلىكنىڭ تەكرارلىنىشى

بىر نامازدا بىر قانچە قېتىم سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقلار يۈز بەرگەن بولسىمۇ، ھەممىسى ئۈچۈن بىر قېتىملا سەجدە سەھۋى قىلىش يېتەرلىكتۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فقھىشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاق تۇر⁽²⁾.

سەجدە سەھۋىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى

نامازنىڭ ئاخىرىقى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات» دۇئاسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىنلا ئوڭ تەرەپكە سالام بېرىپ بولۇپ، ئادەتتىكىدەك ئىككى قېتىم سەجدە قىلىنىدۇ، ئاندىن ئولتۇرۇپ، «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك»، «رەببەنا» لارنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىلىدۇ⁽³⁾.

سەجدە سەھۋى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ھاللار

1 - بامدات نامازىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن،

(1) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 92 - 94 - بەتلەر.

(2) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 105 - بەت.

(3) تحفة الفقهاء 71 - بەت.

سەجدە سەھۋىنى قىلىشتىن بۇرۇن كۈننىڭ چىقىشى.

2 - ئەسىر نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سەجدە سەھۋى قىلىشتىن بۇرۇن كۈننىڭ قىزىرىشى. چۈنكى كۈن چىقىۋاتقان ۋە قىزارغان ۋاقىتلاردا ناماز ئوقۇلمايدۇ. شۇڭا سەجدىمۇ نامازنىڭ مۇھىم بىر ئاساسى بولغاچقا بۇ ۋاقىتلاردا سەجدە سەھۋىمۇ قىلىنمايدۇ. نامازدىكى خاتالىقلارمۇ كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. قىلالىمىغان سەجدە سەھۋىنىڭ قازاسى قىلىنمايدۇ.

3 - سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن نامازغا داۋام قىلىشقا توسقۇن بولىدىغان ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشى. مەسىلەن: تاھارەت سۇنغانغا ئوخشاش.

سۈترە ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش مەسىلىسى

سۈترە - ناماز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرگە قارشى توساق دېمەكتۇر. سۈترە ئەڭ كەم دېگەندە بىر گەز (47 سانتىمېتىر) ئېگىزلىكتە بولۇشى شەرت. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئادەم ئۆتۈش ئېھتىمالى بولغان يەرلەردە دەرەخنىڭ، مومىنىڭ ئارقىسىدا ئوقۇش ياكى ئالدىغا خادا تىكلەش ياكى ئورۇندۇق قويۇش لازىم. ئەگەر يەر قاتتىق بولۇپ خادىنى قاداش مۇمكىن بولمىسا، خادىنى ياتقۇزۇپ قويۇش، تىكلىگىدەك خادا تېپىلمىسا ئالدىغا بىر سىزىق سىزىپ قويۇش كېرەك. بۇنىڭدىن مەقسەت نامازنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ سۈترەنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى نەرسىلەرگە قاراپ كۆڭلىنى بۆلۈشەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىدى.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا، پەقەت ئىمامنىڭ ئالدىغا سۈترە قاداش يېتەرلىكتۇر. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈلمەيدۇ. ئۆتۈلگەن تەقدىردە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ نامىزىغا زىيان بولمايدۇ. قەستەن ئۆتكۈچىلەر گۇناھكار بولىدۇ. ئۆتكۈچىلەرنى توسۇش ئۈچۈن ئەرلەرنىڭ قىرائەتنى ئاۋازلىقراق ئوقۇشى،

ئاياللار بولسا، ئوڭ قۇلى بىلەن سول قولغا ئۇرۇشى جائىز كۆرۈلگەن⁽¹⁾.

قىرائەت خاتالىقلىرى

نامازدا ئوقۇلىدىغان سۈرئەلەر مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتكىدەك دەرىجىدە خاتا ئوقۇلسا ناماز بۇزۇلىدۇ. ئەمما ئىككى ھەرپ ئارىسىدا مەخرەج بىرلىكى ۋە يېقىنلىق بولمىسىمۇ، ئاۋام ئۈچۈن بۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىش قىيىن بولسا، بىرىنىڭ ئورنىغا يەنە بىرىنى ئوقۇپ سېلىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ. مەسىلەن: ﴿وَلَا الضَّالِّينَ﴾ نى ﴿ۋەلەزاللىين﴾ ياكى ﴿ۋەلەدداللىين﴾ دەپ ئوقۇغانغا ئوخشاش ياكى ھەرپلەرنىڭ تەلەپپۇزىنى ئالماشتۇرۇپ قويۇپ، ﴿ض﴾ ھەرپىنى ﴿ذ﴾ دەپ، ﴿ظ﴾ ھەرپىنى ﴿ز﴾ دەپ ئوقۇپ سالغانغا ئوخشاش. بۇنداق ئۆزۈرلەر يېزىش ۋە ئوقۇشنى بىلمەيدىغان ئاۋام خەلقئىنلا قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەمما ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەر ئۆگىنىپ توغرىسىنى ئوقۇشى لازىم.

قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى ۋە ئەدەبلىرى

قۇرئان كەرىم - ئاللاھ تائالانىڭ مۇبارەك سۆزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق مۆجىزىسى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس دەستۇرى، ئۇنىڭ تەلىماتلىرى بويىچە ئەمەل قىلىش بىلەن ئىككى ئالەملىك سائادەتلەرگە، ئۇنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن ئىبادەتنىڭ ساۋابىغا ئېرىشكىلى بولىدىغان بىر ئۇلۇغ كىتابتۇر. قۇرئان كەرىم ئىنسانلارنى كۆپىرى ۋە زالالەتنىڭ زۇلمەتلىرىدىن ئىمان ۋە ھىدايەتنىڭ نۇرىغا ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن ھىدايەت مەشئىلى. ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ قۇرئان﴾ رەببىنىڭ ئىزنى بىلەن ئىنسانلارنى قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا، يەنى

(1) تحفة الفقهاء - 24 - بەت.

ھەممىگە غالب ۋە مەدھىيەگە لايىق بولغان ئاللاھنىڭ يولىغا باشلىشىڭ ئۈچۈن ساڭا بىز چۈشۈرگەن بىر كىتابتۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ مۇشۇ كىتاب بىلەن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ مەرتىۋىسىنى يۇقىرى قىلسا، يەنە بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ مەرتىۋىسىنى تۆۋەن قىلىدۇ»⁽²⁾.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن ئۇنىڭ مەنىسىنى بىلىش - بىلمىسىمۇن، ئۇنىڭ لەۋزىنى تىلاۋەت قىلغان ئادەم چوقۇم ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، ئاللاھنىڭ كىتابىنى تىلاۋەت قىلىپ تۇرىدىغانلار، نامازنى ئادا قىلىدىغانلار ۋە بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى (ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سەرىپ قىلىدىغانلار، ھەرگىز كاسات بولمايدىغان تىجارەتنى ئۈمىد قىلسا بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ مۇكاپاتىنى تولۇق بېرىدۇ ۋە مەرھەمەتتىن ئۇلارغا ئاشۇرۇپ بېرىدۇ. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ئاز ياخشىلىققا كۆپ ساۋاب بەرگۈچىدۇر﴾⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئان ئوقۇڭلار، قۇرئان كەرىم ئۆزىنى ئوقۇغانلارغا قىيامەت كۈنى شاپائەت قىلغان ھالدا كېلىدۇ»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئان ئوقۇپ تۇرىدىغان مۇئمىن خۇددى ئۈتۈرۈججە دېگەن مېۋىگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى خۇشبو، تەمى تاتلىق كېلىدۇ. قۇرئان ئوقۇپ تۇرمايدىغان مۇئمىن خورمىغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى يوق، ئەمما تەمى تاتلىقتۇر. قۇرئان ئوقۇپ تۇرىدىغان مۇناپىق رەيھانغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى خۇشبو، ئەمما تەمى ئاچچىقتۇر. قۇرئان ئوقۇپ تۇرمايدىغان مۇناپىق (ياۋا)

(1) ئىبراھىم سۇرىسى 1 - ئايەت.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) فاتىر سۇرىسى 29 - 30 - ئايەتلەر.

(4) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

خەمەككە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقىمۇ يوق، تەممۇ ئاچچىقتۇر»⁽¹⁾.

ئۇ يەنە بىر ھەدىسدە: «ئاللاھنىڭ كىتابىدىن بىر ھەرپ ئوقۇغان كىشى بىر ساۋابقا ئېرىشىدۇ، بۇ بىر ساۋاب ئون ھەسسىگە كۆپەيتىپ بېرىلىدۇ. «ئەلىق، لام، مەم» نى بىر ھەرپ دەپ ھېسابلىمايمەن، بەلكى «ئەلىق» بىر ھەرپ، «لام» بىر ھەرپ، «مەم» بىر ھەرپتۇر» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾.

شۈبھىسىزكى، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش تەكبىر، تەھلىل، تەسبىھ ۋە دۇئادىنمۇ ئەۋزەل ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ» قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ۋە ماڭا زىكر ئېيتىش بىلەن مەشغۇل بولغانلىقتىن مەندىن ھاجىتىنى سورالمىغان بەندەمگە، سورىغانلارغا بەرگىنىدىنمۇ ياخشىراقىنى بېرىمەن» دېدى. ئاللاھنىڭ كالامى بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ باشقا سۆزلەردىن ئۇلۇغلىقى، خۇددى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىدىن ئۇلۇغلىقىغا ئوخشاشتۇر»⁽³⁾.

ئەمما نامازدىن كېيىن ۋە باشقا جاي ۋە چاغلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان ۋە شۇنداق ئۆگەتكەن زىكىرلەر ئۆز ئورنىدا قۇرئان تىلاۋەت قىلىشتىن ئەۋزەلدۇر. قۇرئان كەرىم ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىدۇر. قۇرئان ئايەتلىرى ۋە سۈرلىرىنىڭ بەزىسى بەزىسىدىن ئەۋزەلدۇر. مەسىلەن: فاتىھە سۈرىسى، ئىخلاس سۈرىسى ۋە ئايەتۈلكۇرىسىلارغا ئوخشاش⁽⁴⁾.

قۇرئان كەرىمنى ئاڭلاشمۇ كاتتا ئىبادەتلەر قاتارىدىن سانىلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن

(1) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(4) المغنى 2 - توم 172 - بەت، الفقه الإسلامى وأدلته 2 - توم 81 - بەت.

ئاڭلاڭلار ۋە (سۆز قىلماستىن) جىم تۇرۇڭلار»⁽¹⁾.

قۇرئان كەرىم بىلەن ۋەز - نەسەھەت قىلىش ياخشى ئەمەللەرگە ياتدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ ئاگاھلاندىرۇشۇمدىن قورقدىغانلارغا قۇرئان بىلەن ۋەز - نەسەھەت قىلغىن»⁽²⁾.

قۇرئاننى ئوقۇش، يادلاش، مەنىسىنى چۈشىنىش، ئۇنى باشقىلارغا ئۆگىتىش ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىش ھەم ئەمەل قىلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئىنسانلارنىڭ ئەڭ سائادەتمەنلىرى ۋە ئەڭ سەرخىللىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئاننى ئۆگەنگەن ۋە ئۆگەتكەنلەردۇر» دەپ كۆرسەتكەن⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىنىشكە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «قۇرئاننى ماھىرلىق بىلەن ئوقۇيدىغان ئادەم ھۆرمەتلىك پەرىشتىلەر بىلەن بىرگە بولىدۇ. كۆڭۈل قويسىمۇ ئۇنى تەسلىكتە قىيىنلىپ ئوقۇغان كىشىگە ئىككى ھەسسە ئارتۇق ساۋاب بېرىلىدۇ»⁽⁴⁾.

قۇرئان ئوقۇغاندا كۆز يېشى قىلىشنىڭ پەزىلىتى چوڭدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن بۇ قۇرئان غەمكىنلىك بىلەن چۈشتى، ئۇنى ئوقۇغىنىڭلاردا يىغلاپ تۇرۇپ ئوقۇڭلار، ئەگەر يىغا كەلمىسە، ئۆزئارا يىغلىشىڭلار. ئۇنى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇڭلار. كىمكى قۇرئاننى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇمايدىكەن، ئۇ بىزدىن ئەمەس»⁽⁵⁾.

ئاللاھ تائالا پەرزەنتلىرىگە قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشنى ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرىغا ئەمەل قىلىشنى ئۆگەتكەن ئاتا - ئانىلارنىڭمۇ مۇكاپاتلىرىنى تولۇق بەرگۈچىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى

(1) ئەئرابى سۇرىسى 204 - ئايەت.

(2) قان سۇرىسى 45 - ئايەت.

(3) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(4) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(5) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

قۇرئان ئوقۇيدىكەن ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرى بويىچە ئىش كۆرىدىكەن، ئاللاھ قىيامەت كۈنىدە ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ بېشىغا كۈنىڭ نۇرىدىنمۇ نۇرلۇق تاجىنى كىيگۈزىدۇ»⁽¹⁾.

قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەپلىرى

1 - قۇرئاننى تاھارەت بىلەن ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇ ئۇلۇغ قۇرئاندۇر. لەۋھۇلمەھپۇردا ساقلانغاندۇر. ئۇنى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ﴾⁽²⁾.

2 - قۇرئان ئوقۇشتىن بۇرۇن ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ دەپ شەيتاننىڭ ۋەسۋەسى قىلىشىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىدىن) ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلگىن﴾⁽³⁾.

3 - قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇڭلار»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ بىرەر نەرسىگە قۇرئاننى يۇقىرى ئاۋازدا چىرايلىق ئاھاڭ بىلەن ئوقۇغان پەيغەمبەرگە قۇلاق سالغىنىدەك قۇلاق سالغان ئەمەس»⁽⁵⁾.

4 - قۇرئاننىڭ مەنىسىنى بىلمىسىمۇ، ئاللاھ تائالا ماڭا سۆزلەۋاتىدۇ دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئۇنى ئىخلاس قىلىپ ئوقۇش. ئاللاھ تائالا ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى ئىخلاس بىلەن قىلىش تەلەپ قىلىنىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مَخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) ۋاقىئە سۈرىسى 77 - 79 - ئايەتلەر.

(3) نەھل سۈرىسى 98 - ئايەت.

(4) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(5) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

حَنَفَاءَ﴾ يەنى (ئۇلار پەقەت ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ۋە ئۇنى ئاللاھقىلا خالىس قىلغان ھالدا، ئاللاھنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى)⁽¹⁾.

5 - قۇرئان ئوقۇشنى مەئشەتنىڭ كەسپىگە ئايلاندۇرۇۋالماستىن. پەقەت ئاخىرەتلىك ساۋابنى كۆزلەپ ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ﴾ يەنى ﴿كىمكى ئاخىرەتنىڭ مۇكاپاتىنى كۆزلىسە، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى ئاشۇرۇپ بېرىمىز، كىمكى دۇنيانىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىسە، ئۇنىڭدىن بىر قىسمىنى بېرىمىز. ئەمما ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (مۇكاپاتتىن) نېسىۋە يوق﴾⁽²⁾.

6 - قۇرئاننى قۇرئان ئوقۇش قائىدىلىرىگە رىئايە قىلىپ، ئوچۇق ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قُرْآنَ دَانِه - دَانِه، ئوچۇق ئوقۇغىن﴾⁽³⁾.

قۇرئان يادلاشنىڭ پەزىلىتى

قارىيلار ئىسلام ئۇمىتىنىڭ ئەڭ شەرەپلىك كىشىلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئارىسىدا يېقىن كىشىلىرى بار، قارىيلار ئاللاھنىڭ يېقىنلىرى ۋە ئالاھىدە بەندىلىرىدۇر»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمانلاردىن ياشانغانلارنى، قارىيلارنى ۋە ئادالەتلىك ئىش باشقۇرغۇچىلارنى ھۆرمەتلەش ئاللاھنى ئۇلۇغلىغانلىقىنىڭ جۈملىسىدىندۇر»⁽⁵⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قارىي جەننەتكە كىرسە، ئۇنىڭغا قۇرئاننى دۇنيادىكى چېغىدا ئوقۇغىنىڭدەك ئوقۇغىن ۋە يۇقىرى

(1) بەيىنە سۈرىسى 5 - ئايەت.

(2) شۇرا سۈرىسى 20 - ئايەت.

(3) مۇززەمىل سۈرىسى 4 - ئايەت.

(4) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(5) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ئۆرلە، سېنىڭ قارارگاھىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئايەتنى ئوقۇپ تۈگەتكەن جايىڭدۇر، دېيىلىدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىس، قۇرئان يادلىغان كىشىنىڭ يادلىغان ھەربىر ئايەتكە ئاخىرەتتە بىر دەرىجە قازىنىپ، ئۇنىڭ دەرىجىسى يادلىغان ئايەتلەرنىڭ سانىغا قاراپ بەلگىلىنىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

قارىيلار ئاللاھ تائالانىڭ ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ نەزىرىدە ھۆرمەتلىك كىشىلەردۇر. ئىسلام ئۇمىتى قارىيلارنى تارىختىن بويان شۇنداق ھۆرمەتلىپ كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازدا قۇرئاننى ئەڭ ياخشى ئوقۇيدىغان كىشى ئىمام بولسۇن»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئىچىدە قۇرئاندىن ھېچنەرسە بولمىغان ئادەم خۇددى خاراب بولغان ئۆيگە ئوخشايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽³⁾.

قۇرئاننى خەتمە قىلىش

قۇرئان كەرىمنى 40 كۈندىن كۆپ ۋە ئۈچ كۈندىن ئاز ۋاقىتتا تامام قىلىش مەكرۇھ كۆرۈلگەن. چۈنكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا «قۇرئان كەرىمنى يەتتە كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن» دەپ بۇيرىغان»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «قۇرئان كەرىمنى ئۈچ كۈندىن ئاز ۋاقىتتا تامام قىلغان ئادەم ئۇنىڭدىن مەرىپەت ھاسىل قىلالمايدۇ» دېگەن⁽⁵⁾.

قۇرئان كەرىمنى تەرتىل بىلەن ئوقۇش

قۇرئان كەرىمنى ئوقۇلۇش قائىدىلىرىگە رىئايە قىلغان ھالدا، تەپەككۈر

(1) ئىمام ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسائى رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(5) ئىمام ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

بىلەن ئاز ئوقۇش ئالدىراپ كۆپ ئوقۇغاندىن ئەلۋەتتە ئەۋزەلدۇر. چۈنكى قۇرئان كەرىم ئۇنىڭ مەنىسىنى تەپەككۈر قىلىپ، ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسبەت ئېلىش ئۈچۈن چۈشۈرۈلگەن كىتاب. ﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ يەنى (ساڭا بۇ مۇبارەك كىتابنى ئۇنىڭ ئايەتلىرىنى تەپەككۈر قىلسۇن ۋە ئەقلى بارلار ئوڭۇت ئالسۇن دەپ چۈشۈردۇق)⁽¹⁾.

قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش

قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋاز بىلەن ئوقۇش ساۋابلىق ئىشتۇر ۋە قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەبلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەقتە تەلىم بېرىپ: «قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋازىڭلار بىلەن بېزەڭلار» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «قۇرئاننى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇمىغان ئادەم بىزدىن ئەمەس»⁽³⁾.

تلاۋەت سەجدىسىنىڭ بايىنى

تلاۋەت سەجدىسى - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان ياكى ئاڭلاش نىيىتى بىلەن بولمىسىمۇ ئىشتىپ قالغان سەۋەبتىن قىلىنىدىغان سەجدە دېمەكتۇر.

تلاۋەت سەجدىسىنىڭ بۇيرۇلىشى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە قۇرئان ئوقۇلغاندا سەجدە قىلمىغۇچىلارنى سۆكۈپ مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ يەنى (ئۇلارنىڭ يېنىدا قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا نېمىشقا سەجدە قىلمايدۇ؟)⁽⁴⁾. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە

(1) ساد سۇرىسى 29 - ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد، ئىمام نەسائىي، ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(3) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(4) ئىنشىققاق سۇرىسى 21 - ئايەت.

مۇنداق كەلگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە سەجدە ئايىتى بار سۈرىنى ئوقۇپ بەرگەندە سەجدە قىلاتتى ۋە بىزمۇ بىرگە دەرھال سەجدە قىلاتتۇق، ھەتتا سەجدە قىلىش ئۈچۈن پىشانىمىزنى قويغىلى يەر تاپالماي قالىدىغان چاغلارمۇ بولاتتى»⁽¹⁾.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ھۆكۈمى

تىلاۋەت سەجدىسىنى كېرەك قىلغان ھاللاردا بۇ سەجدىنى قىلىش ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە ۋاجىپتۇر⁽²⁾. ئەمما باشقا كۆپ سانلىقى مەزھەپ ئالىملىرىنىڭ نەزىرىدە تىلاۋەت سەجدىسى سۈننەتتۇر⁽³⁾.

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى خۇددى نامازنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر، يەنى مۇسۇلمان، بالىغ، ئاقىل بولۇش، تاھارەتسىزلىك، جۈنۇپلۇق ۋە پاسكىنىلىقلاردىن خالىي بولۇش، ئەۋرەت جايلارنى يۆرگەش، قىلىڭە قاراش، نىيەت قىلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش كاپىرغا، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارغا، ساراڭلارغا ۋە ھەيزدار ياكى نىفاسدار ئاياللارغا ۋاجىپ ئەمەستۇر⁽⁴⁾.

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر

تىلاۋەت سەجدىسىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇش. مەيلى نامازدا بولسۇن، مەيلى ناماز سىرتىدا بولسۇن، مەيلى ئۆزى پاك بولۇپ، ئوقۇغانلىرىنى ئۆزى ئاڭلىمىغان بولسۇن، ھەر ھالەتتە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىگە تىلاۋەت

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(2) بدائع اللئائىع 1 - توم 179 - 195 - بەتلەر.

(3) فقو السنى (فىقھۇسۇننە) 1 - توم، 240 - بەت.

(4) نور اللئائىع وىجالات اللرواح 34 - بەت.

سەجدىسى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ.

2 - سەجدە ئايىتىنى ئاڭلاش ياكى ئىختىيارسىز ئىشتىپ قىلىش. قانداقلا سەۋەب بىلەن بولمىسۇن، سەجدە ئايىتىنى ئىشتىكەن كىشى ئۈچۈن سەجدە قىلىش ۋاجىپتۇر.

3 - جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇشى. گەرچە جامائەت ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغانلىقىنى تولۇق ئاڭقىرىلمىغان بولسىمۇ، ئىمام سەجدە قىلغان ھامان جامائەتنىڭ بىرگە سەجدە قىلىشى ۋاجىپتۇر⁽¹⁾.

تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ئۇسۇلى

نامازدىكى سەجدىگە ئوخشاش باشنى يەرگە قويۇش ئۈچۈن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىلىدۇ. ئەمما قوللار كۆتۈرۈلمەيدۇ. سەجدىدە ئادەتتە نامازنىڭ سەجدىسىدە ئوقۇلىدىغان ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەئلا) ئۈچ قېتىم ئوقۇلىدۇ. سەجدىدىن تۇرۇش ئۈچۈن يەنە تەكبىر ئېيتىلىدۇ. سەجدىگە بېرىش ۋە تۇرۇش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان ھەر ئىككى تەكبىر سۈننەتتۇر. تىلاۋەت سەجدىسىدە تەشەھھۇتتا ئولتۇرۇش (ئەتتەھىياتۇ ئوقۇش)، بىر نەرسە ئوقۇش ۋە سالام بېرىش يوقتۇر. تىلاۋەت سەجدىسى بىرلا سەجدىدۇر.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ۋاقتى

سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان كىشى نامازدا بولسا دەرھال تەكبىر ئېيتقان ھالدا، بىر قېتىملا سەجدە قىلىدۇ، يەنە تەكبىر بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، نامازنىڭ كەلگەن يېرىدىن داۋاملاشتۇرىدۇ. ئەگەر نامازنىڭ سىرتىدا بولسا ئۇنى دەرھال قىلىش زۆرۈر ئەمەس. بەلكى ئالدىرىماستىن،

(1) الفقه الإسلامي وادلتها 2 - توم 117 - بەت.

تاھارتى بولمىسا تاھارەت ئالغاندا قىلىۋەتسە بولىدۇ. ئەگەر بۇ سەجدىنى ئۇنتۇپ قالسا قازاسى كەلمەيدۇ.

تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان شەرتلەر

سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىغان كىشىنىڭ سەجدە قىلىشىنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ئۈچۈن سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغۇچىنىڭ ئىنسان بولۇشى، ئويغاق ۋە ئەقىل - ھۇشى جايىدا بولغان بىرى بولۇشى شەرتتۇر. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى غۇسلى قىلىشى كېرەك بولۇپ قالغان جۈنۇپ كىشىدىن ياكى ھەيزدار (ئايلىق ئادىتى كەلگەن) ياكى نىفاسدار (تۇغۇتلۇق) ئايالدىن ياكى كاپىردىن ياكى ئەقلى جايىدا بولغان كىچىك بالىدىن ياكى مەستىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىپتۇر.

ئەگەر كىشى سەجدە ئايىتىنى سىنئالغۇ، ئۇن ئالغۇ پلاستىنكىلىرىدىن ۋە سۆزلەيدىغان پاپۇگاي قۇشىدىن ئاڭلىسا تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلمايدۇ. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى ئويغۇدا چۆيۈپ ئوقۇغان بىرىدىن ياكى ھۇشىنى يۇقاتقان كىشىدىن ياكى تېخى ئەقىل تاپمىغان نارىسىدە بالىدىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش كېرەك بولمايدۇ. چۈنكى، بۇلاردا ئىدراك بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئوقۇش توغرا ئوقۇش قاتارىغا كىرمەيدۇ⁽¹⁾.

كۆپ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇسا كۆپ قېتىم سەجدە قىلىش كېرەكمۇ؟

سەجدە ئايىتىدىن بىرىنى بىر ئورۇندا تۇرۇپ كۆپ قېتىم تەكرار ئوقۇغان كىشى ئۈچۈن بىر قېتىملا سەجدە قىلىش كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر شۇ سەجدە ئايىتىنى بىرقانچە ئورۇندا ئوقۇغان كىشىگە قانچە قېتىم ئوقۇغان بولسا شۇنچە قېتىم تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىپتۇر. ئەمما

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 59 - بەت، الفقه الإسلامي 2 - توم 111 - بەت.

بىر ئورۇندا ياكى بىرقانچە ئورۇندا بىرقانچە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىنىڭ قانچە سەجدە ئايىتى ئوقۇغان بولسا شۇنچىلىك سەجدە قىلىشى ۋاجىپتۇر. ئوقۇغۇچى ۋە ئاڭلىغۇچى بۇ ھۆكۈمدە ئوخشاشتۇر⁽¹⁾.

قۇرئان ئوقۇغاندا سەجدە ئايىتىنى قالدۇرۇپ قويۇپ ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمدۇر. چۈنكى بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ تەرتىپىنى بۇزغانلىق بولىدۇ⁽²⁾.

سەجدە ئايەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۈرىلەر ۋە ئايەتلەر

سۈرە ئىسمى ئايەت نومۇرى:

1 . ئەئراڧ	206 - ئايەت.
2 - رەئد	15 - ئايەت.
3 - نەھل	49 - ئايەت.
4 - ئىسرا	107 - ئايەت.
5 - مەريەم	58 - ئايەت.
6 - ھەج	18 - ئايەت.
7 - فۇقان	60 - ئايەت.
8 - نەمل	24 - ئايەت.
9 - سەجدە	16 - ئايەت.
10 - ساد	24 - ئايەت.
11 - فۇسسەلەت	37 - ئايەت.
12 - نەجم	62 - ئايەت.
13 - ئىنشاق	13 - ئايەت.
14 - ئەلەق	19 - ئايەت.

قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

قازا - بەلگىلەنگەن ۋاقتى چىقىپ كەتكەن ئىبادەتلەرنى كېيىن ئورۇنداش

(1) مراقىي الفلاح 84 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 729 - 732 - بەتلەر.

دېمەكتۇر.

مۇسۇلمان كىشىنىڭ نامازلارنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشى ناھايىتى مۇھىم بولغان بىر دىنىي مەجبۇرىيەتتۇر. ئۆزۈرسىز تۇرۇپ نامازلارنى ۋاقتىدىن كەينىگە سۈرۈش گۇناھتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا: ﴿ھەقىقەتەن ناماز مۇئمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى﴾⁽¹⁾ دېگەن سۆزىدە، بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىش بىلەن بىرگە، نامازلارنى كېچىكتۈرمەستىن، بەلگىلەنگەن شۇ مەلۇم ۋاقتلار ئىچىدە ئادا قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى جاكارلىغان. ناماز ۋاقتلىرىغا رىئايە قىلماسلىق ئاللاھ تائالانىڭ بەلگىلىمىسىگە ئاسىيلىق قىلغانلىقتۇر.

نامازلارنى كېچىكتۈرۈشنىڭ ئۆزۈرلىرى

ئۇيقۇ ياكى ئۇنتۇپ قالغانلىق سەۋەبىدىن ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى ئويغانغان ياكى ئېسىگە ئالغان ھامان ئوقۇسا قازا قىلغانلىقىنىڭ (كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ) گۇناھى ئەپۇ قىلىندۇ. چۈنكى ئۇيقۇ ۋە ئۇنتۇش ئۆزۈرلىرى شەرىئەتتە ئېتىراپ قىلىنغان ئۆزۈرلەردۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «نامازنى ئۇنتۇقان كىشى ئېسىگە كەلگەن ھامان ئوقۇسۇن. بۇنىڭغا ئۇنىڭدىن باشقا كاپارەت يوقتۇر»⁽²⁾. بەنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان بولسىمۇ، ئېسىگە كەلگەن ۋاقتتا ئوقۇسا، ئۇ ۋاقتىدا ئوقۇلغان نامازغا ئوخشاش قوبۇل قىلىندۇ ۋە كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ گۇناھىمۇ ئۇنىڭ بىلەن يوققا چىقىدۇ دېگەنلىكتۇر.

ئەمما نامازنى قەستەن (يەنى، ھورۇنلۇق، دۇنيا ھەلەكچىلىكى، ناماز ۋاقتىغا ئەھمىيەت بەرمەسلىك سەۋەبىدىن) قازا قىلىپ ئوقۇغان كىشى

(1) سۇرە نىسا 103 - ئايەت

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئوقۇغان نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ.

نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان ئۆزۈرلەر

ھەيز ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىدىغانلىقىدا، بارچە ئىسلام مەزھەپلىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ سەۋەبتىن، ھەيز ۋە نىفاسلىق ھاللىرىدا بولغان ئاياللارنىڭ بۇ ئەسنادا ئوقۇمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ.

شۇنداقلا، ئەمدىلا مۇسۇلمان بولغان كىشى ئۈچۈنمۇ بۇرۇن كاپىرلىق ھالىتىدە ئوقۇمىغان نامازلارنىڭ قازاسى يۈكلەنمەيدۇ. چۈنكى ئۇ بۇرۇن ناماز ئوقۇشتىن جاۋابكار سانالمىدۇ. ئەمما ھۇشنى يوقاتقان ياكى ساراڭ بولغان كىشىنىڭ ھۇشسىزلىقى ياكى ساراڭلىقى ئالتە ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتىغىچىلىك داۋام قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا قازا كەلمەيدۇ. بەلكى ئەپسۇ قىلىنىدۇ. ئەگەر بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئوڭشالغان بولسا، ساراڭلىقىدا ياكى ھۇشسىزلىقىدا ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ.

شۇنىڭدەك، مۇرتەد (ئەسلىدە مۇسۇلمان كېيىن دىندىن يېنىپ كاپىر بولغان كىشى) ئىمانغا قايتقاندىن كېيىن، بۇرۇنقى مۇرتەدلىك ۋاقتىلىرىدىكى نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. چۈنكى مۇرتەد بولغان كىشى بارلىق ئەمەللىرى بېكار بولۇپ، خۇددى ئەسلىدىن كاپىر بولغان كىشىگە ئوخشاشتۇر. كاپىرغا ناماز پەرز ئەمەس. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (سىلەر دىن كىمكى ئۆز دىندىن قايتىپ كاپىر يېتى ئۆلسە، ئۇنىڭ ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بىكار بولۇپ كېتىدۇ. بۇنداق ئادەملەر دۇزاخ ئەھلىدۇر ۋە

دۇزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر⁽¹⁾.

شۇنداقلا، ئۇ مۇرتەد بولۇشتىن ئىلگىرى ھەج قىلغان بولسا، بۇ ھەجنى قايتا قىلىشى لازىم كېلىدۇ. چۈنكى بۇرۇن قىلغان ھەججىسى مۇرتەد بولۇش سەۋەبى بىلەن بېكار بولۇپ كەتكەن بولىدۇ⁽²⁾.

ناماز مەيلى ئۆزۈر تۈپەيلى قازا بولغان بولسۇن، مەيلى ئۆزۈرسىز قازا بولغان بولسۇن، ئۇنى كېچىكتۈرمەستىن دەرھال ئادا قىلىش پۈتۈن فىقھىي شۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن پەرزدۇر⁽³⁾.

قازا نامازلارنى ئوقۇش ئۇسۇلى

قازا نامازلار مەيلى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى مۇقىم (ئۆز يۇرتىدا) بولسۇن، قازاغا قالدۇرۇلغان ۋاقىتتىكى ئۇسۇلى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: سەپەر ئۈستىدە ئوقۇماي قازا قىلغان نامازلارنى مۇقىم ھالىتىدە ئوقۇماقچى بولغان كىشى بۇ نامازلارنى سەپەردىكى ئۇسۇلى بويىچە قەسىر قىلىپ (قىسقارتىپ)، تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر مۇقىم ھالىتىدە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئوقۇماقچى بولغاندا تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ.

قازا قىلىنغان نامازلار ئەسلىدىكى قائىدىسى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان ناماز پىشىن نامىزغا ئوخشاش قىرائىتى مەخپى ئوقۇلىدىغان ناماز بولسا قىرائەت مەخپى ئوقۇلىدۇ. ئەگەر خۇپتەن نامىزغا ئوخشاش قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن بولۇپ، ئۆزى ئىمام بولسا قىرائەت ئاشكارا ئوقۇلىدۇ. ئەگەر بۇ نامازنى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇماقچى بولسا قىرائەتنى ئىچىدە ئوقۇش ياكى

(1) بەقەرە سۈرىسى 217 - ئايەت.

(2) رەدالمختار 1 - توم 688 - بەت، الدرالمختار 1 - توم 330 - بەت.

(3) الفقىل لىلئىسلامىي وئادلت 2 - توم 137 - بەت.

ئاۋازلىق ئوقۇش ئىختىيارىدۇر⁽¹⁾.

قازا نامازلارنى ئوقۇشنىڭ تەرتىپى

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا، قازاننىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ناماز ئارىسىدىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىنىدۇ. يەنى، ئاۋۋال ئۈستىمىزدىكى قازا نامازلارنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشىمىز كېرەك. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان بولۇپ، ئۇنىڭ قازاسىنى پىشىن ۋاقتىدا ئوقۇماقچى بولسا، ئاۋۋال ئۇنىڭ قازاسىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن كېيىن، پىشىن نامىزىنى ئوقۇشى كېرەك (يەنى ۋاجىپتۇر).

ئەگەر كىشى قازا قىلغان نامازنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنى ئوقۇماستىن ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇسا، ئۇنىڭ بۇ ئوقۇغان نامىزى قوبۇل بىلەن رەدىنىڭ ئارىسىدا تۇرىدۇ. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى قازا قىلغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئاۋۋال ئۇنى ئوقۇماستىن پىشىن نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، پىشىن نامىزى قوبۇل بىلەن رەدىنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ قالىدۇ. ئەگەر ئۇ، ئۈستىدىكى بامداتنىڭ قازاسىنى ئوقۇماستىن، يەنە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، ئەسىر نامىزىمۇ قوبۇل بىلەن رەدىنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ قالىدۇ. ئەتىسى بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققۇچىلىك بۇ ھۆكۈم مۇشۇنداق داۋام قىلىدۇ. يەنى ئوقۇغان نامازلارنى يۇقىرىقىدەك ئىككى ئارىدا قالىدۇ. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىنىڭ كۆرىشىچە: يۇقىرىقى مۇئەللەقتە قالغان نامازلار نەپلە نامىزغا ھېساب بولىدۇ. پەرز ئادا تاپمايدۇ. ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ كۆرىشىچە: يۇقىرىقى نامازلار باتلىدۇر.

ھەر ئىككى قاراشنىڭ خۇلاسسىسى يۇقىرىقى نامازلارنى قايتىدىن ئوقۇشنى

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 110 - بەت.

لازم قىلىدۇ⁽¹⁾.

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا تەرتىپنىڭ ئەمەلدىن قېلىشى

تەرتىپ تۆۋەندىكى ئۈچ ھالدا ئەمەلدىن قالىدۇ:

1 - قازا قىلىنغان نامازلارنىڭ سانى (ۋىتىردىن باشقا) ئالتە ۋاخقا يېتىپ قالغان بولسا، يەنى بىر كۈنلۈك بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەممىسى يەنە ئەتتىنك بىر ۋاخ نامىزى بولۇپ، جەمى ئالتە ۋاخ ناماز ياكى ئۈنۈڭدىنمۇ كۆپ ناماز قازا بولغان بولسا، تەرتىپ ئەمەلدىن قالىدۇ. بۇ نامازلارنى قاچان خالسا شۇ ۋاقىتتا ئوقۇپ ئادا قىلسا بولۇۋېرىدۇ. بۇ ئىسلام شەرىئىتىنىڭ كىشىلەرنى قىيىن ئىشقا تەكلىپ قىلماسلىقتىن ئىبارەت كەڭچىلىكلىرىدىن بىرى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە بولغان شەپقىتىنىڭ ئىپادىسىدۇر. چۈنكى قازا قىلىنغان نۇرغۇن نامازلارنى تەرتىپ بىلەن ئوقۇش تەلەپ قىلىنغان بولسا ئىدى، بۇ ناماز كىشىلەرگە ئەلۋەتتە ئېغىر كەلگەن بولاتتى.

2 - ۋاقىتنىڭ تارلىقى يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنىڭ ۋاقتى قازا نامازلار بىلەن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشقا تار كەلسە، مەسىلەن: پىشىن نامىزىنىڭ ئاخىرىقى ۋاقتى بولۇپ قېلىپ پىشىندىن ئاۋۋال قازا نامازلارنى ئوقۇپ ئاندىن پىشىن نامىزىنى ئوقۇشقا ۋاقىت يېتىشمىگەنلىكتىن، نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىپ ئوقۇماقچى بولغان پىشىن نامىزىنىمۇ قازا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن تەرتىپكە رىئايە قىلماستىن، ئاۋۋال پىشىن ئاندىن قازا نامازلارنى ئوقۇلىدۇ.

3 - ئۇنتۇش يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنى ئوقۇيدىغان چاغدا ئۈستىمىزدە قازا ناماز بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن، ئاۋۋال قازانى ئادا قىلماستىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇغان بولساق ناماز دۇرۇستتۇر. تەرتىپ ئەمەلدىن

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 131 - بەت، الدر المختار 1 - توم 679 - 685 - بەتلەر، مراقي الفلاح 75 - بەت.

قالغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۇنتۇپ قالغاننىڭ ئۆزىنى قوبۇل قىلىدۇ. قازا نامازلارنى كېيىن ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئاللاھ ئۇممىتىمنىڭ خاتالىقتىن، ئۇنتۇقلىقتىن ياكى زورلانغانلىقتىن ئىشلىگەن گۇناھلىرىنى كەچۈرۈۋەتتى»⁽¹⁾.

يۇقىرىقى ئۈچ ھالەتتە، قازا نامازلارنى ئوقۇشتىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىنمايدۇ. چۈنكى تەرتىپ بۇ ئۈچ ھالەتتە ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. تەرتىپ بۇزۇلغان ئىكەن، قازا نامازلارنى، ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلار سىرتىدا قايسىبىر ۋاقىتتا ئوقۇسا ئادا تاپىدۇ⁽²⁾.

قازاسى ئوقۇلىدىغان نامازلار

بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى، ۋىتىر نامىزى ۋە بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ قازاسى (ئەگەر پەرزى بىلەن بىرگە قازا بولغان بولسا ۋە پىشىن ۋاقىتىغىچە ئوقۇماقچى بولسا) ئوقۇلىدۇ. ئەمما، جۈمە، ھېيت، جىنازە نامازلىرى ۋە بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ قازاسى ئوقۇلمايدۇ. قازا بولغان نامازلارنى ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلاردىن باشقا كېچە - كۈندۈزنىڭ قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ⁽³⁾.

مېيىتتىن ناماز ۋە روزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى

كېسەل كىشى ياتقان يېرىدە بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىپ بولسىمۇ ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز قالغانلىق تۈپەيلى ناماز ئوقۇيالماستىن ۋاپات ئەتكەن بولسا، بۇ كىشىنىڭ ناماز ئوقۇشقا قانداق بولالمىغان شۇ ھالەتتىكى نامازلىرى ئەپۇ قىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، مۇساپىر بىلەن كېسەل كىشى رامىزاندا روزا تۇتمىغان بولۇپ، مۇساپىر يۇرتىغا قايتىشتىن، كېسەل

(1) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) بدائع الصنائع 1 - توم 131 - بەت، مراقي الفلاح 75 - بەت.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 32 - بەت.

ساقىيشتىن بۇرۇن ئۆلگەن بولسا، بۇلاردىن روزا ۋە ناماز كەچۈرۈم قىلىنىدۇ⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿لَا يَكْتَفِي اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ يەنى (ئاللاھ ھېچكىمنى كۈچى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ)⁽²⁾.

ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ كاپارىتى يوق

بىراۋ ھايات ۋاقتىدا قايسىبىر سەۋەب بىلەن ئۆزى ئوقۇمىغان نامازلارغا كاپارەت (فەدىيە) بېرىش بىلەن ئادا تاپمايدۇ. باشقىلارنىڭ ئوقۇپ قويۇشى بىلەنمۇ ئادا تاپمايدۇ. ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەپلىرىنىڭ كېيىنكى ئۆلىمالىرىدىن، خۇسۇسەن ماۋارائۇننەھەر ئۆلىمالىرىدىن بەزىلەر نامازنى روزىغا قىياس قىلىپ، تۇتالمىغان روزا ئۈچۈنمۇ كاپارەت بېرىش دۇرۇس بولغان ئىكەن، نامازنىڭ ئوقۇيالمىغان نامازلار ئۈچۈنمۇ كاپارەت (فەدىيە) بەرسە بولىدۇ، دەپ چىقارغان پەتىۋاسى بولۇپ كۆپچىلىك ئۆلىمالار تەرىپىدىن رەت قىلىنىدۇ. چۈنكى روزىغا كاپارەت بېرىش مەسىلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى ئارقىلىق بېكىتىلگەن ھۆكۈم، ئەمما ناماز ھەققىدە دەلىل يوق.

نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش مەسىلىسى

شافىئىي، ھەنبەلىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سەپەردە، يامغۇرلۇق ياكى قاتتىق سوغۇق كۈنلەردە، ھاجىلار ئۈچۈن ئەرەفات كۈنىدە پىشىن نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىنى پىشىن ياكى ئەسىر ۋاقتىدا، شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىنى شام ياكى خۇپتەن ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ (ئىككىسىنى ئارقا - ئارقىدىن بىر ۋاقتتا) ئوقۇش جائىزدۇر. ھەنەفىي مەزھىپىدىن باشقا

(1) الدر المختار 1 - توم 675 - بەت.

(2) بەقەرە سۇرىسى ئاخىرقى ئايەت.

پۈتۈن ئىسلام مەزھەپلىرى بۇ مەسىلىدە بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

ئىككى نامازنى ئالدىنقىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش «جەمئى تەقدىم»، ئىككى نامازنى كېيىنكىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش «جەمئى تەخىر» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئەمما ھەنەفى مەزھىپىگە كۆرە، ھاجىلارنىڭ «ئەرەفات» تائەسىرى بىلەن پىشىن نامازلىرىنى پىشىن ۋاقتىدا، «مۇزدەلغە» دە شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى خۇپتەن ۋاقتىدا ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى سۈننەتتۇر. بۇنىڭدىن باشقا ۋاقتلاردا نامازلارنى جەمئى قىلىشقا بولمايدۇ⁽¹⁾.

ھەنەفىي مەزھىپىدىكىلەرنىڭ «ھەج ئۈچۈن «ئەرەفات» ۋە «مۇزدەلغە» دە تۇرغاندىن باشقا ۋاقتتا ئىككى نامازنى توپلاپ بىر ۋاقتتا ئوقۇشقا بولمايدۇ» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى، بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى شەك قوبۇل قىلمايدىغان كەسكىن، ئېنىق دەلىللەر بىلەن بېكىتىلگەن پەرز. شۇڭا ھەدىسلەرگىلا تايىنىپ تۇرۇپ ۋاقتىدا ئوقۇشتىن ئىبارەت پەرزنى تەرك ئېتىشكە بولمايدۇ. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفاتتا پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزنى، مۇزدەلغىدە شام بىلەن خۇپتەن نامىزنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغاندىن باشقا ھېچبىر نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن باشقا ۋاقتلاردا ئوقۇغان ئەمەس»⁽²⁾.

ئەمما ئەرەفات ۋە مۇزدەلغەدىن باشقا ۋاقتلاردا ئىككى نامازنى بىر ۋاقتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ مەزھىپى بۇ مەسىلىدە كۈچلۈك ۋە ئەمەل قىلىشقا ئەڭ لايىقتۇر.

«الفقه الإسلامي وأدلته» (ئىسلام فىقھى ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرى) ناملىق ئەسەرنىڭ ئاپتورى دوكتور ۋەھبە زۇھەيلى مەزكۇر ئەسىرىدە مۇنداق

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 185 - 187 - بەتلەر.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

دەيدۇ: «ھەققەت شۇكى، نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش ھەدىسلەر بىلەن سابىت بولغانلىقى ئۈچۈن جائىزدۇر. چۈنكى ھەدىس قۇرئان كەرىمگە ئوخشاش ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ مەنبەلىرىدىن بىرىدۇر»⁽¹⁾.
 ئەرەفات ۋە مۇزدەلىغەدىن باشقا ۋاقتلاردىمۇ ئىككى نامازنى بىر ۋاقتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىلى ۋە بەلگىلىگەن شەرتلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 - يولۇچىلار نامازلارنىڭ قازا بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرسە بىرىنچى نامازنىڭ ۋاقتىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ، ئاۋۋال بىرىنچىسىنى ئاندىن ئىككىنچىسىنى بىر ۋاقتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇسا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەردە نامازنى جەمئى قىلغانلىقى ھەققىدە كەلگەن كۈچلۈك ھەدىسلەر كۆپتۇر. ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: {أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ جَمَعَ بَيْنَ الصَّلَاةِ فِي سَفَرَةٍ سَافَرَهَا، فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ. جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ. وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ} يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەرگە چىققىنىدا نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغان. تەبۇك غازىتى بولغان كۈنىدە، پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇدى»⁽²⁾.

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: {كَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا عَجَلَ بِهِ السَّيْرُ، جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ} يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، ئالدىرىغاندا شام بىلەن خۇپتەن نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

يەنە ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمدىن رىۋايەت

(1) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 351 - بەت.

(2) «سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 176 - بەت.

(3) «سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 174 - بەت، «فەتھۇلبارى» 2 - توم 872 - بەت.

قىلدۇكى: {رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَقِيقٍ: فَحَاكَ فِي صَدْرِي مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ. فَأَتَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، فَسَأَلْتُهُ، فَصَدَّقَ مَقَالَتَهُ} يەنى «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغىنىنى كۆردۈم. ئابدۇللاھ ئىبنى شەقىق دەيدۇكى، «مەن ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ سۆزىدىن بىر ئاز شەكلىنىپ قېلىپ، ئەبۇ ھورەيرەدىن سوراۋىدىم، ئۇ ئىبنى ئابباسنىڭ ئېيتقانلىرىنى تەستىقلىدى»⁽¹⁾.

ئىبنى ئابباس ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير قاتارلىق ساھابىلەردىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: ﴿أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمَعَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ فِي السَّفَرِ﴾ يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

2 - كېسەل سەۋەبى بىلەن نامازلارنى جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت تارتىپ قېلىشى ئېنىق بولغان كىشىلەر ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن، ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: {جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، بِالْمَدِينَةِ، فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَلَا مَطَرٍ} يەنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى خەۋپسىز ۋە يامغۇرسىز ۋاقىتلاردا جەمئى قىلىپ ئوقۇغان»⁽³⁾.

نەۋەۋىينىڭ شەرھىدە «ئىبنى ئابباستىن رەسۇلۇللاھ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلدى؟ دەپ سورالغىنىدا، ئۇ، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈمىتىگە ئوڭايلىق كۆرسىتىش ئۈچۈن شۇنداق قىلغان» دەپ جاۋاب

(1) «سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 88 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) «سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 178 - بەت.

بەرگەن» دەپ قەيت قىلىنغان⁽¹⁾.

3 - ئۆزۈرلۈك (ھەمىشە قېنى ئېقىپ تۇرىدىغان) ئاياللار ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ سَهْلَةَ بِنْتِ سُهَيْلٍ وَمَحْصَةَ بِنْتِ جَحْشٍ لَمَّا كَانَتَا مُسْتَحَاضَتَيْنِ بِتَأْخِيرِ الظُّهْرِ وَتَعَجِيلِ الْعَصْرِ وَالْجَمْعِ بَيْنَهُمَا بِغَسْلِ وَاحِدٍ» يەنى «سۇھەيل قىزى سەھلە بىلەن جەھش قىزى ھەمىشە ئىككىسىنىڭ ئۆزۈرلۈك ۋاقىتلىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى پىشىنىنىڭ ۋاقىتىنى كەينىگە، ئەسىرنىڭ ۋاقىتىنى ئالدىغا سۈرۈپ، ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا، بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشقا ئەمر قىلغان.»⁽²⁾

4 - بالا ئېمىتىدىغان ئايال ئۈچۈن بوۋىقىنىڭ تەرەتلىرىدىن كىيىمنى ھەمىشە يۇيۇپ بولۇش قىيىن بولغانلىقتىن، - ئالدىنقى نامازنىڭ ۋاقىتىنى ئاخىرقى ۋاقىتىغىچىلىك كېچىكتۈرۈپ، ئىككىنچى نامازنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقىتىدا - ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇشنى ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى دۇرۇس سانايدۇ⁽³⁾.

5 - سۈيۈدۈكى توختىمايدىغان ئۆزۈرلۈك كىشى ھەر نامازغا ئايرىم تاھارەت ئېلىشقا ئاجىز كەلسە، ئۇنىڭ ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشى جائىز سانالغان. مۇندىن باشقا قاتتىق سوغۇق ياكى قاتتىق يامغۇرلۇق كۈنلەردە نامازلارنى جەمئى قىلىش جائىز كۆرۈلگەن. بىراق بۇنىڭ شەرتى: جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت ياكى تەن ساقلىققا زىيان يېتىدىغان شارائىتتا بولسا جەمئى قىلىشقا بولىدۇ. ئۇنداق بولمىسا جائىز ئەمەس⁽⁴⁾.

ئىمام شەۋكانىي مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ

(1) ئىمام نەۋەۋىينىڭ «سەھىھ مۇسلىم شەرھى» 5 - توم 215 - بەت.
(2) ئىمام نەۋەۋىينىڭ «سەھىھ مۇسلىم شەرھى» 5 - توم 214 - بەت.
(3) مركز الفتوى بإشراف الدكتور عبد الله فقيه islamway.com
(4) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 359 - بەت.

يامغۇرلۇق كېچىدە شام بىلەن خۇپتەننى جەمئى قىلغانلىقى سابت بولغان. ھەتتا ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمان قاتارلىق كاتتا ساھابىلەرمۇ شۇنداق قىلغان»⁽¹⁾.

نامازلارنى جەمئى قىلىشنىڭ شەرتلىرى

ئىككى نامازنى جەمئى قىلغان ھالدا، ئۇلارنى بىرلا ۋاقىتتا ئارقا - ئارقىدىن ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەنكىچە:

1 - نامازنى جەمئى قىلىدىغانلىقىنى نىيەت قىلىش.

2 - ئاۋۋال ئالدىنقىسىنى، ئاندىن كېيىنكىسىنى ئوقۇشتىن ئىبارەت تەرتىپكە رىئايە قىلىش.

3 - ئىككى ناماز ئارىلىقىدا ۋاقىت ئۆتكۈزمەستىن، ئارقا - ئارقىدىن ئوقۇش.

كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىندا ناماز ئوقۇش مەسلىسى

ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىنىڭ كۆرۈشىچە: پاراخوت، كېمە، ئايروپىلان، پويىز، ئاپتوموبىل قاتارلىق قاتناش قۇراللىرى ئۈستىدە سەپەر قىلغاندا، ئۆزۈرسىز تۇرۇپمۇ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋىساجب ۋە ھەر قانداق نامازلارنى شۇنداق ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق رۇكۇ ۋە سەجدىلەر بىلەن ئوقۇش شەرتتۇر.

ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ كۆرۈشىچە: يۇقىرىقى قاتناش قوراللىرىدا ئۆزۈرسىز ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىز ئەمەس. بۇ كۆرۈش كۈچلۈكتۇر. بۇ ئورۇندىكى ئۆزۈر ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى يېقىلىپ كېتىش خەۋپى بولغانلىقىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن كەسكىن ئېيتىلالايمىزكى:

1 - پاراخوتتا يۈرگەندە، نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئادەتتىكىدەك ئوقۇش

(1) «نەيلۇل ئەۋتار» 3 - توم 216 - بەت.

كېرەك، چۈنكى پاراخۇتتا باش قېيىش ياكى يېقىلىپ كېتىش خەۋپى بولمايدۇ. چۈنكى پاراخۇت ئۆيگە ئوخشاشتۇر.

2 - كېمىدە يۈرگەندە كېمە كىچىك بولۇپ، ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى يېقىلىش ئېھتىمالى بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋىساجىب، سۈننەت ۋە ھەر قانداق نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ.

3 - ئايرۇپىلاندا يۈرگەندە، ئورۇندۇقتىن چىقىپ بوش جايلاردا ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا (بوش ئورۇن تېپىلمىغانلىقتىن) ئىمكانىيەت بولمىغان ياكى ئۆرە تۇرسا بېشى قايدىغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش جائىزدۇر.

4 - ماشىنىدا يۈرگەندە، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ھەقىقەتەن ئىمكانسىز بولغانلىقتىن، ئەگەر نامازنى كېچىكتۈرسە ئۇنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىش ئېھتىمالى بولغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ماشىنىنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ئوقۇش جائىزدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ يەنى (كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىڭلار) دەپ بۇيرىغان. بۇنداق شارائىتتا كۈچىمىزنىڭ يەتكىنى ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش بولغاچقا، بۇ ناماز دۇرۇستۇر.

5 - پەرز، ۋىساجىب، تەكىتلىك سۈننەت بولغان نامازلاردىن باشقا نەپلىگە ئوخشاش نامازلارنى ئۆزۈرسىز ھالدىمۇ، قايسىبىر ۋاقىتتا ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ئوقۇش جائىزدۇر. بىراق ساۋاب جەھەتتە پەزىلىتى بولىدۇ. نەپلە نامازلار توغرىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. ئولتۇرۇپ ئوقۇغان كىشىگە ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان كىشى ئېرىشكەن ساۋابىنىڭ يېرىمى بېرىلىدۇ»⁽¹⁾.

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى. الفقه الإسلامى وأدلته 2 - توم 54 - بەت.

تۆتىنچى بۆلۈم

نامازلارنىڭ تۈرلىرى

- جامائەت نامىزى
- جۈمە نامىزى
- جىنازە نامىزى
- يولۇچى نامىزى
- ھېيت نامازلىرى
- تەراۋىپ نامىزى
- كېسەل كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيىتى

مۇستەھەب نامازلار:

- 1 - سۇ تىلەش نامىزى
- 2 - كۇسۇف نامىزى
- 3 - خەۋپ نامىزى
- 4 - تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى
- 5 - چاشگاھ نامىزى
- 6 - تەھەججۇد نامىزى
- 7 - تاۋاپ نامىزى

نەپلە نامازلار:

- 1 - تەۋبە نامىزى
- 2 - ئىستىخارە نامىزى
- 3 - ھاجەت نامىزى

جامائەت نامىزى

جامائەت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى — بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇشى دېمەكتۇر. ئەمما ئىسلام ئاتالغۇسىدا جامائەت مەسجىدتە ياكى ئۆيىدە ياكى ھەرقانداق بىر جايدا توپلىنىپ ناماز ئوقۇغان كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ.

ئەمما جامائەت نامىزى - پەرز، ۋاجىپ ۋە تەراۋىھ نامازلىرىنى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئادا قىلىش دېمەكتۇر.

جامائەت نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئەلەر ئۈچۈن تەكىتلىك سۈننەتتۇر. جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق بولدىغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «جامائەت بىلەن ئوقۇغان ناماز يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگىدۇر»⁽¹⁾.

ئاياللارنىڭمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى تولۇمۇ ياخشىدۇ. ئۇلارمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئەلەرنىڭ ئېرىشكەن ساۋابىغا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدۇ. پەقەت مەزھەپ ئالىملىرى ئاياللارنى پىتتە - پاساتقا يېقىن دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئۇلارنىڭ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشىنى ئانچە تەشەببۇس قىلىپ كەتمىگەن. بۇ سەۋەبتىن، بىزنىڭ ئۇيغۇر دىيارىمىزدا، ئاياللارنى مەسجىدلەردىن مەنئى قىلىدىغان، ئىسلام تەلىماتىغا يات، غەلىتە ئەھۋاللار تا ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلگەن. ھەتتا ئاياللارنىڭ مەسجىدكە كىرىشىنى كىشىلەرگە شۇنداق

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

سەت كۆرسىتىۋەتكەنكى، ئاياللار كىنو، تىياتېرلارغا بارسا، بازارلاردا دۇكان ئېچىپ سودا قىلسا ئەيىبلەيدىغان، ئەگەر بىرەر مۇسۇلمان ئايال، ھەتتا ياشانغان موماي بولسىمۇ مەسجدكە كىرىپ قالسا، ئۇنىڭغا سەسكىنىش بىلەن قارايدىغان ۋە ئەيىبلەيدىغان كەيپىياتلارمۇ بار. بۇ خاتادۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئاياللىرىڭلار سىلەردىن مەسجدلەرگە بېرىش توغرىلىق رۇخسەت سورىسا، ئۇلارنى مەسجدلەرگە بېرىشتىن مەنئى قىلماڭلار»⁽¹⁾.

يەنە مۇنداق دېگەن: «ئاياللىرىڭلارنى مەسجدلەرگە بېرىشتىن مەنئى قىلماڭلار، ئۆيلىرىدە ئوقۇغىنىمۇ ئۇلار ئۈچۈن ياخشى»⁽²⁾.

ئەۋلادلارنىڭ تۇنجى ئۇستازلىرى بولغان ئانىلارنىڭ مەسجدلەردە ناماز ئوقۇشى چەكلىنىدىغان بۇ غەلىتە ئادەت تۈپەيلى ئانىلار دىنىي تەلىم - تەربىيەلەرنى ۋە قۇرئان، ھەدىسلەرنىڭ تەلىماتلىرىنى ئاڭلاش پۇرسىتىدىن مەھرۇم بولغانلىقتىن، ئۇلار ئىسلام دىنىنىڭ ئائىلە، بالا تەربىيەلەش ۋە ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرى توغرىسىدىكى پىرىنسىپلىرى ۋە كۆرسەتمىلىرىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز قالدى. ئىسلام تەلىماتلىرىدىن خەۋەرسىز قالغان بۇ ئاڭسىز ئانىلارنىڭ تەربىيىسىدە ئۆسكەن بالىلارمۇ ئاڭسىز ئۆسۈپ يېتىلدى. ئەگەر مەسجدلىرىمىزدە ئاياللار ئۈچۈن ئايرىم جايلار ئايرىلسا، ئۇلارمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇپ ئەرلەرنىڭ تاپقان ئارتۇق ساۋابلىرىنى تاپسا، ئەمىر - مەرۇپ، ۋەز - نەسىھەتلەرنى ئاڭلاپ ئۆزلىرىنى، ئاندىن پەرزەنتلىرىنى ئىسلام تەربىيىسى بويىچە تەربىيەلەپ يېتىشتۈرسە، بۇنىڭ نېمە زىيىنى بار؟ ئەكسىچە ئاياللارنى مەسجدلەردىن توسقىنىمىز ئۈچۈن زىيان تارتتۇق. ئاياللارنىڭمۇ جامائەتتە بولۇشى

(1) ئىمام مۇسلىم ۋە ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئەۋلادلارنىڭ تەربىيىسى ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان بىر مۇھىم ئىشتۇر. پىنتە - پاسات ھەر قانداق جايدا بار. ئۇنىڭدىن ساقلىنىش ھەركىمنىڭ ئۆزىگە باغلىق ئىش. ئاياللار ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن دىنىي قىياپەتتە كىيىنىپ، باشلىرىغا رومال (ھىجاب) ئارتىپ مەسجىدلەرگە بارسا، ئۇنىڭ ھېچكىمگە پىنتىسى ياكى زىيىنى بولمايدۇ. بەلكى پايدىسى بولىدۇ.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «كىمكى ئاللاھ تائالاغا مۇسۇلمان پىتى ئۇچرىشىنى ئارزۇ قىلىدىكەن، ئاشۇ نامازلارغا چاقىرىلغان ھامان ھازىر بولۇپ ئادا قىلسۇن. ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلارغا ھىدايەتنىڭ يوللىرىنى كۆرسەتكەن. مەزكۇر نامازلار ئەنە ئەشۇ ھىدايەتنىڭ يوللىرىدىندۇر. ئەگەر سىلەر بۇ نامازلارنى جامائەتتىن ئايرىلغان كىشى ئۆيىدە ئوقۇغاندەك ئۆيۈڭلەردىلا ئوقۇساڭلار پەيغەمبىرىڭلارنىڭ سۈننىتىنى تەرك ئەتكەن بولىسىلەر. پەيغەمبىرىڭلارنىڭ سۈننىتىنى تەرك ئەتسەڭلەر ئېزىپ كېتىسىلەر. كىمكى كامىل تاھارەت ئېلىپ بۇ مەسجىدلەرنىڭ بىرەرسىگە يول ئالىدىكەن، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ھەربىر قەدىمىگە بىردىن ساۋاب يېزىلىدۇ، ھەربىر قەدىمى ئۈچۈن بىر مەرتىۋە قازىنىدۇ ۋە ھەربىر قەدىمى ئۈچۈن بىردىن گۇناھى ئۆچۈرىلىدۇ. بىزنىڭ جامائىتىمىزنى كۆرىۋاتمەنكى، جامائەتتىن پەقەت مۇناپىقلارلا ئايرىلىپ قالماقتا. ئۇلار تونۇلغان مۇناپىقلاردۇر. بىزدە مەسجىدكە بارالمايدىغان ئاجىز كىشىلەر مۇيۆلەپ كەلتۈرۈلەتتى، ئىككى كىشى ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدىن يۆلەپ جامائەت سېپىگە تۇرغۇزاتتى»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى خۇپتەن نامىزنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن، ئۇ كېچىنىڭ يېرىمىنى ئىبادەت بىلەن

(1) مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ئۆتكۈزگەننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. كىمكى خۇپتەن بىلەن بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن، ئۇ كېچىنىڭ ھەممىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «قاراڭغۇلاردا مەسجىدلەرگە يۈرگۈچلەرگە قىيامەت كۈنىدىكى تولۇق نۇردىن خۇشخەۋەر بەرگىن»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «كىشىلەر ئەزان ئوقۇلغان ھامان مەسجىدكە بېرىش ۋە بىرىنچى سەپتىن ئورۇن ئېلىشتىكى كاتتا ساۋابىنى بىلسە ئىدى، بىرىنچى سەپتىن ئورۇن تەگمىسە ئۆزئارا چەك تاشلىشىپ بولسىمۇ بىرىنچى سەپتىن ئورۇن ئېلىشقا تىرىشقان بولاتتى. ئۇلار كۈننىڭ ئىسسىقىدا مەسجىدكە بېرىشتىكى كاتتا ئەجرىنى بىلسە ئىدى، مەسجىدكە بېرىشتا مۇسابىقىلاشقان بولاتتى. ئۇلار قاراڭغۇلاردا ۋە تاڭ سەھەرلەردە مەسجىدكە بېرىشتىكى كاتتا ساۋابىنى بىلسە ئىدى، ئۆمىلەپ بولسىمۇ بارغان بولاتتى»⁽³⁾.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ ناماز ئىجتىمائىي تەربىيە ۋە ئىنسانلارنى يېتىشتۈرىدىغان ئالاھىدە بىر مەكتەپتۇر. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇپ، ئۇلارنىڭ بۇ نامازلارنى ئۆزلىرى ياشاۋاتقان جەمئىيەت ئەھلىنىڭ ئىشتىراكسىز ھالدا ئادا قىلىشىغا كۇپايە قىلماستىن، ئۇنى جامائەت بىلەن (مەسجىدتە) ئوقۇشقا قاتتىق تەشەببۇس قىلغان. چۈنكى ھەر قانداق بىر جەمئىيەت بىرلىككە ئېھتىياجلىقتۇر. بىرلىك ئەڭ يىمىرىلمەس قۇۋۋەتتۇر. جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش بىرلىك ۋە ئىناقلىقنىڭ ۋاستىسىدۇر. مۇسۇلمانلار ئەزان

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

چاقىرىلغاندىن كېيىن، ھەممىسى ئۆز مەھەللىلىرىدىكى مەسجىدلەرگە بېرىپ بىر كۈندە بەش قېتىم توپلىنىدۇ. ئاندىن، ئۇنىڭدىن كەڭرەك دائىرىدە، ھەپتىدە بىر كۈن جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن توپلىنىدۇ. مانا بۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەپتىلىك قۇرۇلتىيى بولۇپ، بۇنىڭدا مۇسۇلمانلار ۋەز - نەسھەتلەرنى، تەلىم - تەربىيەلەرنى ئاڭلاش ئارقىلىق دىنىي بىلىملەرگە ئىگە بولغاننىڭ سىرتىدا، ئۆزلىرىنىڭ يالغۇز، كۈچسىز ئەمەسلىكىنى، بەلكى پۈتۈن جامائەت دىنىي جەھەتتىن ئۆزئارا قېرىنداشلىق سۈپىتىدە يىمىرىلمەس بىر كۈچ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ. ئاندىن تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە ئىككى ھېيت نامىزىغا توپلىنىدۇ. مانا بۇ، مۇسۇلمانلاردىكى يىللىق ئىككى چوڭ قۇرۇلتايدۇر. بۇنىڭغا پۈتۈن مەھەللە، يېزا ۋە شەھەر ئەھلى، ھەتتا ئادەتتە باشقا كۈنلەردە مەسجىدلەرگە كەلمەيدىغان كىشىلەرمۇ ئىشتىراك قىلىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى بىر - بىرى بىلەن كۆرۈشەلمىگەنلەر، ئارىدا رەنجىش يۈز بېرىپ كۆرۈشمىگەنلەر ھەممىسى بۇ مۇبارەك قۇرۇلتايدىن كېيىن، ئۆز ئارا قۇچاقلىشىپ كۆرىشىدۇ ۋە بىرگە خوشاللىقنى تەنتەنە قىلىشىدۇ. جەمئىيەت ئەھلى مۇشۇنداق ئىناق، ئىتتىپاق بولغان ئىكەن، ئۇلار چوقۇم بەختكە ئېرىشىدۇ. جەمئىيەتمۇ بۇ بىرلىكنىڭ بەرىكەتلىكى بىلەن گۈللىنىدۇ.

جامائەت نامىزى ئەسكىرىي تەربىيىدۇر⁽¹⁾

جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازدا ئىتائەتچانلىق بىلەن ئىنتىزامچانلىقتىن ئىبارەت ئەسكىرىي تەربىيە باردۇر. ھازىرقى مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۆزىنىڭ يولباشچىلىرىغا ئىتائەت قىلىش، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش ۋە بىرلىشىش ئارقىلىق قەد كۆتۈرۈشكە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىكى ئەرەبلەردىنمۇ زور ئېھتىياجلىقتۇر. دۇنيادا قانداق بىر ئەسكىرىي ئىنتىزام

(1) دوكتور يۇسۇپ ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

ۋە ئىتائەتچانلىق نامازدىكى ئىنتىزامغا ئوخشىسۇن! نامازدا مۇسۇلمانلار باراۋەر، تۈز سەپكە تىزىلىدۇ. پۈت پۈتقا، مۈرە مۈرگە تېگىپ تۈز تۇرىدۇ. ئىمام رۇكۇ قىلسا جامائەت بىرلىكتە رۇكۇ قىلىدۇ، سەجدە قىلسا بىرگە سەجدە قىلىدۇ. ئىمام قىرائەت قىلسا ئۇلار قۇلاق سېلىپ تۇرىدۇ. ئىمام سالام بەرسە ھەممىسى سالام بېرىدۇ. نامازدىكى بۇ ئىنتىزامغا رىئايە قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ.

مەسجىد ئومۇمىنىڭ مەكتىپىدۇر

دۇنيادا قانداق بىر مەكتەپ مەسجىدلەرگە ئوخشاش ئومۇم خەلق ئۈچۈن كېچە - كۈندۈز ئوچۇق تۇرىدۇ ۋە رەسمىيەتسىز ھالدا چوڭ - كىچىك ھەر كىمگە ئېھتىياجلىق بىلىملەرنى بېرىدۇ؟ قانداق بىر مەكتەپ مەسجىدكە ئوخشاش كىشىلەرگە ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق، مۇئامىلە مەسىلىلىرىنى چەكلىمىسىز ھالدا، ئەركىن، ئازادە بىلىم بېرەلەيدۇ؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ مەسجىدلەر ئەنە شۇنداق رولنى جارى قىلدۇرۇپ كەلگەن ۋە كۆپىنچە ئىسلام ئەللىرىدىمۇ ھازىرغىچە شۇنداق بولۇۋاتىدۇ.

مەسجىدكە بېرىشنىڭ ئەدەپلىرى

مەسجىد ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىبادەتگاھى، تەلىم - تەربىيە ۋە ئۆگىنىش ئورنىدۇر. مەسجىد يەنە مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە مۇقەددەس ئورنى ۋە ھۆرمىتى بولغان بىر جاي. شۇڭا مەسجىدلەرگە تاھارەتسىز كىرىشكە بولمايدۇ. ناماز ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كېلىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 - كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيىگە كېرىش.

2 - مەسجىدكە كىرگەن ھامان ئولتۇرماستىن ئىككى رەكئەت ناماز

ئوقۇش. (قايسىبىر مەقسەت بىلەن كىرگەن كىشىمۇ ئوقۇيدۇ.

3 - ساۋابنىڭ كۆپرەك بولۇشى ئۈچۈن مەسجىدكە سالماق قەدەم بىلەن بېرىش. چۈنكى مەسجىدكە بېرىش ئۈچۈن ئالغان ھەربىر قەدەمگە ئايرىم ساۋاب يېزىلىدۇ.

4 - جامائەت بىلەن ناماز باشلانغىچىلىك قىلىشقا قاراپ ئولتۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ زىكرى بىلەن مەشغۇل بولۇش.

5 - ھەر قانداق چوڭ - كىچىك گۇناھلار ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلاش.

6 - نامازدا تۇرغاندا سەپنى تۈزەش، بوش ئورۇنلارنى تولدۇرۇش. نامازدا سەپنى تۈزەش ناھايىتى مۇھىمدۇر. بۇ مەسىلە نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشىغا ئالاقىدار بولۇپ، بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «سەپلىرىڭلارنى تۈزەڭلار. ھەقىقەتەن سەپنىڭ تۈز بولۇشى نامازنىڭ تولۇق ئادا بولۇشى دېگەنلىكتۇر»⁽¹⁾.

7 - نامازغا چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش. ئىسلام دىنى گۈزەللىك ۋە پاكىزلىق دىنى بولغانلىقتىن، ئۇ كىشىلەرنى ھەمىشە مەدەنىيەتلىك ۋە پاكىز بولۇشقا چاقىرىدۇ. خۇسۇسەن، مەسجىدكە بارغاندا كىيىملەرنى تۈزەپ، ئالاھىدە گۈزەل يارىشىملىق ھالدا بېرىش ساۋابتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ» يەنى (ئى ئادەم بالىلىرى! ھەر ناماز ۋاقتىدا چىرايلىق كىيىمىڭلارنى كىيىڭلار).⁽²⁾

ئىماملىق ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

ئىمام - جامائەتنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ ئۇلارغا نامازنى باشلاپ ئوقۇپ

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەئزاقى سۇرىسى 31 - ئايەت.

بېرىدىغان كىشى دېمەكتۇر.

ئىماملىقنىڭ شەرتلىرى

- 1 - ئىمام بولغان كىشىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى.
- 2 - بالىغ (15 ياشتىن يۇقىرى) بولۇشى.
- 3 - ئاقىل (ئەقلى - ھۇشى جايدا) بولۇشى.
- 4 - ئەر بولۇشى.
- 5 - قۇرئان سۈرىلىرىنى يادا ۋە توغرا ئوقۇشنى بىلىدىغان بولۇشى.
- 6 - ئۆزۈرلۈك (كۆپ بۇرنى قانايدىغان ياكى سۈيۈدۈكىنى تۇتالمايدىغان) بولماسلىقى شەرتتۇر⁽¹⁾.

ئىماملىققا ھەقىقەت بولغۇچىلار

جامائەتنىڭ ھەممىسى ياكى كۆپ قىسمى يۇقىرىقى شەرتلەرگە لايىقەتلىك بولۇپ، ھەممىسى ئوخشاش سەۋىيەدە بولۇپ قالغاندا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئىمام بولىدىغان كىشى مۇنۇ تەرتىپ بويىچە تاللىنىدۇ: ئەڭ ئاۋۋال دىنىي مەسىلىلەرنى، خۇسۇسەن ناماز ئەھكاملىرىنى باشقىلاردىن ياخشى بىلىدىغان بولغىنى، ئاندىن قۇرئاندىن كۆپرەك يادا بىلىدىغان ۋە ئەڭ چىرايلىق ھەم توغرا قىرائەت قىلالايدىغىنى، ئاندىن ئەڭ تەقۋادار بولغىنى، ئاندىن يېشى چوڭراق بولغىنى، ئاندىن ئەخلاقى گۈزەل بولغىنى ئىماملىققا تاللىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جامائەتكە قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ياخشى ئوقۇيدىغان كىشى ئىمام بولسۇن، ئەگەر ئۇلار قۇرئان ئوقۇشتا ھەممىسى ئوخشاش سەۋىيەدە بولغاندا، سۈننەتنى

(1) الدر المختار 1 - توم 513 - بەت، بدائع الصنائع 1 - توم 156 - بەت.

ئەڭ ياخشى بىلىدىغىنى ئىمام بولسۇن»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «نامزىڭلارنىڭ قوبۇل بولۇشىدىن خوشلانساڭلار، سىلەرگە ئۆلىمالىرىڭلار ئىمام بولسۇن، چۈنكى ئۇلار ئاللاھ بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئەلچىڭلاردۇر»⁽²⁾.

جامائەتنىڭ ھەممىسى يۇقىرىقى سۈپەتلەردە ئوخشاش بولۇپ قالغاندا، ئۇلار ئۆز ئارا چەك تاشلىشىش ياكى جامائەتنىڭ تاللىشى ئارقىلىق بىرسى ئىماملىققا تەيىنلىنىدۇ. ئىمام تاللاشتا جامائەت ئىختىلاپلىشىپ قالسا، كۆپ سانلىقنىڭ رەيى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. ئۆيدە جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇغاندا، ئۆي ئىگىسى ئىماملىققا سالاھىيەتلىك بولسا ئۆزى ئىمام بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىراۋلارنىڭ ئۆيىگە بارغان كىشى ئۇلارغا ئىمام بولمىسۇن، بەلكى شۇ ئۆينىڭ ئىگىسىدىن بىرسى ئىمام بولسۇن»⁽³⁾.

دۆلەت مۇپتەسسى بار يەردە ئۇنىڭدىن باشقىلار ئىمام بولمايدۇ. مۇپتى ياكى قازىدىن باشقا قايسىبىر مۇسۇلمان دىنىي ئەمەلدار مەسجىدنىڭ رەسمىي ئىمامىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ناماز ئوقۇيالمىدۇ. چۈنكى رەسمىي ئىمام ئۆز مەسجىدىدە ئىماملىققا ئۇلاردىن ئەۋزەلدۇر⁽⁴⁾.

ئىماملىقى مەكرۇھ بولىدىغانلار

نامازلاردا جامائەتكە ئىمام بولۇشى مەكرۇھ سانالغانلار تۆۋەندىكىچە:

1 - شەرىئەتنىڭ چەكلىمىلىرىگە ئانچە رىئايە قىلىپ كەتمەيدىغان پاسىق ئالىم. ئەمما مۇنداق كىشىنىڭ ئىمام بولۇپ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇستۇر. ئەگەر ئىماملىققا ئۇنىڭدىن ھەقىقەتەن بىرى بولمىغان

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام تەبەرائى رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەھمەد ۋە ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) الدر المختار 1 - توم 520 - 522 - بەتلەر، فتح القدیر 1 - توم 245 - 247 - بەتلەر.

شارائىتتا، ئۇنىڭ ئىماملىقى ئەلۋەتتە مەكرۇھسىز دۇرۇستۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ھەر قانداق ياخشى ۋە گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋېرىڭلار» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

2 - ئەما - ئەما كىشىنىڭ ئىماملىقىنىڭ مەكرۇھ سانلىشىنىڭ سەۋەبى، ئۇنىڭ كۆرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن بەدىنى ۋە كىيىمنى پاسكىنىلىقلاردىن ھەمىشە پاك تۇتالىشىنىڭ قىيىنلىقىدىن ئىدى. ئەمما جامائەتتە ئۇنىڭدىن ئالمىراق بىرەرسى بولمىسا، ئۇنىڭ ئىماملىقى ئەۋزەلدۇر. شافىئىي مەزھىپىگە كۆرە، ئەما كىشىنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھسىز دۇرۇستۇر. چۈنكى ئەما كىشى نامازدىكى «خۇشۇ» ئاللاھ بىلەنلا بولۇش ئىشىدا باشقىلاردىن ھۇشيار كېلىدۇ.

3 - ئىماملىقى جامائەت تەرەپتىن ياقىتۇرۇلمىغان كىشى. بۇنداق كىشىنىڭ ئىماملىقى ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، مەكرۇھ تەھرىمى سانلىدۇ، ئەمما باشقا مەزھەپلەردە مەكرۇھ تەنەھى دەرىجىسىدىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جامائەت ياقىتۇرمىسىمۇ ئۆزىچە ئىمام بولىۋالغان ئادەمنىڭ نامىزىنى ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ»⁽²⁾.

4 - ئۆزى مۇسۇلمان بولسىمۇ، پىكىر ئېقىمى ئومۇمىي مۇسۇلمانلاردا تونۇلغان قائىدە - يوسۇندىن باشقىچە بولغان كىشى. مەسىلەن: شىئەلەرنىڭ پۇتلارنى يۇيۇش ئورنىغا مەسھى قىلىشى ۋە ئاياغلارغا مەسھى قىلىشىنى ئىنكار قىلغىنىغا ئوخشاش. ئۇلارنىڭ بۇ قىلغانلىرى شەرىئەتتە بەلگىلەنگەنلەرنى ئىنكار قىلغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى دەلىللەرنى تەۋىل قىلىش ئارقىلىق شۇ چۈشەنچىگە قانائەت قىلغانلىقىدىن ئىدى⁽³⁾.

ھەنبەلىي مەزھىپىدىن باشقا مەزھەپلەردە، زىنادىن بولغان كىشىنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھتۇر، ئەمما ئۇنى جامائەت ئۆزلىرى تاللاپ ئىمام قىلىۋالسا

(1) دار قۇنتى رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەبۇداۋۇد، ئىمام ئىبنى ماجە ۋە ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) الدر المختار 1 - توم 522 - 531 - بەتلەر، بدائع الصنائع 1 - توم 156 - بەت، فتح القدير 1 - توم 247 - 249 - بەتلەر.

ھېچ ۋەقەسى يوق، دېيىلگەن. بۇلارنىڭ مۇنداق دېيىشىدە قۇرئان كەرىم ياكى ھەدىسلەردىن دەلىل - ئىسپات يوق. بۇ مەزھەپلەرنىڭ بەزىسى «زىنادىن بولغان ئادەم ئادەتتە كىشىلەر تەرىپىدىن ياقىتۇرۇلمايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھتۇر» دېسە، بەزىسى «زىنادىن بولغان ئادەم ئاتا - ئانىسىنىڭ تەرىپىسىدىن مەھرۇم بولغانلىقتىن، ئۇ ئەدەپ - ئەخلاق ۋە ئىلمىي جەھەتتە ياخشى تەربىيىلەنمەيدۇ» دەيدۇ. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، بۇلارنىڭ «زىنا بالىسىنىڭ ئىمام بولۇشى مەكرۇھتۇر» دېگەن بۇ قارىشى سەرگە ئولتۇرمايدىغان پۈچەك قاراشتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ يەنى (بىر گۇناھكار باشقا بىرنىڭ گۇناھىنى كۆتۈرمەيدۇ) دېگەن تۇرسا، ئاتا - ئانىسى زىنا قىلغان بولسا بالىسىنىڭ نېمە گۇناھى بار؟ زىنادىن بولغان بولسىمۇ ئىماملىققا سالماھىيەتلىك بولۇپ يېتىشكەن بىرى بولسا، ئۇنىڭ ئىماملىقى نېمەشكە مەكرۇھ بولىدىكەن؟

ئىسلام ئۆمىتىنى چەتكە قېقىشنىڭ خاتالىقى

ئىسلام ئۆمىتىدىن بولغان ھەر خىل مەزھەپ، ھەر خىل جامائەت ۋە ھەر خىل تائىپە كىشىلىرىنى ئۇلارنىڭ ئىسلام شەرىئىتى رەت قىلىدىغان بىدئەت (دىندىن سانالمايدىغان ئىشلار) نى سادىر قىلغانلىقى ياكى كۆپۈرلۈك دائىرىسىگە كىرمەيدىغان دەرىجىدىكى پىكىر ئېقىمى سەۋەبلىك كاپىرلاردىن ساناشقا ياكى ئۇلارنى چەتكە قېقىشقا بولمايدۇ. «ھەتتا مۇسۇلمانلارنىڭ قېنىنى ۋە مال - مۈلكىنى ئۆزلىرى ئۈچۈن ھالال سانىدىغان، ئاللاھ تائالانىڭ بەزى سۈپەتلىرىگە ئىنكار قىلىدىغان خاۋارىجلارنىمۇ كاپىرلار دەپ قاراشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنىشى ئۇلارنىڭ كۇفۇرلاردىن ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلارنىڭ قىلغانلىرى شەرىئەتنى رەت قىلغانلىقتىن ئەمەس،

بەلكى شەرئەت دەلىللىرىنى تەۋىل قىلىشتا خاتالاشقانلىقتىن ئىدى»⁽¹⁾. بۇنىڭغا بىنائەن، بىدئەت سادىر قىلىدىغان بىرەر جامائەت ياكى مەزھەپكە مەنسۇب بولغان ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا بىزنىڭ ئۇيغۇر دىيارىمىزدا، بەزى مۇسۇلمانلاردىكى بىر قىسىم بىدئەت ياكى شەرئەت دەلىللىرىنى چۈشىنىش جەھەتتە شۇنداق قوبۇل قىلىنغان خاتا پىكىرلەرنى باھانە قىلىپ، ئۇلارنى مۇسۇلمانلىقتىن چىقىرىپ تاشلايدىغان، ھەتتا بىر جامائەت يەنە بىر جامائەتنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشنى راۋا كۆرمەيدىغان يېڭى رادىكالىزم ئېقىملىرى ئوتتۇرىغا چىقىشقا باشلىدى. بۇ مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن خەتەرلىك ئېقىمدۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىتتىپاقى ۋە بىرلىكى قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن ئەمرى بىلەن پەرزدۇر. مەكرۇھ سانالغان ئىشلار يۈزسىدىن ھەتتا بىرەر سۈننەتنى بەرپا قىلىش ئۈچۈنمۇ پەرزنى تەرك ئېتىشكە قەتئىي بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھەر قانداق ياخشى ۋە گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋېرىڭلار»⁽²⁾ دېگەن كۆرسەتمىسىمۇ بۇنى مەقسەت قىلغان بولۇشى مۇمكىن. بۇھەدىس گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشنى تەشەببۇس قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى جامائەتنىڭ بىرلىكىنى ساقلاپ قېلىشنىڭ مۇھىملىقى سەۋەبتىن ئېيتىلغان بولۇشى ئېھتىمال.

ئىمامغا ئەگىشىشنىڭ شەرتلىرى

1 - ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشنى نىيەت قىلىش. ئىمامغا ئىقتىدا قىلماقچى بولغان كىشى نامازنى باشلاشتا تەكبىر ئېيتىشتىن بۇرۇن ھەم ئۆز نامىزىغا ھەم ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشقا (ئويغۇنلىشىشقا) نىيەت قىلىشى لازىم. ھەسەلەن: «نىيەت قىلدىم ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن شۇ ۋاقىتنىڭ پەرزىنى

(1) الفقه الإسلامى وأدلته 2 - توم 187 - بەت.

(2) دارقۇتنى رىۋايىتى.

ئادا قىلىشقا، ئىقتىدا قىلدىم بۇ ئىمامغا» دەپ نىيەت قىلىش.

2 - ئىمام بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا ئاياللار سېپى بولماسلىقى.

3 - جامائەت ئىمامنىڭ ئارقىسىدا بولۇشى، ئارىلىقتا بوشلۇق قالدۇرۇلشى كېرەك.

4 - جامائەت ئىمامنى كۆرەلىشى ياكى ھېچبولمىغاندا ئاۋازنى ئاڭلىيالىشى.

5 - ئامالسىز قالمىغان شارائىتتا ئىمام بىر بىنادا، جامائەت باشقا بىر بىنادا بولماسلىقى لازىم.

6 - ئىمام بىلەن جامائەتنىڭ ئارىسىدا قېيىق ئۆتەلىگىدەك ئۆستەك ياكى ھارۋا ماڭالىغىدەك يول بولماسلىقى.

7 - جامائەت بىر كىشىدىن كۆپ بولغاندا، ئىمامنىڭ جامائەتتىن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر پۈت مىقدارى ئالدىدا تۇرۇشى، ئەگەر ئىمامدىن باشقا جامائەت بىرلا كىشى بولسا، ئۇنىڭ ئوشۇقى ئىمامنىڭ ئوشۇقىدىن ئارقىدا تۇرۇشى شەرتتۇر⁽¹⁾.

جامائەت توغرىسىدىكى مەسىلىلەر

ئەرنىڭ ئايالغا ياكى كىچىك بالغا، ئۆزۈرسىز كىشىنىڭ ئۆزۈرلۈك كىشىگە، ئالىم ياكى قارىينىڭ ناماز ئەھكاملىرىنى بىلمەيدىغان بىرگە ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس. ئەمما تاھارت ئالغان كىشىنىڭ تەيەممۇم قىلغان كىشىگە، ئۆرە تۇرغان كىشىنىڭ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇيدىغان كىشىگە - ئەگەر ئۆزىدىن ھەقلىق بولسا - ئىقتىدا قىلىشى جائىزدۇر. شۇنداقلا، پەرز ئوقۇۋاتقان ئادەمگە نەپلە ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئىقتىدا قىلىشى جائىزدۇر. ئەمما باشقا بىر پەرزنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمگە يەنە باشقا بىر پەرزنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئىقتىدا

(1) الدر المختار 1 - توم 522 - 531 - بەتلەر، بدائع الصنائع 1 - توم 138 - 146 - بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 84 - بەت.

قىلىشى جائىز ئەمەس⁽¹⁾.

بىراۋ بىر ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇپ بولۇپ، كېيىن ئىمامنىڭ تاھارەتسىز ئىكەنلىكىنى بىلسە، نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ.

ئاياللار ئۆزلىرى ئايرىم جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇغاندا، ئىمام بولغان ئايال سەپنىڭ ئالدىغا چىقمايدۇ، بەلكى سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرىدۇ. ئۆزۈرسىز ئايالنىڭ ئۆزۈرلۈك ئايالغا ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس⁽²⁾.

جامائەت سېپىنىڭ تەرتىپى

ئىمامدىن كېيىن ئاۋۋالقى سەپتە ئەرلەر، ئاندىن كېيىنكى سەپتە بالىلار، ئاندىن خۇنسالار (ئىككى جىنسىلىقلار)، ئەڭ ئاخىرىدا ئاياللار سەپ تۇتىدۇ. ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى قەتئىي جائىز ئەمەس. ئاياللار ئەرلەرنىڭ ئارقىسىدا ئايرىم سەپ تۈزۈشى ۋە ئەرلەر سېپى بىلەن ئاياللار سېپى ئارىلىقىدا توساق بولۇشى لازىم⁽³⁾.

ئايال بىلەن ئەر بىر سەپتە تۇرۇپ نامازغا تۇرغان بولسا، گەرچە بۇ ئەر شۇ ئايالنىڭ مەھرىمى (ئاتىسى ياكى ئېرى ياكى قېرىندىشى) بولسىمۇ، ئايالنىڭ يېنىدا تۇرغان مەزكۇر ئەرنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. شۇنداقلا، ئايال ئەرلەر سېپىنىڭ ئوتتۇرىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇسا، ئۈچ كىشىنىڭ - ئايالنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە تۇرغان ئىككى كىشى بىلەن ئارقىسىدا تۇرغان كىشىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ⁽⁴⁾.

ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتى

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشقا تېرىشىش

(1) قدوري 7 - بەت.

(2) اللباب شرح الكتاب 40 - بەت.

(3) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 41 - بەت.

(4) ردالمحتار 535 - 537 - بەتلەر.

مۇستەھەب ئەمەللەردىن سانلىدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىشنىڭ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەگەر ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتىنى بىلسەڭلەر (ياكى كىشىلەر بىلسە) ئىدى، ئالدىنقى سەپكە ئېرىشىش ئۈچۈن چەك تاشلاشقان بولاتتىڭلار»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئەرلەر سېپىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئالدىنقىسى ۋە ئەڭ يامىنى ئاخىرقىسىدۇر. ئاياللار سېپىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئاخىرقىسى ۋە ئەڭ يامىنى ئالدىنقىسى دۇر»⁽²⁾.

ئەرلەرنىڭ ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ ياخشىلىقى ئالدىنقى سەپنىڭ پەزىلىتىنىڭ يۇقىرىلىقىدىن؛ ئاياللارنىڭ ئاخىرقى سەپتە تۇرۇشنىڭ ياخشىلىقى ئۇلارنىڭ ئەرلەرگە ئارىلىشىپ ناماز ئوقۇشتىن يىراق بولۇشنىڭ ئەۋزەللىكىدىن ئىدى⁽³⁾.

ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرغان كىشىنىڭ مەسلىسى

ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى جامائەت نامىزىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولامدۇ ياكى قوبۇل بولمامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان. ھەنبەلىي مەزھىپىدىن باشقا مەزھەپلەرگە كۆرە، مۇنداق كىشىنىڭ نامىزى دۇرۇستتۇر، قوبۇل بولىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى ئەبۇ بەكرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەدىسى بولۇپ، ئۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ قىلىۋاتقان ۋاقىتتا نامازغا ئۈلگۈردۈم ۋە رۇكۇغا يېتىشىۋېلىش ئۈچۈن ئالدىنقى سەپكە بارماستىنلا ئارقىدا تۇرۇپ رۇكۇغا باردىم. كېيىن بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتىپ بىرىۋىدىم ئۇ ماڭا «ئاللاھ ساڭا سەن

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 248 - بەت.

ساناپ بولالمغۇچىلىك كۆپ تىرىشچانلىق ئاتا قىلسۇن» دېدى»⁽¹⁾.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «كېچىنىڭ ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ۋە ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ قولۇمدىن تۇتقىنچە مېنى سۆرەپ يېنىغا ئەكىلىپ تۇرغۇزدى»⁽²⁾.

يۇقىرىقى ئىككى ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەزكۇر ئىككى ساھابىنىڭ قىلغانلىرىنى ئەيىبلەمگەن، بەلكى بىرىگە دۇئا قىلسا، يەنە بىرىنىڭ خاتالىقىنى تۈزىتىپ قويغان. لېكىن ئۇلارنىڭ ھېچبىرىگە «نامىزىڭ دۇرۇس ئەمەس» دېمىگەن.

بۇنىڭغا بىنائەن، ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەپلىرى سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ نامىزىنى مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ، ئەگەر ئالدىنقى سەپتىن ئورۇن تاپالمىغانلىق سەۋەب بىلەن چارسىزلىكتىن ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرغان بولسا، ئۇنىڭ نامىزى مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ، دەپ قارايدۇ.

مالىكىي مەزھىپىگە كۆرە، ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرغان كىشىنىڭ نامىزى شەرتسىز دۇرۇستۇر.

ئەمما ھەنبەلىي مەزھىپىگە كۆرە، سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز تۇرغان ئادەمنىڭ نامىزى ئادا تاپمايدۇ، ئۇنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ⁽³⁾.

ئارقا سەپتە يالغۇز قالماسلىق ئۈچۈن ئالدىنقى سەپتىن بىرەر كىشىنى تارتامدۇ؟

شافىئىي مەزھىپىگە كۆرە، جامائەت سېپىدىن ئورۇن تاپالماي سەپنىڭ

(1) ئىمام بۇخارى، ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائىي رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) الفقه الإسلامىي وادلتە 2 - توم 249 - 250 - بەتلەر.

ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان ئادەم ئالدىنقى سەپتىكىلەردىن بىرىنى تارتىدۇ، ئەگەر ئۇ ئىختىيارى بىلەن كەلسە بىللە تۇرىدۇ. كەلمىسە يالغۇز تۇرىدۇ.

ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، ئالدىنقى سەپتىن ئورۇن تەگمىگەنلىك سەۋەبتىن سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان كىشى بىرەر جامائەت كېلىشىنى بىر ئاز كۈتۈپ باقىدۇ، ئەگەر كەلمىسە تۇرغان يېرىدە ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدۇ.

مالىكى مەزھىپىگە كۆرە، جامائەت سېپىدىن ئورۇن تاپالماي سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان ئادەم تۇرغان يېرىدە ناماز ئوقۇيدۇ، ئالدىنقى سەپتىكىلەردىن بىرىنى تارتىپ ئەكەلمەيدۇ. ئالدىنقى سەپتە تۇرغانلارنىڭمۇ ئارقا سەپكە كەلمەسلىكى لازىم.

ھەنبەلىي مەزھىپىگە كۆرە، ئارقا سەپتە يالغۇز قالغان ئادەم ئالدىنقى سەپتىن ئورۇن تاپالماسا ئىمامنىڭ ئوڭ تەرىپىگە كېلىپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭ يېنىغا بارالمىسا، ئالدىنقى سەپتىن بىرەر جامائەتنى قايسىبىر چارە بىلەن يېنىغا ئېلىپ كېلىشكە تىرىشىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ يېنىغا بىرەر جامائەت كەلمىسە ئۇنىڭ ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇس ئەمەس، ئۇنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ.

ئەڭ ئىلغار كۆز قاراش

شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە، سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ مەشھۇر ئۆلىمالىرىدىن ئىبنى جىبرىن، ئىبنى ئۇسەيمىن ۋە ھازىرقى زامان ئىسلام ئۆلىمالىرىدىن مۇتلەق كۆپ سانلىقى ئالدىنقى سەپتىن ئورۇن چىقىمىغانلىق سەۋەبتىن ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەمنىڭ نامىزى شەكسىز دۇرۇس ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ جامائەت بىلەن

ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدىغانلىقىدا ئىتتىپاقتۇر.

ئىمام بىلەن جامائەتنىڭ نىيىتى بىردەك بولماسلىق مەسىلىسى

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ ئىمام ئوقۇۋاتقان نامازدىن باشقا بىر نامازغا نىيەت قىلىپ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇسمۇ دېگەن مەسىلىدە ئىسلام ئۆلىمالىرى ئىختىلاپلاشقان.

ھەنەفىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە بۇنداق ناماز دۇرۇس بولمايدۇ. چۈنكى ئىمام بىلەن ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ نىيىتى بىردەك بولۇشى شەرت. يەنى ئىمام بىلەن ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ نامىزىنىڭ تۈرى ئوخشاش بولۇپ، ئىككىلىسىنىڭ نامىزى پەرز نامازلاردىن ۋە بۇ پەرزىمۇ بىر بولۇشى شەرت. مەسىلەن: پىشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇماقچى بولغان ئىمامغا پىشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇش ئۈچۈن شۇنى نىيەت قىلىپ، ئەسىرنىڭ پەرزىنى ئوقۇماقچى بولغان ئىمامغا ئەسىرنىڭ پەرزىنى ئوقۇش ئۈچۈن شۇنى نىيەت قىلىپ ئىقتىدا قىلغانغا ئوخشاش. ئەمما قانداقلا بىر نەپلە نامازنى پەرز ئوقۇۋاتقان ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ئوقۇشنىڭ جائىزلىقىدا ئىختىلاپ يوق.

ئىمام شافىئىي نامازنىڭ (جىنازا نامىزىنىڭ ئەكسىچە) رۇكۇ ۋە سەجدە قىلىپ ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن بولۇش شەرتى بىلەن يۇقىرىقى نامازلارنىڭ ھەممىسىنى جائىز دەپ قارايدۇ. يەنى ئىمام قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇمىسۇن ئۇنىڭغا خالىغان نامازنى نىيەت قىلىپ ئىقتىدا قىلىشقا بولىدۇ. مەسىلەن: شام نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇماقچى بولغان ئىمامغا خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشنى ياكى ئەكسىچە، خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇماقچى بولغان ئىمامغا شام نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ ئىقتىدا قىلىشقا بولىدۇ. بۇنداق قىلىشنى يۇقىرىقى ئۈچ مەزھەپ جائىز كۆرمەيدۇ.

بۇ مەسىلىدە، ئىمام شافىئىينىڭ رەيىنى كۆپ سانلىق ئالىملار قوللايدۇ

ۋە دەلىل جەھەتتە كۈچلۈك دەپ قارايدۇ.⁽¹⁾

سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ سابىق مۇپتىسى مەرھۇم ئابدۇللا ئىبنى ئابدۇل ئەزىز ئىبنى باز، پىشىن نامىزىنى قازا قىلىۋەتكەن بىرى بۇ نامازنى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇۋاتقان ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ئوقۇسا بولامدۇ دېگەن سوئالغا جاۋاب بېرىپ، مۇنداق دېگەن: «بىراۋ پىشىن نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىي بۇ نامازنى قازا قىلىۋەتكەن ۋە ئەسىرنى ئوقۇۋاتقان جامائەتنى كۆرۈپ قالسا، قازا بولغان پىشىننى ئەسىر نامىزى ئوقۇۋاتقان ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ، پىشىن نامىزىنىڭ نىيىتىنى قىلىپ ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمامنىڭ باشقا پەرزىنى، بۇ كىشىنىڭ باشقا پەرزىنى ئوقۇغانلىقىنىڭ زىيىنى يوق.»⁽²⁾

بۇ يەردە مۇنداق بىر سوئال پەيدا بولىدۇ: پىشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇغان ئىمامغا بامدات ئوقۇيدىغان بىرى ئىقتىدا قىلغانغا ئوخشاش

(1) بۇ مەسىلىنىڭ دەلىلى ۋە ئۆلماالارنىڭ مۇنازىرىسى مۇنداق: ئىمام بۇخارى بىلەن ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىسكە كۆرە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئىمام ئۇنىڭغا ئويغۇنلىشىش ئۈچۈن تۇرىدۇ، ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلماڭلار» دەپ كۆرسەتكەن. ئىمام بىلەن ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ نىيىتى بىر بولمىسىمۇ نامىزى دۇرۇس بولىدۇ دېگۈچىلەر، بۇ ھەدىستىكى «مۇخالىپەتچىلىك قىلماڭلار» دېگەن مەنىدىن نامازنىڭ تاشقى پائالىيەتلىرى كۆزدە تۇتۇلغان، ئەمما نىيەت پەرقلىق بولسا بولىۋېرىدۇ، دەپ قارايدۇ.

ئىمام نەۋۋى ئىسلام ئۆلماالرىنىڭ بۇ مەسىلە ھەققىدىكى كۆز قاراشلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «بىزنىڭ مەزھىبىمىزگە كۆرە (شافىئى مەزھىبى كۆزدە تۇتۇلىدۇ)، نەپلە ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ پەرز ئوقۇماقچى بولغان بىرىگە ياكى پەرز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ نەپلە ئوقۇماقچى بولغان بىرىگە، شۇنداقلا بىر پەرزنى ئوقۇماقچى بولغان ئىمامغا باشقا بىر پەرزنى ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ ئىقتىدا قىلىش جائىز دۇر. بۇ مەسىلىنى ئىمام ئىبنى مۇنزىر تاۋۇس، ئانا، ئەۋزائى، ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ سەۋر ۋە سۇلايمان ئىبنى ھەرب قاتارلىق ئالىملاردىن رىۋايەت قىلغان. داۋۇد زاھىرىيۇ شۇنداق دېگەن. ئەمما ھەسەن ئەلبەسىرى، زۇھرىي، بەھبا ئىبنى سەئىد قاتارلىق ئۆلماالارغا، شۇنداقلا ئىمام ماللىكىنىڭ يەنە بىر رەيىگە كۆرە پەرز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئارقىسىدا نەپلە ئوقۇش ياكى پەرز ئوقۇۋاتقاننىڭ ئارقىسىدا نەپلە ئوقۇش، باشقا بىر ئوقۇۋاتقاننىڭ ئارقىسىدا باشقا بىر پەرزنى ئوقۇش جائىز ئەمەس. ئىمام سەۋرى بىلەن ئەبۇ ھەنىفە نەپلە ناماز ئوقۇۋاتقاننىڭ ئارقىسىدا پەرز ئوقۇشقا ۋە پەرز ئوقۇۋاتقاننىڭ ئارقىسىدا باشقا بىر پەرز ئوقۇشقا بولمايدۇ، پەقەت پەرز ئوقۇۋاتقانغا ئىقتىدا قىلىپ نەپلە ئوقۇشقا بولىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئىمام ئۇنىڭغا ئويغۇنلىشىش ئۈچۈن تۇرىدۇ، ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلماڭلار» دېگەن ھەدىسىنى دەلىل قىلىدۇ. بىز بولساق مۇنازىر ۋە ھەدىسىنى دەلىل قىلىمىز. ئىمام بۇخارى بىلەن ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىسكە كۆرە، مۇناز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەر ئاخشىمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن مەھەللىسىگە بېرىپ ئۇلارغا خۇپتەننى ئوقۇپ بېرىتتى. بۇ ناماز مۇناز ئۈچۈن نەپلە، جامائەت ئۈچۈن پەرز ھېسابلىناتتى.»

(2) «ئىبنى باز نامىدىكى ئىسلام تورى» دىن.

ئىمامنىڭ نامىزى ئۇزۇن، ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ قىسقا بولۇپ، ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ نامىزى ئىمامنىڭكىدىن بۇرۇن تۈگەپ قالسا قانداق قىلىدۇ؟ بۇنداق نامازنى جائىز دېگۈچىلەر بۇ سوئالغا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىدۇ: ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەم ئۆزىنىڭ نامىزى تۈگىگەندىن كېيىنمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ نامىزىنى داۋام قىلدۇرۇشى توغرا ئەمەس. مۇنداق قىلسا نامىزى بۇزۇلىدۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا مۇنداق ئىككى يول بار: بىرى، ئۆزىنىڭ نامىزى تۈگىگەندىن كېيىن، ئىمامغا ئەگەشمەستىن تەشەھۇددا ئولتۇرۇپ سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. يەنە بىرى، ئىمامنىڭ نامىزى تۈگىگىچە كۈتۈپ ئولتۇرىدۇ، ئاخىرىدا ئىمام بىلەن بىرگە سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ. ئالدىنقى يول ئەۋزەلدۇر.

جامائەت سانى

جامائەتنىڭ ئەڭ ئاز سانى ئىككى بولۇپ، بىرى ئىمام يەنە بىرى ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىدۇر. يەنى ئىككى ئادەمنىڭ بىرى يەنە بىرىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇسا، ئۇلار جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ كىشى جامائەتتۇر»⁽¹⁾.

ھەتتا ئىمامغا ئىقتىدا قىلغۇچى ئەقلىگە كەلگەن كىچىك بالا بولسىمۇ، ئىمام بىلەن ئىككىسى جامائەت ھېسابلىنىدۇ. ئەمما جۈمە نامىزى ئۈچۈن ئىمامدىن باشقا ئاز دېگەندە ئۈچ كىشى بولۇشى شەرتتۇر⁽²⁾.

سانى كۆپ جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى، سانى ئاز جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابىدىن كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىراۋنىڭ ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغىنىدىن

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(2) الدر المختار 1 - توم 517 - بەت.

يەنە بىر ئادەم بىلەن بىرگە ئوقۇغىنى ئەۋزەل، ئۇنىڭ بىر ئادەم بىلەن ناماز ئوقۇغىنىدىن ئىككى ئادەم بىلەن ئوقۇغىنى ئەۋزەل، جامائەت قانچىلىك كۆپ بولسا، ئاللاھقا شۇنچىلىك يېقىملىقتۇر»⁽¹⁾.

يىراقتىكى مەسجىدتە ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابى يېقىندىكى مەسجىدتە ئوقۇلغان نامازنىڭكىدىن كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازدا كىشىلەرنىڭ ئەڭ كۆپ ساۋاب تاپىدىغىنى مەسجىدكە ئۆيى يىراق بولغىنى ۋە كۆپ يول يۈرۈپ بارغىنىدۇر»⁽²⁾.

جامائەتنىڭ تۈرى

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان جامائەت تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:
«مۇدىرىك»، «لاھىق» ۋە «مەسبۇق» تۇر. بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە تەپسىلىي بايانى تۆۋەندىكىچە:

مۇدىرىك ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مۇدىرىك - نامازنىڭ باشلىنىشىدىن ئاخىرىغىچە نامازنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىنى ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئوقۇغان كىشى دېمەكتۇر. بۇنداق كىشىنىڭ نامازىنىڭ تولۇق ئادا تېپىشىدا شەك يوق.

سوئال: ئۆز ئالدىغا پەرز ناماز ئوقۇۋاتقان بىر كىشى بار جايدا، شۇ پەرز نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش باشلانسا، ئۇ كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

جاۋاب: ئۆزى يالغۇز نامازغا باشلاپ تېخى سەجدە قىلمىغان بولسا، نامازنى بۇزۇپ (يەنى ئىككى تەرىپىگە ئۆرە تۇرغان پېتى سالام بېرىۋېتىپ)، جامائەتكە قوشۇلىدۇ. ئەگەر بىر قېتىم سەجدە قىلىنغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا

(1) ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ئىبنى ھىببان «سەھىھ» دېگەن.

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

قاراش كېرەك، ئۇقۇۋاتقان نامىزى بامدات ياكى شام نامىزى بولسا قالدۇرۇلىدۇ - دە، ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئەگەر بۇ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتى ئۈچۈن سەجدىگە باش قويغان بولسا، ناماز توختىتىلمايدۇ، تاماملىنىدۇ. چۈنكى بامدات نامىزىدىن كېيىن نەپلە ناماز ئوقۇشقا بولمىغىنىدەك، ئۈچ رەكئەتلىك ناماز نەپلە قىلىپ ئوقۇلمايدۇ. ئەگەر ئوقۇۋاتقان ناماز پىشىن ياكى ئەسىر نامىزىغا ئوخشاش تۆت رەكئەتلىك پەرز ناماز بولسا، ئوقۇلغان بىر رەكئەتكە يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ ئىككى رەكئەتنى تاماملاپ «تەھىيات» نىلا ئوقۇپ سالام بېرىدۇ ۋە ھامان ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئۆزى يالغۇز ئوقۇغان ئىككى رەكئەت نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇنداق نامازنىڭ ئۈچىنچى رەكئىتىنى ئوقۇۋاتقان كىشى تېخى سەجدە قىلمىغان بولسا، قىيامدا تۇرغان پېتى ياكى ئولتۇرۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ ۋە نامىزىنى توختىتىپ ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان بۇ ئىككى رەكئەت نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەگەر ئوقۇۋاتقان شۇ رەكئەتنىڭ سەجدىسىگە بارغان بولسا، بۇ نامازنى تاماملايدۇ ۋە پەرزنى ئادا قىلغان بولىدۇ. مۇبادا ئوقۇۋاتقان نامىزى پىشىن ياكى خۇپتەن نامىزى بولسا، نامىزى تۈگىگەندىن كېيىن ئىمامغا ئىقتىدا قىلسا بولىدۇ. ئىمام بىلەن ئوقۇغان نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. لېكىن ئەسىر نامىزىدا ئىمامغا ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن كۆرگەن كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

جامائەتكە ئۈلگۈرەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتسە دەرھال بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇيدۇ. سۈننەتنى ئوقۇشتا خالسا ۋاقتىنى تېجەش ئۈچۈن «سانا»، «ئەئۇزۇ» ۋە «بىسمىللاھ» لارنى ئوقۇمايلا يالغۇز فاتھە

سۈرۈسنى ئوقۇيدۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەردە ئوقۇلىدىغان تەسبىھلەر (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم ۋە سۇبھانە رەببىيەل ئەلا)نى بىر قېتىمدىنلا ئېيتىدۇ. سالامدىن كېيىنلا دەرھال ئامامغا ماسلىشىدۇ.

ئەگەر جامائەتكە ئۈلگۈرىدىغانلىقىغا زادى كۆزى يەتمىسە سۈننەتنى باشلىماستىنلا ئامامغا ئەگىشىدۇ. چۈنكى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى سۈننەت ئوقۇشتىن چوڭ، ئەلۋەتتە. ئوقۇيالمىغان بۇ سۈننەتنىڭ قازاسى قىلىنمايدۇ. (چۈنكى بامداتنىڭ سۈننىتى پەرز بىلەن بىرگە قازا بولۇپ پىشىننىڭ ۋاقتى كىرگىچە ئوقۇماقچى بولغان كىشىگە، پەرز، سۈننەت ھەر ئىككىسىنىڭ قازاسىنى قىلىشى لازىم كېلىدۇ). ئەگەر سۈننەتنى باشلاپ بولغان بولسا، ئۇنى تاماملايدۇ. ئاندىن پەرزگە ئىقتىدا قىلىدۇ.

ئەمما پىشىن، ئەسىر ۋە خۇپتەن نامازلىرى بۇنداق ئەمەس. بۇ نامازلارنىڭ پەرزىنى جامائەتنىڭ ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى بۇ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇماستىنلا جامائەتكە قوشىلىدۇ. پەرز ئادا بولغاندىن كېيىن، پىشىننىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى خالىسا ئۆتەيدۇ. خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىدىن ئاۋۋالقى تەكىتسىز تۆت رەكئەت سۈننىتى بىلەن ئەسىر نامىزىنىڭ ئالدىنقى تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننىتىنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈلۈشى بىلەن نەپلە ناماز قاتارىغا ئۆتۈپ كېتىدۇ. شۇڭا سۈننەت نامازلارنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. نەپلە نامازلارنى ئوقۇش ياكى ئوقۇماسلىق ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىش. نەپلە ناماز ئوقۇمىغان ئادەم جاۋابكارلىق ياكى كايىشقا ئۇچرىمايدۇ.

ئەمما مەسجىدە يۇقىرىقى نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشقا باشلاپ تېخى تۈگىتىپ بولماستىن شۇ نامازلارنىڭ پەرزى جامائەت بىلەن باشلىنىپ كەتسە، ئوقۇۋاتقان شۇ نامازدىن ئىككى رەكئەتلا ئوقۇپ

دەرھال پەرزگە ئىقتىدا قىلىش لازىم. ئەگەر پەرزنىڭ بىرىنچى رەكئىتىگە ئۈلگۈرەلمەيدىغاندەك بولسا، نامازدا تۇرۇپلا ئىككى نە رەپكە سالام بېرىۋېتىپ نامازدىن چىقىپ پەرزگە ئىقتىدا قىلىش لازىم.

بىراۋ بامادىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇپ بولغاندا جامائەت شۇ پەرزگە باشلسا، نامازنى توختىتىپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىش لازىم. ئەگەر بامادىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە تۇرغىنىدا، جامائەت شۇ پەرزگە باشلسا، بۇ نامازنى تاماملىشى كېرەك ۋە جامائەتكە ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى بامادىتنى كېيىن نەپلە ئوقۇلمايدۇ.

شۇنداقلا، ۋاقىت بىلەن جامائەت ئىككىسىنىڭ ھەممىسىنى قاچۇرۇپ قويۇشتىن قورققان كىشى سۈننەتلەرنى ئوقۇمىغىنىدەك، ئۆزىدە بولغان (كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارىدىكى) يېنىك پاسكىنىلىقلارنى يوقىتىش بىلەنمۇ مەشغۇل بولماستىن نامازغا تۇرسا بولىدۇ. باشقا جامائەت تېپىشقا ياكى ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتمەسلىكىگە ئىشەنچ قىلالىغان كىشىنىڭ ئازغىنە پاسكىنىلىق بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن پاكلىنىپ بولۇپ، ئاندىن نامازغا تۇرۇشى كېرەك⁽¹⁾.

لاھىق ھەققىدىكى مەسىلىلەر

لاھىق — نامازنى ئىمام بىلەن تەڭ باشلىغان بولسىمۇ، ئۇخلاپ قالغان ياكى تاھارىتى بۇزۇلغان ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن نامازنىڭ ھەممە ياكى بەزى رەكئەتلىرىنى ئاخىرىغىچە ئىمام بىلەن ئوقۇيالمىي كېيىن ئۆزى يالغۇز تولۇقلىغان كىشى دېمەكتۇر.

1 - لاھىق ھەققىدە ئىمامغا باشتىن - ئاخىرىغىچە ئەگەشكۈچىلەرگە ئوخشاشتۇر. ئىمامغا ئەگەشكۈچىلەر ئىمامنىڭ قىرائىتىگە كۇپايە قىلىپ سۈرە ئوقۇمىغاچقا، لاھىقمۇ ئارىدا ئوقۇيالمىغان رەكئەتلىرىنى ئىمام سالام

(1) تحفة الفقهاء 67 - بەت، مراقي الفلاح 77 - بەت، فتح القدير 1 - توم 335 - 342 - بەتلەر.

بەرگەندىن كېيىن ئۆز ئالدىغا ئوقۇشقا باشلىغاندا سۈرە ئوقۇمايدۇ. ئۇ خۇددى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋاتقاندا پائالىيەتلەرنى قىلىدۇ ۋە ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان رەكئەتلەردىكى خاتالىقلىرى سەۋەبلىك سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئىمامغا ئەگەشكەننىڭ ھۆكۈمىدە ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن: ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان بىر كىشى، بىرىنچى رەكئەتتە قىيامدا ئۇخلاپ قېلىپ، ئىمام سەجدىگە بارغان ۋاقىتتا ئويغانسا، دەرھال روکو، ئاندىن سەجدە قىلىپ ئىمامغا ماسلىشىدۇ.

2 - لاهىق ئىمامغا يېتىشەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن تەقدىردە دەرھال ئىمامغا ئەگىشىدۇ، ناماز تۈگىگەندىن كېيىن ئۆزى ئوقۇمىغان رەكئەتلەرنى تولۇقلايدۇ.

مەسىلەن: ئىمامغا ئەگەشكەن بىر كىشىنىڭ تۆتىنچى رەكئەتتە بۇرنى قانسى، سەپتىن چىقىدۇ، نامازغا زىت كېلىدىغان بىرەر ئىشنى سادىر قىلماستىن، دەرھال تاھارەت ئېلىپ، يېتىشكەن يېرىدىنلا ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئەگەر بۇ ۋاقىتتا ئىمام سالام بەرگەن بولسا، ئۆز ئالدىغا شۇ تۆتىنچى رەكئەتنى ھېچ نەرسە ئوقۇماستىن ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرىۋاتقاندا تاماملايدۇ. چۈنكى لاهىق ھۆكۈم تەرەپتىن ئىمامنىڭ ئارقىسىدا نامىزنى تولۇق ئوقۇغان «مۇدىرىك» كە ئوخشاشتۇر. مۇنداق ۋەقە ئۈچىنچى رەكئەتتە يۈز بېرىپ، ئىمام تۆتىنچى رەكئەتنى باشلىغان بولسا، لاهىق تاھارەت ئېلىپ ئاۋۋال ئۈچىنچى رەكئەتنى بىر نەرسە ئوقۇماستىن ئوقۇيدۇ، كېيىن ئىمامغا ئەگىشىدۇ ۋە تۆتىنچى رەكئەتنى ئىمام بىلەن ئوقۇپ بىرگە سالام بېرىدۇ.

ئەمدى ئىمامغا بۇنداقمۇ يېتىشەلمەسلىككە (يەنى ئۈچىنچى رەكئەتنى ئۆزى ئوقۇپ ئاندىن تۆتىنچى رەكئەتنى ئىمام بىلەن ئوقۇشقا يېتىشەلمەسلىككە) كۆزى يەتسە، دەرھال ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئۆزى تۇرۇپ ئۈچىنچى رەكئەتنى ھېچنەرسە

ئوقۇماستىن ئوقۇپ سالام بېرىدۇ. ئىمام سەجدە سەھۋى قىلىدىغان بولۇپ، لاهىق تېخى نامىزنى تۈگەتمىگەن بولسا، بۇ سەجدىنى لاهىق قىلمايدۇ. نامىزنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن بۇ سەجدىلەرنى قىلىدۇ. 3 - ھەر قانداق لاهىقنىڭ يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن شەكىلدە ھەرىكەت قىلىشى ئۇڭاي ئەمەس، شۇڭا لاهىقلارنىڭ بۇ نامازلارنى قايتىدىن باشلاپ ئوقۇشى ئەۋزەلدۇر⁽¹⁾.

مەسبۇق ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مەسبۇق - ئىمامغا نامازنىڭ بېشىدا ئەمەس، بەلكى كېيىن ھەرقانداق بىر يېرىدىن ئەگەشكەن كىشى دېمەكتۇر. مەسبۇق ئۆز ئالدىغا يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىگە ئوخشاشتۇر. ئەمما ساۋاب تەرەپتىن جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلاردىن پەرقلەنمەيدۇ.

1 - ئىمامغا كېيىن ئەگەشكەن كىشى (مەسبۇق) ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئىمام بىلەن ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇشتا خۇددى يالغۇز ئۆز ئالدىغا ناماز ئوقۇۋاتقانداك ئوقۇيدۇ.

مەسىلەن: بىراۋ ئىمامغا بامدات نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئەگەشكەن بولسا، تەكبىر ئېيتىپ ئىمامغا ئەگەشكەندىن كېيىن، بىر نەرسە ئوقۇشتىن جىم بولىدۇ. ئىمام بىلەن بىرگە ئولتۇرغاندا يالغۇز «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ ئوقۇيالمىغان دەسلەپكى رەكئەتنى (سانا، ئەئۇزۇ، بىسمىللاھ، فاتھە سۈرىسى، يەنە بىر سۈرە) ئوقۇپ رۇكۇ، سەجدە قىلىدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» دۇرۇدلىرى ۋە «رەببەنا»

(1) الدرالمختار 1 - توم 555 - 560 - بەتلەر.

دۇئاسىنى ئوقۇپ سالام بېرىدۇ.

شام نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئىمامغا ئەگەشكەن كىشىمۇ، بىرىنچى رەكئەتنى تولۇقلاشتا يۇقىرىدا بايان قىلغان شەكىلدە ھەرىكەت قىلىدۇ.

2 - مەسئۇق شام نامىزىنىڭ ئاخىرقى رەكئىتىدە ئىمامغا يېتىشكەن بولسا، «سانا» ئوقۇيدۇ ۋە ئىمام بىلەن بىرلىكتە شۇ رەكئەتنى تاماملايدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرىدۇ، «سانا، ئەئۇزۇ، بىسىملالاھ»، فاتھە بىلەن يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ، رۇكۇ ۋە سەجدىدىن كېيىن ئولتۇرىدۇ ۋە «تەھىيات» دۇئاسىنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ ئورنىدىن تۇرىدۇ. يالغۇز بىسىملالاھ، فاتھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ، رۇكۇ ۋە سەجدە قىلىدۇ. ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات»، «سەللى» ۋە «بارىك» دۇرۇدلىرى ۋە «رەببەنا» دۇئاسىنى تولۇق ئوقۇپ سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. بۇ ھالەتتە ئۇ، ئۈچ قېتىم ئولتۇرۇپ «تەھىيات» ئوقۇغان بولىدۇ. ئەگەر مەسئۇق ئىككىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدىكى «تەھىيات» نى ئوقۇشنى ئۇنۇتقان بولسا سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ.

3 - مەسئۇق تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ تۆتىنچى رەكئىتىدە ئىمامغا يېتىشكەن بولسا، ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئولتۇرۇپ «تەھىيات» دۇئاسىنى ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، «سانا»، «ئەئۇزۇ»، «بىسىملالاھ» لارنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن فاتھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ رۇكۇ، سەجدىلەردىن كېيىن ئولتۇرۇپ «تەھىيات» ئوقۇيدۇ. ئاندىن يەنە تۇرۇپ «بىسىملالاھ»، فاتھە سۈرىسى ۋە يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى قىلىدۇ ۋە ئولتۇرماستىن تۇرۇپ ئەينى شەكىلدە يەنە بىر رەكئەت ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى تولۇق ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە

سالام بېرىدۇ.

4 - تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئۈچىنچى رەكئىتىدىن باشلاپ ئىمامغا يېتىشكەن مەسبۇق ئىمام بىلەن بىرلىكتە تۆتىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرغىنىدا، يالغۇز «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، خۇددى بامدات نامىزىغا ئوخشاش ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ. ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى تولۇق ئوقۇپ سالام بېرىدۇ.

5 - مەسبۇق ئىمام رۇكۇ قىلىۋاتقان چاغدا ئىقتىدا قىلغان بولسا، نامازغا كىرىش تەكبىرىنى ئېيتىدۇ ۋە دەرھال رۇكۇ قىلىدۇ. ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغىچىلىك رۇكۇ قىلىۋالغان كىشى شۇ رەكئەتكە ئۈلگۈرگەن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

6 - مەسبۇق ئىمامغا ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇغىنىدا، ئۇنىڭ باشقىلارغا ئىقتىدا قىلىشى ۋە باشقىلارنىڭمۇ ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىشىغا بولمايدۇ. شۇنداقلا، مەسبۇقنىڭ ئىمام سالام بېرىشتىن ئىلگىرى ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇشقا تۇرۇپ كېتىشىگە بولمايدۇ، پەقەت تۆۋەندىكى سەۋەبلەر تۈپەيلى ئىمام تەشەھۇد مىقدارى ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، مەسبۇق سالامدىن ئىلگىرى تۇرۇپ كەتسە بولىدۇ:

1 - مەسبۇق ئىمام سالام بەرگىچىلىك كۈتسە ئايغىغا قىلغان مەسھى مۇددىتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن قورقسا.

2 - ناماز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن قورقسا ياكى ئۆزۈرلۈك بولۇپ، تاھارىتى سۇنۇپ كېتىشىدىن قورقسا.

3 - جۈمەنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى بولۇپ، ئەسىر ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشىدىن قورقسا.

4 - بامدات نامىزىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى بولۇپ، كۈن چىقىپ قېلىشىدىن

جامائەت نامىزى توغرۇلۇق بەزى مەسىلىلەر

ئوقۇپ بولغان نامازنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇش

پۈتۈن فېقىھشۇناس ئالىملار ۋە مەزھەپلەر ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ئوقۇپ بولغان شۇ نامىزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇشىنىڭ جائىزلىقىدا ۋە قايتا ئوقۇلغان نامازنىڭ نەپلە نامازغا ھېساب بولىدىغانلىقىدا بىردەك ئىتتىپاق تۇر. يەزىد ئىبنى ئەسۋەد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە ھەج قىلغىنىمدا، ناماز بامداتنى مىنادىكى خەيف مەسجىدىدە بىرگە ئوقۇدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىن پارىغ بولۇپ، يان تەرەپكە قارىۋىدى، بىز بىلەن بىللە ناماز ئوقۇمىغان ئىككى كىشىنى كۆردى ۋە ئۇلارنى چاقىرىڭلار دېدى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلتۈرۈلۈشى، ئۇلاردىن «سىلەرنىڭ بىز بىلەن ناماز ئوقۇشۇڭلارغا نېمە توسقۇنلۇق قىلدى؟» دەپ سورىدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. ئۇلار «يا رەسۇلەللاھ! بىز بۇ نامازنى سەپىرىمىز ئۈستىدە ئوقۇپ بولغان ئىدۇق» دەپ جاۋاب بېرىشتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «ئۇنداق قىلماڭلار، سىلەر سەپەر ئۈستىدە نامازنى ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن مەسجىدكە كەلگىنىڭلاردا جامائەتنىڭ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭلار ئۇلار بىلەن بىللە قايتا ئوقۇڭلار، قايتا ئوقۇغان نامازىڭلار سىلەر ئۈچۈن نەپلە ھېسابلىنىدۇ» دېدى⁽²⁾.

ئەمما ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ئوقۇپ بولغان شۇ نامىزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇشى توغرۇلۇق ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ

(1) الدر المختار 1 - توم 560 - بەت.

(2) ئىمام تېرمىزى رىۋايىتى.

كۆرىشى مۇنداق: پىشىن ۋە خۇپتەنگە ئوخشاش كەينىدىن نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولمايدىغان نامازلارنىڭ ۋە شامغا ئوخشاش نەپلىگە ھېسابلاشقا بولمايدىغان نامازنىڭ (چۈنكى ئۈچ رەكئەتلىك نەپلە ناماز يوق) پەرزىنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، جامائەتنىڭ شۇ پەرزىنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى بۇ پەرزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇيدۇ ۋە بۇ ئوقۇغىنى نەپلە نامازغا ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان نامىزى بىلەن پەرز ئادا بولغان بولىدۇ.

ئەمما ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇپ بولۇپ، جامائەتنىڭ شۇ پەرزىنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى جامائەتكە قوشۇلمايدۇ. چۈنكى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلە ئوقۇشقا بولمايدۇ. بامدات نامىزىمۇ شۇنداق.

جامائەتنىڭ ساۋابىنى تېپىش

ئىمام بىرىنچى سالامنى بېرىشتىن بۇرۇن جامائەتكە يېتىشىپ نامازغا قۇشۇلغان كىشى — گەرچە باشتىن ئىمام بىلەن بىرگە بولالمىغان بولسىمۇ — جامائەتكە ئۆلگۈرگەن ۋە جامائەت بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. چۈنكى بۇ كىشى جامائەت نامىزىنىڭ بىر پارچىسىغا يېتىشكەن بولۇپ، بىر رەكئەتكە ئۆلگۈرگەنگە ھېسابلىنىدۇ. نامازنىڭ بىر رەكئىتىگە ئۆلگۈرگەن كىشى ھەممە رەكئەتنى جامائەت بىلەن ئوقۇغانغا ئوخشاشنۇر⁽¹⁾.

بىرىنچى رەكئەتكە ئۆلگۈرۈش

ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈشتىن بۇرۇن نامازغا باشلىغان ئادەم شۇ رەكئەتكە (يەنى بىرىنچى رەكئەتكە) يېتىشكەن بولىدۇ. بۇ كىشىدىن شۇ رەكئەتنىڭ قىرائىتى ساقىت بولىدۇ. ئەمما ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغىچە رۇكۇغا يېتىشمەسە ياكى يېتىشمەسە شۇبھىلەنسە

(1) المغني 2 - توم 540 - 546 - بەتلەر.

بۇ رەكئەتنى ھېسابقا ئالمايدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆلگۈرەلمىگەن رەكئەتنى تاماملايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازنىڭ بىر رەكئىتىگە ئۆلگۈرەلمىگەن كىشى نامازنىڭ ھەممىسىگە ئۆلگۈرگەن بولىدۇ»⁽¹⁾.

چۈنكى بىرىنچى رەكئەتنىڭ رۇكۇسىغا ئۆلگۈرگەن كىشى نامازنىڭ بىر رەكئىتىگە ئۆلگۈرگەن بولىدۇ. بىر رەكئەتكە ئۆلگۈرگەن كىشى نامازنىڭ ھەممە رەكئىتىگە ئۆلگۈرگەنگە ئوخشاشتۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فىقھىي شۇناسلار ئىتتىپاق تۇر⁽²⁾.

قايسى ھالەتتە ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ، جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ؟

ئىمام تاھارەتسىز ياكى جۈنۇپ ھالدا نامازغا باشلىغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئىمام ۋە جامائەت ھەممىسىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى جامائەتنىڭ نامىزى ئىمامنىڭ نامىزىغا باغلىق بولۇپ، ئىمامنىڭ نامىزى دۇرۇس بولسا جامائەتنىڭ نامىزى دۇرۇس بولىدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلسا جامائەتنىڭمۇ نامىزى بۇزۇلىدۇ. شۇڭا جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمامنىڭ تاھارەتسىز ناماز ئوقۇغانلىقى ئېنىقلانسا، جامائەت نامازنى قايتا ئوقۇيدۇ.

ئەمما ئىمام تاھارەت بىلەن نامازنى باشلىغاندىن كېيىن، ئىمامنىڭ نامازنىڭ شەرتلىرى ياكى پەرزلىرىگە خىلاپ ئىش قىلغانلىقى ياكى تاھارىتى بۇزۇلغانلىقى سەۋەبلىك ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلسىمۇ جامائەتنىڭ نامىزى دۇرۇستۇر. جامائەتنىڭ بۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم ئەمەس. شۇنىڭدەك ئىمام نامازدا تۇرۇپ مۇرتەد بولۇپ كەتسە (كاپىر بولسا) ياكى پىشىننى جامائەت بىلەن ئوقۇپ بولۇپ، يەنە جۈمە نامىزىغا ئىمام بولغان

(1) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) فتح القدیر 1 - توم 344 - بەت.

بولسا ئىمامنىڭلا نامىزى بۇزۇلىدۇ، جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ⁽¹⁾.

جامائەتنىڭ ئىمامىدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرى

ئىمام سالام بېرىپ نامازدىن چىققاندىن كېيىن جامائەتنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولماستىن ئىمام سالام بەرگەن بولسا، جامائەت ئىمامغا ئەگەشمەستىن «ئەتتەھىياتۇ» نى تولۇق ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن سالام بېرىدۇ. چۈنكى «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇش ھەركىم ئۈچۈن مۇستەقىل ۋاجىپتۇر.

2 - جامائەت «ئاللاھۇمما سەللى» ۋە «بارىك» دۇرۇدلىرىنى ئوقۇپ بولغىچە ئىمام سالام بەرسە، جامائەت دۇرۇدنى تەرك قىلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن بىرلىكتە سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ. چۈنكى «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئولتۇرۇش بىلەن نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشنىڭ پەرزى ئادا بولىدۇ.

3 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ئىمام جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇشتىن بۇرۇن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە، جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن ئىمامغا ئەگىشىدۇ.

4 - جامائەت رۇكۇدا ياكى سەجدىدە ئۈچ قېتىم تەسبىھ ئېيتىپ بولغىچىلىك ئىمام تۇرۇپ كەتسە، جامائەتمۇ ئىمام بىلەن بىرگە تۇرىدۇ.

5 - ئىمام ئىككى سەجدىدىن كېيىن يەنە بىر سەجدە قىلماقچى بولسا، جامائەت ئۇنىڭغا ئەگەشمەيدۇ.

6 - ئىمام نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماستىن تۇرۇپ كەتسە، جامائەت تۇرمايدۇ، بەلكى ئىمامنى كۈتىدۇ. ئەگەر ئىمام شۇ

(1) الدر المختار ورد المختار 1 - توم 553 - بەت.

تۇرغىنىچە ئولتۇرمىسا جامائەت ئۆز ئالدىغا سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ.
7 - جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇپ، ئىمامدىن بۇرۇن سالام
بېرىپ نامازدىن چىقىسىمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى دۇرۇستتۇر. بىراق مەكرۇھلۇق
بىلەن ئادا تاپىدۇ⁽¹⁾.

ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدىغان ئىشلار

- 1 - تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئاخىرقى رەكئىتىدە ئىمام قۇنۇت دۇئاسىنى
ئوقۇشنى ئۇنتۇپ رۇكۇ قىلسا جامائەتمۇ ئوقۇماستىن رۇكۇ قىلىدۇ. ئەگەر
رۇكۇغا ئۆلگۈرەلىشىگە ئىشەنچ قىلالىسا ئوقۇغىنى ئەۋزەل.
 - 2 - ئىمام سەجدە سەھۋى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.
 - 3 - ئىمام تىلاۋەت سەجدىسى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.
 - 4 - ئىمام ھېيت نامازلىرىنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىمىسا جامائەتمۇ
ئېيتمايدۇ.
 - 5 - ئىمام تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئولتۇرمىسا،
جامائەتمۇ ئولتۇرمايدۇ.
- يۇقىرىقى بەش ئىشنى ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.

ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدىغان ئىشلار

- 1 - ئىمام جىنازا نامازلىرىدا تۆتتىن ئارتۇق تەكبىر ئېيتسا جامائەت
ئېيتمايدۇ.
- 2 - ئىمام ھېيت نامازلىرىدا بىر رەكئەتتە ئۈچتىن ئارتۇق تەكبىر ئېيتسا
جامائەت ئېيتمايدۇ. (بۇيەردە، نامازغا باشلاش، رۇكۇ ۋە سەجدىلەردىكى
تەكبىرلەرنىڭ سىرتىدىكى ئارتۇق ئۈچ تەكبىر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.
- 3 - ئىمام خاتالاشقانلىقتىن، بەشىنچى ياكى ئۈچىنچى رەكئەتكە

(1) الدر المختار 1 - توم 560 - بەت، مراقي الفلاح 50 - بەت.

تۇرسا، يەنى تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىنى ئولتۇرماستىن بەشىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە ياكى ئىككى رەكئەتلىك نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا ئولتۇرماستىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە جامائەت تۇرمايدۇ. بەلكى ئىمامنى كۈتىدۇ. ئەگەر ئىمام جامائەتنىڭ ئاگاھلاندىرۇشىنى بىلىپ ئولتۇرسا بۇ ناماز دۇرۇستۇر. ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. بۇ ئاخىرقى ئولتۇرۇش (قەئدە ئەخىر) تىن ئىبارەت پەرزنى كېچىكتۈرگەنلىك ئۈچۈن ۋاجىپ بولغان سەجدىدۇر.

ئەگەر ئىمام شۇ تۇرغىنىچە قايتماستىن، بۇ ئارتۇق رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلغان بولسا، جامائەت ئىمامغا ئەگەشمەستىن ئۆز ئالدىغا سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ. ئەگەر ئىمام خاتالاشقاندا جامائەتمۇ ئىمام بىلەن بىرگە تۇرۇپ ئارتۇق رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئىمام بىلەن جامائەت ھەممىسىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا ئۇلار ئاخىرقى ئولتۇرۇش (قەئدە ئەخىر) تىن ئىبارەت پەرزنى تۈگەتمەستىن، نەپلىگە ئۆتۈپ كەتكەن بولىدۇ. بۇنداق قىلىش نامازنى بۇزىدۇ.

ئەگەر ئۇلار تۇرۇپ كەتكەن 5 - رەكئەتكە يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ نامىزنى تاماملىسا، پەرز ئادا بولىدۇ. ئارتۇق ئوقۇلغان ئىككى رەكئەت نەپلە ھېسابلىنىدۇ ۋە ئاخىرىدا سەجدە سەھۋە قىلىدۇ.

4 - ئىمام ئىككىدىن ئارتۇق سەجدە قىلسا جامائەت قىلمايدۇ.

يۇقىرىقى تۆت ئىشنى ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدۇ.

ئىمام قىلمىسىمۇ جامائەت قىلىدىغان ئىشلار

1 - نامازغا باشلاش تەكبىرلىرىدە قوللارنى كۆتۈرۈش.

2 - «سانا» ئوقۇش.

3 - رۇكۇغا ئېگىلىشتە تەكبىر ئېيتىش.

4 - سەجدىلەرگە بارغاندا ۋە ئۇنىڭدىن تۇرغاندا تەكبىر ئېيتىش.

5 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە تەسبىھ ئېيتىش.

6 - ئىمام (سەمئەللاھۇ لىمەن ھەمدە) دېمىسىمۇ، جامائەت (رەببەنا

ۋە لەكلەلەمدۇ) دېيىش.

7 - «تەھىيات» دۇئاسىنى باشقا دۇرۇد ۋە دۇئالار بىلەن تولۇق ئوقۇش.

8 - نامازدىن كېيىن سالام بېرىش.

9 - قۇربان ھېيتنىڭ تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئېيتىش.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشى (جامائەت) يۇقىرىقى توققۇز ئىشنى ئۆز ئالدىغا قىلىدۇ.

سەجدە سەھۋى توغۇرلۇق بەزى مەسىلىلەر

مۇدىرىك بىلەن مەسبۇق ئىمامنىڭ خاتاسى ئۈچۈن ئىمام بىلەن بىرلىكتە سەجدە سەھۋى قىلىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئىمامغا ئەگەشكەن ئىكەن، بۇ سەجدىنى ئۆز سەھۋەنلىكىدىن بولمىسىمۇ قىلىشقا مەجبۇردۇر. شۇنىڭدەك مەسبۇق ئىمامغا يېتىشەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئادا قىلغاندا، سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقلارنى سادىر قىلسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا يەنە سەجدە سەھۋى قىلىدۇ. چۈنكى ئىمام بىلەن قىلغان بۇرۇنقى سەجدە كېيىنكى خاتالىقلارنى يۇيالىمايدۇ. ئەمما لاھىق كېيىنكى ئۆز خاتالىقلىرى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ نامازنى ئىمام بىلەن بىرلىكتە باشلىغان بولسىمۇ، كېيىن بىرەر ئۆزۈرە تۈپەيلى جامائەتتىن ئايرىلىپ قېلىپ يەنە يېتىشكەن ياكى ئۆزى تاماملىغان كىشى بولغاچقا، ئۇ ئىمامغا مۇتلەق ئەگىشىدۇ، ئىمام سەجدە سەھۋى قىلسا قىلىدۇ، قىلمىسا قىلمايدۇ.

شۇنىڭدەك، مۇدىرىكمۇ ئىمام بىلەن ناماز ئوقۇش جەريانى سەجدە سەھۋىنى لازىم قىلىدىغان خاتالىقلارنى سادىر قىلغان بولسىمۇ سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئىمامغا ئەگەشكۈچىدۇر. ئەگەر ئۇ ئۆز خاتالىقى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلماقچى بولسا ئىمامغا خىلاپلىق

قىلغان بولىدۇ.

ئىمام جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىدا سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. جامائەتمۇ شۇنداق⁽¹⁾.

جۈمە نامىزى

جۈمە نامىزى - ھەپتىنىڭ جۈمە كۈنىدە پىشىن ۋاقتىدا جامائەت بولۇپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولۇپ، كىشىلەر بىر يەرگە توپلىنىپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن «جۈمە ئەسلىسى - جۈمۇئە» يەنى (توپلىنىش، جەم بولۇش) دەپ ئاتالغان.

جۈمە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش پەرز ئەيندۇر. جۈمە نامىزىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغان ئادەم كاپىر بولىدۇ. ئۇنى كۆڭۈل بۆلمىگەنلىكتىن ئادا قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. جۈمە نامىزى جۈمە كۈنلۈكتىكى پىشىننىڭ ئورنىغا بەلگىلەنگەن پەرز ئەمەس، بەلكى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل پەرزدۇر. ئەمما جۈمە ئوقۇغان كىشىدىن شۇ كۈننىڭ پىشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ. جۈمە نامىزى پىشىن نامىزىدىن ئەھمىيەتلىك ۋە ساۋابى كۆپتۇر. جۈمە نامىزى ھەر قانداق نامازلاردىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىكتۇر. جۈمە كۈنىمۇ باشقا كۈنلەردىن ئەلۋەتتە ئۇلۇغ كۈندۇر. جۈمە نامىزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن ئىلگىرى مەككىدە پەرز قىلىنغان⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى جۈمە نامىزى ئوقۇشقا ئەمر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ. فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ

(1) فتح القدیر 1 - توم 281 - بەت، نورالایضاح ونجاة الأرواح 33 - بەت.

(2) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 260 - بەت.

وَأَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾ يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلغان ھامان، ئاللاھنى ياد ئېتىشىگە ئالدىراپ بېرىڭلار. ئېلىم - سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار. ئەگەر بىلسەڭلار، بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن زېمىنغا تارىلىپ ئاللاھنىڭ پەزىلىدىن (رىزىقىڭلارنى) تەلەپ قىلىڭلار)⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتىن بىلىمىزكى، جۈمە نامىزى پەرزدۇر. چۈنكى بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن بەلگىلىمىسىدۇر. جۈمەگە ئەزان چىققان ۋاقىتتا دەرھال نامازغا كېلىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدۇر. بۇ ۋاقىتتا سودا - سېتىق ۋە باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش ھەنەفى مەزھىپىگە كۆرە، مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. ئەمما باشقا پۈتۈن مەزھەپلەردە ھارام دەپ قەيت قىلىنغان. جۈمە نامىزى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، تارقىلىپ ئۆز مەشغۇلىيەتلىرىمىز بىلەن بولۇش مۇباھتۇر. بەزى كىشىلەر جۈمە كۈنى ئىشلەشكە بولمايدۇ، دەپ خاتا تەشۋىقاتلارنى تارقىتىپ كەلگەن. ئايەتتە كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك، جۈمە كۈنى ناماز ۋاقتىدىن باشقا ۋاقىتلاردا ئادەتتىكى كۈنلەردىكىدەك ئۆز مەشغۇلىيەتلىرىمىز بىلەن بولۇش دۇرۇستۇر. جۈمە كۈنىنى باھانە قىلىپ، باشقا دۇنيالىق ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلارنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرزدۇر. پەقەت تۆت خىل كىشىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا: بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى قۇل، ئايال، بالاغەتكە يەتمىگەن بالا ۋە كېسەل كىشى»⁽²⁾.

جۈمە كۈنىنىڭ پەزىلىتى

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كۈن چىقىپ، پاتقان كۈنلەرنىڭ

(1) جۈمۇئە سۈرىسى 9 - 10 - ئايەتلەر.

(2) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، نەيلۇل ئەۋتار 3 - توم 226 - بەت.

ئىچىدە جۈمە كۈنىدىن ئەۋزەل كۈن يوقتۇر. جۈمە كۈنىدە بىر ۋاقىت باركى، مۇئىمىن بەندە شۇ ۋاقىتنى تېپىپ ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلسا ئاللاھ ئۇنىڭ تىلىكىنى چوقۇم بېرىدۇ، بىرەر نەرسىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلىسە ئاللاھ ئۇنى چوقۇم ھىمايە قىلىدۇ»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: «جۈمە كۈنى كۈنلەر ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى كۈندۇر. بۇ كۈندە ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغان، بۇ كۈندە ئۇ جەننەتكە كىرگۈزۈلگەن ۋە بۇ كۈندە ئۇ جەننەتتىن چىقىرىلغان. قىيامەت چوقۇم جۈمە كۈنلۈكتە بولىدۇ»⁽²⁾.

ئىمام سۇيۇتى «جۈمە كۈنىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى» ناملىق ئەسىرىدە، جۈمە كۈنىنىڭ ئۇلۇغلىقىنى قەدىرلىگەن ھالدا، جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىشنىڭ 100 خاسىيىتىنى تەپسىلىي بايان قىلغان بولۇپ، مۇھىملىرى مۇنۇلار: جۈمە كۈنلۈكتە روھلار جەم بولىدۇ، قەبىرلەر زىيارەت قىلىنىدۇ، مېيىت قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىدۇ، جۈمە كۈندۈزى ياكى كېچىسى ئۆلگەن ئادەم قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىدۇ، جۈمە كۈنىدە جەھەننەم قىزىتلىمايدۇ، جۈمە كۈنىدە جەننەت ئەھلى ئاللاھ تائالانى زىيارەت قىلىدۇ⁽³⁾.

جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى يۇيۇنۇپ پاكىز بولغان ھالدا جۈمە نامىزىغا كېلىپ، كۈچى يەتكەنچە سۈننەتلەرنى ئوقۇسا، ئاندىن ئىمامنىڭ خۇتبىسىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىسا، ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە جۈمەنىڭ پەرزىنى ئوقۇسا، ئۇ كىشىنىڭ ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىلىقىدىكى، يەنە كېيىنكى

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) الدر المختار 1 - توم 772 - بەت.

ئۈچ كۈندىكى گۇناھلىرى ھەم خاتالىقلىرى يوققا چىقىرىلىدۇ»⁽¹⁾.

يەنە مەنبە ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «جۈمە كۈنىدە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان بىر سائەت باركى، مۇسۇلمان كىشى ناماز ئوقۇغان ھالىتىدە شۇ سائەتنى ئۇچرىتىپ ئاللاھتىن ياخشىلىق سوراپ دۇئا قىلسا ئاللاھ چوقۇم ئۇنىڭغا سورىغىنىنى بېرىدۇ»⁽²⁾.

جۈمە كۈنىدىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت توغرىلىق كۆپلىگەن رىۋايەتلەر بار. ئۆلىمالارنىڭ نەزىرىدە بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ئەڭ كۈچلۈكرەكى، جۈمە كۈنىدە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققان ۋاقىتتىن باشلاپ ناماز ئاخىرلاشقانغا قەدەردۇر⁽³⁾.

جۈمە نامىزىنىڭ بۇيرۇلىشىنىڭ ھېكمىتى

جۈمە كۈنى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بىر بايرام ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى بۇ مۇبارەك كۈندە مۇسۇلمانلار بىر جايغا جەم بولۇپ، بىر - بىرىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولىدۇ. ھەممىسى بىرلىكتە خۇتبىلارنى تىڭشايدۇ ۋە نامازلارنى ئادا قىلىدۇ ھەمدە باشقا ئىبادەتلەرنىمۇ بىرگە ئورۇنلاپ ساۋاب تاپىدۇ، بۇ توپلىشىشتىن مەنئى كۈچ - قۇۋۋەت ھاسىل قىلىدۇ، دىنىي ۋەز - نەسەھەتلەرنى ئاڭلاپ ئۆزلىرىنى ئىسلاھ قىلىدۇ، گۇناھلىرىغا ۋە خاتالىقلىرىغا تەۋبە قىلىپ پاكلىنىدۇ. نامازدىن كېيىن جامائەتلەردىن كېسەللەر بولسا ئۇلارنى يوقلايدۇ، ھال سورايدۇ، بىر - بىرىنىڭ قىيىنچىلىقلىرى بولسا بىرگە ھەل قىلىشقا تىرىشىدۇ ۋە مۇندىن باشقا كۆپلىگەن ئىجتىمائىي ياخشى ئىشلارنى بۇ مۇبارەك كۈننىڭ شارائىتى

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 263 - بەت.

بىلەن قىلىشقا مۇۋەپپەق بولىدۇ.

جۈمە نامىزى پەرز بولىدىغان كىشىلەر

جۈمە نامىزى تۆۋەندىكى يەتتە شەرت ھازىر بولغان كىشىگە پەرزدۇر:

1 - ئەر بولۇش. ئاياللارغا جۈمە نامىزى پەرز ئەمەس. ئەمما ئوقۇسا ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

2 - ھۆر بولۇش. ئەسىر ياكى سولاقتا بولغانلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

3 - سەپەر ئۈستىدە بولماسلىق. يولۇچىلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

4 - ئەما (كۆزى كور) بولماسلىق. كورلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

5 - مېيىپ بولماسلىق. جىسمانىي مېيىپ كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.

6 - كېسەل بولماسلىق. ماڭالمايدىغان ئېغىر بىمارلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

7 - كۆڭلىدە دۈشمەن ۋەھىمىسى بولماسلىق. جۈمەگە بارسا ھاياتى تەھدىدكە ئۇچراش ئېھتىمالى بار كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.

جۈمە ئوقۇشى پەرز بولمىغان يۇقىرىقى كىشىلەر ئەگەر جۈمە ئوقۇسا، ئۇلاردىن شۇكۈننىڭ پىشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ.

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزلىرى

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ: بىرى، جۈمەنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش، ئىككىنچىسى، نامازدىن بۇرۇن خۇتبە (ئىككى خۇتبە) ئوقۇلۇشىدىن ئىبارەتتۇر. خۇتبىنى ئاڭلاش پەرزدۇر.

خۇتبە

خۇتبە - ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇسانا ئېيتىش دېمەكتۇر. چۈنكى قۇرئان كەرىمنىڭ ﴿ئاللاھنى ياد ئېتىشكە ئالدىراڭلار﴾ دېگەن ئايىتىدىكى ﴿ياد ئېتىش﴾ تىن مەقسەت پۈتۈن تەپسىر شۇناس

ئالمىلارنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن خۇتبىدۇر.

خۇتبىنى ئەرەبچە ئوقۇشقا بولغىنىدەك، ھەر مىللەت ئۆز تىلىدا ئوقۇشۇمۇ جائىزدۇر. خۇتبىنى ئەرەب تىلىدا ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەمدۇسانا بىلەن دۇرۇدلارنى ئەرەب تىلىدا ئېيتىشىمۇ، خۇتبىدىكى ئەرەب - مەرۇپ، ۋەز - نەسەھەتلەرنى جامائەتنىڭ چۈشىنىشى ئۈچۈن ھەر مىللەتنىڭ ئۆز تىلىدا سۆزلىشى تولىمۇ زۆرۈردۇر⁽¹⁾.

خۇتبە ئوقۇشنىڭ كەيپىيىتى

ئىمام ئۇزۇن سۈرىدىن بىرىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئىچىدە ئىككى خۇتبە ئوقۇيدۇ. ئىككى خۇتبە ئارىسىدا ئۈچ ئايەت ئوقۇغۇچىلىك ۋاقىت ئولتۇرىدۇ. ئىككىنچى خۇتبىنى بىرىنچى خۇتبىدىن بىر ئاز تۆۋەنرەك ئاۋاز بىلەن ئوقۇيدۇ. ئىمام خۇتبىنى جامائەتكە قاراپ ئۆرە تۇرۇپ ئىگىزرەك بىر جايدا ئوقۇيدۇ. خاتىب (خۇتبە ئوقۇغۇچى) نىڭ تاھارەتلىك بولۇشى، كىيىمى پاكىز بولۇشى ۋە ئەۋرەت جايلىرى يېپىق بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

خاتىب بىرىنچى خۇتبىدە ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا ئېيتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ۋە سالام ئېيتىپ بولۇپ، قۇرئاندىن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر - ئىككى ئايەت ئوقۇيدۇ ۋە كىشىلەرگە ۋەز - نەسەھەت قىلىدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ يەنە ئىككىنچى خۇتبىنى باشلايدۇ. ئىككىنچى خۇتبىدە، يەنە ئاللاھقا ھەمدۇسانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، سالام ئېيتىپ بولۇپ، مۇئمىنلەرگە دۇئا قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن خۇتبە تامام بولىدۇ. ئاندىن نامازغا باشلايدۇ. ئىمام ئەزەمنىڭ نەزىرىدە، خۇتبىنىڭ ئەڭ قىسقا مىقدارى «ئەلھەمدۇ لىللاھ» ياكى «لا ئىلاھە ئىللە لىلاھ» دېيىش بىلەنمۇ ئادا تاپىدۇ. بىراق مەكرۇھ سانىلىدۇ. ئەمما

(1) فتح القدیر 1 - توم 757 - 760 - بەتلەر مراقي الفلاح 87 - بەت.

ئىمام ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرە، خۇتبىنى بەك قىسقا ئوقۇشقا بولمايدۇ. خۇتبىنىڭ ئەڭ قىسقا مىقدارى تەشەھھۇد (ئەتتەھىيانۇ) ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتۇر. شۇنىڭدەك، خۇتبىنى بەك ئۇزۇن ئوقۇپ جامائەتنى زېرىكتۈرۈشمۇ مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

جۈمە كۈنىدىكى سۈننەت ئەمەللەر

جۈمە كۈنىدە ياكى جۈمە ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن قىلىش سۈننەت بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - جۈمە نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن غۇسلى قىلىش، ئۆزىگە ھەم كىيىملىرىگە خۇشبويايلارنى چېچىش ۋە چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش. غۇسلى قىلىش ۋاقتى جۈمە كۈنى سەھەردىن جۈمە ۋاقتىغىچە بولۇپ، غۇسلىنى كېچىكتۈرۈپ، جۈمە نامىزىغا بېرىش ئالدىدا قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش يېقىمسىز ھىدلار بىلەن جامائەتنى راھەتسىز قىلماسلىقتىن ئىبارەت غۇسلىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياخشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «جۈمە نامىزىغا كەلگەن كىشى يۇيۇنۇپ كەلسۇن»⁽²⁾.

ئەمما خۇشبوياي قوللىنىش ۋە چىرايلىق كىيىنىش توغرىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى جۈمە كۈنلۈكتە يۇيۇنۇپ، خۇشبوياي نەرسىلەرنى ئۆزىگە چاچقان ۋە ئەڭ چىرايلىق كىيىمنى كىيگەن ھالدا، تەمكىنلىك بىلەن مەسجىدكە كەلسە، ئاندىن سۈننەت نامىزىدىن خالىغانچە ئوقۇسا ۋە ھېچكىمگە ئازار بەرمىسە، ئاندىن ئىمام خۇتبىگە باشلىغاندىن نامازغا تۇرغىچە سۆز قىلماي جىم ئولتۇرسا، ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىسىدىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽³⁾.

2 - جۈمە كۈنلۈكتە خۇتبىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت، جۈمەنىڭ

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 262 - بەت.

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

پەرزىدىن كېيىن تۆت رەكئەت، جەمئى 8 رەكئەت سۈننەت ئوقۇش.
ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە:
«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمەدىن ئىلگىرى تۆت رەكئەت سۈننەت
ئوقۇيتتى» دېيىلگەن⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەر جۈمەدىن كېيىن
سۈننەت ئوقۇماقچى بولساڭلار، تۆت رەكئەت ئوقۇڭلار»⁽²⁾.

جۈمەدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈننەتنىڭ ئېزى ئىككى رەكئەت،
كۆپى ئالتە رەكئەتتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان.

3 - جۈمە كۈنلۈكتە كەھفى سۈرىسىنى ئوقۇش.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە كېچىسىدە (ياكى
كۈندۈزىدە) كەھفى سۈرىسىنى ئوقۇغان كىشىگە ئۆزى بىلەن ھەرەم
ئارىسىدا بىر نۇر بېرىلىدۇ»⁽³⁾.

4 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىش .

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزەل
كۈنۈڭلار جۈمە كۈنىدۇر. بۇ كۈندە ماڭا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىڭلار،
ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئېيتقان دۇرۇدلىرىڭلار ماڭا كۆرسىتىلىپ تۇرىدۇ»⁽⁴⁾.

جۈمە كۈنىدە ھارام بولىدىغان ئىشلار

جۈمە كۈنىدە قىلىش ھارام بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - جۈمە كۈنىدە ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققان
ۋاقتىدا سودا - سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىش. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان

(1) ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم، ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) دارىمى ۋە بەيھەقى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(4) ئىمام ئەبۇداۋۇد ۋە باشقىلار رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

كەرمىدە: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ» يەنى (ئى ئىمان ئېيتقانلار! جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلغان ھامان، ئاللاھنى ياد ئېتىشكە ئالدىراپ بېرىڭلار، ئېلىم - سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار، ئەگەر بىلسەڭلەر بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر)⁽¹⁾.

2 - مەسجىد تە براۋنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇۋېتىپ ئۆزى ئولتۇرۇش. چۈنكى مەسجىدلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيلىرى بولۇپ، ئۇنىڭغا كىرگەنلەر بىر - بىرىدىن ئىلىم، مەنسەپ، مەرتىۋە، بايلىق ۋە باشقا تەرەپلەردىن قانچىلىك پەرقلىق بولۇپ كەتسۇن، ھەممىسى ئوخشاشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە كۈنلۈكتە سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆزىنىڭ دىنىي قېرىندىشىنى گەرچە ئۆزىنىڭ ئورنىدا ئولتۇرغۇزغان بولسىمۇ، كېيىن ئورۇن تالاشىپ ئۇنى ئولتۇرغان يېرىدىن تۇرغۇزۇۋەتمىسۇن، بەلكى جامائەتكە «ئورۇن بېرىڭلار» دېسۇن»⁽²⁾.

3 - مەسجىد تە ئىمامدىن باشقىلارنىڭ جامائەتنىڭ بويىدىن ياكى مۇرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتۈشى. خۇسۇسەن ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا باشقىلارنىڭ مۇرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتۈش قەتئىي خاتادۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش ئولتۇرغان جامائەتكە ئازار بەرگەنلىكتۇر. ياخشىلىق قازىنىمەن دەپ مەسجىدكە كىرگەن كىشىنىڭ باشقىلارغا ئازار بېرىپ گۇناھ ئىشلىشى ھەقىقەتەن ئېچىنىشلىق ئىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقىلارنىڭ بويىدىن ئاتلاپ ئالدىنقى سەپكە ئۆتمەكچى بولغان براۋنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭغا: «ئولتۇر! جامائەتكە ئازار قىلىدىك» دېگەن⁽³⁾.

ئەمما زادى ئالدىنقى سەپكە ئۆتمەسە مەسجىدتىن ئورۇن تاپالمايدىغان

(1) جۈمۇئە سۈرىسى 9 - ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ۋە ئالدىنقى سەپلەردە بوش ئورۇنلار بولغان شارائىتتا، باشقىلارغا ئازار بەرمەستىن ئۆتۈش جائىزدۇر. بىراق ئىمام خۇنبە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا قايسىبىر سەۋەب بىلەن جامائەتتىن ئاتلاپ ئۆتۈش جائىز ئەمەس.

جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى

جۈمە نامىزىنى ئوقۇغانلارنىڭ ھەممىسىدىن شۇ كۈننىڭ پىشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ. تېخىمۇ ساۋابلىق بىر پەرز ئۈچۈن يەنە بىر پەرزنى قالدۇرۇپ قويۇش پىرىنسىپى بويىچە، جۈمەنىڭ پەرزى پىشىن نامىزىنىڭ پەرزىدىن مۇھىم ۋە ئۇلۇغ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق بولغان ئىكەن، جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھىنىڭ باشقا پەرز نامازلاردىن بىرەرسىنى تەرك ئەتكەنلىكنىڭ گۇناھىدىن ئېغىر ۋە قاتتىق بولىدىغانلىقى تەبىئىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «جۈمە نامىزىنى تەرك ئەتكۈچىلەر بۇ قىلىقنى تاشلىسۇن! بولمىسا ئاللاھ ئۇلارنىڭ قەلبىنى بېچەتلىۋېتىدۇ، ئاندىن ئۇلار غاپپىلاردىن بولۇپ كېتىدۇ»⁽¹⁾.

جىنازە نامىزى (مىيىت نامىزى)

مۇلاھىزە:

ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان ئادەم، مەيلى ئۇ ھاياتىدا تائەت - ئىبادەت بىلەن ئۆتكەن تەقۋادار بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتتىن بېغەم، غەپلەت ئىچىدە ئۆتكەن ئاسىي - گۇناھكار بەندە بولسۇن، ئۇ ئۆلگەن ۋاقتىدا، ئۆزىنىڭ چوقۇم ئىسلامى يوسۇندا دەپنە قىلىنىشىنى ياقىتۇردۇ ۋە ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى ھەم ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمۇ، ئۇنى مۇسۇلمانچە يەرلەشنى خالايدۇ.

مىيىتنى يۇيۇش، كېپەنلەش، جىنازە نامىزىنى ئوقۇش، قەبرىگە

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ئېلىپ بېرىش، دەپنە قىلىش قاتارلىق بىر قاتار ئىسلامىي قائىدە - يوسۇنلاردىن كۆپىنچە كىشىلەرنىڭ خەۋىرى يوق. جىنازە نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلارمۇ ھازىرقى ئۇيغۇر جەمئىيىتىمىزدە كۈندىن - كۈنگە ئازىيىپ بارماقتا. بۇ تولىمۇ ئېچىنىشلىق ئىش. چۈنكى كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز، جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرىنى ئۆگىنىشكە بۇ نامازلارنى ئوقۇشنى خالىغانلار موھتاج. شۇڭا ناماز ئوقۇشنى خالىمىغانلار بۇ نامازلارنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرىنى سۈرۈشتە قىلىپ كەتمەيدۇ، ئۆگىنىشكىمۇ ئىنتىلمەيدۇ. ئەمما جىنازە نامىزى باشقىچە، جەمئىيەتتىكى مەن مۇسۇلمان دەپ يۈرگەن ھەر قانداق ئۇيغۇر ئۆزىنىڭ قەدىرلىك ئاتا - ئانىسىنى ۋە باشقا سۆيۈملۈك، ئەزىز تۇغقانلىرىنى مۇسۇلمانچە قائىدە - يوسۇن بىلەن يەرلەشنى خالايدۇ. چۈنكى بىر نەرسىسى ئۆلگەن كىشىنىڭ كۆڭلى سۇندۇ، ئۆلگەن كىشىسىگە ئىچ ئاغرىتىدۇ، ئۇنىڭ ئاخىرى تەكە ئاللاھ تائالا كۆرسەتكەن يوسۇندا بېرىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن مېيىتنى ئىسلامىي يوسۇندا يۇيۇپ كېپەنلەش، نامىزنى ئوقۇش، قەبرىگە ئېلىپ بېرىش ۋە دەپنە قىلىش قائىدىلىرىنى ئۆگىنىشكە زور ئېھتىياجلىق بولىدۇ. خۇسۇسەن، غەيرى ئىسلامىي مەملىكەتلەردە باشايدىغان ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىز، ئۇ مەملىكەتلەر ۋە جەمئىيەتلەردە مۇسۇلمانلار ئاز بولغانلىقتىن، ئۆلۈكلىرىنى ئىسلامىي يوسۇندا دەپنە قىلىش قائىدىلىرىنى ئۆگىنىشكە تېخىمۇ زور ئېھتىياجلىقتۇر. شۇ سەۋەبتىن مەن جىنازە نامىزىنى ئىمكان قەدەر كېڭەيتىپ، چۈشىنىشلىك ۋە تەپسىلىي يېزىشقا ئەھمىيەت بەردىم.

ئۆلۈمنىڭ ھەقىقىتى

ئۆلۈم - جاننىڭ بەدەندىن ئايرىلىشى بولۇپ، ئۇ پانىي ئالەم بىلەن باقىي ئالەم ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆۋرۈك. بۇدۇنيا ئاخىرەتنىڭ

ئېكىنزارلىقىدۇر. بۇ دۇنيادىكى ھاياتىدا ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇپ قالدۇ ۋە ھېساب بېرىشى ئاسان بولىدۇ. شۇنداقلا، جەننەتلەردە مەڭگۈ قالغۇچىلاردىن بولىدۇ. ئەمما ھاياتىنى كۇپرى، زالالەت ۋە گۇناھ - مەسىيەتلەر بىلەن ئۆتكۈزگەنلەر ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولغۇچىلاردۇر.

ئۆلۈم - بىر ئالەمدىن يەنە بىر ئالەمگە يۆتكىلىش بولۇپ، ئۇ ھەرگىز مەڭگۈلۈك يوقىلىش ئەمەس.

ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش

ھەر ۋاقىت ئۆلۈمنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈش يولىدا تىرىشىش كاتتا ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى ئۆلۈمنى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈشكە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئۆلۈمنى كۆپ ياد ئېتىڭلار»⁽¹⁾.

ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىش، گۇناھلارغا تەۋبە قىلىش ۋە تائەت - ئىبادەتكە يۈزلىنىش بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَاحِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ يەنى (كىمكى، رەببىگە ئۇچرىشىشنى ئۈمىد قىلىدىكەن، ياخشى ئىش قىلسۇن. رەببىگە قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن)⁽²⁾.

كېسەل يوقلاش

كېسەل يوقلاش كاتتا ساۋابلىق ئىش بولۇپ، جەمئىيەت كىشىلىرى ئۆتتۈرىسىدا مېھرى - مۇھەببەت ۋە ئىناقلىقنى كاپالەتلەندۈرىدىغان

(1) ئىمام تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) كەھق سۇرىسى 110 - ئايەت.

بىر ئېسىل پەزىلەت. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر مۇسۇلماننىڭ يەنە بىر مۇسۇلمان قېرىندىشى ئۈستىدىكى ھەققى ئالتە بولۇپ، ئۇلار: ئۇنىڭغا ئۇچراشقنىڭدا سالام بېرىشنىڭ، سېنى چاقىرسا ھازىر بولۇشىڭ، سەندىن نەسىھەت قىلىشىڭنى سورىسا نەسىھەت قىلىشىڭ، چۈشكۈرسە «ئەلھەمدۇ لىللاھ» دېيىشىڭ، ئاغرىپ قالسا يوقلىشىڭ، ۋاپات بولسا جىنازىسىغا ھازىر بولۇشىڭدۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېسەل يوقلىغاندا مۇنۇ دۇئانى يەتتە قېتىم ئوقۇيتتى: ﴿أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يُشْفِيَكَ﴾ يەنى «ئۇلۇغ ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ ئاللاھتىن سىزگە شىپالىق تىلەيمەن»⁽²⁾.

سەكراتىكى كىشىنىڭ تەۋبىسى ۋە ئىمانى

پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بۇرۇن ئىمان ئېيتماستىن سەكراتقا چۈشكەندە ياكى ئۆلىدىغانلىقى ئۆزىگە شەكسىز ئايان بولغان ۋاقىتتا ئېيتقان ئىماننىڭ قوبۇل بولمايدىغانلىقىدا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىگە ئاساسلانغان: ﴿فَلَمْ يَكْ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا﴾ يەنى (بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا ئېيتقان ئىماننىڭ ئۇلارغا پايدىسى بولمىدى)⁽³⁾.

بۇ ئايەتتىن، بۇرۇن ئىمان ئېيتماستىن جېنى ھەلقۇمغا كېلىپ قېلىپ ئۆلۈش ئالدىدا ئېيتقان ئىماننىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولمايدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

قۇرئان كەرىم تۆۋەندىكى ئايەتلەردە، پىرئەۋنىنىڭ ھالاك بولغانلىق قىسسىسىنى بايان قىلىش ئارقىلىق جان ھەلقۇمغا يەتكەندە، ئۆلۈمدىن قورقۇپ ئېيتقان ئىماننىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل

(1) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام تېرمىزى ۋە ھاكىم رىۋايىتى.

(3) غافىر سۈرىسى 85 - ئايەت.

بولمايدىغانلىقىنى بىزگە بىلدۈرمەكتە. (وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْعَرَقُ قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ. الْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ. فَأَلَيْكُم نَجِيكَ بِيَدِنِكَ أَتَكُونُ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ) يەنى «بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى دېڭىزدىن ئۆتكۈزۈۋەتتۇق، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى زۇلۇم ۋە زوراۋانلىق قىلىش ئۈچۈن دەرھال ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىدى. پىرئەۋن غەرق بولىدىغان چاغدا: «ئىمان ئېيتتىمكى، ئىسرائىل ئەۋلادى ئىمان ئېيتقان ئىلاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئەمدى مەنمۇ مۇسۇلمانلاردىن بولدۇم» دېدى» [90]. (ئۇنىڭغا شۇنداق دېيىلدى) «ئەمدىمۇ؟ (يەنى ئەمدى ئىمان ئېيتامسەن؟) ھالبۇكى، ئىلگىرى (ئاللاھقا) ئاسىيلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلاردىن ئىدىڭ. [91]. سېنىڭ كېيىنكىلەرگە ئىبرەت بولۇشۇڭ ئۈچۈن، بۈگۈن سېنىڭ جەستىڭنى (دېڭىزدىن) چىقىرىپ قويىمىز. چۈنكى نۇرغۇن كىشىلەر بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزدىن غاپلىدۇر.»⁽¹⁾

ئاللاھ تائالا ۋەدىسىگە ئاساسەن، پىرئەۋننىڭ جەسىدىنى دېڭىزدىن چىقىرىپ ساقلاپ قالغان. بۇ جەسەد ئىنگىلىزلەر تەرىپىدىن مىسىرنىڭ سۇۋەيس قانىلى ئېچىلغاندا، «جەبەلەين» دېگەن جايدىن تېپىلىپ، ئەنگىلىيىگە ئېلىپ كېتىلگەن. بۇ جەسەتنىڭ ئۆمرىنى بىلىش ئۈچۈن، جەسەتلەرنىڭ ئۆمۈرلىرىنى بىلىشتە قوللىنىلىدىغان ھەرتۈرلۈك مېتودلارنىڭ ھەممىسى قوللىنىلغاننىڭ سىرتىدا، كاربون 14 مېتودىمۇ ئىشقا سېلىنغان. ئەجەپلىنەرلىكى، بۇ جەسەت 3000 يىللىق بولۇپ چىققان بولسىمۇ، ئۇنىڭ تېرىسىلا چۆرۈگەن، ئەمما ئورگانلىرى بۇزۇلمىغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ جەسەت مۇميا قىلىنمىغان ئىكەن. چۈنكى مۇميا قىلىنغان جەسەتلەرنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى ئېلىپ تاشلىنىدۇ. بۇنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى جايدا ئېدى.

(1) يۈنۈس سۈرىسى 92-90- ئايەتلەر.

ھازىر بۇ جەسەت «لوندۇن تەبىئەت مۇزىيى» دا كۆرگەزمىگە قويۇلماقتا. بۇ ۋەقەلىك قۇرئان كەرىمنىڭ ھەقىقىتى ۋە مۆجىزىلىرىنى ئىسپاتلاپ تۇرماقتا. مۇسۇلماننىڭ تەۋبىسىمۇ سەكراتقا چۈشۈشتىن بۇرۇن بولۇشى كېرەك. جېنى ھەلقۇمغا كېلىپ قالغان كىشىنىڭ تەۋبىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ يەنى (ئاللاھ قوبۇل قىلىشنى ۋەدە قىلغان تەۋبە يامانلىقنى نادانلىقتىن قىلىپ سېلىپ، ئاندىن ئۇزۇنغا قالماي تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىدۇر؛ ئاللاھ ئەنە شۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ)⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ بەندىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ جېنى ھەلقۇمغا كېلىپلا قالمىغان بولسا»⁽²⁾.

بىراۋ سەكراتقا چۈشكەندە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

بىراۋنىڭ سەكراتقا چۈشكەنلىكى ئۇنىڭ پۇتلىرىنىڭ بوشىشىپ سوزۇلىشى، دىمىقنىڭ قىسىلىپ گەپ - سۆزىنىڭ تىترىشى ۋە ئىككى چېكىسىنىڭ قورۇلۇپ قېلىشىدىن بىلىنىدۇ.

سەكراتقا چۈشكەن كىشى ئۈچۈن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئوڭ يېنىغا ياتقۇزۇش ۋە قىبلىگە قارىتىش

بىراۋ سەكراتقا چۈشكەندە، ئۇ ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلۇپ، يۈزى بىلەن كۆكسى قىبلە تەرەپكە قارىتىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدى ھەرەم توغۇرۇلۇق: «تىرىك ۋە ئۆلۈك ھەممە ھاللىتىڭلاردا ئۇ سىلەرنىڭ

(1) نىسا سۇرىسى 17 - ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد، ئىمام ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ھىببان رىۋايىتى.

قبلەڭلاردۇر» دېگەن⁽¹⁾.

يەرنىڭ تارلىقى ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلى ئۇنىڭ يۈزى بىلەن كۆكسىنى قىبلىگە يۈزلەندۈرۈشكە ئىمكانىيەت بولمىغاندا، ئۇنى ئوڭدىسىغا يانتقۇزۇپ، يۈزى بىلەن ئىككى پۇتىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىش يېتەرلىكتۇر. بۇنداق قىلىشمۇ قىيىن بولغاندا، يانتقان پىتى تەرك ئېتىلىدۇ.

2 - شاھادەت كەلىمىسىنى تەلقىن قىلىش

سەكراتتىكى كىشىگە شاھادەت كەلىمىسى تەلقىن قىلىنىدۇ (ئوقۇتىلىدۇ). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق» دېگەن كەلىمىنى تەلقىن قىلىڭلار»⁽²⁾.

ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، ئىككى شاھادەت - ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ﴾ (ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەرھەق ئەلچىسىدۇر) - تولۇق تەلقىن قىلىنىدۇ. چۈنكى بىرىنچى شاھادەت ئىككىنچى شاھادەتتىن قوبۇل قىلىنمايدۇ. شاھادەت كەلىمىلىرىنى تەلقىن قىلىشتا، سىلىقلىق ۋە يۇمشاقلىق بىلەن قىلىنىدۇ، سەكراتتىكى كىشىنى بىزار قىلماسلىق ئۈچۈن شاھادەتنى كۆپ تەكرارلاش ياكى ئۇنى ئېيتىشقا زورلاشقا بولمايدۇ. بىر قېتىملا ئوقۇتسا يېتەرلىكتۇر⁽³⁾.

3 - مېيىتنىڭ كۆزلىرىنى يۇمدۇرۇش

سەكراتتىكى كىشى جان ئۈزگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ كۆزلىرى يۇمدۇرىلىدۇ ۋە زاتىقى تېڭىلىدۇ. بۇ ئەسنادا، ئاللاھنىڭ نامى بىلەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى بويىچە ئىش كۆرىمىز. ﴿ئى ئاللاھ! بۇ مەرھۇمنىڭ ئىشىنى ئاسان قىلغىن، كېيىنكى ئىشلىرىنىمۇ ئوڭايلاشتۇرغىن، ئۇنى ساڭا ئۇچرىتىش بىلەن بەختلىك قىلغىن﴾ دەپ دۇئا قىلىش تەۋسىيە

(1) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) اللباب شرح الكتاب 69 - بەت.

قىلىندۇ. مېيىتنىڭ ئىككى قولى ئىككى تەرىپىگە قويۇپ بېرىلدى. مېيىتنى دۈم يانتقۇزۇپ قويۇشقا بولمايدۇ.

مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار

مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئالدىراپ قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار ئۈچ بولۇپ، مېيىتنى يۇيۇپ كېپەنلەش، ئۇنىڭ قەرزلىرى بولسا تۆلەش، ۋەسىيەتلىرى بولسا ئورۇنلاشتۇرۇش. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1 - مېيىتنى يۇيۇپ كېپەنلەپ نامىزنى ئوقۇشقا ھازىرلاش ئىشلىرىنى كېچىكتۈرمەستىن، ئالدىراپ ئورۇنلاش ياخشى ئەمەللەردىن سانىلىدۇ. بۇ جەھەتتىكى بۇزۇلۇپ ياكى ئۆزگىرىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئىمام مالىك «مېيىتنى قەدىرلىگەنلىك ئۇنى قاراگاھىغا تېزىرەك ئۇزۇتۇپ قويۇشتۇر» دېگەن.

2 - مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئۇنىڭ قەرزلىرىنى تۆلەش مېيىتنىڭ مەسئۇلىيىتىنى يېنىكلەشتۈرۈش ئۈچۈندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇئمىن كىشىنىڭ جېنى ئۇنىڭ قەرزىسى ئادا قىلمىغىچە شۇ قەرزىگە باغلاقلقتۇر»⁽¹⁾.

بۇ قەرزنى تۆلەشكە يېتەرلىك پۇل - مېلى بار تۇرۇپ، ئۇنى تۆلىمەستىن تۆلگەن كىشى ھەققىدە كەلگەن ھەدىس بولۇپ، قەرزنى تۆلەشكە پۇلى يوقلىقىدىن ئۇنى تۆلىيەلمىگەن بولسىمۇ، قەرزنى تۆلەيمەن دېگەن نىيەتتە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە كەلسەك، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنىڭ قەرزىدىن ئۆتۈپتىدىغانلىقى توغرىلۇق ھەدىسلەر كەلگەن. ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى قەرزدار بولۇپ، ئۇنى تۆلەش نىيىتىدە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتسە، ئاللاھ تائالا ئۇنى كەچۈرىدۇ ۋە قەرز

(1) ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايىتى.

ئىگىسىنى ئۆزى خالىغان نەرسە بىلەن رازى قىلىدۇ. كىمكى قەرزدار بولۇپ، ئۇنى تۆلەشنى كۆڭلىدە ئويلاپمۇ قويماستىن ئۆلگەن بولسا، ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىدە، قەرز ئىگىسىنىڭ ھەققىنى ئۇنىڭ (ساۋابى)دىن ئېلىپ بېرىدۇ»⁽¹⁾.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغان: «قەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: قەرزنى تۆلەش نىيىتىدە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ قەرزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا مەن كېپىلمەن، ئەمما قەرزنى تۆلەشنى نىيەت قىلماستىن ئۆلگەن كىشىگە كەلسەك، دىنار ياكى دىرھەم ئەسقا تىمایدىغان قىيامەت كۈنىدە قەرز ئىگىسىگە ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىلىدۇ»⁽²⁾.

3 - مېيىتنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى يۈرگۈزۈش، مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى قەرز دۇر. مېيىتنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى يۈرگۈزۈشكە ئالدىراشنىڭ ھېكمىتى، ۋەسىيەت قىلىنغۇچىنىڭ ۋەسىيەت قىلىنغان نەرسىدىن تېز رەك پايدىلىنىشى ۋە مېيىتنىڭمۇ ۋەسىيەت قىلغان نەرسىسىنىڭ ساۋابىغا تېز رەك ئېرىشىشى ئۈچۈندۇر⁽³⁾.

مېيىتنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى

مېيىتنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە قېرىنداشلىرى، شۇنداقلا ئورۇق - تۇغقان، يېقىن - يورۇقلىرى ئۈستىدە تۆت ھەققى بولىدۇ. بۇ تۆت ھەقنى ئادا قىلىش مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈچۈن پەرز دۇر. بۇ ھەقلەرنىڭ بىرىنچىسى، مېيىتنى يۇيۇپ، كېپەنلەپ نامزىنى ئوقۇش، ئىككىنچىسى، مېيىتنىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرۈش، ئۈچىنچىسى، جىنازىنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈش،

(1) تەبەرائى رىۋايىتى.

(2) تەبەرائى رىۋايىتى.

(3) الدر المختار 1 - توم 795 - بەت، فتح القدير 1 - توم 446 - بەت، مراقى الفلاح 94 - بەت، بداية المجتهد 1 - توم 218 - بەت.

تۆتىنچى مېيىتنى دەپنە قىلىشتۇر.

مېيىت ئەگەر يۇيۇلماستىن ياكى كېپەنلەنمەستىن دەپنە قىلىنغان بولسا، قەبرىنى ئېچىپ مېيىتنى چىقىرىپ كېرەكلىك ئىشلارنى تولۇقلاپ ئاندىن قايتا دەپنە قىلىش لازىم.

مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى ھەقىلىرى، شۇنداقلا ۋارىسلار ئۈستىدىكى مېيىتقا مۇناسىۋەتلىك پەرزلەرنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى پەرز: مېيىتنى يۇيۇش

مېيىتنى يۇيۇش پەرز كىفايە ئەمەللىرىدىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسىدىن يېقىلىپ چۈشۈپ ئۆلگەن بىر ئادەم توغرىلىق: «ئۇنى سۇ ۋە سىدىر بىلەن يۇيۇڭلار، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئىككى كىيىمى بىلەن كېپەنلەڭلار» دەپ بۇيرىغان⁽¹⁾.

سىدىر - ئەرەبچە «نەبەق» دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ ئىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى سوپۇنغا ئوخشاش كىر ئېلىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغانلىقتىن، ئۆتمۈشلەردە سىدىر سوپۇن ئورنىدا قوللىنىلاتتى.

مېيىتنى يۇغۇچىلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مېيىتنى يۇيۇشتا، ھەر جىنس ئۆز جىنسىنى، يەنى ئەر مېيىتىنى ئەر، ئايال مېيىتىنى ئايال يويىدۇ. ھەتتا بىرەر ئەر مېيىتىنى يۇيۇش ئۈچۈن بىر مۇسۇلمان ئايال بىلەن بىر كاپىر ئەردىن باشقا ھېچكىم بولمىغاندا، بۇ ئەر مېيىتىنى يۇيۇش ئۈچۈن كاپىر ئەركىشى مۇسۇلمان ئايالدىن ھەقلىقتۇر. چۈنكى ئۇ ئەر. شۇنداقلا، ئايال مېيىتىنى يۇيۇش ئۈچۈن ئاياللار شۇ مېيىتنىڭ ئېرىدىن ھەقلىقتۇر. بۇ پۈتۈن مەزھەپلەر بىردەك ئىتتىپاققا كەلگەن مەسىلدۇر.

ئەمدى، ئەر ئۆزىنىڭ ئايالىنى يۇسا بولامدۇ؟ دېگەن مەسىلىگە

(1) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

كەلسەك، بۇ مەسىلىدە، فىقھ شۇناسلار ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، ئەرنىڭ ئايالىنى يۇيۇشى ۋە تۇتۇشى جائىز ئەمەس. چۈنكى ئايالنىڭ ئۆلۈشى بىلەن ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى نىكاھ ئاجرىغان بولىدۇ. شۇندىن كېيىن، ئېرى ئايالى ئۈچۈن يات كىشىگە ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. مەلۇمكى، يات بىر ئەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئايالى بولمىغان بىرىسىنىڭ بەدىنىنى تۇتۇشى جائىز بولمىغان يەردە، ئۇنى يۇيۇشى تېخىمۇ جائىز ئەمەس.

ئەمما ئايالنىڭ ئۆز ئېرىنى يۇيۇشى جائىزدۇر. چۈنكى بۇ ئايال گەرچە ئېرى ئۆلۈشى بىلەن ئۇنىڭ نىكاھىدىن ئاجرىغان بولسىمۇ، ئىددىتى توشمىغىچە شۇ ئەرنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىن چىقىپ كېتەلمەيدۇ. شۇڭا ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال تۆت ئاي 10 كۈن توشمىغىچە تۇرمۇشقا چىقالمايدۇ. شۇ سەۋەبتىن بۇ ئايالنىڭ ئېرىنى يۇيۇشى جائىز. ھەتتا تالاق رەجئى (ئايالنى شۇ تالاقنىڭ ئىددىتى توشمىغان مۇددەت ئىچىدە قايتا نىكاھ ئوقۇماستىن قايتۇرۇپ ئالغىلى بولىدىغان تالاق) بىلەن تالاق قىلىنغان ئايالنىڭمۇ، ئېرىنى يۇيۇشى جائىز دېيىلگەن.

ئەمما بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنى ئەر - ئايال قانداقلا كىشىنىڭ يۇيۇشى مۇتلەق جائىزدۇر⁽¹⁾.

ئەمما باشقا كۆپچىلىك مەزھەپلەرگە كۆرە، ئەر - ئاياللارنىڭ بىرى ئۆلگەندە، بىرىنىڭ يەنە بىرىنى يۇيۇشى جائىزدۇر. لېكىن مېيىتنىڭ بەدىنىنى قول بىلەن بېۋاسىتە تۇتماستىن، لۇڭگە ياكى پەلەي بىلەن تۇتۇشى لازىم. فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋاپات بولغاندا، ئۇنى ئېرى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يۇغانلىقى، ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولۇش ئالدىدا، ئايالىغا ئۆزىنى يۇيۇشى ھەققىدە ۋەسىيەت قىلغانلىقى ۋە

(1) الدر المختار، 1 - توم 800 - بەت، تحفة الفقهاء 81 - بەت.

ئەمەلىيەتتە شۇنداق قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان⁽¹⁾.

مېيىتنى يۇيۇش، كېپەنلەش ئۇسۇلى

مېيىتنى يۇيۇشتىن ئاۋۋال، مېيىت تۈپتۈز ئۈستەل ئۈستىدە ئۆلگەن پېتى ياتقۇزۇلۇپ، ئەۋرەت ئەزالىرى يۆرگىلىدۇ ۋە كىيىمى چىقىرىلىدۇ، ئاندىن ئۇنى ئېغىز، بۇرنىنى چايقىماستىن تاھارەت ئالدۇرۇپ بولۇپ، بەدىنى سىدىر دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرىدىن قاينىتىپ سوۋۇتۇلغان سۇ ياكى پاكىز تەبىئىي سۇ بىلەن سوپۇنلاپ يۇيۇلىدۇ. ئەمما بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار تاھارەت ئالدۇرۇلمايدۇ.

مېيىتنى يۇيۇش جۈنۇپ كىشىنىڭ غۇسلى قىلغىنىغا ئوخشاش بىر غۇسلى بولغانلىقى ئۈچۈن، مېيىتنىڭ ھەر بىر ئەزاسىنى بىر قېتىمدىن يۇيۇش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. ئەمما ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش مۇستەھەبتۇر. ئەگەر مېيىت ئۈچ قېتىم يۇيۇش بىلەنمۇ پاكىزلانمىسا، بەش قېتىم ياكى يەتتە قېتىم يۇيۇشقا بولىدۇ.

مېيىتنى يۇيۇشتا، ئالدى بىلەن بېشى يۇيۇلىدۇ. ئاندىن مېيىتنى ئاۋۋال سول تەرىپىگە ياتقۇزۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپى پاكىز يۇيۇلىدۇ، ئاندىن ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇپ تۇرۇپ سول تەرىپى پاكىز يۇيۇلىدۇ. مېيىتنىڭ سول ۋە ئوڭ تەرەپلىرىنىڭ ئۈستەلگە تىگىپ تۇرغان يەرلىرىگىمۇ سۇنى تولۇق يەتكۈزۈپ پاكىز يۇيۇلىدۇ. ئاندىن مېيىتنى ئولتۇرغۇزۇپ قۇرسىقىنى يۇمشاق سىلاپ يۇيۇلىدۇ. بۇ ئىچىدە چىقىدىغان نەرسىلەر بولسا چىقىپ كېتىشى ۋە يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن كېپەننىڭ بۇلغانماسلىقى ئۈچۈن ئىدى.

يۇيۇش جەريانىدا، مېيىتنىڭ تەرەت جايىدىن بىر نەرسە چىقىپ كەتسە، شۇ جايىغا يۇيۇپ پاكىزلىشكە توغرا كېلىدۇ، ئەمما يۇيۇشنى

(1) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 408 - 409 - بەتلەر.

باشتىن قايتا باشلاش ھاجەتسىز. مېيىتنىڭ بەدىنىدە سۇ تەگمىگەن بىر مۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر. مېيىت يۇيۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ جىمى بەدىنى پاكىز ماتېرىيال بىلەن سۈرتۈلىدۇ. ئاندىن كافۇر ياكى باشقا خۇشپۇراقلىق ئەتىرلەردىن مېيىتنىڭ بېشىدىن باشلاپ پۈتۈن بەدىنىگە، خۇسۇسەن پىشانىسى، ئىككى قولى، ئىككى تىزى ۋە ئىككى پۇتنىڭ بارماقلىرىغا چېچىلىدۇ، ئاندىن كېپەنگە ئېلىنىدۇ. كېپەنگىمۇ خۇشپۇراق چېچىلىدۇ. بىراق مېيىتنىڭ چاچ - ساقلى تارالمايدۇ ۋە قىسقارتىلمايدۇ، شۇنداقلا، تىرناقلىرىمۇ ئېلىنمايدۇ.

ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئۆلۈك تۇغۇلغان بۇۋاقنى يۇيۇش ھاجەتسىز. ئەمما ئەبۇ يۇسۇفكە كۆرە، يۇيۇلىدۇ ۋە ئىسمى قويۇلىدۇ، ئاندىن دەپنە قىلىنىدۇ. ئەبۇ يۇسۇفنىڭ بۇ قارىشى كۈچكە ئىگە. ئەمما تىرىك تۇغۇلغاندىن كېيىنلا ئۆلۈپ كەتكەن بۇۋاقنى يۇيۇشنىڭ لازىملىقىدا ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئىنسان بالىسىنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھۆرمىتى ئۈچۈن ئىدى⁽¹⁾.

مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى

مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - مېيىتنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى. چۈنكى مۇسۇلمان بولمىغان بىر ئادەمنى

يۇيۇش لازىم ئەمەس.

2 - مېيىتنىڭ جەسىدىنىڭ كۆپرەك قىسمى ياكى بېشى بىلەن يېرىمى

ھازىر بولۇشى. ئەگەر مېيىتنىڭ جەسىدىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەك قىسمى

بولمىسا، ئۇنى يۇيۇش لازىم ئەمەس.

3 - مېيىتنىڭ شېھىت بولماسلىقى شەرتتۇر. ئەگەر مېيىت ئاللاھ يولىدا

غازات قىلىپ شېھىت بولغانلاردىن بولسا، ئۇ يۇيۇلمايدۇ، كېپەنلەنمەيدۇ،

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 39 - بەت، اللباب شرح الكتاب 69 - بەت.

نامىزى ئوقۇلۇپ ئۆز كىيىمى بىلەن دەپنە قىلىنىدۇ. ئەمما كۆپچىلىك مەزھەپلەرگە كۆرە، شېھىتنىڭ نامىزىمۇ ئوقۇلمايدۇ⁽¹⁾.

ئىككىنچى پەرز مېيىتى كېپەنلەش

مېيىتنى كېپەنلەش مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى مېيىت ھەققى ۋە مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۈچۈن پەرز كىفايدۇر.

مېيىتنى يۇيۇش، كېپەنلەش، قەبرىستانلىققا ئېلىپ بېرىش ۋە دەپنە قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ پۈتۈن چىقىمى مېيىتنىڭ تەرىكىسى (قالدۇرغان مال - دۇنياسى)دىن تەمىن ئېتىلىدۇ. مېيىتنىڭ بۇ چىقىملىرى ئۇنىڭ قەرزى ۋە ۋەسىيەتلىرىدىن ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ، يەنى ئالدى بىلەن مېيىتنىڭ بۇ چىقىملىرىغا پۇل سەرپ قىلىنىدۇ.

ئەگەر مېيىتنىڭ ھېچقانداق مال - دۇنياسى بولمىسا، بۇ چىقىملار ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدا چىقىملىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغانلارغا يۈكلىنىدۇ. ئەگەر مېيىتنىڭ بۇ چىقىملىرىنى كۆتۈرىدىغان ھېچقانداق ۋارىسى بولمىغان شارائىتتا، ئۇنىڭ مەزكۇر چىقىملىرى مۇسۇلمانلار جامائەسىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. ئىسلام دۆلىتىدە بولسا، بەيتۇل مال (دۆلەت خەزىنىسى)دىن بېرىلىدۇ⁽²⁾.

كېپەننىڭ ئۆلچىمى

كېپەن - ئۆلگەن كىشىنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا كىيگۈزۈلىدىغان مەخسۇس ئۆلۈم كىيىمىدۇر.

ئەر مېيىتنىڭ كېپىنى «ئىزار»، «قەمس» ۋە «لېفافە» دىن ئىبارەت ئۈچ پارچىدىن تەركىپ تاپىدۇ. تۆۋەندە بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە ئۆلچىمى:

(1) «ئىزار» مېيىتنىڭ چوققىسىدىن تارتىپ ئىككى پۇتغا يەتكۈچىلىك

(1) الدر المختار 1 - توم 800 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 40 - بەت، تحفة الفقهاء 81 - بەت.

ئۇزۇنلۇقتىكى ئىشتان دېمەكتۇر.

(2) «قەمس» مېيىتنىڭ بويىدىن ئىككى پۇتغا يەتكىچلىك ئۇزۇنلۇقتىكى كۆڭلەك دېمەكتۇر.

(3) «لىفافە» مېيىتنىڭ بېشى بىلەن ئىككى پۇتىنى تولۇق يۆگەپ تۇرغىچلىك مىقداردا ئۇزۇن ۋە كەڭ يۆگەنچە دېمەكتۇر. «ئىزار» بىلەن «قەمس» كە يانچۇق ياكى تۈگمە بېكىتىلمەيدۇ.

ئايال مېيىتنىڭ كېپىنى 5 پارچىدىن تەركىب بولىدۇ. ئۇلار: «ئىزار»، «قەمس»، «ياغلىق»، «خىرقە» ۋە «لىفافە» دىن ئىبارەتتۇر. بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە ئۆلچىمى تۆۋەندىكىچە:

ئايال مېيىتنىڭ كېيىدۈرۈلىدىغان «ئىزار» بىلەن «قەمس» ۋە ئايال مېيىتنى يۆرگەيدىغان «لىفافە» نىڭ ئۆلچىمى ئەر مېيىتنىڭ «ئىزار»ى بىلەن «قەمس»ى ۋە «لىفافە»سىگە ئوخشاش بولىدۇ.

«ياغلىق» ئايال مېيىتنىڭ يۈزى بىلەن بېشىنى يۆگەپ تۇرالايدىغان ئۆلچەمدىكى كەڭرەك ياغلىقتۇر.

«خىرقە» ئايال مېيىتنىڭ ئىككى ئەمچىكىنىڭ يۇقىرىسىدىن كىندىكىنىڭ ئاستىغىچە بولغان ئورگىنىغا كىيدۈرۈلىدىغان ئۇزۇن ۋە كەڭرەك خالتىدۇر.

زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن بۇ بىر تال كىيىم بىلەن كېپەنلەش ئارقىلىق كېپەنلەش پەرزى ئادا بولىدۇ. چۈنكى مۇسئەب ئىبنى ئۇمەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شېھىت بولغىنىدا، تولۇق كېپەنلىك تېپىلمىغانلىقتىن، ئۇ بىر تال كىيىم بىلەنلا كېپەنلەنگەن. بۇ ۋەقەلىكنى كۆپچىلىك ھەدىسشۇناسلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان⁽¹⁾.

كېپەنلىك ئۈچۈن پاختىدىن ئىشلەنگەن ئاق ماتېرىيال ئىشلىتىش ئەۋزەل سانالغان. ئەر مېيىت ئۈچۈن يېپەكتىن ئىشلەنگەن ياكى زەپەر ئۆچۈرۈلگەن ماتېرىياللارنى ئىشلىتىش جائىز ئەمەس. ئەمما ئايال مېيىت ئۈچۈن ھەر ئىككىسى جائىزدۇر. بىراق ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق بىر مېيىتنى

(1) «نەيلۇل ئەۋتار» 4 - توم 36 - بەت.

ئالتۇن ياكى كۈمۈش يىپتا توقۇلغان ماتېرىياللاردا كېپەنلەشكە بولمايدۇ. مېيىتنى كېپەنلەشتىن ئاۋۋال كېپەننى سەندەل ياكى باشقا خۇشپۇراقلىق نەرسىلەر بىلەن ئىسرىقلاش مۇستەھەبتۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش، يېقىمسىز ھىدلارنى يوق قىلىدۇ ۋە مېيىتنى قەدىرلىگەنلىك ھېسابلىنىدۇ⁽¹⁾.

كېپەنلەش ئۇسۇلى

ئەر مېيىتنى كېپەنلەشتە، ئاۋۋال «لىفافە» يېيىپ سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئىزار» سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا «قەمس» كىيگۈزۈلىدۇ، ئاندىن ئاستىغا سېلىنغان «ئىزار» بىلەن يۆگىلىدۇ. يۆگەش مېيىتنىڭ سول يېنىدىن باشلىنىپ ئوڭ يېنىدا ئاخىرلىشىدۇ. ئاندىن «لىفافە» بىلەن ئۇنىڭ بېشىنىڭ چوققىسىدىن باشلاپ ئىككى پۇتنىڭ ئۇچلىرىغىچە تولۇق يۆگىلىدۇ. «لىفافە» مېيىتنىڭ باش تەرىپى بىلەن ئاياغ تەرىپىدىن ئېشىپ تۇرىدۇ. جەسەدنىڭ ئېچىلىپ قېلىشىدىن قورقۇلسا كېپەننىڭ ئۈستىدىن باغلاپ قويسا بولىدۇ. مېيىتنىڭ بېشىغا سەللە ئوراش مەكرۇھ سانىلىدۇ.

ئايال مېيىتنى كېپەنلەشتە، ئاۋۋال «لىفافە» يېيىپ سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئىزار» سېلىنىدۇ، ئاندىن ئايال مېيىت بۇ ئىككىسىنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزۇلىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا «قەمس» كىيگۈزۈلىدۇ، ئاندىن بېشىغا «ياغلىق» تېگىلىدۇ، ئاندىن «خىرقە» كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىدىن كۆكسىگە كىيگۈزۈلىدۇ، چېچى ئىككى بوغۇم قىلىپ ئۆرەلگەن ھالدا كۆكسىگە (كۆڭلەك ئۈستىگە) قويۇلىدۇ، ئاندىن «ئىزار» بىلەن يۆگىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىدىن «لىفافە» بىلەن يۆگىلىدۇ⁽²⁾.

ئۈچىنچى پەرز مېيىتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش

جىنازە نامىزى - مېيىت ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئا دېمەكتۇر.

(1) اللباب شرح الكتاب 71 - بەت، رد المحتار 1 - توم 806 - 810 - بەتلەر، بداية المجتهد 224 - بەت.

(2) اللباب شرح الكتاب 72 - بەت، تحفة الفقهاء 82 - بەت، رد المحتار 1 - توم 806 - 810 - بەتلەر، بداية

مۇسۇلمانلاردىن ۋاپات بولغانلارنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش ئىسلامىي ئەنئەنىلەردىن بىرى بولۇپ، ئەينى ۋاقىتتا مېيتقا ئاللاھ تائالادىن رەھمەت ۋە مەغپىرەت تىلەش، شۇنداقلا مېيتنى ھۆرمەتلەشتىن ئىبارەت چوڭ مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

جىنازە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى ۋە ئوقۇش كەيپىتى

شېھىت بولمىغان مېيتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش مېيتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈچۈن مېيتنىڭ ھەققى ۋە ئومۇمىي مۇسۇلمانلار ئۈچۈن پەرز كىفايدۇر.

پەرز كىفايە - مۇسۇلمانلار جامائەسىدىن بەزىلەر ئادا قىلسا باشقىلاردىن ئۇنى ئادا قىلمىغانلىقىنىڭ جاۋابكارلىقى ساقىت بولىدىغان پەرز دېمەكتۇر. بىرەر ئادەم ئادا قىلمىمۇ باشقىلاردىن ساقىت بولىدۇ. بىر مەھەللىدە بىرەر مۇسۇلماننىڭ جىنازە نامىزىنى بىرەر كىشىمۇ ئوقۇمىسا، شۇ مەھەللىدىكى مۇسۇلمانلار جامائەسى ۋە ئۇنى ئاڭلىغان پۈتۈن مۇسۇلمانلار گۇناھكار بولىدۇ⁽¹⁾.

جىنازە نامىزىنىڭ ئىماملىقىغا ھەقلىق كىشىلەر

مېيتنىڭ جىنازا نامىزىنى شۇ شەھەردىكى چوڭ جامىينىڭ ئىمامى (خاتىبى) ئوقۇيدۇ. ئۇ بولمىغاندا، شۇ مەھەللىدىكى مەسجىدنىڭ ئىمامى ئوقۇيدۇ. ئىمام كەلمىسە مېيتنىڭ ئىگىلىرى يەنى ئاتىسى ياكى ئوغلى ياكى تاغىسىدىن بىرەرسى ئىمام بولۇپ جىنازە نامىزىنى ئوقۇيدۇ. ئىماملىققا ئەڭ لايىقەتلىك بولغان كىشىدىن بۇرۇن جىنازە نامىزى ئوقۇلۇپ بولغان بولسا، بۇ نامازنى قايتا ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. ئىماملىققا ھەقلىق بولغان سالاھىيەتلىك ئىمام مېيتنىڭ ئۆزىنىڭ جىنازە نامىزىنى

المجتهد 224 - بەت.

(1) الدر المختار 1 - توم 811 - 814 - بەتلەر، مراقي الفلاح 98 - بەت.

ئوقۇشقا ۋەسىيەت قىلغان ھەر قانداق كىشىسىدىن ئەۋزەلدۇر. مېيىت ئەگەر نامىزى ئوقۇلماستىن دەپنە قىلىنغان بولسا، مېيىت چىرىمىگەن ھالەتتە بولسا قەبرىسىنىڭ ئۈستىگە بېرىپ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. مېيىت يۇيۇلمىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ قەبرىسىگە ئوقۇلغان ناماز دۇرۇستۇر⁽¹⁾.

جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدىغان كىشىلەر

كاپىرلارنىڭ، مۇناپىقلارنىڭ، جىنايەت ئۈستىدە ئۆلگەن قاراچىلارنىڭ، ئىسلام دۆلىتىنىڭ ئادالەتلىك ھاكىمىيىتىگە قارشى چىقىپ ئىسيانكارلىق بىلەن ئۆلگەنلەرنىڭ، ئاتا - ئانىسىدىن بىرەرسىنى ئۆلتۈرگەن قاتلىنىڭ جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى جىنازە نامىزى مېيىتقا قىلىنىدىغان دۇئا بولغاچقا، يۇقىرىقىلار دۇئاغا لايىق ئەمەس. ئەمما ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان مۇسۇلمان كىشىنىڭ نامىزى ئوقۇلىدۇ. چۈنكى ئۇ، بۇ قىلغىنى سەۋەبلىك قاتتىق گۇناھكار بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقى يۈزىسىدىن ئۇنىڭ نامىزى ئوقۇلىدۇ⁽²⁾.

جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى

جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىلەردۇر:

- 1 - مېيىتنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى،
- 3 - مېيىتنىڭ يۇيۇپ تازىلانغان ۋە كېپەنگە ئېلىنغان بولۇشى،
- 4 - مېيىتنىڭ قىبلىگە قارىتىلىپ جامائەت ئالدىدا ھازىر قىلىنىشى،
- 5 - مېيىتنىڭ جەسىدىنىڭ تولۇق ھازىر قىلىنىشى ياكى جەسەدىنىڭ كۆپرەك قىسمى، ھېچ بولمىغاندا بېشى بىلەن يېرىم بەدىنى ھازىر

(1) تحفة الفقهاء 83 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 814 - بەت، تحفة الفقهاء 83 - بەت.

قىلىنىشى،

6 - مېيىتنىڭ قاتناش قۇراللىرى ياكى كىشىلەرنىڭ مۇرىسىدە بولماسلىقى، بەلكى يەرگە قويۇلۇشى شەرتتۇر. مېيىتنى قاتناش ياكى كىشىلەرنىڭ مۇرىسىدە قويۇپ تۇرۇپ ئوقۇلغان ناماز ئادا بولمايدۇ⁽¹⁾.

جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى

جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - تەكبىرلەرنى ئېلىش (يەنى تۆت تەكبىر ئېيتىش). تۆت تەكبىرنىڭ ھەر بىرى بىر رەكئەت نامازنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.
- 2 - قىيام (تۆرە تۇرۇش).

جىنازە نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىتى

جىنازە نامىزى ئۆرە تۇرۇپ تۆۋەندىكىدەك ئوقۇلىدۇ: ئالدى بىلەن «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا، شۇ مەرھۇمنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلىنىدۇ. ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە «اللھ أكبر» (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ بىرىنچى تەكبىر ئېلىنىدۇ. قوللار خۇددى باشقا نامازلاردىكىدەك ئىككى قولاقنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر كۆتۈرۈلىدۇ. ئاندىن كىندىكىنىڭ ئاستىدا تۇتۇلىدۇ ۋە «سانا» ئوقۇلىدۇ. سانا ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام بىلەن بىرلىكتە قوللارنى قولاقلىرىغا ئاپارماستىن، ئىككىنچى تەكبىر ئېلىنىدۇ ۋە «ئاللاھۇمە سەللى ۋە بارىك» دۇرۇدلىرى ئوقۇلىدۇ. ئاندىن يەنە ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككىنچى تەكبىردىكىدەك ئۈچىنچى تەكبىر ئېلىنىپ مېيىتقا دۇئا قىلىنىدۇ. ئاندىن تۆتىنچى تەكبىردىن كېيىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككى تەرەپكە سالام

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 40 - بەت، الدر المختار 1 - توم 811 - بەت.

بېرىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ناماز ئاخىرلىشىدۇ.

ئەگەر ئىمام خاتالىشىپ بەشىنچى تەكبىرنى ئېيتسا، جامائەت ئېيتمايدۇ، بەلكى ئىمامنىڭ سالام بېرىشىنى كۈتىدۇ.

جىنازە نامىزى ئۈچۈن مۇئەييەن بىر دۇئانى ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەركىم ئۆز تىلىدا، ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە دۇئا قىلسا بولىدۇ. جىنازە نامىزىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان تۆۋەندىكى دۇئالاردىن قايسىسىنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر:

1 - ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ. وَاعْفُ عَنْهُ. وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ. وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ. وَاعْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالتَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ. وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ. وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ. وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ﴾

يەنى «ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئۇنىڭغا رەھىم قىلغىن، ئۇنىڭغا ئامانلىق ئاتا قىلغىن، ئۇنى كەچۈرگىن، ئۇنىڭ قارارگاھىنى ياخشى قىلغىن، قەبرىسىنى كەڭ قىلغىن، ئاق كىيىمنى كىرلەردىن پاكلىغىنىڭدەك، ئۇنى سۇ، قار ۋە مۇز بىلەن يۇيۇپ، خاتالىقلىرىدىن پاكلىغىن. ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئۆيىدىن ياخشىراق قارارگاھ، ئائىلىسىدىن ياخشىراق ئائىلە ۋە چۆرىسىدىن ياخشىراق چۆرە ئاتا قىلغىن. ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزگىن، ئۇنى قەبرىە ۋە دۇزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن»⁽¹⁾.

2 - ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيَاتِنَا وَمَيِّتِنَا، وَشَاهِدِنَا وَعَافِيَتِنَا، وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرْنَا وَأُنثَانَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ﴾

يەنى «ئى ئاللاھ! بىزنىڭ تىرىكلىرىمىزگە، ئۆلۈكلىرىمىزگە، بۇ نامازغا كەلگەن ۋە كەلمىگەن پۈتۈن دىنداشلىرىمىزغا، كىچىكلىرىمىزگە،

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

چوڭلىرىمىزغا، ئەزىزلىرىمىزگە، ئاياللىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن. ئى ئاللاھ!
بىزدىن كىمىنىكى ھايات قالدۇرساڭ ئۇنى ئىسلام بىلەن ياشاتقىن، بىزدىن
كىمىنىكى ۋاپات قىلدۇرساڭ ئۇنى ئىمان بىلەن ۋاپات قىلدۇرغىن»⁽¹⁾.

يۇقىرىقى دۇئالارنىڭ ئەرەبچە تېكىستىنى بىلىمگەنلەر ئۇيغۇرچە
تەرجىمىسىنى ئوقۇسىمۇ كۇپايە قىلىدۇ.

ئەمما يۇقىرىقى دۇئالارنى بىلىمگەنلەر مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇسىمۇ
بولدۇ: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ يەنى
«ئى ئاللاھ! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق
ئاتا قىلغىن، بىزنى ددۇزخا ئازابىدىن ساقلىغىن» ياكى ﴿بِنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا
بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾ يەنى (رەببىمىز! بىزنى
ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرۇۋەتمىگىن،
بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت ئاتا قىلغىن، شۇبھىسىزكى، سەن تولمۇ
كۆپ ئاتا_ئېھسان قىلغۇچىسەن). ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ بەزى پېشۋالىرى
بۇ دۇئالارنى ئوقۇشنى ئەۋزەل سانىدۇ.

نارىسىدە بالىلار بىلەن ساراڭلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلەشكە ھاجەت
يوقتۇر. چۈنكى بۇلار گۇناھسىزلاردۇر. ئۇلارنىڭ جىنازە نامازلىرىدا مۇنۇ
دۇئانى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر: ﴿اللَّهُمَّ اجْعَلْ لَنَا قُرْطاً وَذُخْرًا وَشَفَعَةً فِينَا﴾ يەنى
«ئى ئاللاھ! بۇ مەرھۇم يۈزىسىدىن بىزگە ساۋاب ئاتا قىلغىن، ئۇنى بىز
ئۈچۈن شاپائەت قىلدۇرغىن»⁽²⁾.

جىنازىلەرنى بىرلەشتۈرۈش مەسلىسى

بىردىن ئارتۇق جىنازە ھازىر بولغاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە بىرلا
قېتىم جىنازە ئوقۇشنىڭ دۇرۇسلىقىدا، ئەمما ھەربىر جىنازىغا ئايرىم -

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) الدر المختار 1 - توم 814 - 816 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 41 - بەت، فتح القدير 1 - توم 459 - بەت،
عون المعبود 8 - توم 496 - بەت.

ئايرىم ناماز ئوقۇشنىڭ، شۇنداقلا، ئەۋزەل كىشىنىڭ نامىزىنى ئاۋۋال ئوقۇش تەرتىپى بويىچە ئىش كۆرۈشنىڭ ئەۋزەللىكىدە پۈتۈن فەقھشۇناسلار ۋە مەزھەپ پېشىۋالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى كۆپ جىنازىلەرنىڭ نامازلىرىنى ئايرىم - ئايرىم ئوقۇش ساۋابىنىڭ كۆپ بولۇشى ۋە نامازنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ياخشىدۇر.

كۆپ جىنازە ھازىر بولغاندا، جىنازىلار توغرىسىغا تىزىلىدۇ، ئىمام ئەڭ ئەۋزەل جىنازىنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ نامازنى باشلىسىمۇ ياكى جىنازىلەرنى قىبلىگە قارىتىپ ئۇزۇنسىغا تىزىپ، ئىمام ھەر بىرنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئىمامنىڭ ئالدىغا، ئاۋۋال ئەرلەرنىڭ جىنازىسى، ئاندىن بالىلارنىڭ، ئاندىن ئاياللارنىڭ جىنازىسى تىزىلىدۇ⁽¹⁾.

جىنازە نامىزى قاچان ئوقۇلىدۇ؟

جىنازا نامىزىنى ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنمىغان ۋاقىتلارنىڭ سىرتىدا قايسىبىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ.

ناماز ئوقۇش مەكرۇھ سانالغان بەش ۋاقىتتا جىنازە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. بۇ ۋاقىتلار:

1 - كۈن چىقىۋاتقان ۋاقىت.

2 - بامدات نامىزىدىن كېيىن كۈن چىقىپ بولغىچىلىك ئارىلىقتىكى ۋاقىت.

3 - كۈن ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەن چۈش ۋاقتى.

4 - ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقىچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى

(1) الدر المختار 1 - توم 821 - 822 - بەت، مراقي الفلاح 99 - بەت.

ۋاقت.

5 - كۈن پېتىۋاتقان ۋاقت.

يۇقىرىقى بەش ۋاقتتىن باشقا قانداقلا ۋاقتتا جنازە نامىزى ئوقۇش مۇتلەق جائىزدۇر⁽¹⁾.

جنازە نامىزى نەدە ئوقۇلىدۇ؟

جنازە نامىزى كەڭرى مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. جنازە نامىزىنى مەسجىدنىڭ ئىچىدە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. جنازە مەيلى مەسجىدنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىلگەن بولسۇن، ياكى سىرتىدا قويۇلغان بولسۇن، جنازە نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇش ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە مەكرۇھ تەھرىمى (ھارامغا يېقىن مەكرۇھ)، مالىكىي مەزھىپىگە كۆرە مەكرۇھ تەنزیھدۇر. ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھىپلىرىگە كۆرە جائىزدۇر. ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ جنازە نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇش مەكرۇھ دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى شۇكى، مەسجىدلەر بەش ۋاخ نامازلار، جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇش، دىنىي مەسىلىلەرنى ئۆگىنىش ۋە ۋەز - نەسەھەتلەرنى ئاڭلاش ئۈچۈن بىنا قىلىنغان ئورۇنلار بولغانلىقتىن، بۇ ئورۇنلاردا جنازە نامىزىنى ئوقۇش مەسجىدنىڭ شەنىگە لايىق كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇنىڭدا مەسجىدنىڭ پاكىزلىقىغا تەسىر يېتىش ئېھتىمالى بار. شۇنداقلا جنازە نامىزىنى قەبرىستانلىقلاردا ئوقۇشمۇ مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەبرىستانلىق بىلەن مۇنچىدىن باشقا زېمىننىڭ ھەممە يېرى مەسجىدتۇر (يەنى ناماز ئوقۇشقا سالماھىيەتلىكتۇر)»⁽²⁾.

بۇ ھەدىس، ھەر قانداق نامازنى قەبرىستانلىقتا ۋە مۇنچىدا ئوقۇشنىڭ

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 136 - بەت.

(2) ئىمام تېرمىزى، ئىمام ئەبۇداۋۇد، ئىمام ئىبنى ھىببان رىۋايىتى.

جائز ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ⁽¹⁾.

مېيىتنى يۆتكەش مەسلىسى

مېيىتنى ۋاپات بولغان مەھەللىنىڭ مازىرىغا دەپنە قىلىش ياخشىدۇر (مۇستەھەپتۇر). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇھۇد غازىتىدا شېھىت بولغانلارنى مەدىنىنىڭ قەبرىستانلىقى شۇنچە يېقىن تۇرسىمۇ، قەبرىستانلىققا ئېلىپ كەلمىگەن، بەلكى ئۆزلىرى شېھىت بولغان جايدا دەپنە قىلىشقا ئەمىر قىلغان ۋە شۇنداق قىلىنغان.

ئەگەر مېيىتنى باشقا جايدا يۆتكىمەكچى بولغاندا، ئۇنى دەپنە قىلىشتىن بۇرۇن يۆتكىسە بولىدۇ. يۆتكىگەندىمۇ بىر مىل (قۇرۇقلۇقتا 1609، دېڭىزدا 1852 مېتىر)دىن ئىككى مىلغىچىلىك مۇساپىگە يۆتكىسە بولىدۇ. (بۇرۇنقى زامانلاردا، توڭلاتقۇ بولمىغانلىقتىن، مېيىتنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇ شەرت بەلگىلەنگەن بولۇشى ئېھتىمال. ئەمما ھازىرقى زاماندا، مېيىتنى دۇنيانىڭ قايسىبىر يېرىگە، ھەتتا ئۇزۇن مۇساپىلەرگىچە يۆتكەشكە بولىدۇ، دەپ ئويلايمەن. چۈنكى زامانىمىزدا مېيىتنى ساقلايدىغان مەخسۇس توڭلاتقۇلار بار). ئەمما شافىئىي مەزھىپىگە كۆرە مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن بۇرۇن ئۆلگەن يېرىدىن باشقا شەھەرگە يۆتكەش ھازىر دېيىلگەن. بۇنىڭ سەۋەبى، مېيىتنى دەپنە قىلىش ئىشىنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدىغانلىقىدىن ئىدى.

بىراق مېيىت دەپنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى باشقا مازارغا يۆتكەش جائىز ئەمەس. ئىسلام پىشىۋالىرى بۇ مەسلىگە بىردەك ھازىر دەپ قارايدۇ. ئەگەر دەپنە قىلىنغان جاي باشقىلارنىڭ تەييارلاپ قويغان يەرلىكى بولغان بولسا ياكى ھەقسىز ئېلىۋېلىنغان يەر بولسا، بۇ ھالەتتە ھەق ئىگىسىگە ئۇنىڭ يەرلىكىنىڭ ھەققىنى تۆلەپ، ئۇنى رازى قىلىدۇ.

(1) الدر المختار، 1 - توم 829 - بەت، فتح القدیر 1 - توم 463 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت.

مېيىت قەبرىدىن چىقىرىلمايدۇ⁽¹⁾.

مېيىتنى دەپنە قىلىشقا ئالدىراش

جىنازىنى يۈگۈرمەستىن، تېزرەك يەرلىككە ئېلىپ بېرىشقا ئالدىراش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېيىتنى يەرلەشكە ئالدىراڭلار، ئەگەر ئۇ ياخشىلاردىن بولسا، ساۋابغا تېزرەك ئېرىشىدۇ. ئەگەر ئۇ ئەكسىچە بولسا، مۇرەككەردىكى يامان بىر نەرسىدىن تېزرەك قۇتۇلغان بولسىلەر»⁽²⁾.

جىنازىنى كۆتۈرۈش

جىنازىنى كۆتۈرۈش پۈتۈن فېقىھشۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن پەرز كىفايدۇ. چۈنكى جىنازىنى كۆتۈرۈش ئىبادەت، ياخشىلىق ۋە مېيىتنى ھۆرمەتلىگەنلىكتۇر.

جىنازىنى كۆتۈرۈش ئۇسۇلى

مېيىت يۇيۇپ كېپەنلىنىپ بولغاندىن كېيىن، جىنازا ئىچىگە سېلىپ ئوڭدىسىغا ياتقۇزىلىدۇ. جىنازىنى تۆت كىشىنىڭ كۆتۈرۈشى سۈننەت بولغىنىدەك، مەزكۇر تۆت كىشىنىڭ ئورۇن ئالماشتۇرۇپ كۆتۈرۈشى ياخشىدۇر.

ئورۇن ئالماشتۇرۇش مۇنداق بولىدۇ: جىنازىنى كۆتۈرگۈچى جىنازىنىڭ باش قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى ئوڭ مۇرىسىگە ئېلىپ ماڭىدۇ. ئاندىن بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ ئاياغ قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى يەنە ئوڭ مۇرىسىگە ئېلىپ ماڭىدۇ. ئاندىن بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ باش قىسمىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى سول مۇرىسى ئۈستىگە ئېلىپ

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 - بەت.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

كۆتۈرۈپ ماڭىدۇ. ئاندىن يەنە بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ ئايغاق قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى ئوڭ مۇرىسىگە ئېلىپ كۆتۈرۈپ ماڭىدۇ. ئورۇن ئالمىشىش ئاز دېگەندە ھەربىر 10 قەدەمدىن كېيىن بولىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جىنازىنى شۇ تەرىقىدە كۆتۈرۈشنىڭ پەزىلىتى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «كىمكى جىنازىنى كۆتۈرمەكچى بولسا، ئۇنىڭ (ئالمىشىش تەرتىپى بويىچە) ھەممە تەرىپىنى كۆتۈرسۇن، چۈنكى مۇنداق قىلىش سۈننەتتۇر. ئۇنىڭدىن كېيىن خالسا داۋاملاشتۇرسۇن، خالسا كۆتۈرۈشنى باشقىلارغا بەرسۇن»⁽¹⁾.

جىنازىنى يۇقىرىقى تەرىقىدە كۆتۈرۈش مېيىتىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلغانلىق ۋە ساۋابىنىڭ كۆپرەك بولۇشى ئۈچۈن ۋەسىلىدۇر⁽²⁾.

تۆتىنچى پەرز مېيىتىنى دەپنە قىلىش

مېيىتىنى دەپنە قىلىش پەرز كىفايىدۇر. ئادەم بالىسىنى دەپنە قىلىش ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىن بېرى داۋام قىلىپ كەلگەن بىر دىنىي يوسۇندۇر. بۇ ئادەم بالىسىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يولغا قويۇلغان ئىش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿الْمَجْعَلِ الْأَرْضِ كِفَاتًا أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا﴾ يەنى «زېمىننى بىز تىرىكلەرنى ۋە ئۆلۈكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان قىلمىدۇقمۇ؟» دېيىش ئارقىلىق زېمىننى تىرىكلەر ۋە ئۆلۈكلەرنىڭ ئارام ئالىدىغان ۋاقىتلىق قارارگاھى قىلىپ بەرگەنلىك نېمىتىنى بىزگە يادلاندىرۇش بىلەن بىرگە ئۆلگەنلەرنى يەرلەشنىڭ دىنىي قائىدە ئىكەنلىكىنى ئوچۇقلىغان⁽³⁾.

مېيىتىنى جان ئۈزگىنىدىن كېيىنلا دەرھال يۇيۇپ، كېپەنلەپ، نامىزنى ئوقۇپ دەپنە قىلىشقا ئالدىراشنىڭ پەزىلەتلىك ئىكەنلىكى توغرىلىق پۈتۈن

(1) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 72 - بەت.

(3) مۇسەلات سۇرىسى 25 - 26 - ئايەتلەر.

فقھشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر⁽¹⁾.

مېيىت نەدە دەپنە قىلىندۇ؟

مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىشنىڭ ئەۋزەللىكىدە بارچە مەزھەپلەر ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى مەدىنىدىكى «بەقى» قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلاتتى. مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىشنىڭ پايدىسى كۆپتۇر. چۈنكى قەبرىستانلىققا كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى قەبرىلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسىگە دۇئا قىلغانلىقتىن، ھەر قانداق مۇسۇلمان مېيىت بۇ دۇئالاردىن بەھرىمەن بولالايدۇ. قەبرىستانلىقلار ھۆرمەت قىلىنىدىغان جايلار بولغانلىقتىن، مېيىتنىڭ جەسىدى خورلانمايدۇ ۋە زىيانغا ئۇچرىتىلمايدۇ.

مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىش ئەۋزەل بولغاندەك، ئۆيلەرگە دەپنە قىلىش مۇنداق بىراق مۇنداق قىلىش پەيغەمبەرلەرگە خاس خۇسۇسىيەت بولغانلىقتىن، باشقىلار ئۈچۈن مەكرۇھ سانىلىدۇ.

مېيىتنى ئادەتتىكى قەبرىستانلىقلارغا دەپنە قىلغاندىن كۆرە، سالىھلار، شېھىتلەر ۋە ئۆلىمالار دەپنە قىلىنغان قەبرىستانلىقلارغا دەپنە قىلىش ئەۋزەلدۇر. «ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىككىسىنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنىشىنى سورىغان ۋە بۇ تەلىبى ئورۇندالغان»⁽²⁾.

بىراۋ دېڭىز سەپىرىدە بولۇپ، پاراخوت ياكى كېمە ئىچىدە ئۆلگەن بولسا، ئۇ يۇيۇلۇپ كېيەنگە ئېلىنىدۇ ۋە نامىزى ئوقۇلىدۇ. ئۇنى دەپنە قىلىش ئۈچۈن قۇرۇقلۇققا بىر ياكى ئىككى كۈندە يېتىپ بارغىلى بولسا

(1) رد المحتار 1 - توم 833 - بەت.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە باشقىلار رىۋايەت قىلغان ھەدىس.

ۋە مېيىتنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكىگە ئىشەنچ بولسا قۇرۇقلۇققا يېتىپ بارغۇچىلىك مېيىتنى دەپنە قىلىش ئىشى كېچىكىنۇرۇلسە بولىدۇ. ئەگەر قۇرۇقلۇق يىراق بولۇپ، مېيىتنى بۇزۇلۇشتىن ساقلايدىغان توڭلاتقۇمۇ بولمىغاندا، كېپەننى ياخشى باغلاپ، ئاندىن ئۇنى تاۋۇتقا سېلىپ دېڭىزغا قويۇپ بەرسە بولىدۇ. دېڭىزغا قويۇپ بېرىشتە مېيىت قىبلىگە قارىتىلغان ۋە ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلغان ھالدا قويۇپ بېرىلىدۇ. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فىقھىشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر⁽¹⁾.

قەبرىنىڭ ئۆلچىمى

قەبرىنى نورمال بويۇق ئادەمنىڭ كۆكسىگە كەلگىچىلىك چوڭقۇرلۇقتا، مېيىتنىڭ باش ئايىغى ئازادە تۇرغىچىلىك ئۇزۇنلۇقتا ۋە مېيىتنىڭ بويىنىڭ يېرىمىغىچىلىك كەڭلىكتە كولاش كۇپايدۇر. بۇنىڭ بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. بۇ مىقداردىن تېخىمۇ چوڭقۇرراق، ئۇزۇنراق ۋە كەڭرەك كولاش ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇھۇد شېھىتىلىرىنىڭ قەبرىلىرىنى قازغۇچىلارغا: «قەبرىلەرنى كەڭ ۋە چوڭقۇر كولاڭلار» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾. كولايدىغان قەبرىنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭ قىبلە تەرىپىگە لەھەد كولىنىدۇ. لەھەدنىڭ ئۆلچىمى مېيىت سىغۇچىلىك ۋە ئۇنىڭ پۈتۈن جىسمىنى يېپىپ تۇرغۇچىلىك بولىدۇ⁽³⁾.

مېيىتنى دەپنە قىلىش ئۇسۇلى ۋە قەبرىنىڭ ئۆلچىمى

جىنازە قەبرىنىڭ قىبلە تەرىپىدە قويۇلىدۇ. مېيىتنى لەھەدكە ئېلىپ كىرىشتە قىبلە تەرىپتىن ئېلىپ كىرىلىدۇ. مېيىت لەھەدكە كىرگۈزۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلغان ھالدا يۈزى بىلەن كۆكسى

(1) الدر المختار 1 - توم 836 - بەت، المغني 2 - توم 500 - بەت، القوانين الفقهية 96 - بەت.

(2) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت.

قېلىگە قارىتىلىدۇ ۋە كېپەننى باغلىغان يىپلار بېشىۋېتىلىدۇ. مېيىتنىڭ ئوڭدىسىغا يېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ دۈمبىسىگە خام قىشلاردىن ياكى تۇپراقتىن يۆلەك قويۇلىدۇ. ئايال مېيىتنى لەھەدكە ئېلىپ كىرىشتە ئۆزىنىڭ ئېرى ياكى مەھرەم (نىكاھى باغلانمايدىغان) تۇغقانلىرىدىن بىرى كۆتۈرىدۇ. مېيىتنى لەھەدكە قويغان كىشى ئۇنى قويۇشتا: ﴿بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ يەنى: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ سۈننىتى بويىچە..» دەيدۇ⁽¹⁾.

ئاندىن لەھەدنىڭ ئېغىزى خام قىشلار بىلەن تاقىلىدۇ. ئوتتا پۇشۇرۇلغان كىرىپىشلارنى ۋە ياغاچلارنى ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر. لەھەدنىڭ ئېغىزى تاقىلىپ بولۇپ، قەبرىنى كۆمۈشتىن ئاۋۋال، جامائەتنىڭ مېيىتنىڭ بېشىدىن باشلاپ ئايغىغىچە قولى بىلەن ئۈچ قېتىم تۇپراق چېچىشى سۈننەتتۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىنازە نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، مېيىتنىڭ قەبرە بېشىغا كەلدى، ئاندىن ئۇنىڭ باش تەرىپىدىن ئۈچ قېتىم تۇپراق چاچتى»⁽²⁾.

مېيىت دەپنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، جامائەتنىڭ مېيىتقا دۇئا قىلىشى ۋە ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىنى تىلىشى مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېيىتنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، «قېرىندىشىڭلار ئۈچۈن ئىستىغفار ئېيتىڭلار، ئۇنىڭغا ئاماندا مۇستەھكەملىك تىلەڭلار، ھازىر ئۇ سوراق قىلىنىۋاتىدۇ» دەيتتى⁽³⁾.

قەبرە قانچىلىك كۆتۈرۈلىدۇ؟

قەبرە پەقەت بىر غېرىج (تەخمىنەن 22.5 سانتىمېتىر) ئىگىزلىكتە

(1) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

كۆتۈرۈلدى. بۇ كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ قەبرىە ئىكەنلىكىنى بىلىشى ۋە تونۇپ دۇئا قىلىشى ئۈچۈندۇر. چۈنكى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى بىر غېرىچ مىقدارىدا كۆتۈرۈلگەن»⁽¹⁾.

قەبرىلەرنى بىر غېرىچتىن ئىگىز كۆتۈرۈش ياكى قاتۇرۇش مەكرۇھ سانىلىدۇ. چۈنكى بۇنداق قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە خىلاپ ئىشتۇر. ئىمام ئەبۇ ھەنىفەگە كۆرە، زۆرۈرىيەت تېپىلسا قەبرىە ئۈستىگە خەت يازسا بولىدۇ.

قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش

قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاشنىڭ زۆرۈرلىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىلىرى ۋە فىقھىي شۇناسلارنىڭ قارارلىرى بىلەن مۇقەررەلەشكەن بىر مەسىلە. قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ئاياغ - ئاستى قىلىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - قەبرىە ئۈستىدە ناماز ئوقۇش، ئۇخلاش، تەرەت قىلىش، يېتىش ۋە ئارام ئېلىش نىيىتى بىلەن ئولتۇرۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەبرىلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرماڭلار ۋە ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇماڭلار»⁽²⁾.

ئەمما مېيىتقا دۇئا قىلىش ۋە قۇرئان ئوقۇش ئۈچۈن ئولتۇرۇش جائىزدۇر⁽³⁾.

2 - مېيىتنىڭ سۆڭەكلىرى تېخى چۈرۈپ كەتمىگەن ھالەتتە بولسا، ئۇنى ئېچىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېيىتنىڭ سۆڭەكلىرىنى سۇندۇرۇش خۇددى ئۇنى تىرىك تۇرغۇزۇپ سۇندۇرغانغا ئوخشاشتۇر» دېگەن⁽⁴⁾.

3 - مېيىتنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن يۆتكەش مۇتلەق جائىز

(1) دار قۇتتى رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 - بەت.

(4) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئەمەستۇر. بۇنىڭدا پۈتۈن فىقھشۇناسلار ئىتتىپاقتۇر.

4 - بىر قەبرىگە بىردىن ئارتۇق ئادەمنى دەپنە قىلىش ھەقىقىي زۆرۈرىيەت تېپىلغان چاغلاردىن باشقا ۋاقتلاردا قەتئىي جائىز ئەمەستۇر. بۇنىڭدىمۇ پۈتۈن فىقھشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

5 - قەبرىستانلىقلارغا بېرىپ ئۆلۈكلەردىن مەدەت تىلەش، پەرزەنت تىلەش، بەرىكەت تىلەش، كېسەللەرگە شىپالىق تىلەش قەتئىي توغرا ئەمەس. بۇ ئىمانغا دەخلى يېتىدىغان خەتەرلىك مەسىلە. بۇنىڭدىمۇ پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

تاۋۇت ياكى ساندۇقتا دەپنە قىلىش

يەرلىكنىڭ قۇملۇق ياكى ئىنتايىن يۇمشاق جاي بولغانلىقتىن، لەھەدىنىڭ بېسىۋېلىش ئېھتىمالى كۆرۈلۈپ زۆرۈرىيەت تېپىلغاندا مېيىتنى تاۋۇت ياكى ساندۇق بىلەن دەپنە قىلىش جائىزدۇر. ھەتتا تۆمۈردىن ياكى تاشتىن ياسالغان تاۋۇت ياكى ساندۇققا سېلىپ دەپنە قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئايال مېيىت ئۈچۈن مۇتلەق جائىزدۇر. بۇنداق قىلغاندا تاۋۇت ياكى ساندۇقنىڭ ئىچىگە تۇپراق چېچىپ مېيىتنى ئۇنىڭ ئۈستىگە قويۇش سۈننەتتۇر.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھۆكۈمى

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەلەم ئۈچۈن مۇستەھەب ئىكەنلىكىدە پۈتۈن مەزھەپلەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش مەسىلىسىدە مەزھەپلەر ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىپى (بىزنىڭ مەزھىپىمىز) گە كۆرە، قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەھمىيەتلىك ۋە ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن ئوخشاشلا مۇستەھەبتۇر⁽¹⁾.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ مۇستەھەب ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 - بەت.

شۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنىڭ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلاتتى. ئىبنى ئەبۇ شەيبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر يىل بېشىدا ئۇھۇد شېھىتىلىرىنىڭ قەبرىستانلىقىغا باراتتى ۋە ئۇلارغا: ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ يەنى (سەۋر قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكىڭىز ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!) دەيتتى⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدىكى «بەقى» قەبرىستانلىقىنى ھەر قېتىم زىيارەت قىلغىنىدا، ئۇلارغا مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى: ﴿السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَفْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ. وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَلْآخِرُونَ أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بۇ جايدا ياتقان مۇئمىن مۇسۇلمانلارغا بولسۇن. بىزدىن ۋاپات بولغانلار ۋە ھايات قالغانلارنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ رەھىم قىلغاي. بىزمۇ ئاللاھ خالىغان ۋاقىتتا ئەلۋەتتە سىلەرگە قوشۇلسىز. ئاللاھتىن بىزگە ۋە سىلەرگە ئامانلىق تەلەيمەن»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشقا تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سىلەرنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشتىن توسقان ئىدىم، ئەمدى زىيارەت قىلىڭلار»⁽³⁾.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغاندا ئۆرە تۇرۇپ دۇئا قىلىش سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بەقى» قەبرىستانلىقىنى زىيارەت قىلغىنىدا ئۆرە تۇرۇپ دۇئا قىلاتتى. ئەمما ئولتۇرۇپ دۇئا قىلىش مۇگۇناھ بولمايدۇ. قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن جۈمە، شەنبە، دۈشەنبە ۋە

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

پەيشەنبە كۈنلىرى ئەۋزەلدۇر.

قۇرئان ئوقۇپ ساۋابىنى مېيتقا ئاتاش

قۇرئان ئوقۇپ، سەدىقە بېرىپ، ئۇنىڭ ساۋابىنى مېيتقا ئاتاش، مېيتنىڭ گۇناھلىرى ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەش ۋە ۋاكالىت بىلەن قىلغىلى بولىدىغان زاكاتقا ئوخشاش مالىي ئىبادەتلەرنى، ھەجگە ئوخشاش بەدەنسىي ئىبادەتلەرنى مېيت ئۈچۈن ئورۇنلاپ قويۇشنىڭ جائىزلىقى ۋە بۇ ئەمەللەردىن مېيتنىڭ مەنپەئەت ئالالايدىغانلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى ھەممە بىردەك ئىتتىپاق تۇرۇپتۇ.

ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، قارىيلارنى تەكلىپ قىلىپ قەبرىلەردە قۇرئان كەرىم ئوقۇتۇشمۇ جائىزدۇر. شۇنىڭدەك، بىراۋ ئۆزى ئورۇندىغان ناماز، روزا، زاكات، ھەج ۋە باشقا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى باشقىسىغا ئاتىسا بولىدۇ ۋە بۇ ساۋاب ئۇنىڭ ئاتىغان كىشىسىگە يېتىدۇ. بۇنىڭدا بۇ ئىبادەتلەرنى قىلغۇچىنىڭ ئالدىدىن ساۋابىدىنمۇ ھېچ نەرسە كېمىيىپ كەتمەيدۇ. يەنى قىلغان ئەمەللەردىن ئۆزىمۇ تولۇق بەھرىمەن بولىدۇ⁽¹⁾.

بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن «يا رەسۇلەللاھ! ئانام ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى، ئەگەر مەن ئانام ئۈچۈن سەدىقە قىلسام، ئۇنىڭ ساۋابى ئانامغا يېتەمدۇ؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ھەئە، يېتىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن⁽²⁾.

بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «يارەسۇلەللاھ! ئاتام ناھايىتى ياشىنىپ قالغانلىقتىن ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا چامى كەلمەيدۇ، مەن ئاتام ئۈچۈن ھەج قىلىپ قويسام بولامدۇ؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «قاراڭچۇ، ئەگەر ئاتىڭنىڭ گەردىنىدە قەرز

(1) الدر المختار 1 - توم 844 - بەت، كشاف الفناع 2 - توم 191 - بەت.

(2) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

بولغان بولسا، ئۇنى تۆلەيتتىڭىزمۇ؟» دەيدۇ، ھېلىقى ئايال: «ھەئە، ئەلۋەتتە تۆلەيتتىم» دەيدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھنىڭ قەرزىنى تۆلەش ھەممىدىن مۇھىمدۇر» دەيدۇ⁽¹⁾.

«المغنى» نىڭ مۇئەللىپى ئىبنى قۇدامە مۇنداق دېگەن: «يۇقىرىقى ھەدىسلەر «سەھھ» ھەدىسلەر بولۇپ، مېيىتنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قىلىنغان ھەر قانداق ئىبادەتلەردىن مەنپەئەتلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى روزا، دۇئا، ئىستىغفار ۋە ھەج قاتارلىقلار بەدەنىي ئىبادەتلەردىن بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇ ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىنى مېيىتقا يەتكۈزگەن يەردە، زكات، سەدىقە ۋە خالىسانە ياردەم قاتارلىق ئىجتىمائىي ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىمۇ مېيىتقا ئەلۋەتتە يېتىدۇ»⁽²⁾.

شېھىت ۋە ئۇنىڭغا خاس ئەھكاملار

شېھىت - ئاللاھ يولىدا غازات قىلىپ ئۆلتۈرۈلگەن كىشى دېمەكتۇر. شۇنداقلا، قاراقچىلار ياكى بۇلاڭچىلار ياكى ئوغرىلار تەرىپىدىن كېچىدە ياكى كۈندۈزدە ئۆز ئۆيىدە قاتتىق ياكى بىسلىق قانداقلا بىر نەرسە بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ئادەممۇ شېھىت ھېسابلىنىدۇ. شېھىتلىقنىڭ ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋىسى ئاللاھ تائالانىڭ يولىدا جىھاد قىلىپ ئۆلۈشتۇر.

شېھىت - پەرىشتىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە گۇۋاھ بولۇپ، يېنىغا ھازىر بولغانلىقى ياكى جەننەتكە كىرىدىغانلىقى كاپالەتكە ئېلىنغانلىقى ياكى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھايات ئىكەنلىكى سەۋەبلىك «شېھىت» دەپ ئاتالغان.

شېھىتلەر قانداق دەپنە قىلىنىدۇ؟

شېھىتنىڭ قېنى يۇيۇلمايدۇ، كىيىمى چىقىرىلمايدۇ، نامىزى ئوقۇلۇپ شۇ

(1) ئىمام ئەھمەد، نەسائىي راۋايىتى.

(2) المغنى 2 - توم 566 - 570 - بەتلەر.

پېتچە دەپنە قىلىندۇ. پەقەت ئۇنىڭ ئاياغلىرى، كەمەر، قۇرال ۋە باشقا كېپەنلىككە يارمايدىغان نەرسىلىرى چىقىرىپ تاشلىنىدۇ. ئۈستىدىكى كىيىمى بەلگىلەنگەن كېپەنلىككە (يەنى كەفەنى سۈننەتكە) يەتمەسە، قوشۇپ تولۇقلىنىدۇ. ئەگەر ئارتۇق بولسا ئارتۇقى ئېلىپ تاشلىنىدۇ⁽¹⁾. بىلەن دەپنە قىلىنغاندا، ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شېھىتلارنى ئۆز قانلىرى بىلەن دەپنە قىلىنغاندا»⁽²⁾.

جابر ئىبنى ئابدۇللا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «دەپنە قىلىنغاندا، ئەلەيھىسسالام ئۇھۇد غازىتىدا شېھىت بولغانلارنىڭ جەسەدلىرىنى توپلىغاندا، شېھىتلاردىن قايسىسىنىڭ كۆپرەك قۇرئان يادلىغانلىرىنى سوراپ تېپىپ، ئاۋۋال شۇلارنى، ئاندىن باشقىلارنى ئۆز قانلىرى بىلەن يۇيۇماستىن دەپنە قىلىشقا بۇيرىدى ۋە «مەن قىيامەت كۈنىدە ئۇلارنىڭ شېھىتلىقىغا گۇۋاھ بولىمەن» دىدى»⁽³⁾.

يولۇچى نامىزى

شەرىئەتتە يولۇچىلىق بەلگىلىك بىر مۇساپىگە بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. 15 كۈندىن ئاز تۇرۇش نىيىتى بىلەن 85 كىلومېتىرلىق بىر مۇساپىنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان كىشى يۇرتىنىڭ ئاخىرقى مەنزىللىرىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. 85 كىلومېتىرلىق بۇ مۇساپىنى مەيلى ئايروپىلان بىلەن، مەيلى پويىز بىلەن، مەيلى باشقا قاتناش قوراللىرى بىلەن، مەيلى پىيادە باسسۇن، ھەرھالەتتە بۇ سەپەر يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ.

فقھىشۇناسلار بۇ مۇساپىنى پىيادە نورمال يۈرۈشتە ئەڭ ئاز ئۈچ كۈنلۈك يول بولۇپ، 18 سائەتلىك مۇساپە دەپ بېكىتكەن. سەپەردە كېچە

(1) رد المحتار مع الدر المختار 2 - نوم 250 - بەت.

(2) ئىمام شافىئى، ئەھمەد، ئەسائى رىۋايىتى.

(3) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

- كۈندۈز داۋاملىق يول مېڭىلمايدۇ. دەم ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر كۈنلۈك نورمال يۈرۈشنى ئالتە سائەت (پىيادە ياكى تۈگىنىڭ نورمال يۈرۈشى) دەپ بېكىتكەن.

سەپەردە يولۇچىلار بەزى قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرايدۇ. شۇڭا دىنىمىز يولۇچىلار ھەققىدە بەزى ئوڭايلىقلارنى كۆرسەتكەن. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان بولسا، ئۇ پەقەت يول ئۈستىدىلا يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. بارغان يېرىدە مۇقىم (يولۇچىنىڭ ئەكسى) ھېسابلىنىدۇ. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈندىن ئاز تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ بارغان بولسا، ئۇ يول ئۈستىدە ۋە بارغان يېرىدىمۇ مۇساپىر ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، بەلكى ئىشىم تۈگىگەندىن كېيىن قايتىمەن دېگەن نىيەت بىلەن بېرىپ، بارغان يېرىدىمۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، 15 كۈندىن ئارتۇق، ھەتتا ئايلار، يىللارچە تۇرۇپ قالسىمۇ ئۇ، يەنىلا يولۇچىدۇر. بۇنىڭغا بىنا ئىتائەت شەرىئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئوڭايلىقلىرىدىن پايدىلىنالايدۇ⁽¹⁾.

يولۇچىلارغا ئائىت ھۆكۈملەر

شەرىئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئوڭايلىقلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - يولۇچىلار تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قەسر قىلىپ (ئىككى رەكئەتكە قىسقارتىپ) ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتلىك، ئۈچ رەكئەتلىك پەرزلەر قىسقارتىلمايدۇ، بەلكى تولۇق ئوقۇلىدۇ.

2 - يولۇچىلار بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن پىشىن، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇمايدۇ⁽²⁾. ئەمما ۋىتىر نامىزى،

(1) نورالإيضاح ونجاة الأرواح 28 - بەت.

(2) چۈنكى «سەھەبۇلبۇخارى» دىكى 1102-ھەدىستە، «سەھەبۇ مۇسلىم» دىكى 689-ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەردە بۇ سۈننەتلەرنى ئوقۇمىغانلىقى بايان قىلىنغان.

بامداتنىڭ سۈنۈنتى، تەھەججۇد نامىزى، چاشگاھ نامىزى، تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى قاتارلىقلارنى ئوقۇيدۇ.

3 - يولۇچىلار ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ («نامازلارنى جەمئى قىلىش» دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلى سۆزلەندى).

4 - يولۇچىلار تاھارەت بىلەن كىيىلگەن (مەسھى قىلىشقا سالاھىيەتلىك) ئاياغلارنىڭ ۋە پايپاقلارنىڭ ئۈستىگە ئۈچ كېچە - كۈندۈز مەسھى قىلسا بولىدۇ. («ئاياغلارغا مەسھى قىلىش» دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلى سۆزلەندى).

5 - يولۇچىلار رامزاندا خالسا روزا تۇتىدۇ، خالسا تۇتمايدۇ. يولۇچىلىقى تاماملانغاندىن كېيىن قازاسنى تۇتىدۇ. ئەمما رامزاندا قىيىلىپ قالمىسا تۇتقنى ئەۋزەلدۇر.

6 - يولۇچىلىق مۇددىتى — كىشى ئۆز مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەزىلىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ تاكى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەنگە قەدەردۇر. ئۆز يۇرتىغا ياكى تۇغۇلغان يۇرتى بولمىسىمۇ، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يەردىكى ئائىلىسىگە قايتىپ كېلىشى بىلەن، ئۇنىڭ يولۇچىلىق مۇددىتى تۈگىگەن بولىدۇ ۋە نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇشقا باشلايدۇ.

7 - سەپەردە نامازنى قازا قىلغان كىشى يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، ئۇنى سەپەردىكى بويىچە قەسر قىلىپ (تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇيدۇ. مۇقىملىق ھالىتىدە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئادا قىلماقچى بولسا، تۆت رەكئەتنى تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. شۇنىڭدەك، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتتىن تۇغۇلغان يۇرتىدىكى ئائىلىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارغان كىشىمۇ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى، مۇنداق كىشى ئۈچۈن ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتى بىلەن تۇغۇلغان يۇرتى (ئەگەر ئۇنىڭدا ئايالى ياكى بالىلىرى قالغان بولسا) ئۆز يۇرتى سانىلىدۇ. ئەگەر بىراۋ تۇغۇلغان يۇرتىدىن ئائىلىسىنى ئېلىپ پۈتۈنلەي كۆچۈپ باشقا يۇرتقا كەتكەن بولۇپ، كېيىن

ئۆز يۇرتىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارسا، بارغان يېرىدە يولۇچى ھېسابلىنىدۇ ۋە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇيدۇ.

8 - يولۇچى مۇقىم (يولۇچى بولمىغان) ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇسا، تۆت رەكئەتنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئارتۇق ئوقۇغان كېيىنكى ئىككى رەكئەت ناماز نەپلە نامىزى بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

يولۇچى مۇقىمغا پەقەت شۇ نامازنىڭ ۋاقتىدا قىلىنىدۇ. ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان نامازدا مۇقىمغا ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقتتا، يولۇچىنىڭ قەسر قىلىپ ئىككى رەكئەتلا ئوقۇشى زىممىسىگە تەيىنلىنىپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئوقۇمايدۇ.

9 - يولۇچى مۇقىملارغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولسا، نامازغا تۇرۇشتىن ئاۋۋال جامائەتلەرگە ئۆزىنىڭ يولۇچى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇشى ياكى سالامدىن كېيىن «مەن يولۇچىمەن، نامىزىڭلارنى تولۇقلىۋېلىڭلار» دەپ قويۇشى ياخشىدۇر. يولۇچى ئىمام ئىككى رەكئەتتىن كېيىن سالام بەرگەندە، جامائەت سالام بەرمەستىن ئورنىدىن تۇرۇپ، قالغان ئىككى رەكئەتنى ئۆز - ئالدىغا تاماملاپ ئاندىن سالام بېرىدۇ.

10 - يولۇچى بىرەر ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ بولغاندىن كېيىن، سەپەرگە ئاتلىنىپ، بۇ نامازنى يول ئۈستىدە ئوقۇماقچى بولسا، قەسر قىلماستىن، تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى بۇ ناماز ئۇنىڭ مۇقىملىق ھالىتىدە ئۇنىڭ زىممىسىگە تۆت رەكئەت بولۇپ تەيىنلىنىپ بولغان بولىدۇ⁽¹⁾.

سەپەردە نامازنى قەسر قىلىشنىڭ دەلىلى

سەپەردە تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قىسقارتىپ (قەسر قىلىپ)

(1) تحفة الفقهاء 53 - بەت، مراقي الفلاح 72 - بەت، الدر المختار 1 - توم 740 - بەت، فتح القدير 1 - توم 399 - بەت.

ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇش قۇرئان كەرىم، ھەدىس ۋە ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن جانىزدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِذَا صَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ يەنى (سەپەرگە چىققان ۋاقىتلىقلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسر قىلىپ ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ)⁽¹⁾.

سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش مەيلى قورقۇنچلۇق، مەيلى قورقۇنچسىز ھەر قانداق ھالەتتە مۇتلەق جانىزدۇر. ئايەتتە قەسىرى قىلىشنى قورقۇنچلۇق ھالەتكە باغلاپ كۆرسىتىشتىن مەقسەت كۆپ ئۇچرايدىغان ھالەتلەرنى كۆزدە تۇتقانلىق ئىدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەرلىرىنىڭ تولىسى ئۇنىڭدىن خالى بولالمىغان⁽²⁾.

ساھابىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «بىز ئەمدى كۇفۇقلارنىڭ زىيان - زەخمىتىدىن خاتىرجەم بولدۇق، يەنە نېمە ئۈچۈن نامازلارنى قەسر قىلىمىز؟» دېگەن مەنىدە سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «بۇ ئاللاھنىڭ سىلەرگە بەرگەن سەدىقىسىدۇر، ئاللاھنىڭ سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىڭلار» دېگەن⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەج، ئۆمرە، غازات ۋە باشقا سەپەرلىرىنىڭ ھەممىسىدە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇغانلىقى توغرىلۇق كەلگەن سەھىھ ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەمىشە ھەمراھ بولدۇم، سەپەرلەردە (پەرز نامازلارنى) ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە ئىككى رەكئەتتىن ئارتۇق ئوقۇمايتتى.

(1) نىسا سۇرىسى 101 - ئايەت.

(2) المغنى 2 - توم 254 - بەت، الفقه الإسلامى وادلته 2 - توم 315 - بەت.

(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمانلارمۇ شۇنداق قىلاتتى. ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن»⁽¹⁾.

پۈتۈن فېقىھشۇناس ئالىملار سەپەر مەيلى ھەج، ئۆمرە ياكى غازات ياكى ھىجرەت سەپەرلىرىگە ئوخشاش ئىبادەت مەقسەت قىلىنغان سەپەر بولسۇن، مەيلى سودىگەرلىك قىلىش ياكى ساياھەت قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان سەپەرلەر بولسۇن، ھەر قانداق سەپەردە تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قەسر قىلىپ ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇشنىڭ جائىزلىقىغا ئىتتىپاقتۇر. ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، گۇناھ - مەسىيەت سادىر قىلىش ئۈچۈن سەپەر قىلغان كىشىمۇ نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇيدۇ⁽²⁾.

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق، يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىشى

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ھۆكۈمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - سەپەرنى نىيەت قىلىش. سەپەر مەيلى ئىبادەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلى ساياھەت ياكى تىجارەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلى گۇناھ ئىشلەش ئۈچۈن بولسۇن پەرقى يوقتۇر.

2 - يولغا چىقىپ مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەنزىللىرىدىن ئايرىلىشى. يولغا چىقماستىن، سەپەرنى نىيەت قىلغان كىشى يولغا چىقىمىغىچە شەرىئەتنىڭ كەڭچىلىكلىرىدىن بەھرىمەن بولالايدىغان يولۇچى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ.

3 - سەپەر مۇساپىسىنىڭ نورمال پىيادە يۈرۈش ياكى تۈگىنىڭ يۈرۈشى

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(2) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 316 - بەت.

بويىچە، يىلىنىڭ قىسقا كۈنلىرىدىكى ئۈچ كېچە - كۈندۈزلۈك مۇساپىدىن كەم بولماسلىقى (زامانىمىزدا 85 كىلومېتىرلىق مۇساپە) شەرتتۇر⁽¹⁾.

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇش سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇشىنىڭ شەرتلىرى مۇنۇلار:

1 - بارغان يېرىدە تۇرۇشنى نىيەت قىلىشى.

2 - بارغان يېرىدە تۇرۇش مۇددىتىنى (يەنى 15 كۈندىن كۆپرەك تۇرۇشنى) نىيەت قىلىشى. يولۇچى مۇقىملىقنى نىيەت قىلىش (تۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈتۈش) بىلەنلا مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىدۇ، شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ نامازلارنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئەمما 15 كۈن تۇرۇش بىرلا شەھەرگە مەخسۇس بولماستىن ئىككى ياكى ئۈچىدىن كۆپ شەھەرلەردە تۇرىدىغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا مۇقىم ھېسابلانمايدۇ. مەسىلەن: ئۈرۈمچىدىن 15 كۈنلۈك سەپەرنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان يولۇچى تۇرماقچى بولۇپ نىيەت قىلغان 15 كۈننىڭ يېرىمىنى خوتەندە، قالغان يېرىمىنى قەشقەردە ئۆتكۈزمەكچى بولسا، ئۇ، مۇقىم ئەمەس، بەلكى يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى يولۇچىنىڭ 15 كۈن ياكى ئۈچىدىن كۆپرەك ۋاقىت تۇرۇشى بىر شەھەرگىلا مەخسۇس بولغاندا، ئاندىن مۇقىم ھۆكۈمىنى ئالالايدۇ.

3 - تۇرماقچى بولغان يېرىنىڭ مۇقىم بولۇپ، تۇرۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولۇشى شەرتتۇر. مەسىلەن: بىراۋ سەپەرگە ئاتلىنىپ ئۆيىدىن چىقىپ، مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى قاتناش بېكەتلىرىنىڭ بىرىدە ياكى يول ئۈستىدىكى بېكەتلەردە قاتناش كۈتۈپ ياكى باشقا ئېھتىياجلىرى سەۋەبلىك ۋاقىتلىق تۇرۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ بۇ تۇرۇشى يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، كۈتۈش جەريانىدا ۋاقتى كىرگەن نامازلارنى

(1) الدر المختار 1 - 723 - بەت، مراقي الفلاح 71 - بەت.

قەسىرى قىلىپ ئوقۇيدۇ⁽¹⁾.

قەسىر توغرىلىق مەزھەپ قاراشلىرى

سەپەردە نامازلارنى قەسىر قىلىپ ئوقۇش ھەنەفىي مەزھەپىگە كۆرە، «ئەسلى ھۆكۈم»، ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، «رۇخسەت» سۈپىتىدە قوبۇل قىلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، ھەنەفىي مەزھەپتىكى بىرىكىشى تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازنى قەسىر قىلماستىن تولۇق ئوقۇسا، ئۇنىڭ نامىزى مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. چۈنكى قەسىر قىلىپ ئوقۇش ۋاجىپتۇر. ۋاجىپنى ئورۇنداش زۆرۈردۇر. ئەگەر ئېسىدە يوق تولۇق ئوقۇپ سالغان بولسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش شەرتى بىلەن ئۇنىڭ نامىزى مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ. ئەمما شافىئىي ياكى ھەنبەلىي مەزھەپتىكى كىشىنىڭ تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازنى قەسىر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ئىختىيارى بولغاچقا، قەسىرى قىلماي تولۇق ئوقۇسىمۇ نامىزى مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ.

ھەنەفىي مەزھەپىدىكىلەرنىڭ «سەپەردە نامازلارنى قەسىر قىلىپ ئوقۇش ئەسلى ھۆكۈمدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنى ئورۇنداش ۋاجىپتۇر» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى ئىمام بۇخارى بىلەن ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىستۇر: «ناماز دەسلەپ پەرز قىلىنغاندا ئىككى رەكئەت ئىدى، يولۇچى نامىزى ئىككى رەكئەت ھالىتىدە قالدى، مۇقىملار نامىزى تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇقلاندى»⁽²⁾.

ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان: «ئاللاھ نامازنى پەيغەمبىرىڭلارنىڭ تىلى ئارقىلىق، مۇقىملىقتا تۆت رەكئەت، سەپەردە ئىككى رەكئەت ۋە قورقۇنچلۇق ھاللاردا

(1) تحفة الفقهاء 52 - بەت.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

بىر رەكئەت قىلىپ پەرز قىلغان»⁽¹⁾.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىنىڭ «سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش» رۇخسەت تۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، نامازنى قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى قۇرئان كەرىمدىكى (باشتا بايان قىلىنغان) مۇنۇ ئايەتتۇر: (سەپەرگە چىققان ۋاقىتتىكىلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسر قىلىپ ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ)⁽²⁾.

مەزكۇر ئىككى مەزھەپتىكىلەرگە كۆرە، بۇ ئايەت سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇشنىڭ رۇخسەت ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر.

ھېيت نامازلىرى

ھېيت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى: قايتىش ۋە قايتىلىنىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىسلام ئاتالغۇسىدا - ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە ھەر يىلى خوشاللىقنى قايتىلاپ بېرىشى دېمەكتۇر.

بىر يىل ئىچىدە مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئىككى ھېيت بولۇپ، بىرى روزا ھېيتى، يەنە بىرى قۇربان ھېيتىدۇر. ھەر ئىككى ھېيتتا ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇش ۋاجىبتۇر.

ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيرۇلىشىنىڭ دەلىلى

ئىككى ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم، ھەدىس ۋە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ساپىتتۇر.

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) نىسا سۇرىسى 101 - ئايەت.

ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْخِرْ﴾ يەنى (رەببىڭ ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن ۋە قۇربانلىق قىلغىن) (دېگەن ئايەت مەشھۇر تەپسىرلەردە، قۇربان ھېيت نامىزىنى ئوقۇش ۋە قۇربانلىق قىلىش دەپ تەپسىر قىلىنغان⁽¹⁾).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇغانلىقى توغرىلىق كەلگەن «سەھھ» ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇنجى ئوقۇغان ھېيت نامىزى روزا ھېيت نامىزى بولۇپ، ھىجرىيەنىڭ 2 - يىلى مەدىنىدە ئوقۇغان. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمانلار بىلەن روزا ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇدۇم. ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇتبىدىن ئاۋۋال ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇيتتى، ئاندىن خۇتبە ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

جۈندەب ئىبنى سۇفيان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قۇربان ھېيت نامىزىنى ئوقۇغان ئىدىم. ئۇ جامائەت بىلەن نامازنى تۈگىتىپ بولۇپ، بۇغۇزلانغان بىر قوينى كۆردى ۋە مۇنداق دېدى: «كىمكى نامازدىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىر قوي قۇربانلىق قىلسۇن، قۇربانلىق قىلمىغانلار ئاللاھنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ قۇربانلىق قىلسۇن»⁽³⁾.

ھېيت نامازلىرى كىملىرىگە ۋاجىپ بولىدۇ؟

ئىككى ھېيت نامازلىرى جۈمە نامىزى پەرز بولغان كىشىلەرگە ۋاجىپتۇر، يەنى ئىككى ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلۇشنىڭ شەرتلىرى، — خۇددى جۈمە نامىزىغا ئوخشاش — ئەر بولۇش، ئەر كىن بولۇش،

(1) المغنى 2 - توم 367 - ئايەت.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

مۇقىم بولۇش، ئەما بولماسلىق، مېيىپ بولماسلىق، كېسەل بولماسلىق، دۈشمەن ۋە ھەممىسىدىن ئەمىن بولۇش قاتارلىقلاردۇر⁽¹⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ دۇرۇس بولۇشنىڭ شەرتلىرى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ۋە دۇرۇس ئادا تېپىشنىڭ شەرتلىرى جۈمە نامىزىنىڭ پەرز بولۇشنىڭ ۋە ئادا تېپىشنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇ، يەنى ئىسلام دۆلىتىنىڭ دۆلەت باشلىقى تەرىپىدىن ھېيت نامىزىنى ئوقۇشقا رۇخسەت قىلىنىشى، ھېيت نامىزى ئوقۇيدىغان جاينىڭ چوڭ جامى بولۇشى، ئىمامدىن باشقا ئۈچ نەپەر جامائەتنىڭ ھازىر بولۇشى، ھېيت ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ ھەركىمگە ئوچۇق جاي بولۇشى ۋە باشقىلار. بىراق جۈمە نامىزىدا خۇتبە ئوقۇش پەرز، ئىككى ھېيت نامازلىرىدا خۇتبە ئوقۇش سۈننەتتۇر. ھېيت نامازلىرىنىڭ خۇتبىلىرىنى تەرك ئەتسىمۇ ناماز دۇرۇستۇر⁽²⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى كۈن تولۇق چىقىپ بولۇپ تەخمىنەن 30 مىنۇتتىن كېيىن باشلىنىپ، پىشىن ۋاقتى كىرىشتىن ئالدىنقى ۋاقىتلارغىچە داۋام قىلىدۇ.

ھېيت نامازلىرى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى كۈن چىقىپ تەخمىنەن 30 مىنۇتتىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. كۈن تولۇق چىقىپ بولۇشتىن بۇرۇن ئوقۇغان ھېيت نامىزى ئادا تاپمايدۇ، بەلكى ئۇ نەپلە نامىزى ھېسابلىنىدۇ. نامازدىن كېيىن خۇتبە ئوقۇلىدۇ. خۇتبىنى ئاڭلاش سۈننەتتۇر. ھېيت نامازلىرى جامىلاردا ياكى چوڭ مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. كىچىك مەسجىدلەردە ئوقۇش مەكرۇھتۇر⁽³⁾.

روا ھېيت نامىزىنى ئۆزۈر سەۋەبلىك بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغان

(1) فتح القدیر 1 - توم 422 - بەت، الدر المختار 1 - توم 774 - بەت.

(2) بدائع المنائج 1 - توم 275 - بەت.

(3) مراقي الفلاح 90 - بەت، الدر المختار 1 - توم 779 - بەت.

كشى ئىككىنچى كۈنى ئوقۇسا بولىدۇ. ئەگەر ئۆزۈر سەۋەبلىك تەرك ئەتكەن بولسا، بۇ ناماز ئۇنىڭدىن ساقىتتۇر. ئەمما قۇربان ھېيت نامىزىنى بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغانلار ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى كۈنلىرىمۇ ئوقۇسا بولىدۇ. قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنىدىن كېيىن، مەيلى ئۆزۈر داۋام قىلسۇن ياكى تۈگىگەن بولسۇن، ھېيت نامىزى ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى قۇربان ھېيت نامىزى قۇربانلىق كۈنلىرىدىلا ئوقۇلىدۇ. قۇربانلىق كۈنلىرى قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن ئۈچىنچى كۈنى ئەسىر ۋاقتىغىچىدۇر⁽¹⁾.

ھېيت نامازلىرىدا سۈننەت بولغان ئىشلار

- 1 - روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن بىر نەرسە يېيىش.
- 2 - قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن يېمەسلىك.
- 3 - ھەر ئىككى ھېيت نامىزىغا يۇيۇنۇپ، ئېسىل كېيىنىپ بېرىش.
- 4 - ھەر ئىككى ھېيتتا سەدىقنى كۆپ بېرىش.
- 5 - ھەر ئىككى ھېيت نامىزىغا بېرىشتا، يولدا تەكبىر ئېيتىپ بېرىش⁽²⁾.

ئىككى ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن مەيلى ئۆيدە، مەيلى مەسجىد تەنەپلە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ھېيت نامىزىدىن كېيىن ئۆيىگە قايتىپ بېرىپ نەپلە ناماز ئوقۇسا جائىزدۇر⁽³⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىتى

ئىككى رەكئەتتىن ئىبارەت ھېيت نامازلىرىنىڭ بىرىنچى رەكئەتتە سانا ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ﴾ (سۈبھانەكەللاھۇممە) دىن كېيىن، ئىمام جاراڭلىق ئاۋازدا ئۈچ قېتىم ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ

(1) تحفة الفقهاء 57 - بەت.

(2) فتح القدیر 1 - توم 423 - بەت.

(3) الدر المختار 1 - 777 - بەت، مراقي الفلاح 90 - بەت.

ئىمامغا ئەگىشىپ ھەربىر تەكبىردە قوللىرىنى قولاقلىرىغا كۆتۈرۈپ تەكبىر ئېيتىدۇ ۋە تەكبىردىن كېيىن قوللىرىنى ئىككى يان تەرىپىگە چۈشۈرىدۇ. پەقەت ئۈچىنچى تەكبىردىن كېيىن قوللار يان تەرەپكە چۈشۈرۈلمەستىن، كىندىكىنىڭ ئۈستىگە قويىلىدۇ. ئاندىن ئىمام فاتىھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ تەكبىر بىلەن رۇكۇغا ئېگىلگەندە، جامائەتمۇ بىرگە رۇكۇ قىلىدۇ ۋە بىرگە سەجدىلەرنى قىلىپ بولۇپ، ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتە ئىمام قىرائەت (فاتىھە بىلەن يەنە بىر سۈرە)نى ئوقۇپ بولۇپ، رۇكۇغا ئېگىلىشتىن ئاۋۋال يەنە ئۈچ قېتىم ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ ئۈچ تەكبىرنى خۇددى ئالدىنقى رەكئەتتىكىدەك ئېيتىدۇ. ھەر قېتىمدا قوللار قولاقلىرىغا كۆتۈرۈلىدۇ، ئاندىن ئىككى يان تەرەپكە چۈشۈرۈلىدۇ. ئاندىن ئىمام يەنە بىر تەكبىر بىلەن رۇكۇغا ئېگىلىدۇ. جامائەتمۇ بىرلىكتە رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ ئولتۇرىدۇ. ئاندىن «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ. جامائەتمۇ بىرگە سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. نامازدىن كېيىن ئىمام خۇتبە ئوقۇيدۇ. خۇتبە ئىككى قېتىم ئوقۇلىدۇ. بىرىنچى خۇتبىدىن ئىككىنچى خۇتبىنى بىر ئاز تۆۋەنرەك ئاۋازدا ئوقۇيدۇ. ھېيت نامازلىرىنىڭ ھەربىر رەكئىتىدە، نامازنىڭ ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق ئېيتىلىدىغان ئالتە تەكبىر «تەكبىرى زەۋائىد» (ئارتۇق تەكبىرلەر) دەپ ئاتىلىدۇ. چۈنكى بۇ ئالتە تەكبىر نامازنىڭ تەكبىر تەھرىمى، رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە بېرىش ھەم تۇرۇش تەكبىرلىرىدىن ئىبارەت ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق تەكبىرلەردۇر⁽¹⁾.

ھېيت نامازلىرىدىكى ئارتۇق تەكبىرلەر توغرىلىق مەسىلىلەر

1 - ھېيت نامىزى باشلىنىپ بولغاندىن كېيىن، نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشتىن بۇرۇن ئىقتىدا قىلىۋالغان

(1) تحفة الفقهاء - 58 - بەت.

بولسا، ئىمام بىلەن بىرلىكتە نامازغا داۋام قىلىدۇ.

2 - ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىپ بولۇپ، قىرائەتنى باشلىغاندىن كېيىن، نامازغا كىرمەكچى بولغان كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلىشىگە ئىشەنچسى بولسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپلا ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىدۇ، ئاندىن ئىمامنىڭ قىرائىتىگە قۇلاق سالىدۇ.

3 - ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ رۇكۇسىغا بارغان ۋاقىتتا نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلمەسلىكىدىن قورقسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپ، رۇكۇ قىلىدۇ ۋە ئارتۇق تەكبىرلەرنى رۇكۇدا ئۆز ئالدىغا ئېيتىدۇ. رۇكۇدا تەسبىھلەر بىلەن ئارتۇق تەكبىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ بولالماسلىقىدىن قورققان كىشى تەسبىھلەرنى ئېيتماستىن، ئارتۇق تەكبىرلەرنىلا ئېيتىدۇ. چۈنكى ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش ۋاجىپ، تەسبىھلەرنى ئېيتىش سۈننەتتۇر. چۈنكى ۋاجىپنى ئادا قىلىش سۈننەتنى ئورۇنداشتىن زۆرۈردۇر.

4 - ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن نامازغا كىرگەن كىشىدىن شۇ رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرى ساقىت بولىدۇ.

5 - ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشنى ئۈنتۈپ قالسا، جامائەت ئېيتىۋېرىدۇ. چۈنكى بۇ ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن ئەمەس، بەلكى مۇستەقىل ئىبادەتتۇر⁽¹⁾.

تەشرىق تەكبىرلىرى

تەشرىق تەكبىرلىرى — قۇربان ھېيتنىڭ ئەرفە (ھاجىلار ئەرفاتىغا بولغان، ئەتە ھېيت دېگەن) كۈنى بامدات نامىزىدىن باشلاپ ھېيتنىڭ

(1) تحفة الفقهاء 58 - 60 - بەت.

4 - كۈنى ئەسىر نامىزىغىچىلىك جەمى 23 ۋاخ نامازنىڭ پەرزىدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان تەكبىرلەردۇر. بۇ تەكبىرلەرنى ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان، ئاقىل، بالغ ئەرلەر ئۈچۈن ۋاجىپتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنى ھەر پەرز نامازدىن كېيىن، مەيلى يالغۇز بولسۇن، مەيلى جامائەت بىلەن بولسۇن، مەيلى يولۇچى بولسۇن، مەيلى مۇقىم بولسۇن، ھەر قانداق كىشىنىڭ ئوقۇشى ۋاجىپتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ ۋاجىپلىقىنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿وَأَذْكُرُوا لِلَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ يەنى (ساناقلىق كۈنلەردە ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار)⁽¹⁾. بارلىق مۇپەسسەرلەر بۇ ئايەتتىكى «ساناقلىق كۈنلەر» دىن تەشرىق تەكبىرلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەپ تەپسىر قىلىدۇ⁽²⁾.

قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتا يولدا، ئاۋازلىق ھالدا تەكبىر ئېيتىپ مېڭىش سۈننەتتۇر. ئەمما روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتا ئاۋازلىق ئېيتىشنى ئىمام ئەزەم جائىز كۆرمەيدۇ. بىراق شاگىرتلىرىدىن ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد ئاۋازلىق ئوقۇشنى جائىز سانغان. توغرىسى ئىمام ئەزەمنىڭ قارىشى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتا تەكبىرنى ئاۋازلىق ئېيتقانلىقى سابت بولغان. بىراق روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتا شۇنداق قىلغانلىقى سابت ئەمەس⁽³⁾.

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ تېكىستى

﴿اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ﴾

ئوقۇلىشى: «ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر، لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ

(1) بىقەرە سۇرىسى 203 - ئايەت.

(2) تحفة الفقهاء 59 - بەت.

(3) تحفة الفقهاء 58 - بەت.

ۋەللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر ۋە لىلاھىل ھەمدۇ»

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرىلىق مەسىلىلەر

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرىلىق تۆت مەسىلە بار، ئۇلار:

1 - ئەتە ھېيت دېگەن كۈنى بامدات نامىزىدىن ھېيتنىڭ 4 - كۈنى ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچىلىك بولغان تەشرىق كۈنلىرىدە قازا بولغان پەرز نامازلارنىڭ قازاسىنى شۇ تەشرىق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، نامازنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇيدۇ. چۈنكى بۇ نامازلار تەشرىق تەكبىرلىرى بىلەن بىرگە قازا بولغانلىقتىن، ئۇلارنى ئادا قىلىشتا تەكبىرلىرى بىلەن بىرگە ئادا قىلىنىدۇ.

2 - تەشرىق كۈنلىرىدىن بۇرۇن قازا بولغان نامازلارنى تەشرىق كۈنلىرىدە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، نامازدىن كېيىن، تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇمايدۇ. چۈنكى بۇ نامازلار تەشرىق تەكبىرلىرىسىز قازا بولغانلىقتىن، ئۇلارنى تەشرىق تەكبىرلىرىسىز ئادا قىلىدۇ.

3 - تەشرىق كۈنلىرىدە قازا بولغان نامازلارنى تەشرىق كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، بۇ نامازلاردىن كېيىن تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇمايدۇ. چۈنكى مەزكۇر قازا نامازلارنى ئادا قىلغان ۋاقىت تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇش ۋاقتلىرى ئەمەس.

4 - تەشرىق كۈنلىرىدىكى تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئېيتىشنى تەرك قىلغان كىشى كېلىدىغان يىلى يەنە مۇشۇ تەشرىق كۈنلىرىدە ئۇنىڭ قازاسىنى ئېيتامدۇ ياكى ئېيتامدۇ دېگەن مەسىلىدە فىقھىشۇناسلار ئىختىلاپ قىلىشقان. بىر كۆرۈشكە كۆرە، قازاسى ئېيتىلىدۇ. يەنە بىر كۆرۈشكە كۆرە،

قازاسى ئېيتىلمايدۇ ۋە ساقىت بولىدۇ. ئىككىنچى كۆرۈش كۈچكە ئىگىدۇر⁽¹⁾.

تەراۋىھ نامىزى

تەراۋىھ نامىزى رَامِزَان ئېيىدا ئاخشاملىرى خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدىغان 20 رەكئەتلىك نامازدۇر.

تەراۋىھ - ئارام ئېلىش، تەنەپپۇس قىلىش دېگەن مەنىدە بولۇپ، ھەر تۆت رەكئەت نامازدىن كېيىنكى ئارام ئېلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

رامىزان ئېيىدا بىر ئاي تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ رَامِزَان روزىسىنى پەرز قىلدى. مەن مۇسۇلمانلارغا رَامِزَان كېچىلىرىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈشنى سۈننەت قىلدىم»⁽²⁾.

ئىمام نەۋەۋىي ھەدىستىكى «رامىزان كېچىلىرىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش» تىن تەراۋىھ نامىزىنى ئوقۇش كۆزدە تۇتۇلىدىغانلىقىغا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ بىرلىككە كەلگەنلىكىنى بايان قىلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى رَامِزَاننى ئاللاھنىڭ ۋەدىسىگە چىن ئىشەنچ قىلىپ ساۋابىنى كۆزلىگەن ھالدا ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈدىكەن، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى گۇناھلىرىنىڭ ھەممىسى مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېگەن ھەدىستىكى رَامِزَاننى «ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش» تىن مەخسەت: زامىزاننى كۈندۈزۈسدە روزا تۇتۇش، كېچىسى تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ۋە باشقا ئىبادەتلەر بىلەن ئۆتكۈزۈش دىگەنلىكتۇر.

تەراۋىھ نامىزىنى ئوقۇش ئەر، ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى

(1) تحفة الفقهاء 60 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئۈچۈن سۈننەتتۇر. ھەربىر 4 رەكئەتتىن كېيىن، ئازراق ئولتۇرۇپ ئارام ئېلىش مۇستەھەببۇر. بۇ ئولتۇرۇشتا ئاللاھ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىش ياكى قۇرئان ئوقۇش ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش ياخشىدۇر.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەراۋىھ نامىزى رامىزان ئاخشاملىرى خۇپتەن بىلەن ۋىتىر نامىزى ئارىلىقىدا ئوقۇلىدۇ.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ بۇيرۇلىشى

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەسلەپتە تەراۋىھ نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇدى. ئۇنىڭغا ساھابىلەرمۇ ئىشتىراك قىلدى. ئىككىنچى كۈنى جامائەت سانى كۆپەيدى. ئۈچىنچى كۈنى جامائەت سانى تېخىمۇ كۆپىيىپ كەتتى ۋە ئۇلار مەسجىدكە توپلىنىۋىتىلدى. بۇ ئاخشىمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدكە چىقمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەتسى چىقىپ ئۇلارغا مۇنداق دېدى» سىلەرنىڭ قىلغىنىڭلارنى كۆردۈم. ئاخشام مېنى مەسجىدكە چىقىشىمدىن توسقان نەرسە بۇ نامازنىڭ سىلەرگە پەرز بولۇپ قېلىش قورقۇنجىسى ئىدى» دېدى⁽¹⁾.

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغانغا قەدەر، بۇ ئىش شۇ بويىچە داۋام قىلدى» دەپ كەلگەن. يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا تەراۋىھ نامىزى بۈگۈنكىدەك جامائەت بىلەن ئوقۇلمايتتى، دېمەكچى. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى تەراۋىھ نامىزى

(1) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ئۈچۈن توپىلغان ئەمەس» دەپ كەلگەن.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ رەكئەت سانى

ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى تەراۋىھ نامىزىنىڭ رەكئەتلىرى توغرىلىق ئىختىلاپلاشقان. ئىختىلاپنىڭ سەۋەبى مۇنداق: ئەبۇ سەلەمە ئىبنى ئابدۇررەھمان رەزىيەللاھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رامزان كېچىلىرى قانچە رەكئەت ناماز ئوقۇيدىغانلىقى توغرىلىق سورىۋىدىم. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ماڭا مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامزاندا بولسۇن ياكى باشقا ۋاقتلاردا بولسۇن، كېچىلىرى ئون بىر رەكئەتتىن ئارتۇق ناماز ئوقۇمايتتى. ئاۋۋال تۆت رەكئەت ئوقۇيتتى. ئۇنىڭ كەيپىيىتىنى ۋە ئۇزۇنلىقىنى سورىماڭ. ئاندىن يەنە تۆت رەكئەت ئوقۇيتتى. ئۇنىڭ كەيپىيىتى ۋە ئۇزۇنلىقىنى سورىماڭ»⁽¹⁾.

ھەدىستىكى، تۆت رەكئەتتىن ئوقۇغان سەككىز رەكئەت تەراۋىھ نامىزى بولۇپ، ۋىتىرنىڭ ئۈچ رەكئىتى بىلەن ئون بىر رەكئەت بولىدۇ.

ئىمام مالىكىنىڭ «مۇۋەتتە» ناملىق ئەسىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەراۋىھ نامىزىنى ۋىتىر بىلەن قوشۇپ ئون بىر رەكئەت ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان.

ئىبنى شىھاب ئۇرۇۋە ئىبنى زۇبەيردىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە ئابدۇررەھمان ئىبنى ئابدۇلقارىينىڭ مۇنداق دىگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن رامزان كېچىلىرىنىڭ بىرىدە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب بىلەن بىرگە مەسجىدكە چىقتىم. كىشىلەر ھەممىسى ئۆز ئالدىغا ئايرىم - ئايرىم ناماز ئوقۇۋاتاتتى. بۇنى كۆرگەن ئۆمەر «مەن بۇ جامائەتنىڭ بىر قارىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشىنى ئەۋزەل كۆرىمەن»

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

دىدى ئاندىن ئۇلارنى ئۈبەييە ئىبنى كەئبىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇشقا توپلاشقا غەيرەت قىلدى. ئاندىن يەنە بىر كېچىسى ئۆمەر بىلەن بىرگە مەسجىدكە چىقتىم. جامائەت بىر قارىغا ئىقتىدا قىلىپ تەراۋىھ نامىزىنى ئوقۇۋاتاتتى. ئۆمەر بۇ ئىشنى كۆرۈپ «بۇ نېمە دېگەن ياخشى بىدئەت» دىدى»⁽¹⁾.

خۇلاسە كالاڧ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەراۋىھ نامىزىنى 8 رەكئەت ئوقۇغان. ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدىن باشلاپ تەراۋىھ نامىزى 20 رەكئەت ئوقۇلۇپ كەلمەكتە. كۆپىنچە ئىسلام مەزھەپلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغىنى بويىچە تەراۋىھ نامىزىنى 8 رەكئەت قىلىپ بېكىتكەن. ئەمما ھەنەفىي مەزھىپىدە تەراۋىھ نامىزى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا ساھابىلەرنىڭ مۇۋاپىقەتچىلىكى بىلەن بېكىتىلگەن بويىچە 20 رەكئەت ئوقۇشنى بەلگىلىگەن. دېمەك، تەراۋىھنىڭ ئالدىنقى 8 رەكئىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بولسا، 20 رەكئەت ئوقۇش يولباشچى ساھابىلەر (خۇلەفائۇر راشىدۇن) نىڭ سۈننىتىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يولباشچى ساھابىلەرنىڭ يولغا ئەگىشىشنىڭ زۆرۈرلىكى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «سەلەر مېنىڭ ۋە يولباشچى ساھابىلەرنىڭ يولىدىن ئايرىلماڭلار»⁽²⁾.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى

تەراۋىھ نامىزى جامائەت بىلەن ئوقۇلغىنىدەك، ئۆز ئالدىغا ئايرىم-ئىم ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ، تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. تەراۋىھ نامىزىنى ئىككى رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك

(1) فەتھۇلبارى «تەراۋىھ نامىزى» بابىدىن.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى تۆت رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ.

بىر ئايلىق تەراۋىھ نامىزىدا قۇرئان كەرىمنى خەتمە قىلىش ئايرىم بىر سۈننەتتۇر. تەراۋىھ نامىزىنى جامائەتنى زېرىكتۈرمەيدىغان يېنىكرەك ئوقۇش ياخشىدۇر. تەراۋىھ نامىزىنى رامىزاندا ئوقۇيالمىغان كىشىگە ئۇنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى كېچىنىڭ يېرىمىغا قەدەر كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. ۋىتىر نامىزىنى تەراۋىھ نامىزىدىن بۇرۇن ئوقۇشمۇ جائىزدۇر⁽¹⁾.

تەراۋىھ نامىزى توغرىلىق بەزى مەسىلىلەر

1 - تەراۋىھ نامىزىنى جامائەت بولۇپ، مەسجىدتە ئوقۇش سۈننەت كىفايەدۇر. يەنى بىر مەھەللىدىكى جامائەتنىڭ بىر قىسمى بۇ نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇپ، قالغانلىرى ئۆز ئۆيلىرىدە ئوقۇسىمۇ ئۇلاردىن جامائەت بىلەن ئوقۇش سۈننىتى ساقىت بولىدۇ. ئەمما مەسجىدتە ئوقۇغانلار ھەم تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھەم جامائەت بولۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ.⁽²⁾

2 - بالاغەتكە يەتمىگەن بالىنىڭ تەراۋىھ نامىزىغا ئىمام بولۇشى توغرىلىق ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى ئىختىلاپلاشقان. بەزىسى دۇرۇس ئەمەس دىگەن قاراشتا بولسا، كۆپ سانلىقى دۇرۇسلىقىنى سۆزلىگەن. بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ تەراۋىھ نامىزىغا ئىمام بولۇشىنى دۇرۇس دىگۈچىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) غا ئىمام بولۇپ تەراۋىھ نامىزى ئوقۇغانلىقىنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرگەن.

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 68 - بەت.

(2) رد المحتار 2 - توم 55 - بەت.

ئەمما پەرز نامازلاردا بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىمام بولۇشىنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىدە ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى بىرلىككە كەلگەن⁽¹⁾.

3 - تەراۋىھ نامىزىنى خۇپتەندىن بۇرۇن ئوقۇسا ئۇ تەراۋىھ ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى بۇ خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇش بەلگىلەنگەن نامازدۇر. ئەمما ۋىتىر نامىزىنى تەراۋىھتىن بۇرۇن ئوقۇش جائىزدۇر⁽²⁾.

4 - رامىزان ئىچىدە تەراۋىھ نامىزىدا قۇرئان كەرىمنى بىر قېتىم خەتمە قىلىش سۈننەتتۇر⁽³⁾.

كېسەل كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىتى

كېسەللىك — مەجەزنىڭ نورماللىقىنى يوقىتىپ قويۇشتىن مەيدانغا كېلىدىغان بىر خىل ئاجىزلىق ھالىتى دېمەكتۇر. ئىسلام دىنى ئەقلىنى يوقاتمىغان كېسەللەرگە ئەمەل - ئىبادەتلەرنى توختاتماسلىقىنى بۇيرۇش بىلەن بىرگە، ئۇلار ئۈچۈن بەزى ئوڭايلىقلارنىمۇ كۆرسەتكەن. ناماز ھەققىدە كېسەللەر ئۈچۈن كۆرسىتىلگەن ئوڭايلىقلارمۇ بۇ مەنبەنى مەقسەت قىلغان.

كېسەل كىشى كۈچىنىڭ يېتىشىچە ناماز ئوقۇشى كېرەك. ئۆرە تۇرالماسا ئولتۇرۇپ، ئولتۇرالماسا ياتقان يېرىدە ئىمارەت بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ.

ئۆرە تۇرالمايدىغان ياكى ئۆرە تۇرسا، كېسىلىنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىشىگە ياكى شىپا تېپىشىنىڭ كېچىكىپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدىغانلىقى ئېنىق بولغان بىمار ئولتۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى نورمال كەيپىتى بويىچە قىلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۆرە تۇرۇشقا قادىر بولالغان بولسىمۇ، رۇكۇ بىلەن

(1) الحوهرة النيرة شرح مختصر القدوري 1 - توم 99-بەت.

(2) العناية شرح الهداية 268-بەت.

(3) العناية شرح الهداية 269-بەت.

سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇسا بولىدۇ. ئولتۇرۇپ ئوقۇلغان نامازدا رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى ئىما - ئىشارەت بىلەن قىلىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ ئالدىغا سەجدە قىلىش ئۈچۈن ياستۇق ياكى ئورۇندۇق قويۇپ بېرىلمەيدۇ. چۈنكى سەجدە يەرگە قىلىنىدۇ. يەرگە سەجدە قىلالمىسا ئىما - ئىشارەت بىلەن قىلىنىدۇ.

ئولتۇرۇشقىمۇ كۈچى يەتمىگەنلىكتىن ئوڭدىسىغا يېتىپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئىككى پۇتىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ ياتىدۇ، مۇمكىنچىلىك بولسا ئىككى پۇتىنى قىبلىگە ئۇزارتماسلىقى ئۈچۈن ئىككى تىزى ئازراق كۆتۈرىلىدۇ ۋە بىمارنىڭ ئاسمانغا قارىماستىن قىبلىگە قارىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ بېشىغا ئىگىزرەك ياستۇق قويۇلىدۇ. ئەمما يېنىچە يېتىپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئوڭ تەرىپىنى بېسىپ، قىبلىگە قاراپ ياتىدۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرگە بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىدۇ. ئەمما يېنىچە يېتىپ ئوقۇغاندىن ئوڭدىسىغا يېتىپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر⁽¹⁾.

ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش مەسلىسى

ئىما - ئىشارەت — نامازدا رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە ئىشارەت ئۈچۈن كۈچىنىڭ يېتىشىچە باشنى ئېگىش دېمەكتۇر. ئەگەر بىمار بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىشتىنمۇ ئاجىز كەلسە، كۆزى بىلەن ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭدىنمۇ ئاجىز كەلسە نامازنى ئوقۇمايدۇ ۋە ئۇنى ئاللاھ تائالا كەچۈرىدۇ. چۈنكى قۇرئان كەرىمدە: ﴿كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار﴾⁽²⁾ دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرنى بىرەر

(1) فتح القدیر 1 - توم 375 - بەت

(2) تەغابۇن سۇرىسى 14 - ئايەت

ئىشقا بۇيرۇسام، ئۇنى تاقىتىشلارنىڭ يېتىشىچە ئورۇنداڭلار»⁽¹⁾ دېگەن.

ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا تاقىتى يەتمىگەن كىشى قانداق قىلىدۇ؟

ئىما - ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇشقا قادىر بولالمىغان ياكى ئەقلى - ھۇشى يوقالغان بىمار، نامازنى ۋاقىتلىق قويۇپ قويدۇ. بۇ ھالەت بىر كېچە - كۈندۈزگە يەتمىگەن ۋاقىت داۋام قىلغان بولسا، يەنى بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىچە ساقىيىپ قالسا، ئوقۇيالمىغان مەزكۇر نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسىلى ئېغىرلاشقان ياكى ئەقلى - ھۇشى يوقالغان سەۋەبلىك ئىما - ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇيالمىغان ۋاقتى بىر كېچە - كۈندۈزدىن كۆپرەك ۋاقىت داۋام قىلغان بولسا، بۇ نامازلارنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. بۇ خۇددى ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن ناماز كەچۈرۈم قىلىنغاندەك كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. شۇنداقلا، ئەگەر بىمار شۇ كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتسە، ئىما - ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز كەلگەن ھالىتىدە ئوقۇيالمىغان نامازلىرى ئۇنىڭدىن ساقىت بولىدۇ. ئۇنىڭغا فىدىيە بېرىش لازىم كەلمەيدۇ⁽²⁾.

ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش توغرىلىق مەسىلىلەر

پەرز نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا كۈچى يېتىدىغان كىشىنىڭ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز ئەمەس. ئەمما نەپلە نامازلارنى ساق كىشىلەرنىڭمۇ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز. بىراق ساۋابى كەمىرەك بولىدۇ.

كېسەل بولغىنى ئۈچۈن ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش ۋەزىيىتىگە چۈشۈپ قالغان بىمار كېسەللىك ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى، ساقايغاندىن كېيىن ئوقۇماقچى بولغاندا، ئولتۇرۇپ

(1) ئىمام بۇخارىي رىۋايىتى

(2) نور الايضاح ونجاة الارواح 30 - بەت، بدائع الصنائع 1 - توم 105 - بەت.

ياكى ئىما - ئىشارەت بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆرە تۇرۇپ نامازنىڭ ئەسلىدىكى كەيپىيىتى بويىچە ئوقۇيدۇ. چۈنكى، ساقايغاندىن كېيىن ئۆزى قالمىغان بولىدۇ. ئەمما ساق ۋاقتىدا قازا بولغان نامازلىرىنى كېسەللىكىدە ئوقۇماقچى بولسا، ئولتۇرۇپ ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇسا بولىدۇ.

نامازنى ساق ھالىتىدە باشلىغان بولسىمۇ ناماز ئەسناسىدا مېجەزى ئۆزگىرىپ قېلىپ ئورنىدىن تۇرالمىدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالغان بىمار نامىزنىڭ قالغىنىنى ئولتۇرۇپ تاماملايدۇ. ئەگەر ئولتۇرۇشتىنمۇ ئاجىز كەلسە يېتىپ ئىما - ئىشارەت بىلەن تاماملايدۇ. ئەمما كېسەل ھالىتىدە نامازنى ئولتۇرۇپ باشلىغان بىمار ناماز ئەسناسىدا ساقىيىپ قېلىپ ئۆرە تۇرالايدىغان ھالغا كەلسە نامىزنىڭ قالغىنىنى ئۆرە تۇرۇپ تاماملايدۇ⁽¹⁾.

ئىستىسقا (سۇ تىلەش) نامىزى

ئىستىسقا_لۇغەت ئېتىبارى بىلەن سۇ تىلەش دېمەكتۇر. ئىسلام ئائىلىسىدا ئىستىسقا - ئېھتىياج تۇيۇلغاندا مەخسۇس ناماز، خۇتبە ۋە دۇئالار ئارقىلىق ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت ۋە يامغۇر تىلەش دېمەكتۇر. قۇرغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بەرگەن چاغدا، شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ، ئىككى رەكئەت ئىستىسقا نامىزى ئوقۇش ۋە ئاللاھتىن گۇناھلارغا مەغپىرەت تىلەش بىلەن بىرگە، يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشنى تىلەش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. سۇ تىلەشكە ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ كۈن چىقىش ياخشىدۇر. سۇ تىلەشكە چىقىشتىن بۇرۇن يوقسۇل، يېتىم - يېسىرلارغا سەدىقە بېرىش ۋە چىقىش جەريانىدا، كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھقا مۇناجات قىلغان ھالدا چىقىش ياخشى كۆرۈلگەن. بۇ شافىئىي، ھەنبەلىي، مالىكىي مەزھەپلىرى ۋە ھەنەفىي مەزھەپىدىن ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام

(1) تحفة الفقهاء - 57 - بہت اللباب شرح الكتاب 1 - توم 63 - بہت.

مۇھەممەدەلەرنىڭ ئورتاق قارىشىدۇر⁽¹⁾.

ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىستىسقا - ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت ۋە يامغۇر سوراپ دۇئا قىلىشتىن ئىبارەتتۇر، ئىستىسقا ئۈچۈن جامائەت بىلەن ئوقۇش سۈننەت بولۇپ، ئەگەر كىشىلەر ئايرىم - ئايرىم ئۆز ئالدىغا ناماز ئوقۇسا جائىزدۇر⁽²⁾.

ئىستىسقا نامىزىنىڭ بۇرۇنقى دىنلاردىمۇ بارلىقى

ئىستىسقا نامىزى بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈمەتلىرىدىمۇ بار ئىدى. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَإِذْ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئەلەيھىسسالام قەۋمى ئۈچۈن سۇ تەلەپ قىلغان ئىدى»⁽³⁾.

ئاللاھ تائالا ئىستىسقا نامىزىنىڭ جائىز ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىپ نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسسىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾ يەنى (مەن ئۇلارغا) ئېيتتىم: «رەببىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئۇ سىلەرگە مول يامغۇرنى ياغدۇرۇپ بېرىدۇ»⁽⁴⁾.

ئىستىسقا نامىزى توغرىلۇق كەلگەن ھەدىسلەرمۇ كۆپ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق قەيت قىلىنغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئىستىسقا ئۈچۈن چىقتى. ئاندىن قىبلىگە يۈزلىنىپ تۇرۇپ دۇئا قىلدى ۋە تونىنى چۆرىدى. ئاندىن بىزگە

(1) بداية المجتهد 1 - توم 207 - بەت، القوانين الفقهية 78 - بەت.

(2) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 67 - بەت، الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 413 - بەت.

(3) بهقەر سۇرىسى 60 - ئايەت.

(4) نوھ سۇرىسى 10 - 11 - ئايەتلەر.

ئىمام بولۇپ ، قىرائىتىنى ئۈنلۈك قىلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى»⁽¹⁾.

ئىستىسقا نامىزنىڭ كەيپىتى

ئىمام ئەزەمدىن باشقىلارغا كۆرە، ئىستىسقادا ئەزاننىڭ ئورنىغا: «الصلاة جامعة» (ئەسسەلاتۇ جامئەتۇن) يەنى: «توپلىنىپ ناماز ئوقۇلىدۇ» دەپ، كىشىلەر نامازغا چاقىرىلىدۇ. ئاندىن ناماز ئوقۇلىدۇ. ئىستىسقا نامىزى ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتماستىن خۇددى ھېيت نامىزىغا ئوخشاش قىرائىتى ئۈنلۈك ئوقۇلىدىغان ئىككى رەكئەت نامازدۇر. نامازدىن كېيىن ئىمام ھېيت نامىزىغا ئوخشاش ئىككى خۇتبە ئوقۇيدۇ. ئىمام ئەبۇ يۇسۇفكە كۆرە، بىرلا خۇتبە كۇپايىدۇر. خۇتبىدە ئاللاھ تائالادىن يامغۇر سوراپ دۇئا قىلىنىدۇ.

ھەر كىشى ئىستىغفار ئېيتىپ ئاللاھتىن مەغپىرەت، ئاندىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشنى تىلەيدۇ. ئىمام قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ئىككى قولىنى كۆتۈرگەن ھالدا، دۇئاغا باشلايدۇ. جامائەت ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ دۇئاغا «ئامىن» دەيدۇ. دۇئادا ئاللاھ تائالانىڭ مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشىنى ۋە ھالاكەتتىن ساقلىشىنى تىلىسە بولىدۇ⁽²⁾.

كۇسۇف ۋە خۇسۇف نامازلىرى

كۇسۇف - كۈننىڭ تۇتۇلۇشى، خۇسۇف - ئاينىڭ تۇتۇلۇشى دېگەنلىكتۇر. كۈن تۇتۇلغاندا، ئاللاھ تائالادىن گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىنى سوراپ خۇددى جۈمە ياكى ھېيت نامازلىرىغا ئوخشاش جامائەت بىلەن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش پۈتۈن فىقھىشۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن سۈننەتتۇر. بۇلارنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(2) نور الايضاح و نجات الارواح 38 - بەت، القوانين الفقهية 87 - بەت، مغني المحتاج 1 - توم 323 - بەت.

فوسسىلەت سۈرىسىدىكى مۇنۇ سۆزىدۇر: «وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ» يەنى (كېچە بىلەن كۈندۈز، كۈن بىلەن ئاي ئاللاھنىڭ (قۇدرىتىنىڭ) ئالامەتلىرىدىندۇر. ئەگەر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، كۈنگە سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار. (بەلكى) ئۇلارنى ياراتقان ئاللاھقىلا سەجدە قىلىڭلار)⁽¹⁾.

كۈن تۇتۇلغاندا كۇسۇف نامىزى ئوقۇش مەيلى سەپەردە بولسۇن، مەيلى مۇقىم بولسۇن، مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشى پەرز بولغان ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈن تۇتۇلغاندا كۇسۇف نامىزى ئوقۇغانلىقى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىملار رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىسلەر بىلەن سابىتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىبراھىم ۋاپات بولغان كۈنىدە كۈن تۇتۇلغان بولۇپ، بەزى كىشىلەر «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ۋاپات بولغانلىقى سەۋەبلىك كۈن تۇتۇلدى» دېيىشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇتبە ئوقۇپ مۇنداق دېگەن: «كۈن ۋە ئاي ئىنسانلاردىن بىرەرسىنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن تۇتۇلمايدۇ، لېكىن ئۇ ئىككىسى (نىڭ تۇتۇلىشى)، ئاللاھنىڭ (ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرىدىغان) ئالامەتلىرىدىن بولغان ئالامەتلەردۇر. ئاي ۋە كۈننىڭ تۇتۇلغىنىنى كۆرگىنىڭلاردا، ئاللاھ ئۈچۈن ناماز ئوقۇشقا تۇرۇڭلار»⁽²⁾.

كۇسۇف ۋە خۇسۇف نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىتى

كۇسۇف نامىزىدا ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتىلمايدۇ، خۇتبىمۇ ئوقۇلمايدۇ. ئەزاننىڭ ئورنىغا: «الصلاة جامعة» (ئەسسەلاتۇ جامئەتۇن) يەنى: «توپلىنىپ ناماز ئوقۇلىدۇ» دەپ، كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىدۇ. كۇسۇف

(1) الدرالمختار 1 - توم 789 - بەت، بدائع الصنائع 1 - توم 280 - بەت.
(2) بۇخارى رىۋايىتى.

نامىزىدا قىرائەت ئۇزۇنراق ئوقۇلىدۇ. ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەد رەگە كۆرە، قىرائەت ئۇنلۇك ئوقۇلىدۇ. ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە مەخپى ئوقۇلىدۇ. ھەر ئىككى رەكئەتنىڭ رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىنى ئۇزارتىش سۈننەتتۇر. نامازدىن كېيىن، ئىمام قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ياكى ئۆرە تۇرۇپ، تاكى كۈن ئېچىلغۇچە ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەپ دۇئا قىلىدۇ، جامائەت دۇئاغا «ئامىين» دەيدۇ.

ئەمما ئاي تۇتۇلغان ۋاقىتتا، جامائەت بولۇپ توپلانماستىن، ھەركىم ئۆز ئۆيىدە، ئۆز ئالدىغا خۇددى نەپلە نامازلارغا ئوخشاش ئىككى رەكئەت خۇسۇف نامىزى ئوقۇش سۈننەتتۇر⁽¹⁾.

قورقۇنچ نامىزى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇلىشى

قورقۇنچ نامىزى - دۈشمەن ياكى يىرتقۇچلارنىڭ تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش ۋە ھىمىسى ئېنىق بولغان شارائىتلاردا پەرز نامازلارنى ئىككىگە بۆلۈنۈپ ئايرىم كەيپىيات بىلەن ئوقۇش دېمەكتۇر.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە قورقۇنچ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىياتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَذَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَدَى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا) يەنى (سەن مۇئمىنلەر بىلەن (جەھادتا) بىللە بولۇپ ئۇلار بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى سەن بىلەن بىرلىكتە نامازغا تۇرسۇن، قوراللىرىنى (ئېھتىيات

(1) فتح القدیر 1 - توم 433 - 436 - بەتلەر، الدرالمختار 1 - توم 789 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 66 - بەت.

يۈزىسىدىن) يېنىدا تۇتسۇن، سەجدىگە بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئارقاڭلارغا ئۆتۈپ تۇرسۇن، (ئۇلارنىڭ ئورنىغا) ناماز ئوقۇمىغان ئىككىنچى بىر پىرقە كېلىپ سەن بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇسۇن، ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھوشيار تۇرسۇن. قوراللىرىنى يېنىدا تۇتسۇن، كاپىرلار سىلەرنىڭ قوراللىرىڭلاردىن، ئەشىيالىرىڭلاردىن غەپلەتتە قېلىشىڭلارنى، شۇنىڭ بىلەن سىلەرگە بىردىنلا (تۇيۇقسىزدىن) ھۇجۇم قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئەگەر سىلەرگە يامغۇر سەۋەبلىك قىيىنچىلىق بولىدىغان بولسا ياكى كېسەل بولساڭلار، (بۇ چاغدا) قوراللىرىڭلارنى قويۇپ قويساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. يەنىلا ئېھتىياتچان ۋە ھوشيار بولۇڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن خار قىلغۇچى ئازاب تەييارلىدى(1).

قورقۇنچ نامىزدا، ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن تۆۋەندىكى ئىككى ئىش جائىزدۇر:

(1) ئورۇش ئەسناسىدا مۇجاھىدلارنىڭ پەرز نامازلارنى يۇقىرىقى ئايەتتە كۆرسىتىلگەن شەكىلدە ئوقۇشى جائىزدۇر.

(2) شىددەتلىك قورقۇنچ تۈپەيلى، مۇجاھىدلارنىڭ بىر يەرگە كېلىپ، جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇشى مۇمكىن بولمىغان شارائىتتا، ئۇلارنىڭ نامازلارنى ئۆزلىرى تۇرغان يېرىدە، يالغۇز ئۆز ئالدىغا ئوقۇشى جائىزدۇر. شۇنداقلا قاتناش قوراللىرى ئۈستىدە بولۇپ، نامازنى تولۇق كەيپىيىتى بىلەن ئوقۇش قىيىن بولغاندا، قاتناش ئۈستىدە تۇرغان پىتى ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇشى جائىزدۇر. ئۇلارنىڭ يۈزلەنگەن تەرىپى قىبلىگە توغرا كەلسۇن ياكى كەلمىسۇن پەرق يوقتۇر. يەنى قاتناش قايسى تەرەپكە يۈزلەنگەن بولسا شۇ تەرەپ ئۇلارنىڭ قىبلىسى بولۇپ بەلگىلەنگەن بولىدۇ.

مۇستەھەب نامازلار

(1) نسا سۈرىسى 102 - ئايەت.

مۇستەھەب نامازلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئوقۇغان ياكى باشقىلارنىڭ ئوقۇشىغا يول قويغان، تەكىتلىك سۈننەت دەرىجىسىگە يەتمىگەن نامازلار بولۇپ، تەكىتسىز سۈننەت قاتارىدىن سانىلىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

(1) تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى

(2) چاشگاھ نامىزى

(3) تەھەججۇد نامىزى

(4) تاۋاپ نامىزى

1 - تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى — مەسجىدكە سالام بېرىش دېمەكتۇر. قانداقلا بىر ۋاقىتتا، قايسىبىر مەقسەت بىلەن مەسجىدكە كىرگەن مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئىككى رەكئەت «تەھىيەتۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشى سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار مەسجىدكە كىرگەندە ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇماستىن ئولتۇرمىسۇن»⁽¹⁾.

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى مەسجىدكە كىرىپ، ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدۇ. ئۇنى ئوقۇماستىن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ، يەنە تۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ. مەسجىدكە زىيارەت، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە باشقا قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن كىرگەن مۇسۇلمان كىشى بۇ نامازنى ئوقۇيدۇ. ئەمما مەسجىدكە قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن كىرىش تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ئورنىنى تولدۇرىدۇ. يەنى مەسجىدكە ناماز ئوقۇش

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

ئۈچۈن كىرگەن كىشى ۋاقىت تار كەلسە تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ.

مەسجىد تەھلىم ئېلىش ياكى مەسجىدنى رېمونت قىلىش ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن مەسجىدكە كۈندە بىر قانچە قېتىم كىرىشكە مەجبۇر بولىدىغان كىشى بىر قېتىملا تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇسا يېتەرلىكتۇر. جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كىرگەن كىشىلەر ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ياكى ئولتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، تۇرۇپ ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىقىشى بىلەن ناماز ئوقۇشقا ۋە سۆز قىلىشقا بولمايدۇ. خۇتبىنى قولاق سېلىپ ئاڭلاش ۋاجىپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: «ئىمام جۈمەنىڭ خۇتبىسىنى ئوقۇۋاتقاندا، يېنىڭدىكى ھەمراھىڭغا «جىم ئولتۇر، خۇتبىنى تىڭشا» دېيىشىڭنىڭ ئۆزىمۇ خۇتبىغا قولاق سالمىغانلىق بولىدۇ»⁽¹⁾.

ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇش بىلەن مەشغۇل بولۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. چۈنكى خۇتبىنى تىڭشاش ۋاجىپ، تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇش سۈننەتتۇر. مەلۇمكى ۋاجىپنى ئورۇنداش سۈننەتنى ئورۇنداشتىن مۇھىم ۋە ئەۋزەلدۇر. شۇڭا خۇتبىنى تىڭشاش تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىدىن زۆرۈردۇر.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. بۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى دەلىل قىلغان: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار جۈمە نامىزىغا كەلگەندە، ئىمام خۇتبە ئوقۇپ تۇرغان بولسىمۇ،

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىككى رەكئەت تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇسۇن»⁽¹⁾.

يەر يۈزىدىكى جىمى مەسجىدلەرنىڭ ھۆرمىتى كىرگۈچىلەرنىڭ ئىككى رەكئەت تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇشى بىلەن ئىپادىلەنگىنىدەك، مەسجىدى ھەرەمنىڭ ھۆرمىتى كەئىبنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىش بىلەن ئىپادىلىنىدۇ⁽²⁾.

2 - چاشگاھ نامىزى

چاشگاھ — كۈن تولۇق چىقىپ بولغاندىن باشلاپ پىشىن ۋاقتىغا 45 مىنۇت قالغىچىلىك بولغان ۋاقىتلار دېمەكتۇر. چاشگاھ ۋاقتىدا ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش تەكىتسىز سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئىككى رەكئەت چاشگاھ نامىزى ئوقۇشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرى دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽³⁾.

چاشگاھ نامىزى ئىككى رەكئەت ئوقۇلغىنىدەك، تۆت ياكى سەككىز رەكئەتمۇ ئوقۇلىدۇ.

3 - تەھەججۇد (كېچە) نامىزى

تەھەججۇد — كېچىدە ئاللاھ تائالانىڭ تائەت - ئىبادىتى بىلەن مەشغۇل بولۇش دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ يەنى «ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «تەھەججۇدنى

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بىدائەلەل مۇجتەھىد 1 - توم 158 - بەت، اللىباب شرح الكتاب 1 - توم 115 - بەت، مرقاى الفلاح 88 - بەت.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(4) زارىيات سۇرىسى 17 - ئايەت.

تەرك قىلماڭلار. ئۇ سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ياخشى زاتلارنىڭ ئادىتىدۇر. ئۇ، سىلەرنىڭ ئاللاھقا يېقىن بولۇشۇڭلار ئۈچۈن ۋەسىلە، خاتالىقلارنى ۋە گۇناھلارنى يوققا چىقارغۇچى ھەم ئۇلاردىن يىراق قىلغۇچىدۇر»⁽¹⁾.

تەھەججۇدنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «پەرز نامازلاردىن قالسا، ئەڭ ئەۋزەل ناماز كېچىنىڭ ئاخىرقى يېرىمىدا ئوقۇلغان (تەھەججۇد) نامىزىدۇر»⁽²⁾.

قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇش سەجدىدە ئۇزۇن تۇرغاندىن ياخشىدۇ. چۈنكى قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇش ئارقىلىق قىرائەتنى كۆپرەك ئوقۇغىلى بولىدۇ. سەجدىدە ئۇزۇنراق تۇرۇش ئارقىلىق تەسبىھنى كۆپرەك ئوقۇغىلى بولىدۇ. شۈبھىسىزكى، قۇرئان ئوقۇش تەسبىھ ئېيتقاندىن ئەلۋەتتە ئەۋزەلدۇر⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قانداق ئوقۇلغان ناماز ئەڭ ئەۋزەل ناماز؟ دەپ سورالغاندا: «قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇلغان ناماز - ئەڭ ئەۋزەل نامازدۇر» دەپ جاۋاب بەرگەن⁽⁴⁾.

تەھەججۇد نامىزىدا مۇنۇ دۇئانى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر:

اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قِيَمَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ أَمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ يَهْنَى «ئى ئاللاھ! جىمى ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنى باشقۇرۇپ

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە 2 - جىلد 176 - بەت.

(3) الفقه الإسلامى وأدلته 2 - توم 48 - بەت.

(4) مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

تۇرغۇچىسەن. جىمى ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنىڭ پادىشاھىسەن. جىمى ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنىڭ نۇرسەن. جىمى ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر، سەن ھەقسەن، ۋەدىلىرىڭ ھەق، سۆزۈڭ ھەق، سەن بىلەن ئۇچرىشىشىمىز ھەق، جەننەت ھەق، دۇزاخ ھەق، قىيامەت ھەق، پەيغەمبەرلەر ھەق، مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) ھەقتۇر. ئى ئاللاھ! ساڭا بويسۇندۇم، ساڭا يۆلەندىم، ساڭا ئىمان كەلتۈردۈم، ساڭا قايتتىم، سېنىڭ ئۈچۈن دەۋالاشتىم ۋە ئىشلىرىمنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئىلگىرى قىلغان ۋە كېيىن قىلغان، ئاشكارا قىلغان ۋە يوشۇرۇن قىلغان جىمى گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. سېنىڭ باشلىنىشىڭ يوق، سەن مەڭگۈلۈكسەن، سەندىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر»^(۱).

سەھەرلەردە ئاللاھ ئائالادىن كۆپلەپ مەغپىرەت تىلەش ۋە ئىستىغفارنى كۆپ ئېيتىش مۇستەھەب ئەمەللىرىدىن بولۇپ، ساۋابى كۆپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىستىغفارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سەيبىدۇلئىستىغفار (ئىستىغفارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى) مۇنۇ ئىستىغفاردۇر: ﴿اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعَدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتَ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! سەن مېنىڭ رەببىمىسەن، سەندىن باشقا مەبۇد يوق، سەن مېنى ياراتتىڭ، مەن سېنىڭ بەندەگىمەن، مەن (پەيغەمبەرلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق مەندىن ئالغان) ئەھدەڭنى ۋە ۋەدەڭنى كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تىرىشىمەن. ساڭا سىغىنىپ ئىشلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. ماڭا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىڭنى تونۇيمەن ۋە گۇناھلىرىمنى ئېتىراپ قىلىمەن. ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ھەقىقەتەن

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

گۇناھلارنى سەندىن بۆلەك مەغپىرەت قىلغۇچى يوقتۇر»⁽¹⁾.

تەھەججۇد نامىزىنىڭ كەيپىيىتى

تەھەججۇد نامىزى ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇلىدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇش ئەۋزەلرەكتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچە نامىزى ئىككى، ئىككى قىلىنىپ ئوقۇلىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾.

بۇ ھەدىس، تەھەججۇد نامىزىنى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇشنىڭ ئەۋزەللىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما، ھەر بىر تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ.

تەھەججۇد نامىزى ئېزى ئىككى رەكئەتتىن باشلىنىپ، كۆپىنىڭ چېكى يوقتۇر.

تەھەججۇد نامىزىنىڭ ۋاقتى

بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەرگە ئاساسلانغاندا، تەھەججۇد نامىزىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ۋاقتى كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىرىدۇر. بۇ دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولۇشى ۋە گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ئۈچۈن ئەڭ مۇناسىپ ۋاقىتلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرى قالغاندا، دۇنيا ئاسمىنىغا (بىرىنچى ئاسمانغا) چۈشىدۇ ۋە «كىمكى ماڭا دۇئا قىلىدىكەن، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، كىمكى مەندىن ھاجىتىنى سورايدىكەن، سورىغان نەرسىسىنى بېرىمەن، كىمكى مەندىن مەغپىرەت تىلەيدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىمەن» دەپ ئىزا قىلىدۇ»⁽³⁾.

قەدەر كېچىسى ۋە زۇلپەھجىنىڭ ئالدىنقى ئون كۈنى

قەدەر كېچىسىنىڭ شەرىپىگە نائىل بولۇش ئۈچۈن رامىزاننىڭ ئاخىرقى

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

ئون كۈننىڭ كېچىلىرىدە، زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئالدىنقى ئون كۈننىڭ كېچىلىرىدە ۋە بارائەت (شەبان ئېيىنىڭ 15- كېچىسى) ئوخلىماستىن ئىبادەت قىلىشنىڭ ساۋابى ناھايىتى كۆپتۇر.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنى كىرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى ئۇخلىمايتتى، ئائىلىسىدىكىلەرنى ئويغىتاتتى ۋە ئىبادەتكە بېلىنى باغلايتتى»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زۇلھەججىنىڭ ئالدىنقى ئون كۈننىڭ پەزىلىتى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالاغا زۇلھەججىنىڭ ئاۋۋالقى ئون كۈنىدىنمۇ يېقىملىق كۈن يوقتۇر، ئۇنىڭ ھەربىر كۈنىنىڭ روزىسى بىر يىللىق روزىغا، ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ھەربىر كېچىسى قەدىر كېچىسىگە تەڭ كېلىدۇ»⁽²⁾.

بارائەت كېچىسى

بارائەت كېچىسى توغرىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەبان ئېيىنىڭ 15 - كۈنى كەلگەندە، ئۇنىڭ كېچىسىنى ئىبادەت بىلەن، كۈندۈزىنى روزا تۇتۇش بىلەن ئۆتكۈزۈڭلار. ئۇ ئاخشىمى كۈن پېتىش بىلەنلا ئاللاھ تائالا بىرىنچى ئاسمانغا چۈشىدۇ ۋە شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقۇچە «مەندىن مەغپىرەت سورايدىغانلار بولسا، مەغپىرەت قىلىمەن، مەندىن رىزىق تىلەيدىغانلار بولسا رىزىق بېرىمەن» دەپ جاكارلايدۇ»⁽³⁾.

بارائەت كېچىسىدىكى بىدئەتلەر

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا ئايلاردا شەبان ئېيىدىكىدەك كۆپ رۇزا تۇتمايتتى.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

شەئباندا تولۇق دېگۈدەك رۇزا تۇتاتتى»⁽¹⁾.

ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاللاھ شەئبان ئېيى يېرىملاشقان كۈنى كېچىسى بەندىلىرىگە كۆزىتىپ، ئۇلارنىڭ مۇشرىك، ئاداۋەتخور، ھەسەتخورلىرىدىن باشقىلىرىنىڭ بارلىق گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ»⁽²⁾.

بۇ ھەدىسنى ئۆلىمالار تۆۋەندىكىچە ئىزاھلايدۇ: ئانالىمىش ئەۋلىيالارغا، پېرىلەرگە ۋە قانداقلا بىر مەخلۇقاتقا خۇددى ئاللاھ تائالاغا ئەقىدە قىلغاندەك ئەقىدە قىلىپ، تەبىئىي چارىلەر سىرتىدا ئۇلاردىن مەدەت ۋە ياردەم تىلەش ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن ياكى ئۇلاردىن ئاللاھ تائالا بىلەن ئۆزى ئۆتتۈرسىدا ۋاسىتىلىك رول ئويناپ بېرىشنى سورىغان، قۇرئان كەرىم كۆرسەتكەن بەلگىلىمىلەرنى ئىنكار قىلغان ياكى ئۇنىڭغا مەسخىرە ئارىلاشتۇرغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىمات ۋە يوليۇرۇقلىرىغا ئېتىبارسىز قاراپ، ئۇنى نەزىرىدىن ساقىت قىلغان كىشىلەرنى ئاللاھ تائالا بۇ كېچىدە مەغپىرەت قىلمايدۇ. يەنە بۇ ھەدىستە قەلبىگە كۆرەلمەسلىك ۋە ئاداۋەت ئوتلىرى ھۆكۈمران بولۇۋالغان، ھاكاۋۇرلۇق ئازگاللىرىدىن ئۆزلىرىنى قۇتقۇزالمىغان كىشىلەرنىڭ بۇ كۈندىكى مەغپىرەتتىن نېسىۋە ئالالمايدىغانلىقىغا ئىشارەت بېرىلىدۇ.

خەلقىمىز ئارىسىدا بارائەت كېچىسى توغرىلۇق بەزى بىدئەت ئىشلار ساقلىنىپ كەلمەكتە. مەسىلەن:

- بارائەت كېچىسىدە بارائەت نامىزى دەپ، مەخسۇس يۈز رەكئەت ناماز ئوقۇش.

- بارائەت كېچىسىدە كىشىلەردىن بەھاجەت بولىدۇ، بالا - قازادىن

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان، «سەھىھ» ھەدىس.

يىراق تۇرىدۇ ۋە ئۆمۈر ئۇزۇن بولىدۇ، دەپ ئالتە رەكئەت ناماز ئوقۇش.
- بارائەت كېچىسىدە بارائەت كېچىسى دۇئاسى دەپ، بۇ كېچىگە
ئاتاپ دۇئا قىلىش.

- بارائەت كېچىسىنى قەدىر كېچىسى دەپ ئېتىقاد قىلىش.

ئىسلام دىنى بۇ ئىشلارنىڭ ھېچقايسىسىغا بۇيرىغان ئەمەس. بۇ ئايدا
قىلىدىغان ئىبادەتلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش كۆپ رۇزا
تۇتۇش، قۇرئان ئوقۇش، كۆپلەپ ياخشى سالىھ ئەمەللەرنى قىلىشتۇر.
بارائەت كېچىسى ياكى باشقا كۈنلەرنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ، شەرئەت
بەلگىلىمىلىرىدە ھېچ ئاساسى بولمىغان ئىبادەتلەر بىلەن شۇغۇللانماي، بۇ
ئاي ۋە باشقا ئايلارنىڭ ئىمكان يار بەرگەن كۈن ۋە ۋاقىتلىرىدا ئىبادەت
ۋە ياخشى ئەمەللەر بىلەن كۆپرەك شۇغۇللىنىش ياخشى ئەمەلگە ياتىدۇ.
ئەمما رەجەب (قەمەرىيە 7 - ئاي) نىڭ ئاۋۋالقى جۈمە كۈنىدە
ئوقۇلىدىغان رەغائىب نامىزى شەرئەتتىن دەلىلى بولمىغان بىدئەت (دىندا
بۇيرۇلمىغان) نامازدۇر⁽¹⁾.

4 - تاۋاپ نامىزى

كەئبىنى تاۋاپ قىلغان كىشىنىڭ تاۋاپنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولۇپ،
مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى
تەكىتىسىز سۈننەتتۇر. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ
ھەججىسىنى بايان قىلغان ھەدىسىدە مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلغان:
«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەئبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىپ بولۇپ،
مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى»⁽²⁾.
ئەمما مەسجىدى ھەرەمدە ئادەم كۆپ بولغان قىستىلاڭغۇ چاغلاردا

(1) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 49 - بەت.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

باشقىلارنىڭ تاۋاپ قىلىشىغا توسالغۇ بولماسلىق ئۈچۈن بۇ نامازنى مەسجىدى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

ناماز بامداتتىن كېيىن كۈن تولۇق چىقىپ بولمىغىچە، ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقىچە تاۋاپ نامىزى ئوقۇش مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

نەپلە نامازلىرى

نەپلە لۇغەتتە - زىيادە دېمەكتۇر. ئىسلام ئاتالغۇسىدا پەرز، ۋاجىپ ياكى سۈننەت بولمىغان، ئەمما دىنىمىزدا يولغا قويۇلغان، ئىختىيارىي ئەمەل - ئىبادەت دېمەكتۇر. نەپلە ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى كۆپتۇر. نەپلە ئىبادەتلەر بەندىنىڭ ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىشىغا ۋە پەرز، ۋاجىپ ئەمەللەرنى ئادا قىلىشتىكى بەزى كەمچىلىك، نۇقسانلارنىڭ تولۇقلىنىشىغا ۋاسىتە بولىدۇ⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا نەپلە ئەمەللەرنىڭ مۇكاپاتلىرى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ يەنى (كىمكى ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرەر ياخشىلىق قىلىدىكەن، بىلسۇنكى، ئاللاھ ئەلۋەتتە شۈكۈرنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر ۋە ھەممىنى بىلگۈچىدۇر)⁽³⁾.

نەپلە نامىزى ھەققىدىكى مەسىلىلەر

1 - نەپلە نامىزىنى كېچە - كۈندۈزنىڭ (ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلارنىڭ سىرتىدا) قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ. نەپلە نامازلىرىنىڭ بەلگىلىك مەلۇم ۋاقتى بولمايدۇ.

2 - نەپلە نامىزىنى ئىككى رەكئەت ياكى تۆت رەكئەت ئوقۇشقا بولىدۇ. بۇندىن كۆپرەك ئوقۇماقچى بولسا، ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت

(1) الدر المختار 1 - توم 343 - بەت.

(2) مراقي الفلاح 80 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 52 - بەت.

(3) بىقەرە سۇرىسى 158 - ئايەت.

رەكئەتتە سالام بېرىپ ئوقۇيدۇ.

3 - نەپلە ئىبادەتلىرى مەيلى ناماز بولسۇن، مەيلى روزا بولسۇن، مەيلى باشقا ئىبادەتلەر بولسۇن، ئۇنى باشلاش بىلەن كىشىنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن بولىدۇ. يەنى ئۇنى ئادا قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر نەپلە ناماز ياكى نەپلە روزىنى باشلاپ بولۇپ، ئۇنى ئاخىرىغىچە داۋام قىلماستىن بۇزۇۋەتسە ياكى بۇزۇلسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ.

4 - نەپلە نامازلارنى پاراخۇت، ئايروپىلان، ماشىنا قاتارلىق قاتناش قۇراللىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئوقۇشۇمۇ جائىزدۇر. قاتناشنىڭ يۆنىلىشى قىبلىگە ئۇدۇل كەلمىگەن بولسىمۇ، قاتناش يۈزلەنگەن تەرەپكە قاراپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا قىبلىگە قاراش شەرت قىلىنمايدۇ. چۈنكى دىنىمىزدا قىيىنچىلىق يوقتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَلِلْمَشْرُقِ وَالْمَغْرِبِ فَإِنَّمَا تُولُو فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾ يەنى (مەشرىقمۇ ۋە مەغرىپمۇ ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنمىسڭلارمۇ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر)⁽¹⁾.

5 - نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا قۇدرىتى يېتىدىغان ھاللاردا ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. لېكىن ئۆزۈرسىز ئولتۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابى، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابىدىن كەمىرەك بولىدۇ. نەپلە نامازنى ئۆرە تۇرۇپ باشلاپ، كېيىن ئولتۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭدەك نەپلە نامازلارنى بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ جائىزدۇر.

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلار

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلار تۆۋەندىكىچە:

1 - بامدات نامىزىدىن كېيىن.

2 - ئەسىر نامىزىدىن كېيىن.

3 - شام نامىزىدىن بۇرۇن.

4 - پەرز نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىلى ئاز قالغاندا ياكى جامائەت

(1) بەقەر سۇرىسى 115 - ئايەت.

نامىزى باشلانغاندا.

5 - جۈمە كۈنلۈكتە خاتىب مۇنبەرگە چىققاندىن جۈمەنىڭ پەرزى ئوقۇلۇپ بولغىچىلىك.

6 - نامازغا تەكبىر ئېيتىلغاندىن كېيىن. ئەمما باماداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا بولىدۇ.

7 - ھېيت نامىزى ئوقۇشتىن ئاۋۋال مەيلى ئۆيدە، مەيلى مەسجىدتە نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما نامازدىن كېيىن مەسجىدتە ئوقۇش مەكرۇھ، ئۆيدە ئوقۇش جائىزدۇر.

8 - تەرەت قىستاپ قالغاندا.

9 - تائام ھازىرلىنىپ قالغاندا.

10 - «ئەرەفات» تاپشىن بىلەن ئەسىر ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا ۋە «مۇزدەلىفە» دە شام بىلەن خۇپتەن ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا ئىككى ناماز ئارىسىدا نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

نەپلە نامازلارنىڭ تۈرلىرى

1 - تەۋبە نامىزى

گۇناھ سادىر قىلغان كىشى دەرھال تەۋبە قىلىشى لازىم. تەۋبىدىن كېيىن، تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى ۋە گۇناھى ئۈچۈن ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلىشى، گۇناھىنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىغا ۋاسىتە بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «قانداقلا بىر گۇناھكار بەندە (گۇناھ ئىشلىگىنىگە پۇشايمان قىلىپ) تاھارەتنى ئوبدان ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدىكەن ۋە گۇناھىغا مەغپىرەت سورايدىكەن، ئاللاھنىڭ ئۇنى — ئۆز پەزلى بىلەن — مەغپىرەت قىلىش

(1) نور الإيضاح و نجات الأرواح 15 - بەت.

2 - ئىستىخارە نامىزى

ئىستىخارە - ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق تىلەش دېمەكتۇر. بىرەر ئىشنىڭ خەيرلىك بولۇپ - بولماسلىقى توغرىلىق ئاللاھ تائالادىن مەنئى بىشارەت ئېلىشنى خالىغان ئادەم ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ، ئاللاھ تائالاعا دۇئا قىلىدۇ. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە ئىستىخارە قىلىشنى خۇددى قۇرئان ئۈگەتكەندەك ئۈگەنتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «سىلەر بىرەر ئىشقا ئاتلانماقچى بولغاندا، ئىككى رەكئەت نەپلى ناماز ئوقۇپ بولۇپ، مۇنۇ دۇئانى ئوقۇڭلار ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرًا لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي وَعَاجِلِهِ وَأَجَلِهِ فَأَقْدِرْ لِي وَيَسِّرْ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي وَعَاجِلِهِ وَأَجَلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ﴾»

يەنى «ئى ئاللاھ! سېنىڭ چەكسىز ئىلمىڭگە سىغىنىپ سەندىن ياخشىلىق سورايمەن، سېنىڭ قۇدرىتىڭگە سىغىنىپ سەندىن كۈچ - قۇۋۋەت تىلەيمەن، سېنىڭ ئۇلۇغ پەزىلىتىدىن سورايمەن. سەن ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن، مەن ئاجىزمەن. سەن ھەممىنى بىلسەن، مەن بىلمەيمەن. سەن پۈتۈن غەيبلەرنى بىلگۈچىسەن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ بۇ ئىش (ھاجىتىنى ئېيتىدۇ) مېنىڭ دىنىم، دۇنيالىقىم ۋە ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ھازىردا ۋە كېلەچەكتە ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلسەڭ، ئۇنى ماڭا تەقدىر قىلغىن ۋە ماڭا ئۇنى ئاسان قىلغىن، ئاندىن ئۇنىڭدا ماڭا بەرىكەت ئاتا

(1) ئىبنى خۇزەيمە 2 - جىلت 214 - بەت.

قىلغىن. ئەگەر بۇ ئىش مېنىڭ دىنىم، دۇنيالىقىم ۋە ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ھازىردا ۋە كېلەچەكتە زىيانلىق بولىدىغانلىقىنى بىلسەڭ، ئۇنى مەندىن يىراق قىلغىن ۋە مېنىمۇ ئۇنىڭدىن يىراق قىلغىن، نەدىلا بولمىسۇن ماڭا ياخشىلىقنى نېسىب قىلغىن. ئاندىن مېنى ئۇنىڭ بىلەن مەمنۇن قىلغىن».

ئاندىن ئاللاھتىن ھاجىتىڭلارنى تىلەڭلار»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىسنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئاساسەن، بىرەر ئىشنىڭ خەيرلىك بولۇپ - بولماسلىقى توغرىلىق ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن مەنئىي ئىشارەت ئېلىشنى خالىغان ئادەم ئىككى رەكئەت ئىستىخارە نامىزى ئوقۇيدۇ. ئىستىخارە نامىزى خۇددى بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، يۇقىرىقى دۇئانى ئوقۇپ بولۇپ، ئاللاھ تائالادىن ھاجەتلىرىنى تىلەيدۇ.

ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق سورىغان ۋە كىشىلەر بىلەن كېڭىشىپ ئىش كۆرگەن ئادەم كېيىنكى پۇشايماندىن خالىي بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: ﴿وَسْأَوْرُهُمْ فِي الْأَمْرِ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ يەنى (ئىشتا ئۇلار بىلەن كېڭەشكىن، ئاندىن بىرەر ئىشقا بەل باغلىساڭ، ئاللاھقا تايانغىن)⁽²⁾. بىرەر ئىشتا ئاللاھ تائالاغا ئىستىخارە قىلغاندىن كېيىن، كۆڭۈل تارتقان بويىچە ئىش كۆرۈشتە ياخشىلىق باردۇر. بەلكى بەزىدە خەيرلىك ئىش چۈشىدە ئايان بولۇشىمۇ مۇمكىن.

3 - ھاجەت نامىزى

دۇنيا ۋە ئاخىرەتكە مۇناسىۋەتلىك ئېھتىياجى بولغان كىشى تاھارەتنى كامىل ئېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ، نامازدىن كېيىن ئاللا تائالاغا ھەمدۇسانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىدۇ. ئاندىن ھاجەت

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) ئال ئىمران سۈرىسى 159 - ئايەت.

دۇئاسىنى (ياكى ئۆزى بىلىدىغان دۇئالارنى) ئوقۇپ بولۇپ، ھاجىتىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى ئاللاھتىن تەلەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھقا ياكى ئىنسانلاردىن بىرەرسىگە ھاجىتى بولغان ئادەم، كامىل تاھارەت ئېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسۇن، ئاندىن ئاللاھقا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتسۇن ۋە مۇنۇ دۇئانى ئوقۇسۇن: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. أَسْأَلُكَ مُجِيبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمِ مَغْفِرَتِكَ وَالْعِصْمَةَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ، اللَّهُمَّ لَا تَدْعُ لَنَا ذَنْبًا إِلَّا عَقَرْتَهُ وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا فَرَجْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ﴾»

يەنى ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ تولىمۇ ھەلىمدۇر، ئۇلۇغ ئەرشىنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ بارچە نوقسانلاردىن پاكىتۇر. ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ رەببى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. ئى ئاللاھ! سەندىن سېنىڭ رەھىمتىڭگە ئېرىشتۈرىدىغان ئەمەلنى، مەغپىرىتىڭگە مۇپەسسەر قىلىدىغان تەۋبىنى، مېنى ھەر قانداق گۇناھتىن ساقلىشىڭنى، پۈتۈن ياخشىلىقلارغا ئېرىشتۈرىشىڭنى ۋە ھەر قانداق يامانلىقتىن ئامان قىلىشىڭنى تەلەيمەن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، بارلىق قىيىنچىلىقلىرىمنى ھەل قىلىپ بەرگىن ۋە سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىشىم ئۈچۈن تۇرتكە بولىدىغان ھەر قانداق ھاجەتلىرىمنى راۋا قىلىپ بەرگىن. ئى رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ئەڭ شەپقەتلىكى بولغان ئاللاھ!

ئاندىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىغا ئائىت خالىغان ھاجەتلىرىنى تەلەيدۇ»⁽¹⁾.

(1) تىرمىزىي، نەسائىي ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

پایدلسنلغان ئەرەبچە ماتېرىياللار

- 1 - فقه السنة
- 2 - صفة صلاة النبي صلى الله عليه وسلم
- 3 - الفقه الإسلامي وأدلته
- 4 - فتح القدير
- 5 - الاختيار لتعليل المختار
- 6 - الهداية
- 7 - بداية المجتهد
- 8 - قدوري
- 9 - الدر المختار
- 10 - المفتاح شرح نورالإيضاح
- 11 - كشاف القناع
- 12 - مراقي الفلاح
- 13 - حاشية ابن عابدين (رد المحتار على درالمختار)
- 14 - نور الإيضاح ونجاة الأرواح
- 15 - تحفة الفقهاء
- 16 - خلاصة البهية
- 17 - سبل السلام
- 18 - مغني المحتاج
- 19 - بدائع الصنائع
20. اللباب شرح الكتاب
- 21 - العبادة في الإسلام
- 22 - تبیین الحقائق
- 23 - نيل الأوطار
- 24 - الشرح الصغير

- 25 - الشرح الكبير
26 - القوانين الفقهية
27 - مجموع الصلوات في الإسلام
28 - تاريخ الفقه الإسلامي
29 - صفة صلاة النبي
30. نصب الراية
31 - أصول التشريع الإسلامي
32 - العناية شرح الهداية
33 - المجموع للنووي
34 - مقدمة في الفقه
35 - التسهيل الضروري لمسائل القدوري
36 - تاريخ بغداد
37 - الجوهرة النيرة في شرح القدوري
38 - ارشاد الفحول
39.الإحكام للآمدي
40.شرح الكواكب المنير

توركچه نهسه رله ردن

Ibadetin getirdikleri
Tam namaz hacasi
Sozler
Temel dini bilgiler
Islam fikhi Ansiklopedisi

